CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अथश्रीमद्भागवत प्रथमस्कंधः प्रारभ्यते.

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Varanasi

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

स्यान्नेत्याह स्वराडिति स्वेनैव राजते यः तं स्वतः सिद्धज्ञानवानित्यर्थः तर्हि किं ब्रह्मा हिरण्यगर्भः समवर्त्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक
आसीदिति श्रुतेः नेत्याह तेन इति आदिकवये ब्रह्मणेऽपि ब्रह्म वेदं यः तेने प्रकाशितवान् यो ब्रह्माणं विदधाति पूर्वं यो वै वेदांश्च प्र
हिणोति तस्मै तं ह देवमात्मबुद्धिप्रकाशं मुमुक्षुर्वै शरणमहं प्रपद्य इति श्रुतेः ननु ब्रह्मणोऽन्यतो वेदाध्ययनमप्रसिद्धम् सत्यम्
तत्तु हृदा मनसैव तेने अनेन बुद्धिवृत्तिप्रवर्तकत्वेन गायत्र्यर्थो दर्शितः वक्ष्यति हि प्रचोदिता येन पुरा सरस्वती वितन्वताजस्य
सतीं स्मृतिं हृदि स्वलक्षणा प्रादुरभूत्किलास्यतः स मे ऋषीणामृषभः प्रसीदतामिति ननु ब्रह्मा स्वयमेव सुप्तप्रतिबुद्धन्याये-
न वेदमुपलभतां नेत्याह यद्यस्मिन्ब्रह्मणि सूरयोऽपि मुह्यंतीति तस्मात् ब्रह्मणोऽपि पराधीनज्ञानत्वात्स्वतःसिद्धज्ञानः परमेश्व

जन्माद्यस्य यतोऽन्वयादितरतश्चार्थेष्वभिज्ञः स्वराट् तेने ब्रह्म हृदा य आदिकवये मुह्यंति यत्सूरयः
तेजोवारिमृदां यथा विनिमयो यत्र त्रिसर्गोऽमृषा धाम्ना स्वेन सदा निरस्तकुहकं सत्यं परं धीमहि १

र एव जगत्कारणम् अत एव सत्यः असतः सत्ताप्रदत्वाच्च परमार्थसत्यः सर्वज्ञत्वेन च निरस्तकुहकः तं धीमहीति गायत्र्या प्रा
रंभेण च गायत्र्याख्यब्रह्मविद्यारूपमेतत्पुराणमिति दर्शितम् यथोक्तं मत्स्यपुराणे पुराणदानप्रस्तावे यत्राधिकृत्य गायत्रीं वर्ण्यते
धर्मविस्तरः वृत्रासुरवधोपेतं तद्भागवतमिष्यते लिखित्वा तच्च यो दद्याद्धेमसिंहसमन्वितम् प्रोष्ठपद्यां पौर्णमास्यां स याति परमं प
दम् अष्टादशसहस्राणि पुराणं तत्प्रकीर्तितम् पुराणांतरे च ग्रंथोऽष्टादशसाहस्रो द्वादशस्कंधसंमितः हयग्रीवब्रह्मविद्या यत्र व
ृत्रवधस्तथा गायत्र्या च समारंभस्तद्वै भागवतं विदुः पद्मपुराणे अंबरीषं प्रति गौतमोक्तिः अंबरीष शुकप्रोक्तं नित्यं भागवतं शृ १
णु पठस्व स्वमुखेनापि यदीच्छसि भवक्षयमिति अत एवेदं भागवतमन्यदित्यपि न शंकनीयम् १ ६७ ६७

श्रीगणेशायनमः   नमःपरमहंसास्वादितचरणकमलचिन्मकरंदायभक्तजनमानसनिवासायश्रीरामचंद्राय   वागीशा
यस्यवदनेलक्ष्मीर्यस्यचवक्षसि यस्यास्तेहृदयेसंवित्तन्नृसिंहमहंभजे १ विश्वसर्गविसर्गादिनवलक्षणलक्षितम् श्रीकृष्णा
ख्यंपरंधामजगद्धामनमामतत् २ माधवोमाधवावीशौसर्वसिद्धिविधायिनौ वंदेपरस्परात्मानौपरस्परनुतिप्रियौ ३ संप्रदाया
नुरोधेनपौर्वापर्यानुसारतः श्रीभागवतभावार्थदीपिकेयंप्रतन्यते ४ क्वाहंमंदमतिः क्वेदंमंथनंक्षीरवारिधेः किंतत्रपरमाणुर्वै
यत्रमज्जतिमंदरः ५ मूकंकरोतिवाचालंपंगुंलंघयतेगिरिम् यत्कृपातमहंवंदेपरमानंदमाधवम् ६ श्रीमद्भागवताभिधःसुर
तरुस्तारांकुरःसज्जनिःस्कंधैर्द्वादशभिस्ततःप्रविलसद्भक्त्यालवालोदयः द्वात्रिंशत्त्रिशतंचयस्यविलसच्छाखाःसहस्राण्यलंपर्णा
न्यष्टदशेष्टदोऽतिसुलभोवर्वर्तिसर्वोपरि ७ अथनानापुराणशास्त्रप्रबंधैश्चित्तप्रसत्तिमलभमानस्तत्रतत्रापरितुष्यन्नारदोपदे
शतःश्रीमद्भगवद्गुणवर्णनप्रधानंभागवतशास्त्रंप्रारीप्सुर्वेदव्यासस्तत्प्रतिपाद्यपरदेवतानुस्मरणलक्षणंमंगलमाचरति जन्मादी
ति परंपरमेश्वरम् धीमहीति ध्यायतेर्लिङिच्छांदसंध्यायेमेत्यर्थः बहुवचनंशिष्याभिप्रायम् तमेवस्वरूपतटस्थलक्षणाभ्यामुपल
क्षयति तत्रस्वरूपलक्षणंसत्यमिति सत्यत्वेहेतुः यत्रयस्मिन्त्रयाणांमायागुणानांतमोरजःसत्वानांसर्गोभूतेंद्रियदेवतारूपः
अमृषासत्यः यत्सत्यतयामिथ्यासर्गोऽपिसत्यवत्प्रतीयते तंपरंसत्यमित्यर्थः अत्रदृष्टांतः तेजोवारिमृदांयथाविनिमयोव्यत्ययः
अन्यस्मिन्नन्यावभासः सयथाधिष्ठानसत्तयासद्वत्प्रतीयतइत्यर्थः तत्रतेजसिवारिबुद्धिः मरीचितोयेप्रसिद्धा मृदिकाचादौवा
रिबुद्धिरित्यादियथायथमूह्यम् यद्वा तस्यैवपरमार्थसत्यत्वप्रतिपादनायतदितरस्यमिथ्यात्वमुक्तम् यत्रमृषैवायंत्रिसर्गोनवस्तु
तः सन्निति यत्रेत्यनेनप्रतीतमुपाधिसंबंधंवारयति स्वेनैवधाम्नामहसानिरस्तंकुहकंकपटंयस्मिन्तम् तटस्थलक्षणमाह जन्मा
दीति अस्यविश्वस्यजन्मस्थितिभंगायतोभवंतितंधीमहीति तत्रहेतुःअन्वयादितरतश्चार्थेषु कार्येषुपरमेश्वरस्यसद्रूपेणान्व
यात् कार्येभ्यश्चखपुष्पादिभ्यस्तद्व्यतिरेकात् यद्वा अन्वयशब्देनानुवृत्तिरितरशब्देनव्यावृत्तिः अनुवृत्तत्वात्सद्रूपंब्रह्मकारण
म् मृत्सुवर्णादिवत् व्यावृत्तत्वाद्विश्वंकार्यंघटकुंडलादिवदित्यर्थः यद्वासावयवत्वादन्वयव्यतिरेकाभ्यांयदस्यजन्मादितत्
यतोभवतीतिसंबंधः यतोवाइमानिभूतानिजायंतेयेनजातानिजीवंति यत्प्रयंत्यभिसंविशंतीत्याद्याःश्रुतयः स्मृतयश्च
यतःसर्वाणिभूतानिभवंत्यादियुगागमे यस्मिंश्चप्रलयंयांतिपुनरेवयुगक्षयेइत्याद्याः तर्हिकिंप्रधानंजगत्कारणत्वात् ध्येय
मभिप्रेतंनेत्याह अभिज्ञोयस्तम् सऐक्षतलोकान्नुसृजाइति सइमाँल्लोकानसृजतेतिश्रुतेः ईक्षतेर्नाशब्दमितिन्यायाच्च तर्हिजीवः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इदानींश्रोतृप्रवर्तनायश्रीभागवतस्यकांडत्रयविषयेभ्यःसर्वशास्त्रेभ्यःश्रैष्ठ्यंदर्शयति धर्मइति अत्रश्रीमतिसुंदरेभागवतेपरमोधर्मोनिरूप्यते॥ परमत्वेहेतुः प्रकर्षेणउज्झितंकैतवंफलाभिसंधिलक्षणंकपटंयस्मिन्सः प्रशब्देनमोक्षाभिसंधिरपिनिरस्तः केवलमीश्वराराधनलक्षणोधर्मोनिरूप्यतइति अधिकारितोपिधर्मस्यपरमत्वमाह निर्मत्सराणांपरोत्कर्षासहनंमत्सरः तद्रहितानांसतांभूतानुकंपिनां एवंकर्मकांडविषयेभ्यःशास्त्रेभ्यःश्रैष्ठ्यमुक्तम् ज्ञानकांडविषयेभ्योऽपिश्रैष्ठ्यमाह वेद्यमिति वास्तवं परमार्थभूतंवस्तुवेद्यम् नतुवैशेषिकाणामिवद्रव्यगुणादिरूपम् यद्वा वास्तवशब्देनवस्तुनोंऽशोजीवः वस्तुनःशक्तिर्माया चवस्तुनःकार्यंजगच्चतत्सर्वंवस्त्वेव नततःपृथगितिवेद्यम् अयत्नेनैवज्ञातुंशक्यमित्यर्थः ततःकिमतआह शिवदंपरमसुख

धर्मःप्रोज्झितकैतवोऽत्रपरमोनिर्मत्सराणांसतांवेद्यंवास्तवमत्रवस्तुशिवदंतापत्रयोन्मूलनम्॥ श्रीमद्भागवतेमहामुनिकृतेकिंवापरैरीश्वरःसद्योहृद्यवरुध्यतेऽत्रकृतिभिःशुश्रूषुभिस्तत्क्षणात्॥२॥

दम् किंच आध्यात्मिकादितापत्रयोन्मूलनंच अनेनज्ञानकांडविषयेभ्यःश्रैष्ठ्यंदर्शितम् कर्तृतोऽपिश्रैष्ठ्यमाह महामुनिःश्रीनारायणः तेनप्रथमंसंक्षेपतःकृते देवताकांडविषयगतंश्रैष्ठ्यमाह परैःशास्त्रैःतदुक्तसाधनैर्वाईश्वरोहृदिकिंवासद्यएवावरुध्यते स्थिरीक्रियते वाशब्दःकटाक्षे किंतुविलंबेनकथंचिदेव अत्रतु शुश्रूषुभिःश्रोतुमिच्छद्भिरेव तत्क्षणादेव अवरुध्यते इदमेवतर्हिकिमितिसर्वेनशृण्वंतितत्राह कृतिभिरिति श्रवणेच्छातुपुण्यैर्विनानोत्पद्यतइत्यर्थः तस्मात्कांडत्रयार्थस्यापियथावत्प्रतिपादनादिदमेवसर्वशास्त्रेभ्यःश्रेष्ठम् अतोनित्यमेतदेवश्रोतव्यमितिभावः २ ५ ५

इदानीं तु न केवलं सर्वशास्त्रेभ्यः श्रेष्ठत्वादस्य श्रवणं विधीयते अपि तु सर्वशास्त्रफलरूपमिदमतः परमादरेण सेव्यमित्याह निगमेति
निगमो वेदः स एव कल्पतरुः सर्वपुरुषार्थोपायत्वात् तस्य फलमिदं भागवतं नाम तत्तु वैकुण्ठगतं नारदेनानीय मह्यं दत्तम् मया च-
शुकस्य मुखे निहितम् तच्च तन्मुखाद्भुवि गलितम् शिष्यप्रशिष्यादिरूपपल्लवपरंपरया शनैरखंडमेवावतीर्णम् न तूच्चपातेन स्फु-
टितमित्यर्थः एतच्च भविष्यदपि भूतवन्निर्दिष्टम् अनागताख्यानेनैवास्य शास्त्रस्य प्रवृत्तेः अत एवामृतरूपेण द्रवेण संयुतम् लो-
के हि शुकमुखस्पृष्टम् फलममृतमिव स्वादु भवतीति प्रसिद्धम् अत्र शुको मुनिः अमृतं परमानंदः स एव द्रवो रसः रसो वै सः रसं-
ह्येवायं लब्ध्वानंदी भवतीति श्रुतेः अतो रसिकाः हे रसज्ञाः तत्रापि भावुकाः हे रसविशेषभावनाचतुराः अहो भुवि गलितमित्यल-

निगमकल्पतरोर्गलितं फलं शुकमुखादमृतद्रवसंयुतम्
पिबत भागवतं रसमालयं मुहुरहो रसिका भुवि भावुकाः ३

भ्यलाभोक्तिः इदं भागवतं नाम फलं मुहुः पिबत ननु त्वगष्ठ्यादिकं विहाय फलाद्रसः पीयते कथं फलमेव पातव्यं तत्राह रसं रसरू-
पम् अतस्त्वगष्ठ्यादिहेयांशस्याभावात् फलमेव कृत्स्नं पिबत अत्र च रसतादात्म्यविवक्षया रसवत्त्वस्याविवक्षितत्वाद्गुणवचनेऽपि
रसशब्दे मतुपः भास्यभावात्तेनाभिन्नैव रसं फलमिति सामानाधिकरण्यम् तत्र फलमित्युक्ते पानासंभवो हेयांशप्रसक्तिश्च स्यादिति
तन्निवृत्त्यर्थं रसमित्युक्तम् रसमित्युक्तेऽपि गलितस्य रसस्य पातुमशक्यत्वात् फलमिति द्रष्टव्यम् न च भागवतामृतपानं मोक्षेऽपि
त्याज्यमित्याह आलयं लयो मोक्षः अभिविधावाकारः लयमभिव्याप्य नहीदं स्वर्गादिसुखवन्मुक्तैरुपेक्ष्यते किंतु सेव्यत एव व- २
क्ष्यति हि आत्मारामाश्च मुनयो निर्ग्रंथा अप्युरुक्रमे कुर्वंत्यहैतुकीं भक्तिमित्थंभूतगुणो हरिरिति ३ ७

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदेवमनेनश्लोकत्रयेणाभीष्टदेवतानुस्मरणपूर्वकमाशीर्भितस्यास्यविषयप्रयोजनादिवैशिष्ट्येनसुखसेव्यत्वेनचश्रोतॄन् अभिमुखीकृत्यशास्त्रमारभते नैमिशइति ब्रह्मणाविसृष्टस्यमनोमयस्यचक्रस्यनेमिः शीर्यते कुंठीभवतियत्र तन्नैमिशम् नेमिशामेवनैमिशम् तथाचवायवीये एतन्मनोमयंचक्रंमयासृष्टंविसृज्यते यत्रास्यशीर्यतेनेमिःसदेशस्तपसःशुभः इत्युक्त्वासूर्यसंकाशंचक्रंसृष्ट्वामनोमयम् प्रणिपत्यमहादेवंविससर्जपितामहः तेऽपिहृष्टतराविप्राःप्रणम्यजगतांप्रभुम् प्रययुस्तस्यचक्रस्ययत्रनेमिर्व्यशीर्यत तद्वनंतेनविख्यातंनैमिशंमुनिपूजितमिति नैमिषइतिपाठेवाराहपुराणोक्तंद्रष्टव्यम् तथाहि गौरमुखंमुनिंप्रतिभगवद्वाक्यम् एवंकृत्वाततोदेवोमुनिंगौरमुखंतदा उवाचनिमिषेणेदंनिहतंदानवंबलम् अरण्येऽस्मिंस्ततस्त्वेतन्नैमिषारण्यसंज्ञितम् भविष्यतियथार्थंवैब्राह्मणानांविशेषकमिति अनिमिषःश्रीविष्णुःअनुसृष्टत्वात् तस्यक्षेत्रे तथा

नैमिशेऽनिमिषक्षेत्रेऋषयःशौनकादयः सत्रंस्वर्गायलोकायसहस्रसममासत ४ तएकदातुमुनयः
प्रातर्हुतहुताग्नयः सत्कृतंसूतमासीनंपप्रच्छुरिदमादरात् ५ ऋषयऊचुः त्व
याखलुपुराणानिसेतिहासानिचाऽनघ आख्यातान्यप्यधीतानिधर्मशास्त्राणियान्युत ६ या-
निवेदविदांश्रेष्ठोभगवान्बादरायणः अन्येचमुनयःसूतपरावरविदोविदुः ७

तत्रैवशौनकादिवर्त्तनम् क्षेत्रेऽस्मिन्वैष्णवेवयमिति स्वःस्वर्गेगीयतइतिस्वर्गायोहरिःसएवलोकःभक्तानांनिवासस्थानम्
तस्मैतस्यप्राप्तयइत्यर्थः सहस्रंसमाःसंवत्सराःअनुष्ठानकालोयस्यतत् सत्रंसत्रसंज्ञकंकर्मोद्दिश्य आसत उपविविशुः यद्वा
आसताकुर्वतेत्यर्थः आलभेतनिर्वपति उपयंतीत्यादिवत् प्रत्ययोच्चारणमात्रार्थत्वेन आसतेर्धात्वर्थस्याविवक्षितत्वात् ४
प्रातःकालेहुताएवहुताअग्नयोयैस्ते अनेननित्यनैमित्तिकहोमसाकल्यंदर्शितम् इदंवक्ष्यमाणमादरात्पप्रच्छुः ५ विविदिषि
तानर्थान्प्रष्टुंसूतस्यसर्वशास्त्रज्ञानातिशयमाहुः त्वयेतित्रिभिःश्लोकैः इतिहासोमहाभारतादिस्तत्सहितानि नकेवलमधीता-
नि अपितुआख्यातान्यपिव्याख्यातानिच उतअपियानिधर्मशास्त्राणितान्यपि ६ किंच यानीत्यादि विदांविदुषांमध्येश्रे-
ष्ठोव्यासः यानिवेदपरावरेसगुणनिर्गुणेब्रह्मणि विदंतीतितथा ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वेत्थजानासि सौम्यहेसाधो तेषामनुग्रहात् तत्त्वतोज्ञानेहेतुमाह ब्रूयुरिति स्निग्धस्यप्रेमवतः उतएवरहस्यमपिब्रूयुरेव ८ अंजसा ग्रंथार्जवेन एकांततः श्रेयः अव्यभिचारिश्रेयः साधनम् ९ अन्यैःपिबहुनाकालेनबहुशास्त्रश्रवणादिभिर्विनिश्चिन्वंतु ने-त्याहुः प्रायेणेति हेसभ्यसाधो अस्मिन्युगेकलौ अल्पायुषोजनाः तत्रापिमंदाः अलसाः तत्रापिसुमंदमतयः तत्रापिमंदभाग्याः तत्राप्युपद्रुताः रोगादिभिः १० नचबहुशास्त्रश्रवणेऽपितावदेवफलसिद्धिरित्याहुः भूरीणिकर्माण्यनुष्ठेयानियेषुतानिसमुद्धृत्य यथावदुद्धृत्य येनउद्धृतवचनेनआत्मबुद्धिः संप्रसीदति सम्यगुपशाम्यति ११ प्रश्नांतरंसूतजानासीतिपंचभिः भद्रंतइ-

वेत्थत्वंसौम्यतत्सर्वंतत्त्वतस्तदनुग्रहात् ब्रूयुःस्निग्धस्यशिष्यस्यगुरवोगुह्यमप्युत ८ तत्रतत्रांजसा
युष्मन्भवतायद्विनिश्चितम् पुंसामेकांततः श्रेयस्तन्नः शंसितुमर्हसि ९ प्रायेणाल्पायुषः सभ्यक
लावस्मिन्युगेजनाः मंदाः सुमंदमतयोमंदभाग्याह्युपद्रुताः १० भूरीणिभूरिकर्माणिश्रोतव्यानि
विभागशः अतः साधोऽत्रयत्सारंसमुद्धृत्यमनीषया ११ ब्रूहिनः श्रद्दधानानांयेनात्मासंप्रसीद
ति ११ सूतजानासिभद्रंतेभगवान्सात्वतांपतिः देवक्यांवसुदेवस्यजातोयस्यचिकीर्षया १२ त
न्नः शुश्रूषमाणानामर्हस्यंगानुवर्णितुम् यस्यावतारोभूतानांक्षेमायचभवायच १३ आपन्नः सं
सृतिंघोरांयन्नामविवशोगृणन् ततः सद्योविमुच्येतयद्बिभेतिस्वयंभयम् १४

त्यौत्सुक्येनाशीर्वादः भगवान्निरतिशयैश्वर्यादिगुणः सात्वताम् सच्छब्देनसत्त्वमूर्तिर्भगवान् सउपास्यतयाविद्यते येषामितिसात्वंतोभक्ताः स्वार्थेअण् राक्षसवायसादिवत्तस्यचाश्रवणमार्षम् तदेवंसात्वंतइतिभवति तेषांपतिः पालकः यस्यार्थविशेषस्यचिकीर्षयावसुदेवस्यभार्यायांदेवक्यांजातः १२ अंगहेसूत तन्नोवर्णयितुमर्हसि सामान्यतः तावद्यस्यावतारोभूतानांक्षेमायपालनायभवायसमृद्धये १३ तत्प्रभावमनुवर्णयंतस्तद्यशःश्रवणौत्सुक्यमाविष्कुर्वंति आपन्नइतित्रिभिः संसृतिमापन्नः [illegible] विवशोपि ततः संसृतेः तत्रहेतुः यद्यस्मान्नाम्नः भयमपिअविद्याकार्यंतमः स्वयमेवबिभेति १४ ३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

किंच यस्यपादः संश्रयोयेषाम् अतएवप्रशमोऽयनंवर्त्माश्रयोवायेषांतेमुनयः उपस्पृष्टाःसन्निधिमात्रेणसेविताःसद्यः पुनंति -
स्वर्धुनीगंगातस्याआपस्तुतत्पादान्निःसृताः नतुतत्रैवतिष्ठंति अतस्तत्संबंधेनैवपुनंत्योऽप्यनुसेवयापुनंति नतुसद्यइतिमुनी-
नामुत्कर्षोक्तिः १५ पुण्यश्लोकैरीड्यानिस्तुत्यानिकर्माणियस्यतस्ययशः १६ प्रश्नांतरंतस्येति उदाराणिमहांतिविश्वसृष्ट्यादी-
नि सूरिभिर्नारदादिभिः कलाः ब्रह्मरुद्रादिमूर्तीः १७ अथेतिप्रश्नांतरे अवतारकथाः स्थित्यर्थमेव तत्तदवसरे ये मत्स्याद्यव-
ताराः तदीयाः कथाः स्वैरंलीलाः कुर्वतः श्रीकृष्णावतारप्रयोजनप्रश्नेनैवतच्चरितप्रश्नोऽपिजातएव १८ असौस्तुत्येनपुन-
रपितच्चरितान्येवश्रोतुमिच्छंतः तत्रात्मनस्तत्प्रभावमावेदयंति वयंत्विति योगयागादिषुतृप्ताःस्म उद्गच्छतितमोयस्मा-

यत्पादसंश्रयाःसूतमुनयःप्रशमायनाः सद्यःपुनंत्युपस्पृष्टाःस्वर्धुन्यापोऽनुसेवया १५ कोवाभगवत-
स्तस्यपुण्यश्लोकेड्यकर्मणः शुद्धिकामोनशृणुयाद्यशःकलिमलापहम् १६ तस्यकर्माण्युदाराणिपरि-
गीतानिसूरिभिः ब्रूहिनःश्रद्दधानानांलीलयादधतःकलाः १७ अथाख्याहिहरेर्धीमन्नवतारकथाः
शुभाः लीलाविदधतःस्वैरमीश्वरस्यात्ममायया १८ वयंतुनवितृप्यामउत्तमश्लोकविक्रमे यच्छृण्वतां
रसज्ञानांस्वादुस्वादुपदेपदे १९ कृतवान्किलवीर्याणिसहरामेणकेशवः अतिमर्त्यानिभगवान्गूढःकपटमा
नुषः २०

त्सउत्तमः तथाभूतःश्लोकोयशोयस्यतस्यविक्रमेतुविशेषेणनतृप्यामः अलमितिनमन्यामहे तत्रहेतुः यद्विक्रमंशृ-
ण्वताम् यद्वा अन्येतृप्यंतुनाम वयंतुनेतितुशब्दस्यान्वयः अयमर्थः येषांह्यलंबुद्धिर्भवति उदरादिभरणेनवा रसाज्ञानेनवा -
स्वादुविशेषाभावाद्वा तत्रशृण्वतामित्यनेनश्रोत्रस्याकाशत्वादभरणमित्युक्तम् रसज्ञानामित्यनेनचाज्ञानतः पशुवत्तृप्तिर्निरा-
कृता इक्षुभक्षणवत् रसांतराभावेनतृप्तिंनिराकरोति पदेपदेप्रतिक्षणंस्वादुतोऽपिस्वादु १९ अतःश्रीकृष्णचरितानिक-
थयेत्याशयेनाहुः कृतवानिति अतिमर्त्यानिमर्त्यानतिक्रांतानिगोवर्द्धनोद्धरणादीनि मनुष्येष्वसंभावितानीत्यर्थः २०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

नन्वयाजनाध्यापनादिव्यग्राणां कुत एतच्छ्रवणावकाशः स्यादित्यत आहुः कलिमागतं ज्ञात्वा तद्भिया विष्णुपदं गंतुकामाः दीर्घस-
त्रेण निमित्तेनात्रासीनाः हरेः कथायां सक्षणाः लब्धावसराः २१ अस्मिन्श्च समये त्वद्दर्शनमीश्वरेणैव संपादितमित्यभिनंदंति त्व
मिति कलिं निस्तर्तुमिच्छतामर्णवं नितीर्षतां कर्णधारो नाविक इव २२ पुनः प्रश्नांतरं ब्रूहीति धर्मस्य चर्मणि कवचवद्रक्षके स्वां
काष्ठां मर्यादां स्वरूपमित्यर्थः अस्य चोत्तरं कृष्णे स्वधामोपगते धर्मज्ञानादिभिः सहेत्ययं श्लोकः २३ इति प्रथमे टीकायां प्रथमो ऽ
ध्यायः १ तदेवं प्रथमेऽध्याये षट्प्रश्ना मुनिभिः कृताः द्वितीये तूत्तरं सूतश्चतुर्णामाह तेष्वथ १ विप्राणामिति एवंभूतैः
सम्यक्प्रश्नैः सम्यक्‌हृष्टो रोमहर्षणस्य पुत्र उग्रश्रवाः तेषां वचः प्रतिपूज्य सत्कृत्य प्रवक्तुमुपचक्रमे उपक्रांतवान् १ प्रवचन-

कलिमागतमाज्ञाय क्षेत्रेऽस्मिन्वैष्णवे वयम् आसीना दीर्घसत्रेण कथायां सक्षणा हरेः २१ त्वन्नः सं
दर्शितो धात्रा दुस्तरं निस्तितीर्षताम् कलिं सत्त्वहरं पुंसां कर्णधार इवार्णवम् २२ ब्रूहि योगेश्वरे कृष्णे ब्र
ह्मण्ये धर्मवर्मणि स्वां काष्ठामधुनोपेते धर्मः कं शरणं गतः २३ इति श्रीभागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे
नैमिषेयोपाख्याने प्रथमोऽध्यायः १ व्यास उवाच इति संप्रश्नसंहृष्टो विप्राणां रौमहर्षणिः प्र
तिपूज्य वचस्तेषां प्रवक्तुमुपचक्रमे १ सूत उवाच यं प्रव्रजंतमनुपेतमपेतकृत्यं द्वैपाय
नो विरहकातर आजुहाव पुत्रेति तन्मयतया तरवोऽभिनेदुस्तं सर्वभूतहृदयं मुनिमानतोऽस्मि २

स्योपक्रमो नाम गुरुदेवतानमस्कार इति तमाह त्रिभिः यमिति तत्र स्वगुरोः शुकस्यैश्वर्यं तच्चरितेनैव द्योतयन्नाह यं प्रव्रजंतं स-
न्यस्य गच्छंतम् अनुपेतं मामुपनयस्वेत्युपनयनार्थमनुपसन्नम् यद्वा केनाप्यननुपेतमननुगतमेकाकिनमित्यर्थः तत्र हेतुः
अपेतकृत्यं कृत्यशून्यम् कर्ममार्गेऽप्रवर्तमानम् नैष्ठिकत्वात् द्वैपायनो व्यासः विरहात्कातरो भीतः पुत्र ३ इति प्लुतेनाजुहाव -
आहूतवान् दूराद्ध्वाने प्लुते सत्यपि संधिरार्षः तदा तन्मयतया शुकरूपतया तरवोऽभिनेदुः प्रत्युक्तमुक्तवंतः पितुः स्नेहानुबं
धपरिहाराय योऽहं स रूपेणोत्तरं दत्तवानित्यर्थः तं मुनिमानतोऽस्मि तन्मयत्वोपपादनाय विशेषणम् सर्वभूतानां हृन्मनः अय
तैर्योगबलेन प्रविशतीति सर्वभूतहृदयस्तम् २

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तत्कृपालुतांदर्शयन्नाह यइति अधंगाढंतमः संसाराख्यमतितर्तुमिच्छतांपुराणानांमध्येगुह्यंगोप्यम् तत्रहेतुत्वेनचत्वारिवि
शेषणानि स्वः निजः असाधारणः अनुभावः प्रभावोयस्यतत्स्वानुभावम् अखिलश्रुतीनांसारं एकमद्वितीयम् अनुपममि-
त्यर्थः आत्मानंकार्यकारणसंघातमधिकृत्यवर्तमानमात्यतत्त्वमध्यात्मंतस्यदीपंसाक्षात्प्रकाशकम् उपयामिशरणंव्रजामि ४
जयंत्यनेनसंसारं इतिजयोग्रंथः तमुदीरयेदितिस्वयंतथोदीरयन् अन्यान्पौराणिकाननुपशिक्षयति ४ तेषांवचःप्रतिपूज्येतिय
दुक्तम् तत्प्रतिपूजनंकरोति हेमुनयःसाधुयथाभवतितथाऽहंपृष्टः यतोलोकानांमंगलमेतत् यद्यतः कृष्णविषयःसंप्रश्नः

यः स्वानुभावमखिलश्रुतिसारमेकमध्यात्मदीपमतितितीर्षतांतमोऽधम् संसारिणांकरुणयाऽह
पुराणगुह्यंतंव्याससूनुमुपयामिगुरुंमुनीनाम् ३ नारायणंनमस्कृत्यनरंचैवनरोत्तमम् देवींसरस्व
तींव्यासंततोजयमुदीरयेत् ४ मुनयःसाधुपृष्टोऽहंभवद्भिर्लोकमंगलम् यत्कृतःकृष्णसंप्रश्नोयेना
त्मासुप्रसीदति ५ सवैपुंसांपरोधर्मोयतोभक्तिरधोक्षजे अहैतुक्यप्रतिहतायया ऽऽत्मासंप्रसीदति
६ वासुदेवेभगवतिभक्तियोगःप्रयोजितः जनयत्याशुवैराग्यंज्ञानंयत्तदहैतुकम् ७

कृतः सर्वशास्त्रार्थ
सारोद्धारप्रश्नस्यापिकृष्णेपर्यवसानादेवमुक्तम् ५ तत्रयत्प्रथमंपृष्टंसर्वशास्त्रसारमैकांतिकम् श्रेयोब्रूहीति तत्रोत्तरम् स
वैपुंसामिति अयमर्थः धर्मोद्विविधः प्रवृत्तिलक्षणोनिवृत्तिलक्षणश्च तत्रयःस्वर्गाद्यर्थः प्रवृत्तिलक्षणः सोऽपरः यतस्तुधर्मात्श्रवणा
दरादिलक्षणाभक्तिर्भवति सपरोधर्मः सएवैकांतिकंश्रेयइति कथंभूता अहैतुकी हेतुःफलानुसंधानंतद्रहिता अप्रतिहताविघ्नै
रनभिभूता ६ ननुतमेतमात्मानंवेदानुवचनेनब्राह्मणाविविदिषंति यज्ञेनदानेनतपसाऽनाशकेनेत्यादिश्रुतिभ्योधर्मस्यज्ञानांगत्वं
प्रसिद्धम् तत्कुतोभक्तिहेतुत्वमुच्यते सत्यम् तत्तु भक्तिद्वारेणेत्याह वासुदेवइति अहैतुकं शुष्कतर्काद्यगोचरमौपनिषदमित्यर्थः ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

व्यतिरेकमाह धर्मइति योधर्मइतिप्रसिद्धःसयदिविष्वक्सेनस्यकथासुरतिंनोत्पादयेत् तर्हिस्वनुष्ठितोऽपिसन्नयंश्रमोज्ञेयः न
नुमोक्षार्थस्यापिधर्मस्यश्रमत्वमस्त्येवातआह केवलंविफलश्रमइत्यर्थः नन्वस्तितत्रापिस्वर्गादिफलमित्याशंक्य एवकारेण
निराकरोति क्षयिष्णुत्वान्नतत्फलमित्यर्थः नन्वक्षय्यंहवैचातुर्मास्ययाजिनःसुकृतंभवतीत्यादिश्रुतेर्नतत्फलस्यक्षयिष्णुत्व
मित्याशंक्यहिशब्देनसाधयति तद्यथेहकर्मचितोलोकःक्षीयतएवमेवामुत्रपुण्यचितोलोकःक्षीयतइतितर्कानुगृहीतया
श्रुत्याक्षयिष्णुत्वप्रतिपादनात् ८ तदेवंहरिभक्तिद्वारातदितरवैराग्यात्मज्ञानपर्यंतःपरोधर्मइत्युक्तम् अन्येतुमन्यंतेधर्मस्या
र्थःफलम् तस्यचकामःफलम् तस्यचेंद्रियप्रीतिःतत्प्रीतेश्चपुनरपिधर्मार्थादिपरंपरेति यथाहुः धर्मादर्थश्चकामश्चसकि

धर्मःस्वनुष्ठितःपुंसांविष्वक्सेनकथासुयः नोत्पादयेद्यदिरतिंश्रमएवहिकेवलम् ८ धर्मस्यह्या
पवर्ग्यस्यनार्थोऽर्थायोपकल्पते नार्थस्यधर्मैकांतस्यकामोलाभायहिस्मृतः ९ कामस्यनेंद्रियप्रीति
र्लाभोजीवेतयावता जीवस्यतत्त्वजिज्ञासानार्थोयश्चेहकर्मभिः १० वदंतितत्तत्त्वविदस्तत्त्वंयज्ज्ञान
मद्वयम् ब्रह्मेतिपरमात्मेतिभगवानितिशब्द्यते ११

मर्थंनसेव्यतइत्यादितन्निराकरोति धर्मस्येतिद्वाभ्याम् आपवर्ग्यस्यउक्तन्यायेनापवर्गपर्यंतस्यार्थोऽपिफलत्वायार्थोनोपकल्पते यो
ग्योनभवति तथाऽर्थस्याप्येवंभूतधर्माव्यभिचारिणःकामोलाभायफलत्वायनहिस्मृतोमुनिभिः ९ कामस्यचविषयभोग-
स्येंद्रियप्रीतिर्लाभःफलंनभवति किंतु यावताजीवेततावानेवकामस्यलाभोजीवनपर्याप्तएवकामःसेव्यइत्यर्थः जीवस्यजी
वनस्यचपुनःकर्मानुष्ठानद्वाराकर्मभिर्यइहप्रसिद्धःसोऽर्थोनभवति किंतुतत्त्वजिज्ञासैवेति १० ननुचतत्त्वजिज्ञासानामध-
र्मजिज्ञासैव धर्मएवहितत्त्वमितिकेचित्तत्राह तत्त्वविदस्तुतदेवतत्त्वंवदंति किंतत् यज्ज्ञानंनामअद्वयमिति क्षणिकविज्ञा
नपक्षंव्यावर्तयति ननुतत्त्वविदोऽपिविगीतवचनाएवमैवम् तस्यैवतत्त्वस्यनामांतरैरभिधानादित्याह औपनिषदैर्ब्रह्मेतिहै
रण्यगर्भैःपरमात्मेति सात्वतैर्भगवानित्यभिधीयते ११

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तच्चतत्त्वंसपरिकरयाभक्त्यैवप्राप्यतइत्याह तच्छ्रेत्यन्वयः ज्ञानवैराग्ययुक्तयेत्यत्रज्ञानंपरोक्षम् तच्चतत्त्वमात्मनिक्षेत्रज्ञेपश्यंति -
किंतत् आत्मानंपरमात्मानंश्रुतेनवेदांतादिश्रवणेनगृहीतयाप्रापयेतिभक्तेर्दार्ढ्यमुक्तम् १२ धर्मस्यफलंभक्तिःनार्थकामादि
कमितीममर्थमुपपाद्योपसंहरति अतइति हेद्विजश्रेष्ठाः हरितोषणंहरेराराधनंसंसिद्धिःफलम् १३ यस्माच्चभक्तिहीनोधर्मः
केवलंश्रमएव तस्माद्भक्तिप्रधानएवधर्मोऽनुष्ठेयइत्याह तस्मादिति एकेनएकाग्रेणमनसा १४ भक्तिरहितोधर्मःकेवलंश्रम
एवेतिप्रपंचितम् इदानींतुभक्तेर्मुक्तिफलत्वंप्रपंचयति यदिति यस्यानुध्याऽनुध्यानंसैवअसिःखड्गःतेनयुक्ताविवेकिनःग्रं

तच्छ्रद्दधानामुनयोज्ञानवैराग्ययुक्तया पश्यंत्यात्मनिचात्मानंभक्त्याश्रुतगृहीतया १२ अतः पुं
भिर्द्विजश्रेष्ठावर्णाश्रमविभागशः स्वनुष्ठितस्यधर्मस्यसंसिद्धिर्हरितोषणम् १३ तस्मादेकेनमनसा
भगवान्सात्वतांपतिः श्रोतव्यःकीर्तितव्यश्चध्येयःपूज्यश्चनित्यदा १४ यदनुध्यासिनायुक्ताःकर्मग्रं
थिनिबंधनम् छिंदंतिकोविदास्तस्यकोनकुर्यात्कथारतिं १५ शुश्रूषोःश्रद्दधानस्यवासुदेवकथारुचिः
स्यान्महत्सेवयाविप्राःपुण्यतीर्थनिषेवणात् १६ शृण्वतांस्वकथाःकृष्णःपुण्यश्रवणकीर्तनः हृद्यं
तस्थोह्यभद्राणिविधुनोतिसुहृत्सतां १७ नष्टप्रायेष्वभद्रेषुनित्यंभागवतसेवया भगवत्युत्तम-
श्लोकेभक्तिर्भवतिनैष्ठिकी १८

थिमहंकारंनिबध्नातियत्कर्मतच्छिंदंति तस्यकथायांरतिंकोनकुर्यात् ननुसत्यमेव-
कर्मनिर्मूलनीहरिकथारतिस्तथाऽपितस्यांरुचिर्नोत्पद्यते किंकुर्मस्तत्राह शुश्रूषोरिति पुण्यतीर्थनिषेवणादिभिःनिष्पापस्य
महत्सेवास्यात् तयाचतद्धर्मश्रद्धा ततःश्रवणेच्छा ततोरुचिःस्यादित्यर्थः १६ ततश्चशृण्वतामिति पुण्येश्रवणकीर्तनेयस्य-
सःसतांसुहृत् हितकारी हृदियान्यभद्राणिकामादिवासनाःतानिअंतस्थःहृदयस्थःसन् १७ ततश्चनष्टप्रायेष्विति सर्वा
भद्रनाशस्यज्ञानोत्तरकालत्वात्प्रायग्रहणम् भागवतानांभागवतशास्त्रस्यवासेवा नैष्ठिकीनिश्चला विक्षेपकाभावात् १८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

रजश्चतमश्चयेतयोर्भावाः कामादयस्तैरनाविद्धमनभिभूतंप्रसीदति उपशाम्यति १९ भगवद्भक्तियोगतः प्रसन्नमनसः अतएवमुक्तसंगस्य २० ज्ञानफलमाह भिद्यतइति हृदयमेवग्रंथिः चिज्जडग्रथनरूपोऽहंकारः अतएवसर्वेसंशयाः असंभावनादिरूपाः कर्माणिचानारब्धफलानिआत्मनि स्वरूपभूतेईश्वरेदृष्टेसाक्षात्कृतेसति एवकारेणज्ञानानंतरमेवेतिदर्शयति २१ तत्रचसदाचारंदर्शयन्नुपसंहरति अतइति आत्मनःप्रसादनींमनःशोधनीम् वासुदेवेभक्तिंकुर्वंतीतिभजनीयविशेषोदर्शितः २२ तदेवोपपादयितुंब्रह्मादीनांत्रयाणामेकात्मकत्वेपिवासुदेवस्याधिक्यमाह सत्त्वमिति इहयद्यपिएकएवपरःपुमानस्यविश्वस्यस्थित्यादयेस्थितिसृष्टिप्रल-

तदारजस्तमोभावाःकामलोभादयश्चये चेतएतैरनाविद्धंस्थितंसत्त्वेप्रसीदति १९ एवंप्रसन्नमनसोभगवद्भक्तियोगतः भगवत्तत्त्वविज्ञानंमुक्तसंगस्यजायते २० भिद्यतेहृदयग्रंथिश्छिद्यंतेसर्वसंशयाः क्षीयंतेचास्यकर्माणिदृष्टएवात्मनीश्वरे २१ अतोवैकवयोनित्यंभक्तिंपरमयामुदा वासुदेवेभगवति कुर्वंत्यात्मप्रसादनीम् २२ सत्त्वंरजस्तमइतिप्रकृतेर्गुणास्तैर्युक्तःपरःपुरुषएकइहास्यधत्ते स्थित्यादयेहरिविरिंचिहरेतिसंज्ञाःश्रेयांसितत्रखलुसत्त्वतनोर्नृणांस्युः २३ पार्थिवाद्दारुणोधूमस्तस्मादग्निस्त्रयीमयः तमसस्तुरजस्तस्मात्सत्त्वंयद्ब्रह्मदर्शनम् २४

यार्थंसंज्ञाः केवलंभिन्नाः धत्ते हरिविरिंचिहराइतिवक्तव्येसंधिरार्षः तत्रतेषांमध्येश्रेयांसिशुभफलानिसत्त्वतनोर्वासुदेवादेवस्युः २३ उपाधिवैशिष्ट्येनफलवैशिष्ट्यंसदृष्टांतमाह पार्थिवात्स्वतःप्रवृत्तिप्रकाशरहिताद्दारुणःकाष्ठात्सकाशात् धूमःप्रवृत्तिस्वभावः त्रयीमयः वेदोक्तकर्मप्रचुरः ईषत्कर्मप्रवृत्तेः तस्मादप्यग्निः त्रयीमयःसाक्षात्कर्मसाधनत्वात् एवंतमसःसकाशात् रजोब्रह्मदर्शनम् ब्रह्मप्रकाशकम् तुशब्देनलयात्मकात्तमसःसकाशाद्रजसःसोपाधिकज्ञानहेतुत्वेनकिंचिद्ब्रह्मदर्शनप्रत्यासत्तिमात्रम् नतुसर्वथातत्प्रकाशकत्वंविक्षेपकत्वात् यत्सत्त्वंतत्साक्षाद्ब्रह्मदर्शनम् अतस्तद्गुणोपाधीनांब्रह्मादीनामपियथोत्तरंवैशिष्ट्यमितिभावः २४ ६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वासुदेवभक्तोपूर्वाचारंप्रमाणयति भेजिरेइति अथअतोहेतोः मुनयोविशुद्धसत्वमूर्तिंभगवंतमधोक्षजम् अतोयेतानुवर्तंते
तइहसंसारेक्षेमायकल्पंते २५ नन्वन्यानपि केचिद्भजंतोदृश्यंते सत्यम् मुमुक्षवस्तुअन्यान्नभजंति किंतुसकामाएवेत्याह मु
मुक्षवइतिद्वाभ्याम् भूतपतीनिति पितृप्रजेशादीनामुपलक्षणम् अनसूयवः देवतांतरानिंदकाः संतः २६ रजस्तमसीप्रकृतिःस्व-
भावोयेषांते अतएवपितृभूतादिभिःसमंशीलंयेषांते श्रियासहऐश्वर्यंचप्रजाश्चेप्संतीतितथा २७ मोक्षप्रदत्वाद्वासुदेवोभज
नीयइत्युक्तम् सर्वशास्त्रतात्पर्यगोचरत्वादपीत्याहद्वाभ्याम् वासुदेवःपरः तात्पर्यगोचरोयेषांते ननुवेदामखपरादृश्यंतेइत्या
शंक्यतेऽपितदाराधनार्थत्वात्तत्पराएवेत्युक्तम् योगाः योगशास्त्राणितेषामप्यासनप्राणायामादिक्रियापरत्वमाशंक्य तासाम

भेजिरेमुनयोऽथाग्रेभगवंतमधोक्षजम् सत्वंविशुद्धंक्षेमायकल्पंतेयेनुतानिह २५ मुमुक्षवोघोररू
पान्हित्वाभूतपतीनथ नारायणकलाःशांताभजंतिह्यनसूयवः २६ रजस्तमःप्रकृतयःसमशीलाभ
जंतिवै पितृभूतप्रजेशादीन्श्रियैश्वर्यप्रजेप्सवः २७ वासुदेवपरावेदावासुदेवपरामखाः वासुदेवप
रायोगावासुदेवपराःक्रियाः २८ वासुदेवपरंज्ञानंवासुदेवपरंतपः वासुदेवपरोधर्मोवासुदेवपराग
तिः २९ सएवेदंससर्जाग्रेभगवानात्ममायया सदसद्रूपयाचासौगुणमय्यागुणोविभुः ३०

पितत्प्राप्त्युपायत्वात्तत्परत्वमुक्तम् २८ ज्ञानंज्ञानशास्त्रम् ननुचतज्ज्ञानपरमेवेत्याशंक्यज्ञानस्यापितत्परत्वमुक्तम् तपोऽत्र-
ज्ञानम् धर्मोधर्मशास्त्रंदानव्रतादिविषयम् ननुतत्स्वर्गपरमित्याशंक्यगम्यतइतिगतिः स्वर्गादिफलंसाऽपितदानंदांशरूपत्वात्त
त्परैवेत्युक्तम् यद्वा वेदाइत्यनेनैवतन्मूलत्वात्सर्वाण्यपिवासुदेवपराणीत्युक्तम् तत्रननुतेषांमखयोगक्रियादिनानार्थपरत्वान्नतदे-
कपरत्वमित्याशंक्यमखादीनामपितत्परत्वमित्युक्तमितिद्रष्टव्यम् २९ ननुजगत्सर्गप्रवेशनियमनादिविलासयुक्तेवस्तुनिसर्वशास्त्र
समन्वयोदृश्यते कथंवासुदेवपरत्वंसर्वस्यतत्राह सएवेतिचतुर्भिः एतैश्चश्लोकैस्तस्यकर्माण्युदाराणिब्रूहीतिप्रश्नस्योत्तरमुक्त
म् सदसद्रूपयाकार्यकारणात्मिकया अगुणश्चेत्यन्वयः स्वतोनिर्गुणोऽपिसन्नित्यर्थः ३०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

भगवतोजगत्कारणत्वमुक्तम् प्रवेशनियमनलक्षणांलीलामाह तयेति विलसितेषुउद्भूतेषुगुणेषुआकाशादिषुअंतः प्रविष्टःसन्गु-
णवानिवमदधीनाएतेगुणाइत्यभिमानवानिव नतुवस्तुतस्तथा यतोविज्ञानेननिच्छक्त्याविजृंभितः अस्फूर्जितः ३१ बहुरूपत्व
लीलामाह यथेति स्वयोनिषुस्वाभिव्यंजकेषुअवहितोनिहितः विश्वात्मापुमान्परमेश्वरोभूतेषुप्राणिषुअंतर्यामिणा ऽपिप्रतियो
गिनानात्वेननानात्वमिवउच्यते ३२ भोगरूपांलीलामाह असौहरिः भूतसूक्ष्माणिचइंद्रियाणिचात्माप्रनश्चतैः स्वयंनिर्मितेषु-
भूतेषुनत्तुर्विधेष्विनिभोगेस्वातंत्र्यंयोत्यते तद्गुणान्सत्तदनुरूपान्विषयानिच्छयाभुंक्ते भोजयतीतिणिजर्थोवाज्ञेयः पालयती
तिवा तदात्वात्मनेपदमार्षम् भुजोनवनइतिस्मरणात् ३३ इदानींसूतजानासीतिप्रश्नस्योत्तरमाह भावयति पालयति एतत्सु
र्वावतारसाधारणंप्रयोजनम् विशेषतःकृष्णावतारस्यकुंतीस्तुतौवक्ष्यते लोकभावनः लोककर्तादेवादिषुयेलीलावतारास्तेष्व

तयाविलसितेष्वेषुगुणेषुगुणवानिव अंतःप्रविष्टआभातिविज्ञानेनविजृंभितः ३१ यथाह्यवहितोव-
न्हिर्दारुष्वेकःस्वयोनिषु नानेवभातिविश्वात्माभूतेषुचतथापुमान् ३२ असौगुणमयैर्भावैर्भूतसूक्ष्मे
द्रियात्मभिः स्वनिर्मितेषुनिर्विष्टोभुंक्तेभूतेषुतद्गुणान् ३३ भावयत्येषसत्वेनलोकान्वैलोकभावनः ली
लावतारानुरतोदेवतिर्यङ्नरादिषु ३४ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेद्वितीयोऽध्यायः २
सूतउवाच जगृहेपौरुषंरूपंभगवान्महदादिभिः संभूतंषोडशकलमादौलोकसिसृक्षया १
यस्यांभसिशयानस्ययोगनिद्रांवितन्वतः नाभिह्रदांबुजादासीद्ब्रह्माविश्वसृजांपतिः २

नुरतोऽनुरक्तः ३४ इतिप्रथमेटीकायांद्वितीयोऽध्यायः २ अवतारकथाप्रश्नेवृत्तीयेत्तूत्तराभिधा पुरुषाद्यवतारोक्त्यानत्तच्चा
रित्रवर्णनैः १ यदुक्तमथारव्याहिहरेर्धीमन्नवतारकथाः शुभाइतितदुत्तरत्वेनावतारानत्तुक्रमिष्यन्प्रथमंपुरुषावतारमाह जगृहइ
तिपंचभिः महदादिभिःमहदहंकारपंचतन्मात्रैः संभूतंसंनिष्पन्नम् एकादशेंद्रियाणिपंचमहाभूतानीतिषोडशकलाअंशाय
स्मिन् यद्यपिभगवद्विग्रहोनैवंभूतः तथापिविराट्जीवांतर्यामिणोभगवतोविराड्रूपेणोपासनार्थमेवमुक्तमितिद्रष्टव्यम् १
कोऽसौभगवानित्यपेक्षायांतंविशिनष्टि यस्यांभसिएकार्णवेशयानस्यविश्रांतस्य तत्रचयोगः समाधिःतद्रूपांनिद्रांविस्तार
यतोनाभिरेवन्हदः तस्मिन्यदंबुजंतस्मात्सकाशाद्ब्रह्माआसीत् अभूत्याद्मेकल्पे सपौरुषंरूपंजगृहे २ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कीदृशं रूपं तदाह यस्येति ननु कीदृशो विग्रहस्तस्य योऽम्भसि शेते स्म तदाह तत्तस्य भगवतो रूपं तु विशुद्धं रजआद्यसंभिन्नम्
अतएवो र्जितं निरतिशयं सत्त्वम् ३ एतच्च योगिनां प्रत्यक्षमित्याह पश्यन्तीति अदभ्रमनल्पं ज्ञानात्मकं यच्चक्षुः तेन सहस्रम
परिमितानि यानि पादादीनि तैरद्भुतम् सहस्रं मूर्धादयो यस्मिन् तत् सहस्रं यानि मौल्यादीनि तैरुल्लसच्छोभमानम् ४ एतत्तु कूटस्थं
न त्वन्यावतारवदाविर्भावतिरोभाववदित्याह एतदादिनारायणरूपम् निधीयतेऽस्मिन्निति निधानम् कार्यावसाने प्रवेशस्थानमि
त्यर्थः बीजमुद्गमस्थानम् बीजत्वेऽपि नान्यबीजतुल्यम् किंतु अव्ययम् न केवलमवताराणामेव बीजम् किंतु सर्वप्राणिनामपी-
त्याह यस्यांशो ब्रह्मा तस्यांशो मरीच्यादिस्तेन सनत्कुमाराद्यवतारं तच्चरितं चाह स एवेति कौमार आर्षः प्राजापत्यो मानव इत्या-

यस्यावयवसंस्थानैः कल्पितो लोकविस्तरः तद्वै भगवतो रूपं विशुद्धं सत्त्वमूर्जितम् ३ पश्यन्त्यदो रूपम
दभ्रचक्षुषा सहस्रपादोरुभुजाननाद्भुतम् सहस्रमूर्धश्रवणाक्षिनासिकं सहस्रमौल्यम्बरकुण्डलोल्लसत्
४ एतन्नानावताराणां निधानं बीजमव्ययम् यस्यांशांशेन सृज्यन्ते देवतिर्यङ्नरादयः ५ स एव प्रथ
मं देवः कौमारं सर्गमास्थितः चचार दुश्चरं ब्रह्मा ब्रह्मचर्यमखण्डितम् ६ द्वितीयं तु भवायास्य रसातल
गतां महीम् उद्धरिष्यन्नुपादत्त यज्ञेशः सौकरं वपुः ७ तृतीयमृषिसर्गं च देवर्षित्वमुपेत्य सः तन्त्रं सा
त्वतमाचष्ट नैष्कर्म्यं कर्मणां यतः ८

दीनि सर्गविशेषनामानि यः पौरुषं रूपं जगृहे स एव देवः कौमाराख्यं सर्गमा-
स्थितः सन् ब्रह्मा ब्राह्मणो भूत्वा ब्रह्मचर्यं चचार प्रथमद्वितीयादिशब्दा निर्देशमात्रापेक्षया ६ वराहावतारमाह अस्य वि
श्वस्य भवाय उद्भवाय महीमुद्धरिष्यन्निति कर्मोक्तिः एवं सर्वत्रावतारस्तत्कर्म चोक्तमित्यनुसंधेयम् ७ नारदावतारमाह
तृतीयमिति ऋषिसर्गमुपेत्य तत्र च देवर्षित्वमुपेत्येत्यर्थः सात्वतं वैष्णवं तन्त्रं पञ्चरात्रागमम् आचष्ट उक्तवान् यतस्तन्त्रात्
निर्गतं कर्मत्वं बंधहेतुत्वं येभ्यस्तानि निष्कर्माणि तेषां भावो नैष्कर्म्यम् कर्मणामेव मोचकत्वं यतो भवति तदाचष्टेत्यर्थः ८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नरनारायणावतारमाह तुर्येचतुर्थेऽवतारेधर्मस्यकलाअंशः भार्येत्यर्थः अर्धोवाएषआत्मनोयत्पत्नीतिश्रुतेः तस्याःसर्गे ऋषीभूत्वेत्येकावतारत्वंदर्शयति ९ कपिलावतारमाह आसुरयेएतन्नाम्नेब्राह्मणाय तत्त्वानांग्रामस्समूहस्तस्यविनिर्णयोय- स्मिन्तत्सांख्यम् १० दत्तात्रेयावतारमाह षष्ठइति अत्रेरपत्यत्वंतेनैववृतःसन्प्राप्तः अत्रेरपत्यमभिकांक्षतआह तुष्टइ ति वक्ष्यमाणत्वात् कथंप्राप्तः अनसूययामत्सदृशापत्यमिषेणमामेवापत्यंवृतवानितिदोषदृष्टिमकुर्वन्नित्यर्थः आन्वीक्षि कीमात्मविद्यांप्रह्लादादिभ्यश्च आदिपदाद्यदुहैहयाद्याग्रह्यन्ते ११ यज्ञावतारमाह सयज्ञः यामाद्यैःस्वस्यैवपुत्रैर्यामनामभिर्देवैः तदाद्यैःसहस्वायंभुवमन्वंतरं पालितवान् तदास्वयमिंद्रोऽभूदित्यर्थः १२ ऋषभावतारमाह सर्वाश्रमनमस्कृतम् अंत्याश्रमंपा

तुर्येधर्मकलासर्गेनरनारायणावृषी भूत्वात्मोपशमोपेतमकरोद्दुश्चरंतपः ९ पंचमःकपिलोनामसिद्धे शःकालविप्लुतम् प्रोवाचासुरयेसांख्यंतत्त्वग्रामविनिर्णयम् १० षष्ठेअत्रेरपत्यत्वंवृतःप्राप्तोऽनसूयया आन्वीक्षिकीमलर्कायप्रह्लादादिभ्यऊचिवान् ११ ततःसप्तमआकूत्यांरुचेर्यज्ञोऽभ्यजायत सयामा द्यैःसुरगणैरपात्स्वायंभुवांतरम् १२ अष्टमेमेरुदेव्यांतुनाभेर्जातउरुक्रमः दर्शयन्वर्त्मधीराणांस- र्वाश्रमनमस्कृतम् १३ ऋषिभिर्याचितोभेजेनवमंपार्थिवंवपुः दुग्धेमामोषधीर्विप्रास्तेनायंसउशत्त मः १४ रूपंसजगृहेमात्स्यंचाक्षुषोदधिसंप्लवे नाव्यारोप्यमहीमय्यामपाद्वैवस्वतंमनुम् १५

रमहंस्यंवर्त्मधीराणांदर्शयन्नाभेराग्नीध्रपुत्रादृषभोजातः १३ पृथोरवतारमाह पार्थिवंवपुःराजदेहंपृथुरूपं पाठांतरेपृथो- रिदंपार्थिवं ओषधीरित्युपलक्षणम् इमांपृथ्वींसर्वाणिवस्तूनिदुग्ध अदुग्ध अडागमाभावश्छान्दसः हेविप्राःतेन पृथ्वीदो हेनसोऽयमवतारउशत्तमः कमनीयतमः वशकांताविस्यस्मात् १४ मत्स्यावतारमाह चाक्षुषमन्वंतरेयउदधीनांसंप्लवःसंश्ले षस्तस्मिन् यद्यपिमन्वंतरावसानेप्रलयोनास्ति तथापिकेनचित्कौतुकेनसत्यव्रतायमायाप्रदर्शिता यथाऽकांडेमार्कंडेयाये तिद्रष्टव्यम् महीमय्यांनाविनेकारूपायांमह्यामित्यर्थः अपाद्रक्षितवान् वैवस्वतमिति भाविनीसंज्ञा १५ ७ ७ ८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कूर्मावतारमाह कमठः कूर्मः तद्रूपेणैकादशेऽवतारेविभुर्दध्रेदधार १६ धन्वंतर्यवतारमाह धान्वंतरंधन्वंतरिरूपम् द्वादशमादि
प्रयोगस्त्वार्षः त्रयोदशममेवस्वरूपं नत्रशरीरेनसह दर्शयति अपाययदित्यत्रसुधामित्यध्याहारः मोहिन्याख्ययातद्रूपेण अ-
न्यानसुरान्मोहयन् धन्वं रिरूपेणामृतमानीयमोहिन्याऽपाययदित्यर्थः १७ नृसिंहावतारमाह नारसिंहरूपंबिभ्रत् एरका
निर्ग्रथितृणम् १८ वामनावतारमाह दुष्टानामर्दयामयतीति वामनकरूपं ह्रस्वंवा प्रत्यादित्सुः तस्मादाच्छिद्यगृहीतुमिच्छुः
१९ परशुरामावतारमाह अवतारइति त्रिःत्रिगुणंयथाभवतितथासप्तकृत्वःसप्तवारान् एकविंशतिवारानित्यर्थः २० व्यासाव

सुरासुराणामुदधिंमथ्नतांमंदराचलम् दध्रेकमठरूपेणपृष्ठएकादशेविभुः १६ धान्वंतरंद्वादशमंत्रयो
दशममेवच अपाययत्सुरानन्यान्मोहिन्यामोहयन्स्त्रिया १७ चतुर्दशंनारसिंहंबिभ्रद्दैत्येंद्रमूर्जितम्
ददारकरजैर्वक्षस्येरकांकटकृद्यथा १८ पंचदशंवामनकंकृत्वाऽगादध्वरंबलेः पदत्रयंयाचमानःप्रत्यादि
त्सुस्त्रिविष्टपम् १९ अवतारेषोडशमेपश्यन्ब्रह्मद्रुहोनृपान् त्रिःसप्तकृत्वःकुपितोनिःक्षत्रामकरोन्म-
हीम् २० ततःसप्तदशेजातःसत्यवत्यांपराशरात् चक्रेवेदतरोःशाखादृष्ट्वापुंसोऽल्पमेधसः २१ नरदे
वत्वमापन्नःसुरकार्यचिकीर्षया समुद्रनिग्रहादीनिचक्रेवीर्याण्यतःपरम् २२ एकोनविंशेविंशतिमेवृ
ष्णिषुप्राप्यजन्मनि रामकृष्णाविति भुवोभगवानहरद्भरम् २३ ततःकलौसंप्रवृत्तेसंमोहायसुरद्विषाम्
बुद्धोनाम्नाऽजनसुतःकीकटेषुभविष्यति २४ अथासौयुगसंध्यायांदस्युप्रायेषुराजसु जनिताविष्णु
यशसोनाम्नाकल्किर्जगत्पतिः २५

तारमाह अल्पमेधसः अल्पप्रज्ञान्पुंसोदृष्ट्वानद्व्यर्थं शाखाश्चक्रे २१ रामा
वतारमाह नरदेवत्वंराघवरूपेणप्राप्तःसन् अतःपरमष्टादशे २२ रामकृष्णावतारमाह विंशतिनमइति वक्तव्येत कारलोपः
छंदोनुरोधेन रामकृष्णावित्येवंनामनीजन्मनीप्राप्य २३ बुद्धावतारमाह अजनस्यसुतः जिनसुतइतिपाठे जिनोऽपिस-
एव कीकटेषुमध्येगयाप्रदेशे २४ कल्क्यवतारमाह युगसंध्यायांभाव्यायामित्यर्थः कलेरंतेविष्णुयशसोब्राह्मणात् सका-
शात् जनिताजनिष्यते २५ ५ ५ ५ ५ ५ ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अनुक्तसर्वसंग्रहार्थमाह अवताराइति असंख्येयत्वेदृष्टांतः यथेति अविदासीनः उपक्षयशून्यात् दस्यउपक्षयइत्यस्मात् सरसः सकाशात्कुल्याः क्षुद्रप्रवाहाः २६ विभूतीराह ऋषयइति २७ तत्रविशेषमाह एतेचेतिपुंसः परमेश्वरस्यकेचिदंशाः केचित्कलाः विभूतयश्च तत्रमत्स्यादीनामवतारत्वेनसर्वज्ञत्वसर्वशक्तिमत्वेऽपियथोपयोगमेवज्ञानक्रियाशक्त्याविष्करणम् कुमारनारदादिष्वधिकारिकेषुयथोपयोगमंशकलावेशः कृष्णस्तुभगवान्साक्षान्नारायणएव आविर्भूतसर्वशक्तित्वात् सर्वेषांप्रयोजनमाह इंद्रारयोदैत्यास्तैर्व्याकुलमुपद्रुतंलोकंमृडयंति सुखिनंकुर्वंति २८ एतत्कीर्तनफलमाह जन्मेति गुह्यमतिरहस्यंजन्म प्रयतः

अवताराह्यसंख्येयाहरेःसत्त्वनिधेर्द्विजाः यथाविदासिनःकुल्याःसरसःस्युःसहस्रशः २६ ऋषयोमनवोदेवामनुपुत्रामहौजसः कलाःसर्वेहरेरेवसप्रजापतयस्तथा २७ एतेचांशकलाःपुंसःकृष्णस्तुभगवान्स्वयम् इंद्रारिव्याकुलंलोकंमृडयंतियुगेयुगे २८ जन्मगुह्यंभगवतोयएतत्प्रयतोनरः सायंप्रातर्गृणन्भक्त्यादुःखग्रामाद्विमुच्यते २९ एतद्रूपंभगवतोह्यरूपस्यचिदात्मनः मायागुणैर्विरचितंमहदादिभिरात्मनि ३० यथानभसिमेघौघोरेणुर्वापार्थिवोऽनिले एवंद्रष्टरिदृश्यत्वमारोपितमबुद्धिभिः ३१

शुचिःसन् दुःखग्रामात् संसारात् २९ विमुच्यतइतियदुक्तंतत्रकथंदेहद्वयसंबंधेसतितद्विमुक्तिरित्याशंक्यदेहद्वयसंबंधस्यभगवन्मायोत्थाविद्याविलसितत्वादेतत्श्रवणादिजनितविद्ययातन्निवृत्तिरुपपद्यतइत्याशयेनाह एतदितिपंचभिः अरूपस्यचिदेकरसस्यात्मनोजीवस्य एतत्स्थूलंरूपंशरीरं भगवतोयामायातस्यागुणैर्महदादिरूपैर्विरचितम् क्वआत्मनि आत्मस्थानेशरीरंकृतमित्यर्थः ३० कथमित्यपेक्षायांस्वरूपावरणेनतदध्यासतइतिसदृष्टांतमाह यथावायुनाश्रितोमेघौघोनभसि आकाशेअबुद्धिभिरज्ञैरारोपितः यथावापार्थिवोरेणुः तद्गतंधूसरत्वाद्यनिलेएवंद्रष्टरि ९
आत्मनिदृश्यत्वंदृश्यत्वादिधर्मकंशरीरमारोपितमित्यर्थः ३१ ५ ५ ५ ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

किंच अतःस्थूलाद्रूपात्परमन्यदपिरूपमारोपितमित्यनुषंगः कथंभूतंतत् यत् अव्यक्तंसूक्ष्मम् तत्रहेतुः अव्यूढगुणव्यूहितंव्यूहः करचरणादिपरिणामः तथाअव्यूढाअपरिणतायेगुणास्तैर्व्यूहितंरचितम् आकारविशेषरहितत्वादव्यक्तमित्यर्थः एतदेवकुतस्त त्राह अदृष्टाश्रुतवस्तुत्वात् यच्चाकारविशेषवद्वस्तुतदस्मदादिवत् दृश्यते श्रूयतेवाइंद्रादिवत् इदंतुनतथा तर्हितस्यसत्वेकिं प्रमाणंतत्राह सजीवःजीवोपाधिः जीवोजीवेननिर्मुक्तःजीवोजीवंविहायेत्यादौजीवोपाधौलिंगदेहेजीवशब्दप्रयोगात् जीवो पाधितयाकल्प्यतइत्यर्थः ननुस्थूलमेवभोगायतनत्वात्जीवोपाधिरस्तु किमन्यकल्पनयेत्यतआह यद्यस्मात्सूक्ष्मात्पुनर्भ वः पुनःपुनर्जन्म उत्क्रांतिगत्यागतीनांतेनविनासंभवादितिभावः ३२ तदेवमुपाधिद्वयमुक्त्वातदपवादेनजीवस्यब्रह्मतामाह यत्रयदा इमेस्थूलसूक्ष्मेरूपेस्वसंविदास्वरूपसम्यक्ज्ञानेनप्रतिषिद्धेभवतः ज्ञानेनप्रतिषेधार्हत्वेमायागुणैर्विरचितत्वमेवहेतुमाह अविद्यया

अतःपरंयदव्यक्तमव्यूढगुणव्यूहितम् अदृष्टाश्रुतवस्तुत्वात्सजीवोयत्पुनर्भवः ३२ यत्रेमेसदसद्रूपेप्रति-
षिद्धेस्वसंविदा अविद्ययात्मनिकृतेइतितद्ब्रह्मदर्शनम् ३३ यद्येषोपरतादेवीमायावैशारदीमतिः संपन्न
एवेतिविदुर्महिम्निस्वेमहीयते ३४ एवंजन्मानिकर्माणिह्यकर्तुरजनस्यच वर्णयंतिस्मकवयोवेदगुह्या
निहृत्पतेः ३५

आत्मनिकृतेकल्पितेइतिहेतोः तद्ब्रह्मतदाजीवोब्रह्मैवभवतीत्यर्थः कथंभूतंदर्शनं ज्ञानैकस्वरूपम् ३३ तथापिभगवन्मायायाः संसृतिकारणभूतायाविद्यमानत्वात्कथंब्रह्मतातत्राह यदीति असंदेहेसंदेहवचनम् यदिवेदाःप्र माणंस्फरितितद्वत् वैशारदीविशारदः सर्वज्ञईश्वरस्तदीयादेवीसंसारचक्रेणक्रीडंतीएषामायायदाउपरताभवति किमित्युप रताभवेत्तत्राह मतिर्विद्या अयंभावः यावदविद्यात्मनाआवरणविक्षेपौकरोति तावन्नोपरमति यदासैवविद्यारूपेणपरि णतातदासदसद्रूपंजीवोपाधिंदग्ध्वानिरिंधनाग्निवत् स्वयमेवोपरमेदिति तदासंपन्नः ब्रह्मस्वरूपंप्राप्तएवेतिविदुस्तत्त्व- ज्ञाः किमतोयद्येवंस्वेमहिम्निपरमानंदस्वरूपेमहीयते पूज्यतेविराजतइत्यर्थः ३४ यथाजीवस्यजन्मादिमायाएवमीश्वर- स्यापिजन्मादिमायेत्याह एवमिति अकर्तुःकर्माणिअजनस्यजन्मानिहृत्पतेःअंतर्यामिणः ३५ ॥ ॥

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तर्हिजीवादीश्वरस्यकोविशेषः स्वातंत्र्यमेवविशेष इत्याह सवाइति षाड्वर्गिकमिंद्रियषड्वर्गविषयंजिघ्रति दूरादेवगंधवत्गृह्णा
ति नतुसज्जतइत्यर्थः कुतः षड्गुणेशः षडिंद्रियनियंता ३६ ननुकिमीश्वरस्यसृष्ट्यादिकर्मभिर्विषयभोगैर्वातत्राह नचेति धातुर्जे
गद्विधातुरीश्वरस्यऊतीर्लीलाः कुमनीषः कुबुद्धिः निपुणेनतर्कादिकौशलेननावैतिनजानाति मनसारूपाणिवचसानामानि
संतन्वतः सम्यग्विस्तारयतः ... वचोभिरितिबहुत्वंश्रुत्यभिप्रायेण मनोवचोभिःसहैववा ३७ भक्तस्तुकथंचिज्जा
नातीत्याह सवेदेति अमाययाअकुटिलभावेन संततयानिरंतरयाअनुवृत्त्याआनुकूल्येनभजेत ३८ भक्तिमार्गप्रसंगानृषीनभि

सवाइदंविश्वममोघलीलः सृजत्यवत्यत्तिनसज्जतेऽस्मिन् भूतेषुचांतर्हितआत्मतंत्रः षाड्वर्गिकंजिघ्रति
षड्गुणेशः ३६ नचास्यकश्चिन्निपुणेनधातुरवैतिजंतुःकुमनीषऊतीः नामानिरूपाणिमनोवचोभिःसं
तन्वतोनटचर्यामिवाज्ञः ३७ सवेदधातुःपदवींपरस्यदुरंतवीर्यस्यरथांगपाणेः योऽमाययासंततयाऽनुवृ
त्त्याभजेततत्पादसरोजगंधम् ३८ अथेहधन्याभगवंतइत्थंयद्वासुदेवेऽखिललोकनाथे कुर्वंतिसर्वात्मक
मात्मभावंनयत्रभूयःपरिवर्तउग्रः ३९ इदंभागवतंनामपुराणंब्रह्मसंमितम् उत्तमश्लोकचरितंचकारभग
वानृषिः ४० निःश्रेयसायलोकस्यधन्यंस्वस्त्ययनंमहत् तदिदंग्राहयामाससुतमात्मवतांवरम् सर्ववे
देतिहासानांसारंसारंसमुद्धृतं ४१ सतुसंश्रावयामासमहाराजंपरीक्षितम् प्रायोपविष्टंगंगायांपरीतंप
रमर्षिभिः ४२ कृष्णेस्वधामोपगतेधर्मज्ञानादिभिःसह कलौनष्टदृशामेषपुराणार्कोऽधुनोदितः ४३

नंदति अथेति यतोभक्तएवभगवत्तत्त्वंजानाति अथअतः भगवंतःसर्वज्ञाः भवंतोधन्याः कृतार्थाः कुतः यद्यस्मादित्थंप्रवेदे-
वसिद्धेवेआत्मभावंमनोवृत्तिंकुर्वंति सर्वात्मकमैकांतिकम् यत्रयस्मिन्भावेसति भूयः परिवर्तोजन्ममरणादावर्तोनभवति ३९
सूतकिमेतच्छास्त्रमपूर्वंकथयसितत्राह ब्रह्मसंमितंसर्ववेदतुल्यम् उत्तमश्लोकस्यचरितंयस्मिंस्तत् ऋषिर्व्यासः ४० त- १०
त्संप्रदायप्रवृत्तिमाह तदिदमिति सुतंशुकम् ४१ प्रायेणमृत्युपर्यंतानाशकेनोपविष्टमितिपरमवैराग्योक्तिः ४२ ४३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

हेविप्राः विप्रर्षेः सकाशादध्यगमंज्ञातवानस्मि तत्रकीर्तयतस्तत्रनिविष्टइतिचान्वयभेदात्तत्रपदावृत्तिरदोषः यथाधीतम् नतुस्वम
तिविलसितम् तत्रतुयथामतिस्वमत्यनुसारेणसंक्षेपतः कथितम् विस्तरतःश्रावयिष्यामि ४४ इतिप्रथमेटीकायांतृतीयोऽध्यायः
३ तुर्येभागवतारंभकारणाख्यानवर्ण्यते व्यासस्यापरितोषस्तुतपःप्रवचनादिभिः १ इतिएवंप्रसन्नतयाश्रावयिष्यामीतिब्रुवाणम्
मुनीनांबहूनांमध्येएकेनवक्तव्येयोवृद्धः वृद्धेष्वपिबहुषुयःकुलपतिःगणमुख्यः तेष्वपिबहुषुयोबह्वृचः ऋग्वेदीतेनवक्तव्यम् अ
तएवंभूतत्वात् शौनकोऽब्रवीत् १ यद्यांकथामाह २ कस्मिन्वास्थानेकेनहेतुनेतिमहाभारतादिधर्मशास्त्राणिकृतवतःपुनरे
तत्संहिताकरणेकिंकारणमित्यर्थः कुतइतिसार्वविभक्तिकस्तसिः केनप्रवर्तितइत्यर्थः कृष्णोव्यासः ३ यदुक्तंसतुसंश्रावयामा-

तत्रकीर्तयतोविप्राविप्रर्षेर्भूरितेजसः अहंचाध्यगमंतत्रनिविष्टस्तदनुग्रहात् सोहंवःश्रावयिष्यामियथा
धीतंयथामति ४४ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेतृतीयोऽध्यायः ३ व्यासउवाच इति
ब्रुवाणंसंस्तूयमुनीनांदीर्घसत्रिणाम् वृद्धःकुलपतिःसूतंबह्वृचःशौनकोऽब्रवीत् १ शौनकउवाच
सूतसूतमहाभागवदनोवदतांवर कथांभागवतींपुण्यांयदाहभगवाञ्छुकः २ कस्मिन्युगेप्रवृत्तेयंस्था
नेवाकेनहेतुना कुतःसंचोदितःकृष्णःकृतवान्संहितांमुनिः ३ तस्यपुत्रोमहायोगीसमदृङ्निर्विकल्प-
कः एकांतमतिरुन्निद्रोगूढोमूढइवेयते ४ दृष्ट्वाऽनुयांतमृषिमात्मजमप्यनग्नंदेव्योह्रियापरिदधुर्नसु
तस्यचित्रम् तद्वीक्ष्यपृच्छतिमुनौजगदुस्तवास्तिस्त्रीपुंभिदानतुसुतस्यविविक्तदृष्टेः ५

सेतितत्शुकस्यव्याख्यानादिकंकथंघटतेविभाति प्रवृत्तस्यासंगोदासीनतामाहद्वाभ्याम् तस्येति समदृक्सर्वंब्रह्मपश्यति अतो-
निर्विकल्पकः स्वार्थकः निरस्तभेदः किंच एकस्मिन्नेवांतः समाप्तिर्यस्याः तथाभूतामतिर्यस्यसः यतः उन्निद्रः मायाशयना
दुद्बुद्धः यानिशासर्वभूतानांतस्यांजागर्तिसंयमीतिस्मृतेः अतएवगूढः अप्रकटः मूढइवप्रतीयते ४ निर्विकल्पकत्वंप्रपंच
यति दृष्ट्वेति आत्मजंशुकंप्रव्रजंतमनुगच्छंतमृषिंव्यासमनग्नमपिदृष्ट्वाजलेक्रीडंत्योदेव्यः अप्सरसः ह्रियालज्जयाप-
रिदधुः वस्त्रपरिधानंकृतवत्यः अनग्नमपीत्यनेनार्थासिद्धतोनग्नइत्युक्तम् नग्नस्यपुरतोगच्छतःसुतस्यतुनपरिदधुः
तच्चित्रंनास्य इयंस्त्री अयंपुमानितिभिदाभेदः तवास्ति विविक्तापूतादृष्टिर्यस्य ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवंभूतोऽसौकथमालक्षितः ज्ञातः कुरवोजांगलाश्चदेशविशेषाः तान्संप्राप्तः प्रथमंतत्तोगजसाह्वयेविचरन् गजेनसंहितआह्वयोनामयस्यतस्मिन् हस्तिनापुरे हस्तीनामराजातेननिर्मितत्वात् ६ एवंभूतेनमुनिनासह यत्रसंवादेएषासात्वतीभागवतीश्रुतिः संहिता ७ एतद्व्याख्यानंबहुकालावस्थानापेक्षम् तस्यत्वेकत्रावस्थानंदुर्लभमित्याह सइति गोदोहनमात्रंकालंप्रतीक्षते तदपिनभिक्षार्थं किंतु तेषामाश्रमंगृहंतीर्थीकुर्वन्पवित्रीकुर्वन् ८ तस्मादेवंभूतोऽत्रवक्तेत्याश्चर्यम्श्रोतुरुक्तचरितमतीवाश्चर्यम् प्रायोपवेशनंयतः अतः कथयेत्याह अभिमन्युसुतमितिपंचभिः गृणीहिकथय ९ सम्राट्चक्रवर्ती वैतिवितर्के कस्यवाहेतोःकस्मा

कथमालक्षितःपौरैःसंप्राप्तःकुरुजांगलान् उन्मत्तमूकजडवद्विचरन्गजसाह्वये ६ कथंवापांडवेयस्यराजर्षेर्मुनिनासह संवादःसमभूत्तातयत्रैषासात्वतीश्रुतिः ७ सगोदोहनमात्रंहिगृहेषुगृहमेधिनाम् अवेक्षतेमहाभागस्तीर्थीकुर्वंस्तदाश्रमम् ८ अभिमन्युसुतंसूतप्राहुर्भागवतोत्तमम् तस्यजन्ममहाश्चर्यंकर्माणिचगृणीहिनः ९ ससम्राट्कस्यवाहेतोःपांडूनांमानवर्धनः प्रायोपविष्टोगंगायामनादृत्याधिराट्श्रियम् १० नमंतियत्पादनिकेतमात्मनःशिवायहानीयधनानिशत्रवः कथंसवीरःश्रियमंगदुस्त्यजांयुवैषतोत्स्रष्टुमहोसहासुभिः ११ शिवायलोकस्यभवायभूतयेयउत्तमश्लोकपरायणाजनाः जीवंतिनात्मार्थमसौपराश्रयंमुमोचनिर्विद्यकुतःकलेवरम् १२ तत्सर्वंनःसमाचक्ष्वपृष्टोयदिहकिंचन मन्येत्वांविषयेवाचांस्नातमन्यत्रछांदसात् १३

कारणात् अधिराट्श्रियंअधिराजांश्रियंसंपद्मनादृत्य १० यस्यपादनिकेतंचरणपीठम् हस्तुत्यधनान्यानीयशत्रवोनमंति अंगहेसूतयुवातरुणएवएषत् ऐच्छत् अत्रार्षमात्मनेपदम् असुभिःप्राणैःसह ११ विरक्तस्यकिंधनादिभिरितिचेत्तत्राह लोकस्यशिवायसुखाय भवायसमृद्ध्यै भूतयेऐश्वर्यायिच तेजीवंतिनत्वात्मार्थम् एवंसत्यसौराजानिर्विद्यविरज्यापिपरेषामाश्रयंकलेवरम् कुतोहेतोर्मुमोच नहिपरोपजीवनंस्वयंत्यक्तुमुचितमित्यर्थः १२ यत्किंचनपृष्टोऽसितत्सर्वंनःस्पष्टंसमाचक्ष्व यद्यस्माद्वाचांविषयेगिरांगोचरेऽर्थेस्नातंपारंगतंत्वांमन्ये छांदसादन्यत्रवैदिकात् व्यतिरेकेण अत्रैवर्णिकत्वात् १३ ११

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कस्मिन्युगेत्यादिप्रश्नानां व्यासजन्मकथनपूर्वकमुत्तरमाह द्वापरेसमनुप्राप्तेएकदेशापेक्षायामाह तृतीयेयुगस्यपर्ययेपरिवर्तेवास
व्यामुपरिचरस्यवसोर्वीर्याज्जातायांसत्यवत्यांयोगीज्ञानीव्यासोजातः १४ जलमुपस्पृश्यजलस्नानादिकंकृत्वेत्यर्थः आसीनोब
भूवेतिशेषः विविक्तदेशत्वादेवचैकाग्र्यमुक्तम् अनेनैवबदरिकाश्रमस्थानंसूचितम् १५ तत्रचसऋषिर्युगधर्मव्यतिकरा-
दिकंवीक्ष्यसर्ववर्णाश्रमाणांयद्धितंतद्दध्यौचिन्तितवानितितृतीयेनान्वयः परावरज्ञः अतीतानागतवित् अव्यक्तंरंहोवेगोयस्यतेन कालेन

सूतउवाच द्वापरेसमनुप्राप्तेतृतीयेयुगपर्यये जातःपराशराद्योगीवासव्यांकलयाहरेः १४ सकदाचित्स
रस्वत्याउपस्पृश्यजलंशुचिः विविक्तएकआसीनउदितेरविमंडले १५ परावरज्ञःसऋषिःकालेनाव्यक्तरं
हसा युगधर्मव्यतिकरंप्राप्तंभुवियुगेयुगे १६ भौतिकानांचभावानांशक्तिह्रासंचतत्कृतम् अश्रद्दधा
नान्निःसत्वान्दुर्मेधान्ह्रसितायुषः १७ दुर्भगांश्चजनान्वीक्ष्यमुनिर्दिव्येनचक्षुषा सर्ववर्णाश्रमाणांय
द्दध्यौहितममोघदृक् १८ चातुर्होत्रंकर्मशुद्धंप्रजानांवीक्ष्यवैदिकम् व्यदधाद्यज्ञसंतत्यैवेदमेकंचतुर्वि
धम् १९ ऋग्यजुःसामाथर्वाख्यावेदाश्चत्वारउद्धृताः इतिहासपुराणंचपंचमोवेदउच्यते २० तत्र
र्ग्वेदधरःपैलःसामगोजैमिनिःकविः वैशंपायनएवैकोनिष्णातोयजुषामुत २१ अथर्वांगिरसामा
सीत्सुमंतुर्दारुणोमुनिः इतिहासपुराणानांपितामेरोमहर्षणः २२ तएतऋषयोवेदंस्वंस्वंव्यस्यन्ननेक
धा शिष्यैःप्रशिष्यैस्तच्छिष्यैर्वेदास्तेशाखिनोऽभवन् २३

युगधर्माणांव्यतिकरंसंकरंप्राप्तंवीक्ष्य तथाभुवियुगे
युगे १६ भौतिकानांशरीरादीनांतत्कृतंकालकृतम् निःसत्वान् धैर्यशून्यान् दुर्मेधान्मंदमतीन् १७ १८ सम्यग्होत्रोपल-
क्षिताश्चत्वारऋत्विजश्चातुर्होतारस्तैरनुष्ठेयंकर्मचातुर्होत्रम् शुद्धंशुद्धिकरम् यज्ञसंतत्यैयज्ञानामविच्छेदाय १९ चातुर्विध्य
मेवाह ऋगिति उद्धृताः पृथक्कृताः २० २१ दारुणःअथर्वोक्ताभिचारादिप्रवृत्तेः २२ व्यस्यन् विभक्तवंतः २३ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वेदविभागप्रयोजनमाह तएवेति येपूर्वमतिमेधाविभिर्धार्यंतेस्म तएव २४ किंच स्त्रीशूद्रेतिद्विजबंधवः त्रैवर्णिकेष्वधमाः
तेषांकर्मरूपेश्रेयसिश्रेयःसाधनेएवंभवेत् अनेनैवप्रकारेणभवतीति २५ भूतानांश्रेयसिहितेसर्वात्मकेनापिअनेकोद्देशवता
पिकर्मणा २६ नअतिप्रसीदत्हृदयंयस्यसः चित्ताप्रसत्तौहेतुंवितर्कयन्निदमुवाचस्वगतम् २७ मानिताःपूजिताः २८ २९ दे
ह्यः देहभवः आत्माजीवः वस्तुतोविभुः परिपूर्णएव आत्मनास्वेनरूपेणासंपन्नः तादात्म्यमप्राप्तइवाभाति ब्रह्मवर्चसंवेद

तएववेदाद्दुर्मेधैर्धार्यंतेपुरुषैर्यथा एवंचकारभगवान्व्यासःकृपणवत्सलः २४ स्त्रीशूद्रद्विजबंधूनांत्रयी
नश्रुतिगोचरा कर्मश्रेयसिमूढानांश्रेयएवंभवेदिह २५ इतिभारतमाख्यानंकृपयामुनिनाकृतम् एवंप्र
वृत्तस्यसदाभूतानांश्रेयसिद्विजाः सर्वात्मकेनापियदानातुष्यद्धृदयंततः २६ नातिप्रसीदद्धृदयः सरस्व
त्यास्तटेशुचौ वितर्कयन्विविक्तस्थइदंचोवाचधर्मवित् २७ धृतव्रतेनहिमयाछंदांसिगुरवोऽग्नयः मानि
तानिर्व्यलीकेनगृहीतंचानुशासनम् २८ भारतव्यपदेशेनह्याम्नायार्थश्चदर्शितः दृश्यतेयत्रधर्मादिस्त्री
शूद्रादिभिरप्युत २९ अथापिबतमेदैह्योह्यात्माचैवात्मनाविभुः असंपन्नइवाभातिब्रह्मवर्चस्यसत्तमः
३० किंवाभागवताधर्मानप्रायेणनिरूपिताः प्रियाःपरमहंसानांतएवह्यच्युतप्रियाः ३१ तस्यैवंखिलमा
त्मानंमन्यमानस्यखिद्यतः कृष्णस्यनारदोऽभ्यागादाश्रमंप्रागुदाहृतम् ३२ तमभिज्ञायसहसाप्रत्युत्था
यागतंमुनिः पूजयामासविधिवन्नारदंसुरपूजितम् ३३ इतिश्रीभागव॰महापु॰प्रथमस्कंधेचतुर्थोऽध्या
यः ४

श्रवणाध्यापनोत्कर्षजंतेजः तत्रसाधवोब्रह्मवर्चस्याःतेषुसत्तमः अतिश्रेष्ठोऽपि यद्वाज्ञानकेवलमसंपन्नइवाभाति प्रत्यु
तब्रह्मवर्चसीब्रह्मवर्चसवानपिअसत्तमइवाभाति पाठांतरेकमनीयतमोऽपीति ३० असंपत्तौहेतुंस्वयमेवाशंक्यते किंवेति प्राये
णभूयस्त्वेनहियस्मात्तएवधर्माःअच्युतस्यप्रियाः ३१ खिलंन्यूनम् खिद्यतःखेदंप्राप्नुवतः कृष्णस्यव्यासस्यप्रागुदाहृतंसरस्वती
तीरस्थम् ३२ तंनारदभागवतमभिज्ञायसहसा प्रत्युत्थायविधिवत्पूजयामासेति ३३ इतिप्रथमेटीकायांचतुर्थोऽध्यायः १२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पंचमेसर्वधर्मेभ्योहरिकीर्तनगौरवम् व्यासचित्तप्रसादायनारदेनोपदिश्यते १ उपसमीपेआसीनंविप्रर्षिंव्यासम् प्रहस्येषद्धसन्निवेत्यनेनसुखप्रसन्निर्द्योत्यते यद्वा इवेत्यनधिकारार्थम् अहोगद्धानपिमुह्यतीति स्मयमानः १ शारीरःशरीराभिमानीआत्मा आत्मनातेनशरीरेणकच्चित्किंपरितुष्यति मानसआत्मामनोऽभिमानीतेनमनसापरितुष्यतिकच्चिन्नोवेति २ तेजिज्ञासितंज्ञातुमिष्टंधर्मादियत्तत्सर्वंसुसंपन्नंसम्यक्ज्ञातम् अपिशब्दादनुष्ठितंचेत्यर्थः अयीतिपाठेसंबोधनं सुसंपन्नत्वेहेतुःमहदद्भुतमित्यादिसर्वैरर्थैर्धर्मादिभिःपरिबृंहितंपरिपूर्णम् ३ किंच यत्सनातनम् नित्यंपरंब्रह्मतच्चत्वयाजिज्ञासितम् विचारितम् अधीतमधिगतंप्राप्तंचेत्यर्थः अथापिशोचसितद्विमर्थमितिशेषः ४ आत्माशारीरोमानसश्चतन्मूलंत-

सूतउवाच अथतंसुखमासीनउपासीनंबृहच्छ्रवाः देवर्षिःप्राहविप्रर्षिंवीणापाणिःस्मयन्निव १ नारदउवाच पाराशर्यमहाभागभवतःकच्चिदात्मना परितुष्यतिशारीरआत्मामानसएववा २ जिज्ञासितंसुसंपन्नमपितेमहदद्भुतम् कृतवान्भारतंयस्त्वंसर्वार्थपरिबृंहितम् ३ जिज्ञासितमधीतंचयत्तद्ब्रह्मसनातनम् अथापिशोचस्यात्मानमकृतार्थइवप्रभो ४ व्यासउवाच अस्त्येवमेसर्वमिदंत्वयोक्तंतथापिनात्मापरितुष्यतेमे तन्मूलमव्यक्तमगाधबोधंपृच्छामहेत्वात्मभवात्मभूतम् ५ सर्वंभवान्वेदसमस्तगुह्यमुपासितोयत्पुरुषःपुराणः परावरेशोमनसैवविश्वंसृजत्यवत्यत्तिगुणैरसंगः ६ त्वंपर्यटन्नर्कइवत्रिलोकीमंतश्चरोवायुरिवात्मसाक्षी परावरेब्रह्मणिधर्मतोव्रतैःस्नातस्यमेन्यूनमलंविचक्ष्व ७

स्यापरितोषस्यकारणम् अव्यक्तमस्फुटम् हेनारद त्वांपृच्छामहेआत्मभवोब्रह्मातस्यात्मनोदेहादुद्भूतःत्वम् अतएवागाधोऽतिगंभीरोबोधोयस्यतंत्वां ५ अगाधबोधतांप्रपंचयन्नाह सर्वमितिद्वाभ्याम् सर्वगुह्यज्ञानेहेतुः यद्यस्मात्पुराणःपुरुषउपासितस्त्वयाकथंभूतः परावरेशःकार्यकारणनियंतामनसैवसंकल्पमात्रेणगुणैःकृत्वाविश्वंसृजतीत्यादि ६ किंच त्वंत्रिलोकींपर्यटन् अर्कइवसर्वदर्शीयोगबलेनप्राणवायुरिवसर्वप्राणिनामंतश्चरःसन् आत्मसाक्षीबुद्धिवृत्तिज्ञः अतःपरेब्रह्मणिधर्मतोयोगेननिष्णातस्यतदुक्तंयाज्ञवल्क्येन इज्याचारदमाहिंसादानस्वाध्यायकर्मणाम् अयंतुपरमोधर्मोयद्योगेनात्मदर्शनमिति अवरेचब्रह्मणि वेदाख्येव्रतैःस्वाध्यायनियमैर्निष्णातस्यमे अलमत्यर्थंयन्न्यूनंतद्विचक्ष्वविवर्कय ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अनुदितप्रायमनुक्तप्रायम् विमलंभगवद्यशोविनायेनैवधर्मादिज्ञानेनासौभगवान्नतुष्येत् तद्दर्शनंज्ञानंखिलंन्यूनंमन्ये ८ ननुभागवद्यशएवतत्रतत्रानुवर्णितंतत्राह यथेति चशब्दाद्धर्मादिसाधनानिच यथाधर्मादित्वप्राधान्येनवासुदेवस्यमहिमानतथानुवर्णितः इत्यर्थः ९ वासुदेवव्यतिरिक्तान्यविषयज्ञानवदेवान्यविषयंवाक्चातुर्यंचखिलमेवेत्याह नेति चित्रपदमपियद्वचोहरेर्यशोनप्रगृणीत तद्वायसंतीर्थंकाकतुल्यानांकामिनांरतिस्थानमुशंतिमन्यंते कुतः मानसाः सत्वप्रधानेमनसिवर्तमानाः हंसायत्र योयत्रननिरमंति कर्हिचिदपिनितरांनरमंते उशिक्क्षयाः उशिक्कमनीयंब्रह्मक्षयोनिवासोयेषांतेयथाप्रसिद्धाहंसामानससर

श्रीनारदउवाच भवतानुदितप्रायंयशोभगवतोऽमलम् येनैवासौनतुष्येतमन्येतद्दर्शनंखिलम् ८ यथाधर्मादयश्चार्थामुनिवर्यानुकीर्तिताः नतथावासुदेवस्यमहिमाह्यनुवर्णितः ९ नयद्वचश्चित्रपदंहरेर्यशोजगत्पवित्रंप्रगृणीतकर्हिचित् तद्वायसंतीर्थमुशंतिमानसानयत्रहंसानिरमंत्युशिक्क्षयाः १० तद्वाग्विसर्गोजनताघविप्लवोयस्मिन्प्रतिश्लोकमबद्धवत्यपि नामान्यनंतस्ययशोऽंकितानियच्छृण्वंतिगायंतिगृणंतिसाधवः ११

सिचरंतः कमनीयपद्मखंडनिवासास्तेकाकैश्चित्रान्नादियुक्तेऽप्युच्छिष्टगर्तेकाकक्रीडास्थानेननिरमंतेइतिशेषः १० विनापिपदचातुर्यंभगवद्यशःप्रधानंवचःपवित्रमित्याह तद्वागिति सवाग्विसर्गः सचासौवाग्विसर्गःवाचःप्रयोगः जनसमूहोजनता तस्याअघंविप्लावयतिनाशयतीतितथासः यस्मिन्वाग्विसर्गेअबद्धवत्यपिअपशब्दादियुक्तेऽपिप्रतिश्लोकंअनंतस्ययशसांकितानिनामानिभवंतितत्रहेतुः यत्यानिनामानिसाधवोमहांतोवक्तरिसतिशृण्वंति श्रोतरिसतिगृणंति अन्यदाचस्वयमेवगायंतिकीर्तयंतीति ११ १२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

भक्तिहीनंकर्मशून्यमेवेतिकैमुत्यन्यायेनदर्शयति। नैष्कर्म्यमिति कर्मनिवृत्तिप्राप्यत्वात् निष्कर्मब्रह्मतदेकाकारत्वान्निष्कर्मतारूपंनैष्क-
र्म्यम् अज्यतेनेनेत्यंजनमुपाधिः तन्निवर्तकंनिरंजनम् एवंभूतमपिज्ञानम् अच्युतेभावोभक्तिस्तद्वर्जितंचेदलमत्यर्थनशोभते सम्यगाप
रोक्ष्यायनकल्पतइत्यर्थः तदाशश्वत्साधनकालेफलकालेचाभद्रंदुःखरूपंयत्काम्यंकर्मयदप्यकारणमकाम्यंतच्चेतिचकारस्यान्वयः
तदपिकर्मईश्वरेनार्पितंचेत्कुतःपुनःशोभेत बहिर्मुखत्वेनसत्वशोधकत्वाभावात् १२ तदेवंभक्तिशून्यानिज्ञानवाक्चातुर्यकर्मकौशला
निव्यर्थान्येवयतः अतोहरेर्यशएवानुवर्णयेत्याह अथोअतःकारणात् अमोघायथार्थादृक्धीर्यस्यशुचिशुद्धंश्रवोयशोयस्य सत्येर

नैष्कर्म्यमप्यच्युतभाववर्जितंनशोभतेज्ञानमलंनिरंजनम् कुतःपुनःशश्वदभद्रमीश्वरेनचार्पितंकर्मयदप्यका
रणम् १२ अथोमहाभागभवानमोघदृक्शुचिश्रवाःसत्यरतोधृतव्रतः उरुक्रमस्याखिलबंधमुक्तयेसमा
धिनानुस्मरतद्विचेष्टितं १३ ततोन्यथाकिंचनयद्विवक्षतःपृथग्दृशस्तत्कृतरूपनामभिः नकुत्रचित्क्वापिच
दुःस्थितामतिर्लभेतवाताहतनौरिवास्पदं १४

तःधृतानिव्रतानियेनसत्वंभवानेवंमहागुणस्तावत् अतःउरुक्रमस्यविविधंचेष्टितंलीलांसमाधिनाचित्तैकाग्र्येणअखिलस्यबंधमुक्तयेत्वमनु
स्मर स्मृत्वावर्णयेत्यर्थः एतच्चवाक्यांतरमितिमध्यमपुरुषप्रयोगोनानुपपन्नः १३ विपक्षेदोषांतरमाह ततउरुक्रमचेष्टितात्पृथक्दृशः
अतएवान्यथाप्रकारांतरेणयत्किंचिदर्थांतरंविवक्षतः तयाविवक्षयाकृतैःस्फुरितैःरूपैःनामभिश्चवक्तव्यत्वेनोपस्थितैः दुःस्थिताऽन
वस्थितातस्यमतिः कदाचित्क्वापिविषयेआस्पदंस्थानंनलभेतवातेनाहताआघूर्णितानौरिव तदुक्तंगीतासु व्यवसायात्मिकाबुद्धिरे-
केहकुरुनंदन बहुशाखाह्यनंताश्चबुद्धयोव्यवसायिनामित्यादि १४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदेवहरियशोविनाभारतादिषुकृतंधर्मादिवर्णनमकिंचित्करमित्युक्तं प्रत्युतविरुद्धमेवजातमित्याह जुगुप्सितंनिंद्यंकाम्यकर्मादिस्वभावतएवरक्तस्यतत्ररागिणः पुरुषस्यधर्मकृतेधर्मार्थमनुशासतस्तवमहानयंव्यतिक्रमः अन्यायःकुतइत्यतआह यस्यवाक्यतोऽयमेवमुख्योऽधर्मइतिस्थितइतरःप्राकृतोजनः तस्यकाम्यकर्मादेरन्येनतत्त्वज्ञेनक्रियमाणंनिवारणंस्वयमेववातत्त्वयाक्रियमाणं यद्वा नकर्मणानप्रजयाधनेनत्यागेनैकेऽमृतत्वमानशुरित्यादिश्रुत्याक्रियमाणंनिवारणंयथार्थमेतदितिनमन्यते किंतु प्रवृत्तिमार्गानधिकृतविषयंतदितिकल्पयति तदुक्तं मतांतरोपन्यासेनभट्टैः तत्रैवंशक्यतेवक्तुंयेऽधपंग्वादयोनराः गृहस्थत्वंनशक्ष्यंतिकर्तुंतेषा

जुगुप्सितंधर्मकृतेऽनुशासतःस्वभावरक्तस्यमहान्व्यतिक्रमः यद्वाक्यतोधर्मइतीतरःस्थितोनमन्यतेतस्यनिवारणंजनः १५ विचक्षणोऽस्यार्हतिवेदितुंविभोरनंतपारस्यनिवृत्तितःसुखं प्रवर्तमानस्यगुणैरनात्मनस्ततोभवान्दर्शयचेष्टितंविभोः १६

मयंविधिः नैष्ठिकब्रह्मचर्यंवापरिव्राजकताऽपिवा तैरवश्यंगृहीतव्यातेनादावेतदुच्यतइत्यादि १५ ननुयद्येवंप्रवृत्तिमार्गोनिंद्यतेतर्हि-निवृत्तिमार्गेसर्वक्रियात्यागेनैवपारमेश्वरसुखस्वरूपानुभूतेःकिंतद्यशःकथनेनापितत्राह विचक्षणोऽतिनिपुणः कश्चिदेवनिवृत्तितःसर्वक्रियानिवृत्त्याऽस्यविभोःसुखंनिर्विकल्पकसुखात्मकंस्वरूपंवेदितुंज्ञातुमर्हति नपुनरविचक्षणःप्रवृत्तिस्वभावःविमुखेहेतुः नअंतःकालतःपारंचदेशतोयस्यतस्यविभोश्चेष्टितं ततःकारणात् हेविभो अनात्मनोदेहाद्यभिमानिनः अतएवगुणैःसत्वादिभिःप्रवर्तमानस्यजनस्यदर्शय भवानितिलमित्यर्थः पाठांतरेभवन्निति संबोधनं १६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवंतावत्काम्यधर्मादेरनर्थहेतुत्वात्तंविहायहरिलीलैववर्णनीयेत्युक्तम् इदानींतुनित्यनैमित्तिकस्वधर्मनिष्ठामप्यनादृत्यकेवलंहरिभक्तिरेवोपदे
ष्टव्येत्याशयेनाह त्यक्त्वेति ननुस्वधर्मत्यागेनभजन् भक्तिपरिपाकेनयदिकृतार्थोभवेत्तदानकाचिच्चिंता यदिपुनरपक्वएवम्रियेततदाभ्रश्येद्वात
दास्वधर्मत्यागनिमित्तोऽनर्थःस्यादित्याशंक्याह ततोभजनात्कथंचित्पतनेन भ्रश्येत्म्रियेतवायदितत्रापिभक्तिरसिकस्यकर्मानधिकारान्ना
नर्थशंका अंगीकृत्याप्याह वाशब्दःकटाक्षे यत्रक्ववानीचयोनावपिअमुष्यभक्तिरसिकस्याभद्रमभूत्किंनाभूदेवेत्यर्थः भक्तिवासनासद्भावादि
तिभावः अभजद्भिस्तुकेवलंस्वधर्मतः कोवाअर्थःआप्तः प्राप्तः अभजतामितिषष्ठीतुसंबंधमात्रविवक्षया १७ ननुस्वधर्ममात्रादपिकर्मणापि:
तृलोकइतिश्रुतेःपितृलोकप्राप्तिःफलमस्त्येवतत्राह तस्यैवहेतोःतदर्थंयत्नंकुर्यात् यत्उपरिब्रह्मपर्यंतंअधःस्थावरपर्यंतंचभ्रमद्भिर्जीवैर्नल-

त्यक्त्वास्वधर्मंचरणांबुजंहरेर्भजन्नपक्वोऽथपतेत्ततोयदि यत्रक्ववाऽभद्रमभूदमुष्यकिंकोवार्थआप्तोऽभजतांस्वध
र्मतः १७ तस्यैवहेतोःप्रयतेतकोविदोनलभ्यतेयद्भ्रमतामुपर्यधः तल्लभ्यतेदुःखवदन्यतःसुखंकालेनसर्वत्रग
भीररंहसा १८ नवैजनोजातुकथंचनाव्रजेन्मुकुंदसेव्यन्यवदंगसंसृतिं स्मरन्मुकुंदांघ्र्युपगूहनंपुनर्विहातुमि
च्छेन्नरसग्रहोयतः १९

भ्यते षष्ठीतुपूर्ववत् तत्तुविषयसुखमन्यतएवप्राचीनकर्मणासर्वत्रनरकादावपिलभ्यतेदुःखवत् यथादुःखंप्रयत्नंविनापिलभ्यतेवद्वत् तदुक्तम्
अप्रार्थितानिदुःखानियथैवायांतिदेहिनां सुखान्यपितथामन्येदैन्यमत्रातिरिच्यतइति १८ यदुक्तंयत्रक्ववाऽभद्रमभूदितितदुपपादयति न.
वाइति मुकुंदसेवीजनोजातुकदाचित्कथंचनकुयोनिगतोऽपिसंसृतिंनाव्रजेत् नाविशेत् अंगअहोअन्यवत्केवलकर्मनिष्ठवत् इतिवैधर्म्यं
दृष्टांतः कुतइत्यतआह मुकुंदांघ्रेरुपगूहनमालिंगनंपुनःस्मरन्विहातुंनेच्छेत् यतोऽयंजनोरसग्रहःरसेनरसनीयेनगृह्यतेवशीक्रियते य
द्वा रसेरसनीयेग्रहआग्रहोयस्य तदुक्तंभगवता यत्नेचततोभूयःसंसिद्धौकुरुनंदन पूर्वाभ्यासेनतेनैवह्रियतेह्यवशोऽपिसइति १९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदेवंभगवल्लीलांप्राधान्येनवर्णयेत्युक्तंतत्रकोभगवान्कात्मनस्तस्यलीलाइत्यपेक्षायामाह इदंविश्वंभगवानेव सन्नुअस्माद्विश्वस्मादितरः
ईश्वरस्प्रपंचोनपृथक् ईश्वरस्तुप्रपंचात्पृथगित्यर्थः तत्रहेतुः यतोभगवतोहेतोर्जगतःस्थित्यादयोभवंति अनेनैवलीला अपिदर्शिताः
यद्वा इदंविश्वंभगवान् इतरइवयःसजीवोपिभगवान्चेतनाचेतनःप्रपंचस्तद्व्यतिरेकेणनास्ति सएवैकस्तत्त्वमित्यर्थः हिशब्देनसर्वं-
खल्विदंब्रह्मेत्यादिप्रमाणंसूचितं तद्धिस्वयमेवभगवान्वेद प्रादेशमात्रमेकदेशमात्रं आचार्यवान्पुरुषोवेदेत्यादिश्रुत्यर्थसंपादनायप्रद
र्शितम् २० नचतत्रचाचार्यापेक्षाईश्वरावतारत्वादित्याह त्वमिति हेअमोघदृक्त्वमात्मनास्वयमात्मनास्वयमात्मानंअजमेवसंतंजगतः

इदंहिविश्वंभगवानिवेतरोयतोजगत्स्थाननिरोधसंभवाः तद्धिस्वयंवेदभवांस्तथाऽपितेप्रादेशमात्रंभवतःप्रदर्शि
तम् २० त्वमात्मनात्मानमवेह्यमोघदृक्परस्यपुंसःपरमात्मनःकलाम् अजंप्रजातंजगतःशिवायतन्महाऽनु-
भावाभ्युदयोधिगण्यतां २१ इदंहिपुंसस्तपसःश्रुतस्यवास्विष्टस्यसूक्तस्यचबुद्धिदत्तयोः अविच्युतोर्थःक
विभिर्निरूपितोयदुत्तमश्लोकगुणानुवर्णनं २२ अहंपुरातीतभवेऽभवंमुनेदास्यास्तुकस्याश्चनवेदवादि
नाम् निरूपितोबालकएवयोगिनांशुश्रूषणेप्रावृषिनिर्विविक्षतां २३

शिवायप्रजातमवेहि कुतःपरस्यपुंसःकलामंशभूतं ततस्तस्मान्महानुभावस्यहरेरभ्युदयःपराक्रमःअधिअधिकंगण्यतांनिरूप्यताम्
२१ अनेनैवतपआदिसर्वंतवसफलंस्यादित्याह इदंहीति श्रुतादयोभावेनिष्ठाः इदमेवहितपःश्रवणादेरविच्युतोनित्योऽर्थः फलम्-
किंतत् उत्तमश्लोकस्यगुणानुवर्णनमितियत् २२ सत्संगोहरिकथाश्रवणादिफलंस्ववृत्तांतेनप्रपंचयति अहंपुरापूर्वकल्पेअतीत-
भवेपूर्वजन्मनिवेदवादिनां दास्याःसकाशात् अभवंजातोस्मि निरूपितः नियुक्तः क्वयोगिनांशुश्रूषणेप्रावृषिवर्षोपलक्षितेचातु- १५
र्मास्येनिर्विविक्षतांनिर्वेशमेकत्रवासंकर्तुमिच्छताम् २३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अपेतान्यखिलानिचापलानियस्मात्तस्मिन् नियतेंद्रियेअधृतक्रीडनकेत्यक्तक्रीडासाधनेअनुवर्तिनिअनुकूले २४ उच्छिष्टस्य
लेपान् पात्रलग्नान् तैर्द्विजैरनुज्ञातःसन्भुंजेस्म तेनभोजनेनापास्तकिल्बिषोजातोऽस्मि तेषांधर्मेपरमेश्वरभजनेएवात्मनोम-
नसोरुचिःप्रजायतेस्मेत्यनुषंगः २५ अशृणवंश्रुतवानस्मि मेश्रद्धयाममैवस्वतःसिद्धयानत्वन्येनबलाज्जनितया अतोमम
त्यस्यापोभरुच्यम् अनुपदंप्रतिपदम् प्रियंश्रवोयस्यतस्मिन् २६ तस्मिन्भगवतिलब्धरुचेर्ममास्खलिताअप्रतिहतामति

तेमय्यपेताखिलचापलेऽर्भकेदांतेऽधृतक्रीडनकेऽनुवर्तिनि चक्रुःकृपांयद्यपितुल्यदर्शनाःशुश्रूषमाणेमु
नयोऽल्पभाषिणि २४ उच्छिष्टलेपाननुमोदितोद्विजैःसकृत्स्मभुंजेतदपास्तकिल्बिषः एवंप्रवृत्तस्यवि
शुद्धचेतसस्तद्धर्मएवात्मरुचिःप्रजायते २५ तत्रान्वहंकृष्णकथाःप्रगायतामनुग्रहेणाशृणवंमनोहराः
ताःश्रद्धयामेनुपदंविशृण्वतःप्रियश्रवस्यंगममाभवद्रुचिः २६ तस्मिंस्तदालब्धरुचेर्महामुनेप्रियश्रवस्य
स्खलितामतिर्मम यथाहमेतत्सदसत्स्वमाययापश्येमयिब्रह्मणिकल्पितंपरे २७ इत्थंशरत्प्रावृषिका
वृतूहरेर्विशृण्वतोमेऽनुसवंयशोऽमलम् संकीर्त्यमानंमुनिभिर्महात्मभिर्भक्तिःप्रवृत्तात्मरजस्तमोपहा
२८ तस्यैवंमेऽनुरक्तस्यप्रश्रितस्यहतैनसः श्रद्दधानस्यबालस्यदांतस्यानुचरस्यच २९ ज्ञानंगुह्यतमंय
त्तत्साक्षाद्भगवतोदितम् अन्ववोचन्गमिष्यंतःकृपयादीनवत्सलाः ३०

रभवदित्यनुषंगः ययामत्यापरेप्रपंचातीतेब्रह्मरूपेमयिसदसत्स्थूलंसूक्ष्मंचैतच्छरीरंस्वमाययास्वाविद्ययाकल्पितं नतुव
स्तुतोऽस्तीतितल्लक्षणमेवपश्यामीति २७ एवंशुद्धेत्वंपदार्थेज्ञातेदेहादिकृतविक्षेपनिवृत्तेस्तत्कारणभूतरजस्तमोनिवर्तिका
दृढाभक्तिर्जातेत्याह इत्थमिति हरेर्यशः अनुसवंत्रिकालम् २८ तस्येति शुद्धत्वंपदार्थस्यदृढाभक्तिमतोमेप्रश्रितस्यविनीतस्य
२९ गुह्यतममिति साधनभूतधर्मतत्त्वज्ञानंगुह्यम् तत्साध्यंविविक्तात्मज्ञानंगुह्यतरम् तत्साध्येश्वरज्ञानंगुह्यतमम् भगवतो
दितंभागवतंशास्त्रमन्ववोचन् उपदिष्टवंतः ३०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदेवज्ञानंपूर्वोक्तंसंपदार्थज्ञानात्‌विवेकेनदर्शयति येनैवेति अविदंज्ञानवानहम्‌ ३१ तत्साधनधर्मरहस्यंचसूचितमित्याह ए
तदिति तापत्रयस्याध्यात्मिकादेश्चिकित्सितंभेषजंनिवर्तकंसत्वशोधकमितियावत्‌ किंतत्‌ भगवतिभावितंसमर्पितंयत्कर्मत-
त्‌ कथंभूतेभगवति ईश्वरेसर्वनियंतरि एवमपिचब्रह्मणिअप्रच्युतपूर्णरूपे ३२ ननुसंसारहेतोः कर्मणः कथंतापत्रयनिवर्तक-
त्वम्‌ सामग्रीभेदेन घटतइति सदृष्टांतमाहद्वाभ्यां यआमयोरोगः येनघृतादिनाजायतेतदेवकेवलमामयकारणभूतंद्रव्यं
तमामयंनपुनाति ननिवर्तयतीत्यर्थः किंतुचिकित्सितंद्रव्यांतरैर्भावितंसत्पुनात्येवयथा ३३ आत्मविनाशायकर्माणिहन्तयेकल्पं
तेसमर्था भवंतिपरेईश्वरेकल्पिताअर्पिताः संतः अत्रचप्रथमंमहत्सेवा ततश्चतत्कृपा ततश्चतद्धर्मश्रद्धा ततोभगवत्कथाश्रव

येनैवाहंभगवतोवासुदेवस्यवेधसः मायानुभावमविदंयेनगच्छंतितत्पदम्‌ ३१ एतत्संसूचितंब्रह्मं-
स्तापत्रयचिकित्सितम्‌ यदीश्वरेभगवतिकर्मब्रह्मणिभावितम्‌ ३२ आमयोयश्चभूतानांजायतेयेन
सुव्रत तदेवह्यामयंद्रव्यंनपुनातिचिकित्सितम्‌ ३३ एवंनृणांक्रियायोगाःसर्वेसंसृतिहेतवः तएवात्म
विनाशायकल्पंतेकल्पिताःपरे ३४ यदत्रक्रियतेकर्मभगवत्परितोषणम्‌ ज्ञानंयत्तदधीनंहिभक्तियो
गसमन्वितम्‌ ३५ कुर्वाणायत्रकर्माणिभगवच्छिक्षयासकृत्‌ गृणंतिगुणनामानिकृष्णस्यानुस्मरंतिच
३६

णम्‌ ततोभगवतिरतिः तयाचदेहद्वयविवेकात्मज्ञानम्‌ ततोदृढाभक्तिः ततोभगवत्तत्वज्ञानम्‌ ततस्तत्कृपयासर्वज्ञत्वादि
भगवद्गुणाविर्भावइतिक्रमोदर्शितः ३४ ननुचज्ञानेनाज्ञानप्राप्तकर्मनाशः तच्चज्ञानंभक्तियोगाद्भवति कथंकर्मणाकर्मना
शः स्यात्तत्राह यदत्रेति ३५ भगवदर्पणेनक्रियमाणंकर्मभक्तियोगंजनयतीति सदाचारेणदर्शयति यत्रयदाभगवतः शि
क्षयाकर्माणिकुर्वाणाभवंति तदाश्रीकृष्णस्यगुणनामानिगृणंति अनुस्मरंतिचकृष्णमित्यर्थः इयंभगवच्छिक्षायत्करोषि १६
यदश्नासियज्जुहोषिददासियत्‌ यत्तपस्यसिकौंतेयतत्कुरुष्वमदर्पणमिति ३६ ६५ ६५ ६५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कीर्तनस्मरणरूपभक्तिहेतुत्वमुक्त्वा ज्ञानहेतुत्वमाह द्वाभ्याम् नमइति नमोधीमहिमनसानमनंकुर्वीमहि ३७ अमूर्तिकं मंत्रोक्तव्यतिरिक्तमूर्तिशून्यम् यजतेपूजयतिसपुमान्सम्यग्दर्शनोभवति ३८ एवंचकृतवन्तमयिहरिः स्वसदृशंज्ञानादिकंदत्तवानित्याह इमंस्वनिगमंस्वोपदेशंमयाऽनुष्ठितम् अवेत्यज्ञात्वा भावंप्रीतिंच ३९ अतस्त्वमप्येवंकुर्वित्याह त्वमिति अदभ्रमनल्पंश्रुतंयस्यहे अदभ्रश्रुतविभोर्विश्रुतंयशः आख्याहिकथय येनविश्रुतेनबुद्धेनविदांविदुषांबुभुत्सितंबोद्धुमिच्छासमाप्यते यतोदुःखैः पीडितानांसंक्लेशशांतिंप्रकारांतरेणनमन्यंते ४० इतिप्रथमेटीकायांपंचमोऽध्यायः ५ व्यासस्यप्रश्न-

नमोभगवतेतुभ्यंवासुदेवायधीमहि प्रद्युम्नायानिरुद्धायनमःसंकर्षणायच ३७ इतिमूर्त्यभिधाने-नमंत्रमूर्तिममूर्तिकम् यजतेयज्ञपुरुषंससम्यग्दर्शनःपुमान् ३८ इमंस्वनिगमंब्रह्मन्नवेत्यमदनुष्ठितम् अदान्मेज्ञानमैश्वर्यंस्वस्मिन्भावंचकेशवः ३९ त्वमप्यदभ्रश्रुतविश्रुतंविभोःसमाप्यतेयेनविदांबुभुत्सितम् आख्याहिदुःखैर्मुहुरर्दितात्मनांसंक्लेशनिर्वाणमुशंतिनान्यथा ४० इतिश्रीभागवते महापुराणेप्रथमस्कंधेव्यासनारदसंवादेपंचमोऽध्यायः ५ सूतउवाच एवंनिशम्यभगवान् देवर्षेर्जन्मकर्मच भूयःप्रपच्छतंब्रह्मन्व्यासःसत्यवतीसुतः १ व्यासउवाच भिक्षुभिर्विप्रवसितेविज्ञानादेष्टृभिस्तव वर्तमानोवयस्याद्येततःकिमकरोद्भवान् २ स्वायंभुवकयावृत्त्यावर्तितंतेपरंवयः कथंचेदमुदस्राक्षीःकालेप्राप्तेकलेवरम् ३ प्राक्कल्पविषयामेतांस्मृतिंतेमुनिसत्तम नह्येष-व्यवधात्कालएषसर्वनिराकृतिः ४

यार्थेचषष्ठेप्राक्जन्मसंभवम् स्वभाग्यंनारदःप्राहकृष्णसंकथनोद्भवम् १

१ स्वयमपितथाचेत्कार्षुर्गुरूपदेशानंतरंभावितच्चरितंपृच्छति भिक्षुभिरिति विप्रवसितेदूरदेशगमनेकृतेसति विज्ञानस्यादेष्टृभिः २ परंवयः उत्तरमायुः तेत्वयाकथंवर्तितंनीतम् इदमितिदासीपुत्रभूतंकलेवरमुदस्राक्षीःउत्सृष्टवानसि ३ एषकल्पांतलक्षणःकालःतेस्मृतिंकथंनव्यवधात्नखंडितवान् अडागमाभावस्त्वार्षः हियतएषसर्वस्यनिराकृतिरपलापोयस्मात्सः ४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

अकारषं कृतवानहम् रेफषकारयोर्विश्लेषः छंदोऽनुरोधेन ५ तत्रतावत्कंचित्कालंतत्रैवमातृस्नेहयंत्रितोन्यवसमित्याहत्रिभिः
एकएवाहमात्मजोयस्याःसायोषिदितिमूढेतिचस्नेहानुबंधेहेतुः ६ किंकरीत्यस्यार्थंप्रपंचयति अस्वतंत्रासाअतोनकल्पानस
मर्थाआसीत् दारुमयीयोषेत्यतिपारवश्ये दृष्टांतः ७ तदेवंसास्नेहंचक्रे अहंचादिग्गादिष्वनभिज्ञोऽतस्तत्रैवन्यवसमित्याह अहं
च तस्मिन्ब्रह्मकुलेतस्यमातुः स्नेहानुबंधस्यावेक्षयाकदाविरमेदितिप्रतीक्षयेत्यर्थः उषिवान् वासंकृतवान् पंचहायनः पंचवर्षः
८ गेहान्निर्गतांगांदुहंतीम् दुहेर्नोशतृप्रत्ययः दोग्धुंनिर्गतामित्यर्थः पदापादेन आस्पृष्टः ईषदाक्रांतः अदशत् अखादत् ९ तन्मातु
र्मरणंशंकल्याणमभीप्सतईशस्यानुग्रहंमन्यमानः प्रातिष्ठंप्रस्थितोऽस्मि १० स्फीतान्जनपदादीनतियातःसन् महद्विपिनमद्राक्ष

नारदउवाच भिक्षुभिर्विप्रवसितेविज्ञानादेष्टृभिर्मम् वर्तमानोवयस्याद्येततएतदकारषम् ५
एकात्मजामेजननीयोषिन्मूढाचकिंकरी मय्यात्मजेऽनन्यगतौचक्रेस्नेहानुबंधनम् ६ सास्वतंत्रानक-
ल्पासीद्योगक्षेमंममेच्छती ईशस्यहिवशेलोकोयोषादारुमयीयथा ७ अहंचतद्ब्रह्मकुलऊषिवांस्तद
वेक्षया दिग्देशकालाव्युत्पन्नोबालकःपंचहायनः ८ एकदानिर्गतांगेहाद्दुहंतींनिशिगांपथि सर्पोऽदश
त्पदास्पृष्टःकृपणांकालचोदितः ९ तदातदहमीशस्यभक्तानांशमभीप्सतः अनुग्रहंमन्यमानःप्राति
ष्ठंदिशमुत्तराम् १० स्फीतान्जनपदांस्तत्रपुरग्रामव्रजाकरान् खेटखर्वटवाटीश्चवनान्युपवनानिच ११

मितिचतुर्थेनान्वयः जनपदादिषुनानागुणदोषयुक्तेषुसमदृष्टिःसन् गतोहमितितात्पर्यार्थः स्फीतान्समृद्धान्जनपदान्
देशान् तत्रतस्यांदिशिपुरग्रामव्रजाकरान् तत्रपुराणिराजधान्यःग्रामाभृगुप्रोक्ताः विप्राश्चविप्रभृत्याश्चयत्रचैववसंतितेस
ग्रामइतिप्रोक्तः शूद्राणांवासएवचेति व्रजागोकुलानि आकरारत्नाद्युत्पत्तिस्थानानितान् खेटाःकर्षकग्रामाःखर्वटागिरित
टग्रामाः भृगुप्रोक्तावा एकतोयत्रतुग्रामोनगरंचैकतःस्थितम् मिश्रंतुखर्वटंनामनदीगिरिसमाश्रयमिति वाट्यःपूगपुष्पादी
नांवाटिकास्ताः वनानिस्वतःसिद्धवृक्षाणांसमूहाःउपवनानिरोपितवृक्षाणांसमूहाःतानिच ११ ६ ६ १७

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चित्रैर्धातुभिः स्वर्णरजताद्यैः विचित्रानद्रींश्च इभैर्भग्ना भुजाः शाखा येषां तैर्द्रुमा येषु तान् शिवानि भद्राणि जलानि येषां तान् नलिनीः सर
सीः १२ चित्राः स्वनाः येषां तैः पत्ररथैः पक्षिभिः तन्नादप्रबुद्धैरित्यर्थः विभ्रमद्भिर्भ्रमरैः श्रीः शोभा यासां ताः नलिनीः अतियातः अति-
क्रम्य गतः सन् महद्विपिनं वनमद्राक्षम् कीदृशम् नलवेणुशराणां स्तंबैः कुशैः कीचकैश्च गह्वरं दुर्गमम् तत्र वेणुजातय एव विपुलांतराल-
गर्भाः कीचकाः १३ घोरं दुःसहं प्रतिभयाकारं भयंकररूपम् व्यालादीनामजिरं क्रीडास्थानं १४ परिश्रांतानि इंद्रियाणि आत्मा देहश्च

चित्रधातुविचित्राद्रीनिभभग्नभुजद्रुमान् जलाशयांछिवजलान्नलिनीः सुरसेविताः १२ चित्रस्वनैः पत्ररथै
र्विभ्रमद्भ्रमरश्रियः नलवेणुशरस्तंबकुशकीचकगह्वरम् १३ एक एवातियातोऽहमद्राक्षं विपिनं महत् घोरंप्र
तिभयाकारं व्यालोलूकशिवाजिरम् १४ परिश्रांतेंद्रियात्माहं तृट्परीतो बुभुक्षितः स्नात्वा पीत्वा ह्रदे नद्या
उपस्पृष्टो गतश्रमः १५ तस्मिन्निर्मनुजेऽरण्ये पिप्पलोपस्थ आश्रितः आत्मनात्मानमात्मस्थं यथाश्रुतमचिंत
यम् १६ ध्यायतश्चरणांभोजं भावनिर्जितचेतसा औत्कंठ्याश्रुकलाक्षस्य हृद्यासीन्मे शनैर्हरिः १७ प्रेमा
तिभरनिर्भिन्नपुलकांगोऽतिनिर्वृतः आनंदसंप्लवे लीनो नापश्यमुभयं मुने १८ रूपं भगवतो यत्तन्मनःकांतं शुचा
पहम् अपश्यन्सहसोत्तस्थे वैक्लव्याद्दुर्मना इव १९ दिदृक्षुस्तदहं भूयः प्रणिधाय मनो हृदि वीक्षमाणोऽपि ना
पश्यमवितृप्त इवातुरः २०

यस्य तृषा परीतो व्याप्तः उपस्पृष्ट आचांतः १५ पिप्पलोपस्थे अश्वत्थमूले आश्रित उपविष्टः आत्मना बु
द्ध्या आत्मस्थं हृदिस्थम् आत्मानं परमात्मानं १६ भावेन भक्त्या निर्जितम् वशीकृतं यच्चेतः तेन औत्कंठ्येन वैवश्येन अश्रुकलायुक्ते अक्षि-
णी यस्य १७ प्रेम्णोऽतिभरेण निर्भिन्नपुलकान्यंगानि यस्य आनंद एव संप्लवे महापूरे परमानंदे उभयम् आत्मानं परं च १८ मनःकांतमभी
ष्टम् शुचा शोकः तामपहंतीति तथा तत् उत्तस्थे उत्थितोऽस्मि १९ हृदि मनः प्रणिधाय स्थिरीकृत्य अवितृप्तोऽसमातुर इवासवभिविशेषः
२०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गिरामगोचरः संवेदनस्याविषयभूत ईश्वरः २१ हंतेतिसानुकंपसंबोधने माद्दविमांद्रष्टुंनार्हसि यतः नविपक्काः दग्धाः कषायाः मला कामाद्यो येषांतेषांकुयोगिनामनिष्पन्नयोगानाम् २२ कुतस्तर्हिदृष्टोऽसितत्राह सकृद्दर्शितंमयेतियत् एतत्कामायमय्यनुरागाय तत्कामेनकिमित्यतआह मत्कामः पुमान्हृच्छयान्कामान् २३ अदीर्घयाऽपिसतांसेवयाअवद्यांनिंद्यंलोकंदेहं मज्जनतांमत्पार्ष दतांगंताऽसि २४ प्रजानांसर्गेसृष्टौनिरोधेसंहारेऽपिप्रजासर्गस्यनिरोधइतिवा २५ तत्प्रसिद्धंमहद्भूतम् अस्यमहतोभूतस्यनिश्व सितमेतद्यदृग्वेदइत्यादिश्रुतेः कीदृशम् ईश्वरंसर्वनियंतृ नभासिलिंगंमूर्तिर्यस्यतन्नभोलिंगम् सन्निहितमपिनलिंग्यतइति अलिंगं

एवंयतंतंविजनेमामाहागोचरोगिराम् गंभीरश्लक्ष्णयावाचाशुचः प्रशमयन्निव २१ हंताऽस्मिन्जन्मनिभ वान्नमांद्रष्टुमिहार्हसि अविपक्ककषायाणांदुर्दर्शोऽहंकुयोगिनां २२ सकृद्यद्दर्शितंरूपमेतत्कामायतेऽन घ मत्कामः शनकैः साधुः सर्वान्मुंचतिहृच्छयान् २३ सत्सेवयादीर्घयातेजातामयिदृढामतिः हित्वाऽव द्यमिमंलोकंगंतामज्जनतामसि २४ मतिर्मयिनिबद्धेयंनविपद्येतकर्हिचित् प्रजासर्गनिरोधेऽपिस्मृतिश्च मदनुग्रहात् २५ एतावदुक्त्वोपरराम तन्महद्भूतंनभोलिंगमलिंगमीश्वरम् अहंचतस्मैमहतांमहीयसेशी र्ष्णाऽवनामंविदधेऽनुकंपितः २६ नामान्यनंतस्यहतत्रपः पठन्गुह्यानिभद्राणिकृतानिचस्मरन् गांपर्य टंस्तुष्टमनागतस्पृहः कालंप्रतीक्षन्विमदोविमत्सरः २७ एवंकृष्णमतेर्ब्रह्मन्नसक्तस्यामलात्मनः कालः प्रादुरभूत्कालेतडित्सौदामनीयथा २८ प्रयुज्यमानेमयितांशुद्धांभागवतींतनुम् आरब्धकर्मनिर्वाणोन्य पतत्पांचभौतिकः २९

तस्मैअदृष्टायावनामंप्रणामंविदधे कृतवानहम् तेनानुकंपितः सन् २६ अनंतस्यनामानिप ठन्निवानवरंगृणन् हतत्रपः त्यक्तलज्जः विमत्सरोजातोऽन्योविशेषः २७ कालेऽस्त्ववसरे कालोमृत्युः प्रादुरभूदाविर्बभूव अकस्मात्प्रादुर्भावेदृष्टांतः विद्युदिति सौदामिनीतिविशेषणम्स्फुरत्त्वप्रदर्शनार्थम् २८ प्रयुज्यमानेमयितामित्ययमर्थः हित्वाऽव द्यमिमंलोकंगंतामज्जनतामसीतियाभागवतीभगवत्पार्षदरूपा शुद्धासत्वमयीवपुः प्रतिश्रुतातांप्रतिभगवतामयिप्रयुज्यमानेनी यमाने आरब्धंयत्कर्मतन्निर्वाणंसमाप्तंयस्य आरब्धकर्मणोनिर्वाणमेवनिर्वाणंयस्येतिवा सपंचभूतात्मकोदेहोन्यपतत् अनेनपा र्षदतनूनामकर्मारब्धत्वंशुद्धत्वंनित्यत्वमित्यादिसूचितंभवति २९ १८

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इदंत्रैलोक्यमादायउपसंहृत्यउदन्वतएकार्णवस्यांभसिशयानेश्रीनारायणेशिशयिषोःशयनंकर्तुमिच्छोर्विभोर्ब्रह्मणःअंतःमध्यमनुप्राणं निश्वासेनसहाहंविवेशप्रविष्टोहम् ततोऽवतीर्यविश्वात्मादेहमाविश्यचक्रिणः अवापवैष्णवींनिद्रामेकीभूयाथविष्णुनेतिकौर्मोक्तेःस्वायनेंऽभसीतिपाठेस्वायनेस्वस्यायनेअंभसिशिशयिषोर्ब्रह्मणइतिश्रीनारायणेनाभेदविवक्षयोक्तमित्यवगंतव्यम् ३० प्राणेभ्यइंद्रियेभ्यःअहंमरीचिमिश्राःतन्मुख्याऋषयश्चजज्ञिरे ३१ येकर्मिणस्तेबहिर्निर्यांति तपआदिभिर्ब्रह्मलोकगतास्त्वंतर्नयांति अहंतुमहाविष्णोरनुग्रहात् अखंडितब्रह्मचर्यव्रतःसन्नंतर्बहिश्चपर्येमि पर्यटामि क्वचिदप्यविघाताअप्रतिहतागतिर्यस्यसः ३२ किमितिप

कल्पांतइदमादायशयानेंऽभस्युदन्वतः शिशयिषोरनुप्राणंविविशेंऽतरहंविभोः ३० सहस्रयुगपर्यंतउत्थायेदं सिसृक्षतः मरीचिमिश्राऋषयःप्राणेभ्योऽहंचजज्ञिरे ३१ अंतर्बहिश्चलोकांस्त्रीन्पर्येम्यस्कंदितव्रतः अनुग्रहान्महाविष्णोरविघातगतिःक्वचित् ३२ देवदत्तामिमांवीणांस्वरब्रह्मविभूषितां मूर्छयित्वाहरिकथां गायमानश्चराम्यहम् ३३ प्रगायतःस्ववीर्याणितीर्थपादःप्रियश्रवाः आहूतइवमेशीघ्रंदर्शनंयातिचेतसि ३४ एतद्ध्यातुरचित्तानांमात्रास्पर्शेच्छयामुहुः भवसिंधुप्लवोदृष्टोहरिचर्यानुवर्णनम् ३५

र्यटसि ईश्वराज्ञयालोकमंगलार्थमित्याहचतुर्भिः देवेनेश्वरेणदत्ताम् स्वरानिषादर्षभगांधारषड्जमध्यमधैवतपंचमाख्याःसप्तस्वराः तएवब्रह्म ब्रह्माभिव्यंजकत्वात् तेनविभूषिताम् स्वतःसिद्धसप्तस्वरामित्यर्थः मूर्छयित्वामूर्छनालापवतींकृत्वा ३३ स्वप्रयोजनमाह प्रगायतइति ३४ परप्रयोजनमाह एतद्धीति मात्राविषयास्तेषांस्पर्शाःभोगास्तेषामिच्छयाआतुराणिचित्तानियेषांतेषांहरिचर्यानुवर्णनंयत् एतदेवभवसिंधोःप्लवःपोतःनकेवलंश्रुतिप्रामाण्येन किंतुअन्वयव्यतिरेकाभ्याम् दृष्टएवेत्यर्थः ३५ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवंदेवेत्युक्तमवधारणमनुभवेनद्रढयति यमादिभिस्तथानशाम्यति यद्वन्मुकुंदसेवयाऽऽत्मासाक्षादात्मामनःशाम्यति कथंचिन्मुकुंद
सेवामात्रेणशाम्यति किंपुनस्तद्गुणवर्णनेनेतिभावः ३६ भवतोमनःपरितोषकंचाख्यातम् ३७ आमंत्र्यअनुज्ञाप्य यादृच्छिकःस्वप्र
योजनसंकल्पशून्यः ३८ हरिकथागायकमात्मानंश्लाघते अहोइति माद्यन्हृष्यन् तंत्र्यावीणया ३९ इतिप्रथमेटीकायांषष्ठोऽध्या
यः ६ अथभागवतश्रोतुर्जन्मवक्तुंपरीक्षितः सुतबालवधाद्द्रौणेर्दंडःसप्तमउच्यते १ तस्यनारदस्याभिप्रेतंश्रुतवान्सन् १ ब्र

यमादिभिर्योगपथैःकामलोभहतोमुहुः मुकुंदसेवयायद्वत्तथाऽऽत्माद्धानशाम्यति ३६ सर्वंतदिदमाख्यातं
यत्पृष्टोऽहंत्वयाऽनघ जन्मकर्मरहस्यंमेभवतश्चात्मतोषणं ३७ सूतउवाच एवंसंभाष्यभगवान्नारदो
वासवीसुतम् आमंत्र्यवीणांरणयन्ययौयादृच्छिकोमुनिः ३८ अहोदेवर्षिर्धन्योयंयत्कीर्तिंशार्ङ्गधन्वनः
गायन्माद्यन्निदंतंत्र्यारमयत्यातुरंजगत् ३९ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेव्यासनारदसंवादेषष्ठो
ऽध्यायः शौनकउवाच निर्गतेनारदेसूतभगवान्बादरायणः श्रुतवांस्तदभिप्रेतंततःकिमकरोद्विभुः १
सूतउवाच ब्रह्मनद्यांसरस्वत्यामाश्रमःपश्चिमेतटे शम्याप्रासइतिप्रोक्तऋषीणांसत्रवर्धनः २ तस्मि
न्स्वआश्रमेव्यासोबदरीषंडमंडिते आसीनोपउपस्पृश्यप्रणिदध्यौमनःस्वयम् ३ भक्तियोगेनम
नसिसम्यक्प्रणिहितेऽमले अपश्यत्पुरुषंपूर्वंमायांचतदपाश्रयाम् ४

ह्मनद्यांब्रह्मदेव
त्यायांब्राह्मणैराश्रितायांच शम्याश्रुगकीलाःप्रास्यंतेपरिध्यर्थंप्रक्षिप्यंतेऽस्मिन्नितिशम्याप्रासःसत्रंकर्मवर्द्धयतीतितथा २ बदरी
णांषंडेनसमूहेनमंडिते मनःप्रणिदध्यौस्थिरीचकार समाधिनाऽनुस्मरतद्विचेष्टितमितिनारदोपदिष्टंध्यानंकृतवानित्यर्थः ३ प्र
णिहितेनिश्चले अत्रहेतुः भक्तियोगेनामले पूर्वंप्रथमंपुरुषमीश्वरमपश्यत् पूर्णमितिवापाठःतदपाश्रयांतदधीनांमायांचापश्यच्च ४ १९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ईशमायाकृतानर्थंचजीवानांसंसृतिमपश्यदित्याह ययासंमोहितः स्वरूपावरणेनविक्षिप्तः परोऽपिगुणत्रयाद्व्यतिरिक्तोऽपि तत्कृतं त्रिगुणत्वाभिमानकृतमनर्थंचकर्तृत्वादिकंप्राप्नोति ५ अनर्थमुपशमयतियोऽधोक्षजेसाक्षाद्भक्तियोगः तंचापश्यत् एतत्सर्वंस्वयंदृष्ट्वा एवमजानतोलोकस्यार्थेसात्वतसंहितांश्रीभागवताख्यांचक्रे तदनेनश्लोकत्रयेणभागवतार्थः संक्षेपतोदर्शितः एतदुक्तंभवति विद्याशक्त्यामायानियंतानित्याविर्भूतपरमानंदस्वरूपः सर्वज्ञःसर्वशक्तिरीश्वरः तन्माययासंमोहितस्तिरोभूतस्वरूपस्तद्विपरीतधर्मोजीवः तस्यचेश्वरभक्त्यालब्धज्ञानेनमोक्षइति तदुक्तंविष्णुस्वामिनाल्हादिन्यासंविदाश्लिष्टः सच्चिदानंदई

ययासंमोहितोजीवआत्मानंत्रिगुणात्मकम् परोऽपिमनुतेऽनर्थंतत्कृतंचाभिपद्यते ५ अनर्थोप
शमंसाक्षाद्भक्तियोगमधोक्षजे लोकस्याजानतोविद्वांश्चक्रेसात्वतसंहिताम् ६ यस्यांवैश्रूयमाणा-
यांकृष्णेपरमपूरुषे भक्तिरुत्पद्यतेपुंसः शोकमोहभयापहा ७ ससंहितांभागवतींकृत्वाऽनुक्रम्य
चात्मजम् शुकमध्यापयामासनिवृत्तिनिरतंमुनिः ८ शौनकउवाच सर्वैर्निवृत्तिनिरतःस
र्वत्रोपेक्षकोमुनिः कस्यवाबृहतीमेतामात्मारामःसमभ्यसत् ९ सूतउवाच आत्मारामाश्चमु
नयोनिर्ग्रंथा अप्युरुक्रमे कुर्वंत्यहैतुकींभक्तिमित्थंभूतगुणोहरिः १०

श्वरः स्वाविद्यासंवृतोजीवः संक्लेशनिक
राकरः यथा सईशोयद्वशेमायासजीवोयस्तयार्दितः स्वाविर्भूतपरानंदः स्वाविर्भूतसुदुःखभूः स्वादृगुत्थविपर्यासंभवभेदजभीशुचः यन्माययाजुषन्नास्तेतमिमंनृहरिंनुमइत्यादि ६ संहितायाअनर्थोपशामकत्वंदर्शयति यस्यांवैश्रूयमाणायामेवकिंपुनःश्रुतायामित्यर्थः ७ अनुक्रम्यशोधयित्वा ८ कस्यवाहेतोर्बृहतींविततां ९ निर्ग्रंथाःग्रंथेभ्योनिर्गताः तदुक्तंगीतासु यदातेमोहकलिलंबुद्धिर्व्यतितरिष्यति तदागंतासिनिर्वेदंश्रोतव्यस्यश्रुतस्यचेति यद्वा ग्रंथिरेवग्रंथः निर्वृत्तहृदयग्रंथयइत्यर्थः नन्वमुक्तानांकिंभक्त्येत्यादिसर्वाक्षेपपरिहारार्थमाह इत्थंभूतगुणइति १० ❀ ❀ ❀

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

भक्तिं कुर्वंतु नामएतच्छास्त्राभ्यासेशुकस्यकिंकारणमित्यतआह हरेरिति अध्यगात् अधीतवान् विष्णुजनाः प्रियायस्येति व्याख्यानादिप्रसंगेनतत्संगतिकामइतिभावः ११ एतेनतस्यपुत्रोमहायोगी त्यादिनाशुकस्यव्याख्यानेप्रवृत्तिः कथमितियत्पृष्टं तस्योत्तरमुक्तम् यदन्यत्पृष्टं परीक्षितः प्रायोपवेशेनश्रवणं कथमितितस्यजन्ममहाश्चर्यमित्यादिनातस्योत्तरं वक्तुमाह परीक्षितइति विलापनंमुक्तिमुक्त्वा संस्थांमहाप्रस्थानम् श्रीकृष्णकथानामुदयोयथाभवतितथा १२ तत्रपरीक्षितोजन्मनिरूपयिष्यन्नादौ तावद्गर्भस्थएवाश्वत्थाम्नोब्रह्मास्त्रात् कृष्णेनरक्षितइतिवक्तुंकथांप्रस्तौति यदेत्यादिना यदाद्रौणिरश्वत्थामा कृष्णासुतानां द्रौपदीपुत्राणांशिरांसिउपाहरत् तदातन्माताऽरुदत् तांचसांत्वयन् किरीटमाली अर्जुनआहेतितृतीयेनान्वयः किमिति

हरेर्गुणाक्षिप्तमतिर्भगवान्बादरायणिः अध्यगान्महदाख्यानंनित्यंविष्णुजनप्रियः ११ परीक्षितोऽथराजर्षेर्जन्मकर्मविलापनम् संस्थांचपांडुपुत्राणांवक्ष्येकृष्णकथोदयम् १२ यदामृधेकौरवसृंजयानांवीरेष्वथोवीरगतिंगतेषु वृकोदराविद्धगदाभिमर्शभग्नोरुदंडेधृतराष्ट्रपुत्रे १३ भर्तुःप्रियंद्रौणिरितिस्मपश्यन्कृष्णासुतानांस्वपतांशिरांसि उपाहरद्विप्रियमेवतस्यतज्जुगुप्सितंकर्मविगर्हयंति १४ माताशिशूनांनिधनंसुतानांनिशम्यघोरंपरितप्यमाना तदारुदद्बाष्पकलाकुलाक्षीतांसांत्वयन्नाहकिरीटमाली १५

बालानांशिरांस्यानीतवानित्यपेक्षायामाह मृधेयुद्धे यद्यपिपांडवाअपिकौरवाएव तथाऽपिसृंजयवंशोधृष्टद्युम्नः पांडवानांसेनापतिरितिसृंजयानामित्युक्तम् वीरगतिंस्वर्गम् अथोअनंतरम् वृकोदरेणाविद्धायाःक्षिप्तायागदायाअभिमर्शनघातेनभग्नोऊरुदंडोयस्यतथाभूतेधृतराष्ट्रपुत्रेदुर्योधनेसति १३ भर्तुःदुर्योधनस्य स्यादिति वितर्के इति एवंप्रियंस्यादितिपश्यन् तस्यतद्विप्रियमेवेतिवाक्यांतरम् विप्रियत्वेहेतुः जुगुप्सितमिति १४ घोरंदुःसहंयथाभवति बाष्पस्यकलाभिर्बिंदुभिराकुले अक्षिणीयस्याः सा किरीटस्येकलेऽपितदग्राणांबहुत्वात् किरीटमालीत्युक्तम् १५ २०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शुचः शोकाश्रूणि प्रमृजामि परिमार्जयामि यत्‌ यदा ब्रह्मबंधोर्ब्राह्मणाधमस्य आततायिन इति अग्निदो गरदश्चैव शस्त्रपाणिर्धनापहः क्षेत्रदारहरश्चैव षडेते ह्याततायिन इति स्मरणात्‌ अत्राततायी शस्त्रपाणिः तेन च पुत्रहंतृत्वं लक्ष्यते गांडीवाद्धनुषो मुक्तैर्विशिखैर्बाणैरुपाहृत्य त्वत्समीपमानयामि यच्छिर आक्रम्य आसनं विधाय दग्धपुत्रा सती १६ वल्गावोरम्याः विचित्रा जल्पाः भाषणानि तैः सोऽर्जुनः अच्युत एव मित्रं सूतश्च यस्य दंशितः बद्धकवचः उग्रं धनुश्चापं यस्य कपिर्हनुमान्‌ ध्वजे यस्य सः गुरोः पुत्रं रथेन अन्वाद्रवत्‌ अन्वधावत्‌ १७ आपतंतमाधावंतम्‌ स द्रौणिः कुमारहा बालघाती उद्विग्नमनाः कंपितहृदयः प्राणपरीप्सुः प्राणान्‌ लब्धुमिच्छुर्नतु कीर्तिम्‌ यावद्गमं यावद्गंतुं शक्यं तावद्‌ भुव्यां पराद्रवत्‌ अपलायत कः ब्रह्मा मृगो भूत्वा सुतां यथा धुम्रयत्नः सन्‌

तदा शुचस्ते प्रमृजामि भद्रे यद्‌ ब्रह्मबंधोः शिर आततायिनः गांडीवमुक्तैर्विशिखैरुपाहरे त्वाक्रम्य यत्स्नास्यसि दग्धपुत्रा १६ इति प्रियां वल्गुविचित्रजल्पैः स सांत्वयित्वाऽच्युतमित्रसूतः अन्वाद्रवद्दंशित उग्रधन्वा कपिध्वजो गुरुपुत्रं रथेन १७ तमापतंतं स विलक्ष्य दूरात्‌ कुमारहोद्विग्नमना रथेन पराद्रवत्प्राणपरीप्सुरुर्व्यां यावद्गमं रुद्रभयाद्यथार्कः १८ यदाशरणमात्मानमैक्षत श्रांतवाजिनम्‌ अस्त्रं ब्रह्मशिरो मेने आत्मत्राणं द्विजात्मजः १९ अथोपस्पृश्य सलिलं संदधे तत्समाहितः अजानन्नुपसंहारं प्राणकृच्छ्र उपस्थिते २०

रुद्रस्य भयाद्यथा पलायते स्म अर्क इति पाठे वामनपुराणकथा सूचिता तथाहि विद्युन्माली नाम कश्चिद्राक्षसो माहेश्वरः तस्मै रुद्रेण सौवर्णं विमानं दत्तं ततोऽसौ अर्कस्य पृष्ठतो भ्राम्यन्‌ विमानदीप्त्या रात्रिं विलोपितवान्‌ ततोऽर्केणानिजतेजोभिर्द्रावयित्वा तद्विमानं पातितम्‌ तच्छ्रुत्वा कुपितेन रुद्रेण भयादर्कः पर्याद्रवत्‌ ततो रुद्रस्य क्रूरदृष्ट्या दंदह्यमानः पतन्‌ वाराणस्यां पतितो लोलार्क नाम्ना विख्यात इति १८ अशरणं रक्षकरहितं ननु पलायनमेव रक्षकमस्ति न तस्यापि कुंठितत्वादित्याह श्रांता वाजिनो यस्य तम्‌ ब्रह्मशिरोऽस्त्रं ब्रह्मास्त्रम्‌ द्विजात्मज इत्यदीर्घदर्शितामाह १९ तत्‌ ब्रह्मास्त्रं समाहितः कृतध्यानः उपसंहारमजानतोऽपि संधाने हेतुः प्राणकृच्छ्र इति २० ५ ५ ५ ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ततःअस्मात् सर्वतोदिशं प्रादुष्कृतं प्रकटीभूतं तेजोऽभिप्रेक्ष्य ततः प्राणापदं चाभिप्रेक्ष्य २१ प्रस्तुतं विज्ञापयितुं प्रथमं स्तौति कृष्णेति चतुर्भिः संसृतेः हेतोर्दह्यमानानामपवर्गोऽपवर्जयिता नाशक इत्यर्थः २२ यतस्त्वमीश्वरः साक्षात्कुतः यतः प्रकृतेः परः पुरुषः तत्कुतः यतः आद्यः कारणं कारणत्वेऽप्यविकारितामाह मायां व्युदस्य अभिभूय कैवल्यरूपे आत्मन्येव स्थित इति २३ त्रिवर्गदाताऽपि त्वमेवेत्याह सइति यस्त्वं मायामभिभूय स्थितः स एव मायाभिभूतस्य जनस्य धर्मादिफलमुपासिनः सान्विधत्से वीर्येण प्रभावेन २४ तथा चानेनावतारेण तव साधुपक्षपातो लक्ष्यत इत्याह तथेति किं भूभारहरणं मदिच्छामात्रेण न भ

ततः प्रादुष्कृतं तेजः प्रचंडं सर्वतोदिशम् प्राणापदमभिप्रेक्ष्य विष्णुं जिष्णुरुवाच ह २१ अर्जुन उवाच कृष्ण कृष्ण महाभाग भक्तानामभयंकर त्वमेको दह्यमानानामपवर्गोऽसि संसृतेः २२ त्वमाद्यः पुरुषः साक्षादीश्वरः प्रकृतेः परः मायां व्युदस्य चिच्छक्त्या कैवल्ये स्थित आत्मनि २३ स एव जीवलोकस्य मायामोहितचेतसः विधत्से स्वेन वीर्येण श्रेयो धर्मादिलक्षणं २४ तथाऽयं चावतारस्ते भुवो भारजिहीर्षया स्वानां चानन्यभावानामनुध्यानाय चासकृत् २५ किमिदं स्वित्कुतो वेति देवदेव न वेद्म्यहम् सर्वतोमुखमायाति तेजः परमदारुणम् २६ श्रीभगवानुवाच वेत्थेदं द्रोणपुत्रस्य ब्राह्ममस्त्रं प्रदर्शितम् नैवासौ वेद संहारं प्राणबाध उपस्थिते २७ नह्यस्यान्यतमं किंचिदस्त्रं प्रत्यवकर्शनम् जह्यस्त्रतेज उन्नद्धमस्त्रज्ञो ह्यस्त्रतेजसा २८

वति तत्राह स्वानां ज्ञातीनामनुध्यानाय च तथाऽनन्यभावानामेकांतभक्तानां च २५ एवं स्तुत्वा प्रस्तुतं विज्ञापयति किमात्मकमिदं कुतो वा आयातीति स्वित् वितर्के २६ इदं द्रोणपुत्रस्य ब्राह्ममस्त्रं तेन च प्राणबाधे प्राप्ते प्रदर्शितं केवलं न तत्प्रयोगे कुशल इत्यर्थः यतोऽसावुपसंहारं न वेद एतच्च त्वं तु वेत्थ जानासि २७ प्रत्यवकर्शनं कुशलकरं निवर्तकमित्यर्थः अतः तदस्त्रतेज उन्नद्धमुत्कटं ब्रह्मास्त्रतेजसैव जहि घातय त्वत्प्रयुक्तं चास्त्रं तदुपसं- २१
हृत्य स्वयमुपशाम्येत् यतस्त्वमस्त्रज्ञोऽसि २८ ५ ५ ५ ५ ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

परेशत्रवस्त एववीरास्तान् हंतीति तथा फाल्गुनोऽर्जुनः अपः स्पृष्ट्वा आचम्य तं श्रीकृष्णं परिक्रम्य प्रदक्षिणीकृत्य ब्राह्मायब्रह्मास्त्रं संनि
वर्तयितुम् २९ ततश्च उभयोर्ब्रह्मास्त्रयोः तेजसी शरैः संवृते संवेष्टिते परस्परं मिलित्वा ववृधाते अवर्धेताम् किं कुर्वाणे रोदसी द्यावा
पृथिव्यौ खमंतरिक्षं चावृत्य यथा प्रलये संकर्षणमुखाग्निः उपरिस्थितोऽर्कश्च संहत्य वर्द्धेते तद्वत् ३० तयो द्रौणिफाल्गुनयोः तेन
दह्यमानाः सांवर्तकं प्रलयाग्निममंसत मेनिरे ३१ लोकानां व्यतिकरं व्यत्ययं नाशमित्यर्थः वासुदेवस्य मतं चालक्ष्य ब्रह्मास्त्र

सूत उवाच श्रुत्वा भगवता प्रोक्तं फाल्गुनः परवीरहा स्पृष्ट्वाऽपस्तं परिक्रम्य ब्राह्मं ब्राह्माय संदधे
२९ संहत्यान्योन्यमुभयोस्तेजसी शरसंवृते आवृत्य रोदसी खं च ववृधातेऽर्कवह्निवत् ३० दृष्ट्वास्त्रते
जस्तु तयोस्त्रींल्लोकान्प्रदहन्महत् दह्यमानाः प्रजाः सर्वाः सांवर्तकममंसत ३१ प्रजोपप्लवमालक्ष्य लोक-
व्यतिकरं च तम् मतं च वासुदेवस्य संजहारार्जुनो द्वयम् ३२ तत आसाद्य तरसा दारुणं गौतमीसुत
म् बबंधामर्षताम्राक्षः पशुं रशनया यथा ३३ शिबिराय निनीषंतं दाम्ना बध्वा रिपुं बलात् प्राहार्जुनं प्र
कुपितो भगवानंबुजेक्षणः ३४ मैनं पार्थार्हसि त्रातुं ब्रह्मबंधुमिमं जहि योऽसावनागसः सुप्तानवधीन्नि
शि बालकान् ३५ मत्तं प्रमत्तमुन्मत्तं सुप्तं बालं स्त्रियं जडम् प्रपन्नं विरथं भीतं न रिपुं हंति धर्मवित् ३६

द्वयमुपसंहृतवान् ३२ गौतमवंशजा गौतमी कृपी तस्याः सुतम् अमर्षेण कोपेन ताम्रे अक्षिणी यस्य सः निष्कृपत्वे दृष्टांतः प
शुं यथेति तस्य बंधनं धर्म इत्यत्र दृष्टांतः यथा याज्ञिकः पशुमिति रशनया रज्वा ३३ शोकरोषादियुक्तस्याप्यर्जुनस्य धर्मनिष्ठा
ख्यापनाय श्रीकृष्णवाक्यम् तदाह षड्भिः शिबिराय राजनिवेशाय नेतुमिच्छंतं प्रकुपित इवेति ३४ अनागसो निरपराधान्
३५ रिपोरपि सुप्तस्य बालस्य च वधो न धर्म इत्यन्यार्थे दर्शयति मत्तमित्यादिना प्रमत्तमनवहितम् उन्मत्तं ग्रहवातादिना जड
मनुद्यमम् प्रपन्नं शरणागतम् विरथं भग्नरथम् ३६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तद्वधोदंडरूपस्तस्यैवश्रेयः पुरुषार्थः यद्यतोदंडभायश्चित्तरहिताद्दोषात्सपुमानधोयातीति तथाचस्मरंतिराजभिर्धृतदंडास्तु
कृत्वापापानिमानवाः विधूतकल्मषायांतिस्वर्गंसुकृतिनोयथेति ३७ ३८ ३९ यद्यपिचोदितः तथाऽपिहंतुंनैच्छत् आत्महनं
पुत्रहंतारमपियतोमहान् ४० गोविंदःप्रियः सारथिश्चयस्यसः आत्मजान् शोचंत्यै ४१ तथापरिभवेनाहृतमानीतम् कर्मणो
जुगुप्सितेनदोषेणावाङ्मुखम् अपकृतमपकारिणम् कृपयाभिरीक्ष्य वामः शोभनः स्वभावोयस्याः सा ४२ ननामचउवाच

स्वप्राणान्यः परप्राणैःप्रपुष्णात्यघृणः खलः तद्वधस्तस्यहिश्रेयोयद्दोषाद्यात्यधःपुमान् ३७ प्रति-
श्रुतंचभवतापांचाल्यैश्शृण्वतोमम आहरिष्येशिरस्तस्ययस्तेमानिनिपुत्रहा ३८ तदसौवध्यतांपाप-
आततायात्मबंधुहा भर्तुश्चविप्रियंवीरकृतवान्कुलपांसनः ३९ एवंपरीक्षताधर्मंपार्थः कृष्णेनचोदितः
नैच्छद्धंतुंगुरुसुतंयद्यप्यात्महनंमहान् ४० अथोपेत्यस्वशिबिरंगोविंदप्रियसारथिः न्यवेदयत्तंप्रियायै
शोचंत्याआत्मजान्हतान् ४१ तथाहृतंपशुवत्पाशबद्धमवाङ्मुखंकर्मजुगुप्सितेन निरीक्ष्यकृष्णाऽप
कृतंगुरोःसुतंवामस्वभावाकृपयाननामच ४२ उवाचचासहंत्यस्यबंधनानयनंसती मुच्यतांमुच्यतामेष
ब्राह्मणोनितरांगुरुः ४३ सरहस्योधनुर्वेदःसविसर्गोपसंयमः अस्त्रग्रामश्चभवताशिक्षितोयदनुग्रहात्
४४ सएषभगवान्द्रोणःप्रजारूपेणवर्तते तस्यात्मनोर्धंपत्न्यास्तेनान्वगाद्वीरसूःकृपी ४५ तद्धर्मज्ञमहाभा
गभवद्भिर्गौरवंकुलं वृजिनंनार्हतिप्राप्तुंपूज्यंवंद्यमभीक्ष्णशः ४६

चेतिचकाराभ्यांसंभ्रमः सूचितः बंधनेनानय-
नमसहमाना ४३ सरहस्यः गोप्यमंत्रसहितः विसर्गः अस्त्रप्रयोगः उपसंयमः उपसंहारः ताभ्यांसहितोऽस्त्रसमूहश्च ४४
किंचतस्यद्रोणस्यात्मादेहस्तस्यार्द्धंकृपीआस्ते अर्धंत्वेहेतुः पत्नीअर्धोवाएषआत्मनोयत्पत्नीतिश्रुतेः जायापतीअग्निमाद
धीयातामितिश्रुतेरुभयोरेककारकत्वावगमाच्चननुभर्तरिमृतेसाकथंजीवतितत्राहनान्वगाद्भर्तारं यतोवीरसूःपुत्रवती ४५ २२
तत्तस्माद्धोर गुरोःकुलंभवद्भिः वृजिनंदुःखंप्राप्तुंनार्हति किंतुपूज्यंवंद्यंच ४६

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मृतवत्सामृतपुत्रा ४७ विपक्षेदोषमाह येरिति तेषांराजन्यानांकुलंकर्मकथंभूतं सानुबंधंसपरिवारं शुचाशोकेनार्पितंव्या
संच ब्रह्मकुलंकर्तृ प्रदहति ४८ धर्ममित्यादयोवचसः षड्गुणाः पूर्वश्लोकषट्केद्रष्टव्याः तत्रधर्म्यंधर्मादनपेतं सुन्वतांसुन्वतामि
ति न्याय्यंन्यायादनपेतं सरहस्यइत्यादि सकरुणंतस्यात्मनोऽहमिति निर्व्यलीकंतद्धर्मज्ञेति सममारोदीदितिदुःखसाम्योक्तेः
महत्वयैःकोपितमितिनि ष्ठुरोक्त्याहितोपदेशात् एवंभूतंराज्ञावचः होद्विजाःप्रत्यनंदत् अनुमोदितवान् ४९ नकुलादयश्चप्रत्य

मारोदीदस्यजननीगौतमीपतिदेवता यथाऽहंमृतवत्सार्तारोदिम्यश्रुमुखीमुहुः ४७ यैःकोपितंब्रह्मकुलं
राजन्यैरजितात्मभिः तत्कुलंप्रदहत्याशुसानुबंधंशुचार्पितम् ४८ सूतउवाच धर्म्यंन्याय्यंसक
रुणंनिर्व्यलीकंसमंमहत् राजाधर्मसुतोराज्ञ्याःप्रत्यनंदद्वचोद्विजाः ४९ नकुलःसहदेवश्चयुयुधा
नोधनंजयः भगवान्देवकीपुत्रोयेचान्येयाश्चयोषितः ५० तत्राहामर्षितोभीमस्तस्यश्रेयान्वधःस्मृ
तः नभर्तुर्नात्मनश्चार्थेयोऽहन्सुप्तान्शिशून्वृथा ५१ निशम्यभीमगदितंद्रौपद्याश्चचतुर्भुजः आ
लोक्यवदनंसख्युरिदमाहहसन्निव ५२ श्रीभगवानुवाच ब्रह्मबंधुर्नहंतव्यआततायी
वधार्हणः मयैवोभयमाम्नातंपरिपाह्यनुशासनम् ५३

नंदन्युयुधानःसात्यकिः ५० तस्यतथाविधस्यद्रोणे
वधएवश्रेयः अन्यथास्यनरकपातप्रसंगःस्यात् तदाह नभर्तुरिति अहन्जघान ५१ चतुर्भुजोऽर्कस्यंभावः भीमेनहं
तुंप्रवृत्तेद्रौपद्याचसहसातन्निवारणेप्रवृत्तायामुभयोःसंवारणायाविष्कृतचतुर्भुजइति संदिहानस्यसख्युरर्जुनस्य ५२
वधार्हणःवधार्हः मयैवशास्त्रकृता ब्राह्मणोनहंतव्यः तथाच आततायिनमायांतमपि वेदांगपारगं जिघांसंतंजिघां
सीयान्नतेनब्रह्महाभवेदितिवदता तदुभयमप्यनुशासनंपरिपालय ५३ ७ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तवचप्रतिज्ञांपूरयेत्याह प्रियांसांत्वयतोलियायस्मातिश्रुतंहननंनत्वसत्यंकुरु प्रियंचकुरु मह्यंममतत्रवधेभीमस्यप्रियंभवति अवधे
द्रौपद्याः हृद्येश्रीकृष्णस्य ५४ हार्दमभिप्रायं आज्ञायज्ञात्वा नह्यशक्यमुभयंविदध्यात् अतोऽस्यायमभिप्रायइतिज्ञात्वेत्यर्थः अ-
सिनाखड्गेन मूर्धन्यंमूर्ध्निजातम् सहमूर्धजंसकेशम् ५५ मणिनाहीनम् निरयापयत् निःसारितवान् ५६ अनेनश्रीकृष्णोक्तं
सर्वंसंपादितमित्याह वपनमिति ५७ निर्हरणंदाहार्थंनयनम् ५८ इतिप्रथमस्कंधेटीकायांसप्तमोऽध्यायः ७ अथ

कृष्णप्रतिश्रुतंसत्यंयत्तत्सांत्वयताप्रियाम् प्रियंचभीमसेनस्यपांचाल्यामह्यमेवच ५४ सूतउवाच
अर्जुनःसहसाज्ञायहरेर्हार्दमथासिना मणिंजहारमूर्धन्यंद्विजस्यसहमूर्द्धजम् ५५ विमुच्यरशनाब
द्धंबालहत्याहतप्रभम् तेजसामणिनाहीनंशिबिरान्निरयापयत् ५६ वपनंद्रविणादानंस्थानान्निर्याप
णंतथा एषहिब्रह्मबंधूनांवधोनान्योऽस्तिदैहिकः ५७ पुत्रशोकातुराः सर्वेपांडवाःसहकृष्णया स्वानांमृ
तानांयत्कृत्यंचक्रुर्निर्हरणादिकम् ५८ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेद्रौणिनिग्रहोनाम
सप्तमोऽध्यायः ७ सूतउवाच अथतेसंपरेतानांस्वानामुदकमिच्छताम् दातुंसकृष्णागंगा
यांपुरस्कृत्यययुःस्त्रियः १ तेनिनीयोदकंसर्वेविलप्यचभृशंपुनः आप्लुताहरिपादाब्जरजःपूतस-
रिज्जले २ तत्रासीनंकुरुपतिंधृतराष्ट्रंसहानुजम् गांधारींपुत्रशोकार्तांपृथांकृष्णांचमाधवः ३ सांत्व
यामासमुनिभिर्हतबंधूञ्छुचाऽर्पिताम् भूतेषुकालस्यगतिंदर्शयन्नप्रतिक्रियाम् ४

मेकुपितद्रौणेरस्माद्ब्रह्मापरीक्षितः श्रीकृष्णेनरक्षितः कुंत्याराज्ञःशोकश्चकीर्त्यते १ ते पांडवाःसंपरेतानांमृतानांगंगायामु
दकंदातुं सश्रीकृष्णाः श्रीकृष्णेनसहिताः स्त्रियःपुरस्कृत्यअग्रतः कृत्वा तस्मिन्कार्येस्त्रीपुरःसरत्वविधानात् १ निनीयद
त्वा हरिपादाब्जरजोभिः पूतायासरितःगंगातस्याजले पुनर्ग्रहणादादावपिस्नाताइतिगम्यते २ कुरुपतिंयुधिष्ठिरम् सहानु
जंभीमादिभिःसहितम् पुत्रशोकार्तामितितिसृणांविशेषणम् ३ मुनिभिःसहितः ४ २३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कितवैर्धूर्तैः दुर्योधनादिभिः द्रौपद्याः कचग्रहणादिनाक्षतंनष्टमायुर्येषांतान् ५ याजयित्वेत्यादि भाविकथासंक्षेपः यशनमन्योः
शतक्रतोरिव ६ शैनेयः शिनेर्नप्ता सात्यकिस्तेनचोद्धवेनचसंयुतः ७ रथमास्थितः सन् उत्तरांपरीक्षिन्मातरंभयेनविह्वलांव्या
कुलामभिमुखंधावंतीमुपलेभेददर्श ८ उत्तराश्रीकृष्णंप्रार्थयते पाहिपाहीति द्वाभ्याम् अन्यस्तुप्रार्थनायोग्योनास्तीत्याह त्वत्त
त्वत्तः अन्यमभयंभयरहितंनपश्यामि यत्रलोकेपरस्परमन्योऽन्यंमृत्युर्भवतितत्र ९ प्रकृतंभयमावेदयति अभिद्रवति अ

साधयित्वाजातशत्रोः स्वराज्यंकितवैर्हृतम् घातयित्वासतोराज्ञः कचस्पर्शक्षतायुषः ५ याजयित्वा
ऽश्वमेधैस्तंत्रिभिरुत्तमकल्पकैः तद्यशः पावनंदिक्षुशतमन्योरिवातनोत् ६ आमंत्र्यपांडुपुत्रांश्च
शैनेयोद्धवसंयुतः द्वैपायनादिभिर्विप्रैः पूजितैः प्रतिपूजितः ७ गंतुंकृतमतिर्ब्रह्मन् द्वारकांरथमास्थितः
उपलेभेऽभिधावंतीमुत्तरांभयविह्वलाम् ८ पाहिपाहिमहायोगिन्देवदेवजगत्पते नान्यंत्वदभयंपश्ये
यत्रमृत्युःपरस्परम् ९ अभिद्रवतिमामीशशरस्तप्तायसोविभो कामंदहतुमांनाथमामेगर्भोनिपात्यतां
१० सूतउवाच उपधार्यवचस्तस्याभगवान्भक्तवत्सलः अपांडवमिदंकर्तुंद्रौणेरस्त्रमबुध्यत ११
तर्ह्येवाथमुनिश्रेष्ठपांडवाःपंचसायकान् आत्मनोऽभिमुखान्दीप्तानालक्ष्यास्त्राण्युपाददुः १२ व्यस-
नंवीक्ष्यतत्तेषामनन्यविषयात्मनाम् सुदर्शनेनस्वास्त्रेणस्वानांरक्षांव्यधाद्विभुः १३

भिमुखमायातितप्तमायसं लोहमयंशल्यंयस्यसः आर्तिकार्पण्यमाह काममितिं काममंयथेच्छम् १० पराभवेनातिकुपित
स्यद्रौणेः अपांडवंपांडवशून्यं इदंविश्वंकर्तुंप्रवृत्तमस्त्रमबुध्यत ११ अतएववहुमुखंतदागतमित्याह तर्ह्येवेति १२ ब्रह्मास्त्र-
स्यास्त्रांतरैरनिवर्त्यत्वात्तद्व्यसनंवीक्ष्य अनन्यविषय आत्मायेषां स्वैकनिष्ठानामित्यर्थः १३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वैराट्याः उत्तरायाः अंतस्थः सन् गर्भमावृतवान् तत्र हेतुः यत आत्मा अंतर्यामी योगेश्वर इति बहिःस्थस्यापि प्रवेशघटनार्थमुक्तम् कुरूणां तंतवे संतानाय पांडवानामपि कुरुवंशजत्वादेवमुक्तं १४ अमोघमप्रतिक्रियं च समशाम्यत् संशांतमासीत् १५ एतद्दुष्कलत्वशमनमाश्चर्यं मामंस्थाः न मन्यस्व १६ कृष्णया सह १७ त्वां त्वां नमस्येनमस्करोमि ननु कनिष्ठं मां कथं नमस्करोषि तत्राह आद्यं पुरुषं कुतः प्रकृतेः परं तत्कुतः ईश्वरं प्रकृतेरपि नियंतारम् अत एव सर्वभूतानामंतर्बहिश्च पूर्णत्वेनावस्थितम् तथाऽप्यलक्ष्यम् १८ तत्र हेतुः मायैव जवनिका तिरस्कारिणी तया आच्छन्नं प्रतिच्छन्नम् अतोऽहमज्ञा भक्तियोगानभिज्ञा केव-

अंतस्थः सर्वभूतानामात्मा योगेश्वरो हरिः स्वमायया वृणोद्गर्भं वैराट्याः कुरुतंतवे १४ यद्यप्यस्त्रं ब्रह्मशिरस्त्वमोघं चाप्रतिक्रियम् वैष्णवं तेज आसाद्य समशाम्यद्भृगूद्वह १५ मामंस्था ह्येतदाश्चर्यं सर्वाश्चर्यमयेऽच्युते य इदं मायया देव्या सृजत्यवति हंत्यजः १६ ब्रह्मतेजोविनिर्मुक्तैरात्मजैः सह कृष्णया प्रयाणाभिमुखं कृष्णमिदमाह पृथा सती १७ कुंत्युवाच नमस्ये पुरुषं त्वाद्यमीश्वरं प्रकृतेः परम् अलक्ष्यं सर्वभूतानामंतर्बहिरवस्थितम् १८ मायाजवनिकाच्छन्नमज्ञाधोक्षजमव्ययम् न लक्ष्यसे मूढदृशा नटो नाट्यधरो यथा १९ तथा परमहंसानां मुनीनाममलात्मनाम् भक्तियोगविधानार्थं कथं पश्येम हि स्त्रियः २० कृष्णाय वासुदेवाय देवकीनंदनाय च नंदगोपकुमाराय गोविंदाय नमो नमः २१

लं नमस्यामि अधः अक्षजं इंद्रियजं ज्ञानं यस्मात्तम् अव्ययमपरिच्छिन्नं तत्प्रपंचः मूढदृशा देहाभिमानिना पुंसा न त्वं लक्ष्यसे १९ किंच परमहंसानामात्मानात्मविवेकिनाम् ततो मुनीनां मननशीलानामपि ततश्चामलात्मनां निवृत्तरागादीनामपि तथा तेन निजमहिम्ना न लक्ष्यसे अतो भक्तियोगं विधातुं त्वां वयं स्त्रियः कथं हि पश्येम यद्वा परमहंसादीनामपि भक्तियोगविधानार्थं त्वाम् आत्मारामान् यथा चिंत्यनिजगुणैराकृष्य भक्तियोगं विधातुं कारयितुमवतीर्णमित्यर्थः २० ज्ञानभक्त्योरशक्यत्वमुक्त्वा पुनः केवलं नमस्करोति कृष्णायेति द्वाभ्याम् २१ ७ ७ ७ ७ २५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पंकजंनाभौयस्य पंकजानांमालास्तियस्य पंकजवत्प्रसन्नेनेत्रेयस्य पंकजांकितौ अंध्रीयस्यतस्मै २२ तत्कृतोपकारमनुस्म
रति यथेतिद्वाभ्याम् अयमर्थः मातुर्नोऽपि मय्यधिकानवप्रीतिः तथाहि हे हृषीकेश यथा देवकी कंसेन रुद्धात्वयाविमोचिता अ
हं च तथैव किं विमोचितेति कामहान्विशेषउक्तः संदर्शयति सा निचिरं रुद्धासतीतस्मादेवसहृदाह्निर्मोचिता तथा शुचार्पिताच
सतीनचतस्याः पुत्राराक्षिताः आसिचान्योनाथस्तस्याः अहंतुविपद्गणात् तत्रापिमुहुः शीघ्रंचसात्मजाचत्वयैवचनाथेनेति २३
विपद्गणमेवंदर्शयति विषात् भीमस्यविषमोदकदानात् महाग्नेः जतुगृहदाहात् पुरुषादाहिडिंबादयोराक्षसास्तेषांदर्शनात्
असत्सभायाः द्यूतस्थानात् अभितोरक्षिताः आस्म अभवाम २४ यत्रयास्मविपत्सुकीदृशंदर्शनं नास्तिपुनरपिभवदर्शनंय-

नमः पंकजनाभाय नमः पंकजमालिने नमः पंकजनेत्राय नमस्ते पंकजांघ्रये २२ यथा हृषीकेश खलेन देव
कीकंसेन रुद्धाऽतिचिरंशुचार्पिता विमोचिताऽहंच सहात्मजाविभो त्वयैवनाथेन मुहुर्विपद्गणात् २३ वि
षान्महाग्नेः पुरुषाददर्शनादसत्सभाया वनवासकृच्छ्रतः मृधेमृधेनेकमहारथास्त्रतो द्रौण्यस्त्रतश्चास्म
हरेऽभिरक्षिताः २४ विपदः संतुनः शश्वत्तत्रतत्र जगद्गुरो भवतोदर्शनंयत्स्यादपुनर्भवदर्शनम् २५ जन्मैश्व
र्यश्रुतश्रीभिरेधमानमदः पुमान् नैवार्हत्यभिधातुंवैत्वामकिंचनगोचरम् २६ नमोकिंचनवित्ताय निवृत्त
गुणवृत्तये आत्मारामाय शांताय कैवल्यपतये नमः २७ मन्ये त्वां कालमीशानमनादिनिधनं विभुम् समं
चरंतं सर्वत्र भूतानां यन्मिथः कलिः २८

स्मात् २५ संपदस्तुश्रेयः परिपंथिन्यइत्याह जन्मसत्कुलेजन्मादिभिरेधमा
नोमदोयस्यसः अभिधातुं श्रीकृष्णगोविंदेति वक्तुमपि आकिंचनानांगोचरंविषयभूतं २६ प्रस्तुतमनोरथपूरणायप्रणमति
अकिंचनाभक्ताएववित्तंसर्वस्वंयस्यतस्मै ततः किम् निवृत्तागुणवृत्तयोधर्मार्थकामविषयायस्मात्तस्मै कुतः आत्मारामायतत्
कुतः शांतायरागादिरहिताय किंच कैवल्यपतये कैवल्यदातुंसमर्थाय २७ ननुदेवकीपुत्रंमांकथमेवंस्तोषि तत्राह मन्येत्वांका
लं ननुदेवकीपुत्रं तत्र हेतवः ईशानंनियंतारं अनादिनिधनमाद्यंतशून्यं विभुं प्रभुं समंयथाभवति तथा सर्वत्र चरंतं ननुपार्थ-
सारथेः कथंममसाम्यंतत्राह यत्यतः त्वत्तोनिमित्तभूतात् भूतानामेवमिथः कलिः कलहोभवति नतुत्वंतत्रपिवैषम्यं २८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

ननुनिग्रहानुग्रहरूपंमयिप्रसिद्धंवैषम्यमतआह नवेदेति नृणांविडंबनमनुकरणमीहमानस्यकुर्वतः यस्मिंस्त्वयिविषमामतिः
अनुग्रह निग्रहरूपाभवति २९ अजस्यजन्म अकर्तुःकर्मतिर्यक्षुवराहादिरूपेणनृषुरामादिरूपेण ऋषिषुवामनादि
रूपेणयादस्सुमत्स्यादिरूपेण ३० नरविडंबनमत्याश्चर्यमित्याह गोपीति यशोदात्वयिकृतागसिदधिभांडस्फोटनंकृतव-
तियावद्दाम रज्जुंआददेजग्राह तावत्तत्क्षणमेवयातेदशाअवस्थासामांविमोहयति किंभूतस्य अश्रुभिः कलिलंव्यामिश्रमंज
नंययोस्तेचतेसंभ्रमेणव्याकुले अक्षिणीयस्मिन्‌नद्वक्रंनिनीयअधःकृत्वाताडयिष्यतीतिभयस्यभावनयास्थितस्ययत्‌यतः

नवेदकश्चिद्भगवंश्चिकीर्षितंतवेहमानस्यनृणांविडंबनं नयस्यकश्चिद्दयितोऽस्तिकर्हिचिद्द्वेष्यश्चय-
स्मिन्विषमामतिर्नृणां २९ जन्मकर्मचविश्वात्मन्नजस्याकर्तुरात्मनः तिर्यङ्नृषिषुयादस्सुतदत्यंतवि
डंबनम्‌ ३० गोप्याददेत्वयिकृतागसिदामतावद्यातेदशाश्रुकलिलांजनसंभ्रमाक्षम्‌ वक्रंनिनीयभव
भावनयास्थितस्यसामांविमोहयतिभीरपियद्बिभेति ३१ केचिदाहुरजंजातंपुण्यश्लोकस्यकीर्तये यदोः
प्रियस्यान्ववायेमलयस्येवचंदनम्‌ ३२ अपरेवसुदेवस्यदेवक्यांयाचितोऽभ्यगात्‌ अजस्त्वमस्यक्षेमा
यवधायचसुरद्विषाम्‌ ३३ भारावतरणायान्येभुवोनावइवोदधौ सीदंत्याभूरिभारेणजातोह्यात्मभुवा
र्थितः ३४ भवेऽस्मिन्क्लिश्यमानानामविद्याकामकर्मभिः श्रवणस्मरणार्हाणिकरिष्यन्नितिकेचन ३५

त्वत्तःभीरपिस्वयंबिभेतितस्यतेदशा ३१ अतएवजगन्मोहनतयादुर्ज्ञेयत्वात्तवजन्मादिबहुधावर्णयंतीत्याह केचिदितिचतु-
र्भिः पुण्यश्लोकस्यप्रियस्ययुधिष्ठिरस्यकीर्तये यदोरेवकीर्तयइतिवामलयस्यकीर्तयेवंशोवाचंदनम्‌ ३२ तथावसुदेवस्यभार्या
यांदेवक्यामजएवत्वमभ्यगात्‌ पुत्रत्वमितिशेषःप्रथमपुरुषस्त्वार्षःअर्भत्वमितिपाठःसुगमःताभ्यामेवपूर्वंकृततपःपृश्निरूपा
भ्यांयाचितःसन्‌अस्यजगतःक्षेमाय ३३ आत्मभुवेतिब्रह्मप्रार्थनस्यप्राधान्यविवक्षया ३४ मतांतरम्‌ परमानंदस्वरूपाज्ञा- २५
नमविद्या ततोदेहाद्यभिमानात्कामःततःकर्माणितैश्चक्लिश्यमानानांतन्निवृत्तयेश्रवणाद्यर्हाणिकर्माणिकरिष्यन्‌ ३५

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अस्य पक्षस्य सिद्धांततामभिप्रेत्य श्रवणादिफलमाह शृण्वंतीति नंदंति अन्यैः कीर्त्यमानमभिनंदंति येजनाईहितंचरितंताव
कंत्वदीयंपदांबुजं तएवपश्यंत्येव अचिरेणैवेतिच सर्वत्रावधारणम् कीदृशम् भवप्रवाहस्यजन्मपरंपराया उपरमोयस्मिन्तत्
त् ३६ इदानींनवास्मत्परित्यागोऽनुचितइत्याशयेनाह अपीतिचतुर्भिः हेप्रभो सुहृदोऽनुजीविनश्चनोऽद्य अपिस्वित्त्वंजिहा
ससि येषामस्माकमन्यत्परायणंनैवास्ति नतुकुतः राजसुयोजितमंहोदुःखंयैस्तेषाम् स्वानांकृतमीहितमपेक्षितंयेनतस्यसंबोधनम्
विसर्गलोपपाठेत्वंपदविशेषणं ३७ ननुतवबंधवोयदवः पुत्राश्चपांडवाः शूराः समर्थाश्चतत्किंकार्पण्यंभाषसे अत आह केवयमिति
यर्हिभवतोऽदर्शनंयदात्वमस्मान्नपश्यसि तदानामरूपाभ्यांनाम्नाविख्यात्यारूपेणसमृद्ध्याच यदुभिः सहिताः पांडवानाम-

शृण्वंति गायंति गृणंत्यभीक्ष्णशः स्मरंति नंदंति तवेहितंजनाः तएव पश्यंत्यचिरेणतावकं भवप्रवाहोपरमं
पदांबुजम् ३६ अप्यद्यनस्त्वंस्वकृतेहित प्रभो जिहाससि स्वित्सुहृदोऽनुजीविनः येषांनचान्यद्भवतः पदांबुजा
त्परायणंराजसुयोजितांहसाम् ३७ केवयंनामरूपाभ्यांयदुभिः सहपांडवाः भवतोऽदर्शनंयर्हि हृषीका-
णामिवेशितुः ३८ नेयंशोभिष्यतेतत्रयथेदानींगदाधर त्वत्पदैरंकिता भाति स्वलक्षणविलक्षितैः ३९
इमेजनपदाः स्वृद्धाः सुपक्वौषधिवीरुधः वनाद्रिनद्युदन्वंतोह्येधंतेतववीक्षितैः ४० अथविश्वेशविश्वा
त्मन्विश्वमूर्तेस्वकेषुमे स्नेहपाशमिमंछिंधिदृढंपांडुषुवृष्णिषु ४१ त्वयिमेनन्यविषयामतिर्मधुपते
सकृत् रतिमुद्वहतादद्धागंगेवौघमुदन्वति ४२

केवयंनकेऽपि अतितुच्छाइत्यर्थः हृषीकाणामीशितुर्जी
वस्यादर्शने यथानकिंचिन्नामचरूपंचतद्वत् ३८ किंच यथेदानीमियमस्मत्पाल्याभूमिः स्वैरसाधारणैर्वज्रांकुशादिभिर्ल
क्षणैर्विलक्षितैश्चिन्हितैस्त्वत्पदैरंकिता सती भाति तत्रतदात्वयिनिर्गतेसतिनशोभिष्यते ३९ अपिच इमेजनपदादेशाः स्वृ
द्धाः सुसमृद्धाः संतः गमने पांडवानामनुकुशलम् अगमनेचयादवानामित्युभयतोव्याकुलचित्तासतीतेषुस्नेहनिवृत्तिं
प्रार्थयते अथेति विश्वेशेत्यादिसंबोधनानि स्नेहच्छेदेसामर्थ्यख्यापनायद्दंसनम् ४० ततः किमत आह त्वयीति अनन्यविष
यासतीमेमतिः रतिमुद्वहतात् अनवच्छिन्नांप्रीतिंकरोत्वित्यर्थः ओघंपूरम् यथागंगाप्रतिबंधंनगणयति एवंमतिरपिवि
घ्नान्मागणयत्वितिभावः ४२ ५ ५ ५ ५ ५ ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

एवमभ्यर्थ्यपुनःप्रणमति हे श्रीकृष्णतेनमः उपकारानन्नुस्मरंतीबहुधासंबोधयति कृष्णसख अर्जुनस्यसखे वृष्णीनामृषभ श्रेष्ठ अवनिध्रुःभूम्येद्रुह्यंतियेराजन्यास्तेषांवंशस्यदहन एवमप्यनपवर्गवीर्य अक्षीणप्रभावगोविंदप्रासकामधेन्वैश्वर्य गोद्विजसुराणामार्तिहरोऽवतारोयस्यतथाविध ४३ कलानिमधुराणिपदानियेषुतैर्वाक्यैःपरिणूतोऽखिलउदयोमाहात्म्यंयस्यसः शुस्तनाविन्यस्मात् परिणुतेतिवक्तव्येदीर्घश्छंदोऽनुरोधेन मंदमीषत् तस्यहासएवमाया वक्ष्यतिहि हासोजनोन्मादकरीचमायेति ४४ तांयि में ऽनन्यविषयामतिरितियत्प्रार्थितंतत्बाढमित्यंगीकृत्यरथस्थानात् गजाह्वयमागत्यपश्चात्तांचान्याश्चसुभद्राप्रमुखाःस्त्रि

श्रीकृष्णकृष्णसखवृष्ण्यृषभावनिध्रुग्राजन्यवंशदहनानपवर्गवीर्य गोविंदगोद्विजसुरार्तिहरावतार योगेश्वराखिलगुरोभगवन्नमस्ते ४३ सूतउवाच पृथयेत्थंकलपदैःपरिणूताखिलोदयः मंदं जहासवैकुंठोमोहयन्निवमायया ४४ तांबाढमित्युपामंत्र्यप्रविश्यगजसाह्वयम् स्त्रियश्चस्वपुरंयास्यन् प्रेम्णाराज्ञानिवारितः ४५ व्यासाद्यैरीश्वरेहाज्ञैः कृष्णेनाद्भुतकर्मणा प्रबोधितोपीतिहासैर्नाबुध्यत शुचार्पितः ४६ आहराजाधर्मसुतश्चिंतयन्सुहृदांवधम् प्राकृतेनात्मनाविप्राःस्नेहमोहवशंगतः
४७

यउपमंत्र्याप्यनुज्ञाप्यस्वपुरंयास्यन् राज्ञायुधिष्ठिरेणप्रेम्णाऽत्रैवकंचित्कालंनिवसेतिसंप्रार्थ्यनिवारितः ४५ अथभीष्मनिर्याणोत्सवंवक्तुमुपोद्घातकथांप्रस्तौति व्यासाद्यैः प्रबोधितोऽधिकचाव्यासः सन्नाबुध्यत विवेकंनप्राप कुतः ईश्वरेहाया अज्ञैः स्वभक्तभीष्मनिर्याणमहोत्सवायराज्ञासहकुरुक्षेत्रंगंतव्यम् तत्रतन्मुखेनैवास्यप्रबोधनीयइति ईश्वराभिप्रायः कार्यंद्यविधायकत्वमजानद्भिरित्यर्थः श्रीकृष्णेनापिप्रबोधितोनाबुध्यत अत्रहेतुः अद्भुतकर्मणेति यथाकुरुपांडवसंधानार्थंगतोपियथोचितमेववदन्नपिविग्रहमेवदृढीकृतवान् एवमत्रापिप्रबोधयन्नबोधमेवदृढीचकारेत्यर्थः ४६ अबोधमेवप्रपं २६
चयति आहेतिषड्भिः प्राकृतेनाविवेकव्याप्तेनात्मनाचित्तेन हेविप्राः ४७ ॐ ॐ ॐ

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

पारक्यस्यश्वसृगालाद्याहारस्यदेहस्यार्थेमेमया अक्षौहिणीः अक्षौहिण्यः अक्षौहिणीप्रमाणंतुव्यासेनोक्तम् अक्षौहिणी
प्रसंख्यातारथानांद्विजसत्तमाः संख्यागणनतत्त्वज्ञैः सहस्राण्येकविंशतिः शतान्युपरिचैवाष्टौतथाभूयश्चसप्ततिः गजानांचप्र
संख्यानमेतदेवप्रकीर्तितम् ज्ञेयंशतसहस्रंतुसहस्राणिनवैवतु नराणामपिपंचाशच्छतानित्रीणिचैवहि पंचषष्टिसहस्राणि
तथाश्वानांशतानिच दशोत्तराणिषट्प्राहुः संख्यातत्त्वविदोजनाः एतामक्षौहिणींप्राहुर्यथावदिहसंख्ययेति ४८ सुहृदः संबं
धिनः मित्राणिसखायः पितरः पितृव्याः ४९ द्विषांवधः एनः पापंनभवतीतियच्छासनंशिक्षारूपंवचः कुतोनकल्पते यतस्त
द्वचः प्रजाभर्तुरेव अर्थभावः स्वप्रजानामन्यतोबाधे प्रसक्तेतद्धेतोऽनुज्ञातः दुर्योधनेनतुप्रजायां पाल्यमानायांमयाकेव

अहोमेपश्यताज्ञानंहृदिरूढंदुरात्मनः पारक्यस्यैवदेहस्यबह्व्योमेऽक्षौहिणीर्हताः ४८ बालद्विजसु
हृन्मित्रपितृभ्रातृगुरुद्रुहः नमेस्यान्निरयान्मोक्षोह्यपिवर्षायुतायुतैः ४९ नैनोराज्ञःप्रजाभर्तुर्धर्मयुद्धे
वधोद्विषाम् इतिमेनतुबोधायकल्पतेशासनंवचः ५० स्त्रीणांमद्धतबंधूनांद्रोहोयोऽसाविहोत्थितः
कर्मभिर्गृहमेधीयैर्नाहंकल्पोव्यपोहितुम् ५१ यथापंकेनपंकांभः सुरयावासुराकृतम् भूतहत्यां
तथैवैकांनयज्ञैर्मार्ष्टुमर्हति ५२ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेकुंतीस्तुतियुधिष्ठि
रानुतापोनामाष्टमोऽध्यायः ८

लेराज्यलोभेनहतत्वात्पापमेवेदमिति ५० किंचयुद्धेपुंसांवधोभवतुनामधर्मः स्त्री
णांतुमयाहतबंधवोयासांतासांयोऽसौद्रोहोऽनुद्दिष्टोऽप्युत्थितः तंव्यपोहितुमपाकर्तुंकल्पः समर्थोनाहंगृहमेधीयैर्गृहाश्रम-
विहितैः ५१ ननुसर्वंपाप्मानंतरतिब्रह्महत्यांयोऽश्वमेधेनयजते यउचैनमेववेदेतिश्रुतेः पापमश्वमेधेननश्येदेवेत्याशंक्ययज्ञ
विवेकविजृंभितहेतुवादमाश्रित्यनिराकरोतियथाघनपंकेनपंकांभोनमृज्यते यथावासुरालेशकृतमपावित्र्यंबह्व्यासुरयानमृ
ज्यते तथैवभूतहत्यामेकांप्रमादतोजातांबुद्धिपूर्वींहिंसामयैर्यज्ञैर्मार्ष्टुंशोधयितुंनार्हतीति ५२ इतिप्रथमेटीकायांअष्टमोऽ
ध्यायः ८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

युधिष्ठिरायभीष्मेणसर्वधर्मनिरूपणम् कृष्णस्तुतिश्चमुक्तिश्चनवमेतत्प्रवर्ण्यते १ यदर्थंतस्याविवेकः श्रीकृष्णेनसंवर्द्धितः तद्दर्शयति इतीति सर्वेषांधर्माणांविवित्सयावेदितुमिच्छया विनशनंकुरुक्षेत्रं देवव्रतोभीष्मः १ सतः श्रेष्ठा अश्वायेषुतैरथैः २ ३ ४ तत्रतदातत्रासन्तत्क्षणमेवागताइत्यर्थः भरतपुंगवंभीष्मम् ५ रेणुकासुतःपरशुरामः ६ ७ ब्रह्मरातःशुकः आंगिरसोबृहस्पतिः ८ वसूत्तमोभीष्मः ९ हृदिस्थंसंतंपुरतश्चासीनंपूजयामास १० उपासीनान्समीपेउपविष्टान् प्रश्रयोविनयः प्रेम्णास्ने-

सूतउवाच इतिभीतःप्रजाद्रोहात्सर्वधर्मविवित्सया ततोविनशनंप्रागाद्यत्रदेवव्रतोऽपतत् १ तदातेभ्रातरःसर्वेसदश्वैःस्वर्णभूषितैः अन्वगच्छन्रथैर्विप्राव्यासधौम्यादयस्तथा २ भगवानपिविप्रर्षे रथेनसधनंजयः सतैर्व्यरोचतनृपःकुबेरइवगुह्यकैः ३ दृष्ट्वानिपतितंभूमौदिवश्च्युतमिवामरम् प्रणेमुःपांडवाभीष्मंसानुगाःसहचक्रिणा ४ तत्रब्रह्मर्षयःसर्वेदेवर्षयश्चसत्तम राजर्षयश्चतत्रासन्द्रष्टुंभरतपुंगवम् ५ पर्वतोनारदोधौम्योभगवान्बादरायणः बृहदश्वोभरद्वाजःसशिष्योरेणुकासुतः ६ वसिष्ठइंद्रप्रमदस्त्रितोगृत्समदोऽसितः कक्षीवान्गौतमोऽत्रिश्चकौशिकोऽथसुदर्शनः ७ अन्येचमुनयोब्रह्मन्ब्रह्मरातादयोऽमलाः शिष्यैरुपेताआजग्मुःकश्यपांगिरसादयः ८ तान्समेतान्महाभागानुपलभ्यवसूत्तमः पूजयामासधर्मज्ञोदेशकालविभागवित् ९ कृष्णंचतत्प्रभावज्ञ आसीनंजगदीश्वरम् हृदिस्थंपूजयामासमाययोपात्तविग्रहम् १० पांडुपुत्रानुपासीनान्प्रश्रयप्रेमसंगतान् अभ्याचष्टानुरागास्रैरंधीभूतेनचक्षुषा ११ अहोकष्टमहोन्याय्यंयद्यूयंधर्मनंदनाः जीवितुंनार्हथक्लिष्टंविप्रधर्माच्युताश्रयाः १२ संस्थितेऽतिरथेपांडौपृथाबालप्रजावधूः युष्मत्कृतेबहून्क्लेशान्प्राप्तातोकवतीमुहुः १३

हः ताभ्यांसंगतानुपपन्नान् पाठान्तरेताभ्यामवनतान् अभ्याचष्ट अभ्यभाषत अनुरागास्रैः स्नेहाश्रुभिः अंधीभूतेनचक्षुषाउपलक्षितः ददर्शेतिवा ११ अभिभाषणमाह अहोइत्येकादशभिः हेधर्मनंदनाः क्लिष्टंयथाभवत्येवंजीवितुंनार्हथ यूयमितियत् एतदहोकष्टंजुगुप्सितं अहो अन्याय्यंचैतत् यतोयूयंविप्राः धर्मोच्युतश्चाश्रयोयेषांते १२ किंच संस्थितेमृतेबालाःप्रजाः यस्याःसावधूश्चेतिदैन्यंदर्शितम् तोकान्यपत्यानितद्वती अपत्यैःसहक्लेशान्प्राप्तेत्यर्थः १३

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कालकृतत्वेनशोकंवारयति सर्वमितिद्वाभ्याम् भवतामपि यद्वशेयस्यवशवर्ती १४ अहोदुर्घटघटनापटुःकालइत्याह यत्रे-
ति कृष्णोऽर्जुनः अस्त्रीधन्वीतनःतत्रापिविपत् पुण्यशरीरबलास्त्रनैपुण्यशक्तिदैवसंपत्तावपीत्यर्थः १५ ननुकृष्णंकथंकालो-
तिक्रमेदित्यपेक्षायामाह नह्यस्यश्रीकृष्णस्येत्यंगुल्यानिर्दिशति विधित्सितंकर्तुमिष्टंयत् यस्यविधित्सितस्य जिज्ञासया १६
इदंसर्वमाधिदैवतंत्वमीश्वराधीनम् व्यवस्यनिश्चित्यतस्येश्वरस्यानुविहितःअनुवर्तीसन् कर्तरिक्तःहेनाथकुलपरंपरागतस्वा-
मिन् प्रभोसमर्थ अनाथाःप्रजाःपाहि १७ अनुविधेयःपरमेश्वरश्चश्रीकृष्णएवेत्याह एषएवभगवान् सर्वेश्वरःयतः आद्यःपु-

सर्वंकालकृतंमन्येभवतांचयदप्रियम् सपालोयद्वशेलोकोवायोरिवघनावलिः १४ यत्रधर्मसुतोराजा
गदापाणिर्वृकोदरः कृष्णोऽस्त्रीगांडिवंचापंसुहृत्कृष्णस्ततोविपत् १५ नह्यस्यकर्हिचिद्राजन्पुमान्वेदविधि-
त्सितम् यद्विजिज्ञासयायुक्तामुह्यन्तिकवयोऽपिहि १६ तस्मादिदंदैवतंत्रंव्यवस्यभरतर्षभ तस्यानुविहि-
तोनाथानाथपाहिप्रजाःप्रभो १७ एषवैभगवान्साक्षादाद्योनारायणःपुमान् मोहयन्माययालोकंगूढश्च-
रतिवृष्णिषु १८ अस्यानुभावंभगवान्वेदगुह्यतमंशिवः देवर्षिर्नारदःसाक्षाद्भगवान्कपिलोनृप १९ यं
मन्यसेमातुलेयंप्रियंमित्रंसुहृत्तमम् अकरोःसचिवंदूतंसौहृदादथसारथिम् २० सर्वात्मनःसमदृशो
ह्यद्वयस्यानहंकृतेः तत्कृतंमतिवैषम्यंनिरवद्यस्यनक्वचित् २१ तथाप्येकांतभक्तेषुपश्यभूपानुकंपितम्
यन्मेऽसूंस्त्यजतःसाक्षात्कृष्णोदर्शनमागतः २२ भक्त्यावेश्यमनोयस्मिन्वाचायन्नामकीर्तयन् त्यजन्
कलेवरंयोगीमुच्यतेकामकर्मभिः २३

मान् तच्चकुतः यतोनारायणःसाक्षात् १८ तदुपपादयति अस्येति अनुभावं
प्रभावं १९ त्वमज्ञानात् यमेवंमन्यसेमातुलेयंदेवक्याःसुतंप्रियंप्रीतिविषयं मित्रंप्रीतिकर्तारं सुहृत्तमम्उपकारानपेक्ष्यो-
पकारकंच सौहृदाद्विश्वासात् अकरोःकृतवानसिसचिवंमंत्रिणं २० नन्वीश्वरश्चेत्कथंनीचेसारथ्यादौप्रवृत्तस्तत्राह सर्वेति त-
त्कृतंनीचोच्चकर्मकृतंममयोग्यमयोग्यमितिमतेर्वैषम्यंक्वचिदपिनास्तिकुतःनिरवद्यस्यरागादिशून्यस्य तत्कुतःअनहंकृतेःत-
च्चकुतःअद्वयस्यतदपिकुतःसमदृशःतत्रापिहेतुःसर्वस्यात्मनः यथेष्टंवाहेतुहेतुमद्भावः २१ तथाऽपिसमत्वेपिहेभूप अनुकंपि-
तमनुकंपां २२ इदानींस्वदेहत्यागपर्यंतंश्रीकृष्णावस्थानंप्रार्थयते भक्त्येतिद्वाभ्याम् २३ ६ ६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

यावदितिविलंबंद्योतयति अहंहिनोमित्यजामीतिस्वातंत्र्यम् इदमित्यनात्मत्वेनज्ञातम् प्रसन्नहासेन अरुणलोचनाभ्यांचउल्लसद्रुचिरंमुखांबुजंयस्य ध्यानस्यपंथाविषयः योऽन्येभ्यःस्वतेकेवलंसोऽग्रतःस्थितःसन्मांप्रतीक्षतामित्यर्थः २४ ततस्सानुकंपंवाक्यमाकर्ण्य २५ पुरुषस्वभावेनविहितान्नरजातिसाधारणान्वर्णयामासेतितृतीयेनान्वयः यथावर्णंवर्णधर्मान् यथाश्रममाश्रमधर्मांश्चवैराग्यरागाख्यायुपाधिभ्यांक्रमेणाम्नातमुभयंनिवृत्तिप्रवृत्तिरूपंलक्षणंयेषांतान् २६ पुनस्तत्रैवविशेषमाह दानेतिमोक्षधर्मान्शमदमादीन् भगवद्धर्मान् हरितोषणान्द्वादश्यादिनियमरूपान् समासव्यासौसंक्षेपविस्तारौतावेवयोगोऽपायोत

सदेवदेवोभगवान्प्रतीक्षतांकलेवरंयावदिदंहिनोम्यहम् प्रसन्नहासारुणलोचनोल्लसन्मुखांबुजोध्यानपथश्चतुर्भुजः २४ सूतउवाच युधिष्ठिरस्तदाकर्ण्यशयानंशरपंजरे अपृच्छद्विविधान्धर्मान्ऋषीणांचानुशृण्वताम् २५ पुरुषस्वभावविहितान्यथावर्णंयथाश्रमम् वैराग्यरागोपाधिभ्यामाम्नातोभयलक्षणान् २६ दानधर्मान्राजधर्मान्मोक्षधर्मान्विभागशः स्त्रीधर्मान्भगवद्धर्मान्समासव्यासयोगतः २७ धर्मार्थकाममोक्षांश्चसहोपायान्यथामुने नानाख्यानेतिहासेषुवर्णयामासतत्ववित् धर्मंप्रवदतस्तस्यसकालःप्रत्युपस्थितः योयोगिनश्छंदमृत्योर्वांछितस्तूत्तरायणः २९ तदोपसंहृत्यगिरःसहस्रणीर्विमुक्तसंगंमनआदिपुरुषे कृष्णेलसत्पीतपटेचतुर्भुजेपुरस्थितेमीलितदृग्व्यधारयत् ३० विशुद्धयाधारणयाहताशुभस्तदीक्षयैवाशुगतायुधश्रमः निवृत्तसर्वेंद्रियवृत्तिविभ्रमस्तुष्टावजन्यंविसृजञ्जनार्दनम् ३१

नःताभ्याम् २७ धर्मादींश्चयथाऽधिकारंप्रतिनियतोपायसहितान् यथायथावत् नानाख्यानेषुयेयेइतिहासास्तेषुयथासंतितथावर्णयामासेति २८ छंदेनेच्छयामृत्युर्यस्य २९ सहस्रणीः युद्धेसमीपस्थान्सहस्रंरथिनोनयतिपालयतीतिसहस्रणीर्भीष्मः सहस्रिणीरितिपाठेसहस्रार्थवतीर्गिरः लसंतौपीतौपटौयस्यतस्मिन् अमीलितदृगेवमनोव्यधारयत् ३० अनयैवविशुद्धयाधारणयाहतमशुभंयस्यसः तस्यश्रीकृष्णस्येक्षयाकृपादृष्ट्यैवगत आयुधश्रमोयस्यसः अतएवनिवृत्तःसर्वेंद्रियवृत्तीनांविभ्रमःविविधभ्रमणंयस्मात्सः जन्यंदेहम् ३१ छ छ २८

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

परमफलरूपां श्रीकृष्णे रतिं प्रार्थयितुं प्रथमं स्वकृतमर्पयति इतिनानाधर्माद्युपायैर्मतिर्मनोधारणलक्षणाउपकल्पितासैमीपि
ताकसाललतानां पुंगवे श्रेष्ठो भगवति वितृष्णानिष्कामा अवितृष्णोतिवाच्छेदः आवित्वमेत्यर्थः विगतो भूमायस्मात्तस्मिन् यमपेक्ष्या
न्यत्र महत्वं नास्तीत्यर्थः तदेव परमैश्वर्यमाह स्वसुखं स्वस्वरूपभूतं परमानंदमुपगते प्राप्त एवेत्येव क्वचित् कदाचित् विहर्तुं क्रीडितुं प्र
कृतियोगमायामुपेयुषि स्वीकृतवति नतु स्वरूपतिरोधानेन जीववत्पारतंत्र्यमित्यर्थः विहर्तुमितियदुक्तं तत्प्रपंचयति यत् यतः
प्रकृतेर्भवप्रवाहः सृष्टिपरंपरा भवति ३२ इदानीं श्रीमूर्तिं वर्णयन् रतिं प्रार्थयते त्रिभुवनकमनं त्रिलोक्यामेकमेव कमनीयं यत्तद्व
पुर्दधाने रतिर्मेऽस्तु कथंभूतं वपुः तमालवत् नीलो वर्णो यस्य तत् प्रातःकालीनारवेः कराइव स्वल एवं गौरे पीते वरे निर्मले च अंबरे य
स्मिन्तत् अलककुलैरुपर्यावृतमाननाब्जं यस्मिन् तत् विजयसखे पार्थसारथौ अनवद्या अहेतुकी फलाभिसंधिरहिता रतिरस्तु ३३

भीष्मउवाच इतिमतिरुपकल्पिता वितृष्णा भगवति सात्वतपुंगवे विभूम्नि स्वसुखमुपगते क्व
चिद्विहर्तुं प्रकृतिमुपेयुषि यद्भवप्रवाहः ३२ त्रिभुवनकमनं तमालवर्णं रविकरगौरवरांबरं दधाने वपुर
लककुलावृताननाब्जं विजयसखे रतिरस्तु मेऽनवद्या ३३ युधि तुरगरजोविधूम्रविष्वक्कचलुलितश्रमवा
र्यलंकृतास्ये मम निशितशरैर्विभिद्यमानत्वचि विलसत्कवचेऽस्तु कृष्ण आत्मा ३४ सपदि सखिवचो निश
म्य मध्ये निजपरयोर्बलयो रथं निवेश्य स्थितवति परसैनिकायुरक्ष्णा हृतवति पार्थसखे रतिर्ममास्तु ३५

विजयसखित्वमेवानुवर्णयन् रतिं प्रार्थयते युधि युद्धे तुरगाणां खुररजस्तत्क्षणरजः तेन विधूम्राधूसरास्ते च ते विष्वग्इतस्त
तश्चलंतः कचाः कुंतलाः तैर्लुलितं विकीर्णं श्रमवारि स्वेदबिंदुरूपं तेन भक्तवात्सल्यद्योतकेनालंकृतमास्यं यस्य तस्मिन् श्रीकृष्णे
मम आत्मा मनोऽस्तु रमतामित्यर्थः पुनः किंभूते मदीयैर्निशितैस्तीक्ष्णैः शरैर्विभिद्यमाना त्वक् यस्य तस्मिन् शरैरेव विलसत् शुल्यत्
कवचं यस्य तस्मिन् ३४ किंच सपदीति सेनयोरुभयोर्मध्ये रथं स्थापय मेऽच्युत यावदेतान्निरीक्षेऽहं योद्धुकामानवस्थितानित्य
स्यार्जुनस्य वचो निशम्य सपदि तत्क्षणमेव स्वपरयोर्बलयोः सैन्ययोर्मध्ये स्थिते पार्थसखे रतिरस्तु तत्र स्थित्वा कृतं सर्वं दर्शय
ति परस्य दुर्योधनस्य सैनिकानामायुरक्ष्णा कालदृष्ट्या हृतवति असौ भीष्मः असौ द्रोणः असौ कर्ण इति तत्प्रदर्शनव्याजे
न दृष्ट्यैव सर्वेषामायुराकृष्यार्जुनस्य जयं कृतवतीति ३५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नकेवलमर्जुनस्यसपत्नायुर्हरणेनैवजयमावहत् किंत्वाहरणेनापीत्याह व्यवहितादूरेस्थितायाः पृतनायास्तस्यामुखमिवमुखमग्रेस्थि तान्भीष्मादीन्निरीक्ष्येत्यर्थः स्वजनवधाद्विमुखस्यनिवृत्तस्य तदुक्तंगीतासु एवमुक्त्वाऽर्जुनःसंख्येरथोपस्थउपाविशत् विसृज्यस शरंचापंशोकसंविग्नमानसइति कुमतिमहरद्हृतवान्त्वाद्विकुबुद्धिम् ३६ ममतुमहान्तमनुग्रहंकृतवानित्याहद्वाभ्यां स्वनिगमम् अशस्त्र एवाहंसाहाय्यमात्रंकरिष्यामीत्येवंभूतांस्वप्रतिज्ञांहित्वा श्रीकृष्णंशस्त्रंग्राहयिष्यामीत्येवंरूपांमत्प्रतिज्ञामृतंसत्यंयथाभवतित था अधि अधिकांकर्तुंयोरथस्थःसन्नवप्लुतःसहसैवावतीर्णःसन्योऽभ्ययात् अभिमुखमधावत् इभंहन्तुंहरिःसिंहइवकिंभूतःधृ तोरथचरणःचक्रंयेनसः तदाचसंरंभेणमानुष्यनाट्यविस्मृतेरुदरस्यसर्वभूतभुवनभारेणप्रतिपदंचलद्गुःचलंतीगौःपृथ्वीयस्मा त्सः तेनैवसंरंभेणपथिगतंपतितमुत्तरीयंवस्त्रंयस्य सकेयमं निर्भवत्कत्तरेणान्वयः ३७ एवंयदाऽभ्ययात्तदास्मयमानस्याननातयि

व्यवहितपृतनामुखंनिरीक्ष्यस्वजनवधाद्विमुखस्यदोषबुद्ध्या कुमतिमहरदात्मविद्ययायश्चरणरतिः
परमस्यतस्यमेऽस्तु ३६ स्वनिगममपहायमत्प्रतिज्ञामृतमधिकर्तुमवप्लुतोरथस्थः धृतरथचरणोऽभ्य
याच्चलद्गुर्हरिरिवहन्तुमिभंगतोत्तरीयः ३७ शितविशिखहतोविशीर्णदंशः क्षतजपरिप्लुतआततायिनो
मे प्रसभमभिससारमद्वधार्थंसभवतुमेभगवान्गतिर्मुकुंदः ३८ विजयरथकुटुंबआत्ततोत्रेधृतहयरश्मि
नितच्छ्रियेक्षणीये भगवतिरतिरस्तुमेमुमूर्षोर्यमिहनिरीक्ष्यहतागताःस्वरूपम् ३९

नोधन्विनोमेशितैस्तीक्ष्णैर्वि शिखैर्हतः अतोविशीर्णदंशःध्वस्तकवचःक्षतजेनरुधिरेणपरिप्लुतःव्याप्तःसन्प्रसभंबलाद्वारयंतमर्जुनमतिक्रम्यमद्वधार्थम भिससार अभिजगाम एवंयोलोकप्रतीत्याऽर्जुनपक्षपातीवलक्षितःवस्तुतस्तुममैवानुग्रहंकृतवान् यन्मद्भक्तेनोक्तंवचोमामृ षाऽस्त्विति सभगवान्मेगतिर्भवत्वित्यर्थः ३८ तदेवमन्यान्यैरपिभृत्यरक्षाव्यग्रेकृष्णेरतिमाशास्ते विजयोऽर्जुनःतस्यरथएव कुटुंबमकृत्येरपिरक्षणीयोयस्यतस्मिन् आत्ततोत्रंप्रतोदोयेनतस्मिन् धृताश्वतेहयानांरश्मयःप्रग्रहा स्तेसंतियस्यतस्मिन्ग्री ष्मादिष्वप्यश्वेत्यनकारांतादपिरश्मिशब्दादिनिः तच्छ्रियातयासारथ्यश्रियाईक्षणीयेशोभमाने मुमूर्षोर्मर्तुमिच्छोः नन्वन्यायव र्तिनिकिमितिरतिः प्रार्थ्यतेतत्र आह भगवत्यचिंत्यैश्वर्येतदाह इहयुद्धेहताःसर्वेयंनिरीक्ष्यस्वरूपंतत्समानंरूपंगताःप्राप्ताइति दिव्यदृष्ट्यापश्यन्नाह ३९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

क्षत्रधर्मेणयुध्यमानास्तत्स्वरूपंप्रापुरित्येतन्नचित्रम् यतोमदांधाअपिप्रापुरित्याह ललितगतिश्चविलासश्चहासादिः मंजुगत्यादिभिःस्त्री-
त्वायैस्तदीयैर्वाकल्पितउरुमानः पूजायासांताः अतउत्कटेनमदेनांधाः विवशाः अतएवतदेकचित्तत्वेनतस्यकृतंकर्मगोवर्द्धनोद्धरणादिक-
मनुकृतवत्योगोपवध्वोयस्यप्रकृतिंस्वरूपमगन् अगमन् मकारलोपस्त्वार्षः किलप्रसिद्धम् तस्मिन्ममास्तुरतिरितिपूर्वेणैवान्वयः ४० जग
त्पूज्यतामनुस्मरन्नाह मुनिगणैर्नृपवर्यैश्चसंकुलेव्याप्तेअंतः सदसिसभामध्येयुधिष्ठिरस्यराजसूये एषांमुनिगणादीनांईक्षणीयः अहोरूप-
महोमहिमेत्येवमाश्चर्येणविलोकनीयः सन्नुपपेदे प्राप एवजगतामात्माममदृशिगोचरः। दृष्टिविषयः सन्नाविः प्रकटोवर्तते अहोमेभाग्य-

ललितगतिविलासवल्गुहासप्रणयनिरीक्षणकल्पितोरुमानाः कृतमनुकृतवत्यउन्मदांधाः प्रकृतिमगन्किल
यस्यगोपवध्वः ४० मुनिगणनृपवर्यसंकुलेऽतःसदसियुधिष्ठिरराजसूयएषाम् अर्हणमुपपेदईक्षणीयोमम
दृशिगोचरएषआविरात्मा ४१ तमिममहमजंशरीरभाजांहृदिहृदिधिष्ठितमात्मकल्पितानाम् प्रतिदृशमि
वनैकधार्कमेकंसमधिगतोऽस्मिविधूतभेदमोहः ४२ सूतउवाच कृष्णएवंभगवतिमनोवाग्दृष्टिवृत्ति
भिः आत्मन्यात्मानमावेश्यसोंऽतःश्वासउपारमत् ४३ संपद्यमानमाज्ञायभीष्मंब्रह्मणिनिष्कले सर्वेब
भूवुस्तेतूष्णींवयांसीवदिनात्यये ४४ तत्रदुंदुभयोनेदुर्देवमानववादिताः शशंसुःसाधवोराज्ञांखात्पेतुःपु
ष्पवृष्टयः ४५ तस्यनिर्हरणादीनिसंपरेतस्यभार्गव युधिष्ठिरःकारयित्वामुहूर्तंदुःखितोऽभवत् ४६

मितिभावः ४१ सोऽहंकृतार्थोऽस्मीत्याह तमिममजंसम्यगधिगतःप्राप्तोऽस्मि सम्यक्त्वमाह विधूतभेदमोहः तदर्थंभेदस्योपाधि
कृतत्वमाह आत्मकल्पितानांस्वयंनिर्मितानांशरीरभाजांप्राणिनांहृदिहृदिप्रतिहृदयंधिष्ठितमधिष्ठितम् अकारलोपस्त्वार्षः नैक-
धाअनेकधा अधिष्ठानभेदादनेकधाभातमित्यर्थः अत्रदृष्टांतः सर्वप्राणिनांदृशांदृशंप्रतिएकमेवार्कमनेकधाप्रतीतमिवेति ४२ मनो
वाग्दृष्टीनांवृत्तिभिः परमात्मनिश्रीकृष्णेअंतरेविलीनःश्वासोयस्यसः ४३ निष्कलेनिरुपाधौसंपद्यमानंमिलितमाज्ञायालक्ष्य ४४
दैवैर्मानवैश्चवादिताःराज्ञांमध्येयेसाधवःअनसूयवः ४५ निर्हरणादीनिदाहसंस्कारादीनिसम्यक्परेतस्यमुक्तस्यापीत्यर्थः ४६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

४७ पितरंधृतराष्ट्रम् तपस्विनींसंतापवतीम् ४८ राजायुधिष्ठिरः ४९ इतिप्रथमेटीकायांनवमोऽध्यायः ९ दशमेकृतकार्यस्यहस्तिनापुरतोहरेः स्त्रीभिःसंस्तूयमानस्यवर्ण्यतेद्वारकागमः १ राज्यंचकारेत्युक्तंतत्रपृच्छति हत्वेति स्वस्यरिक्थंधनंस्पर्धंते स्पर्धयेतेतथा यद्वा स्वरिक्थायस्पृधःसंग्रामोयेषामतएवधनादिहरणादाततायिनस्तान्हत्वा प्रत्यवरुद्धभोजनः बंधुवधदुःखेनसंकुचितभोगः राज्यलाभेनभासभोगोवा कथंराज्येप्रवृत्तःप्रवृत्तोवाततःकिमकार्षीत् १ राज्यप्रवृत्तौश्रीकृष्णस्यप्रीतिंपर्यालोच्यप्रवृत्तइत्याशयेनोत्तरमाह वंशांकुरोःसंरोहयित्वा परीक्षिद्रक्षणेनसंरोह्य अंकुरितंकृत्वा कथंभूतम् वंशदवाग्निनिर्दग्धंवंश

सुहृद्वर्मनयोहृष्टाःकृष्णांतहृत्यनामभिः ततस्तेकृष्णहृदयाःस्वाश्रमान्प्रययुःपुनः ४७ ततोयुधिष्ठिरोगत्वासहकृष्णोगजाह्वयम् पितरंसांत्वयामासगांधारींचतपस्विनीम् ४८ पित्राचानुमतोराजावासुदेवानुमोदितः चकारराज्यंधर्मेणपितृपैतामहंविभुः ४९ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेयुधिष्ठिरराज्यप्रलंभोनामनवमोऽध्यायः ९ शौनकउवाच हत्वास्वरिक्थस्पृधआततायिनोयुधिष्ठिरोधर्मभृतांवरिष्ठः सहानुजैःप्रत्यवरुद्धभोजनःकथंप्रवृत्तःकिमकारषीत्ततः १ सूतउवाच वंशंकुरोर्वंशदवाग्निनिर्हृतंसंरोहयित्वाभवभावनोहरिः निवेशयित्वानिजराज्यईश्वरोयुधिष्ठिरंप्रीतमनाबभूवह २ निशम्यभीष्मोक्तमथाच्युतोक्तंप्रवृत्तविज्ञानविधूतविभ्रमः शशासगामिंद्रइवाजिताश्रयःपरिध्युपांतामनुजानुवर्तितः ३ कामंववर्षपर्जन्यःसर्वकामदुघामही सिषिचुःस्मव्रजान्गावःपयसोधस्वतीर्मुदा ४ छ

एवदवोवनंतस्मादुद्भूतोयःक्रोधरूपोऽग्निः तेननिर्हृतंदग्धंनिजराज्येनिवेश्यच २ प्रवृत्तौहेतुमुक्त्वाकिमकार्षीदित्यस्योत्तरमाह निशम्येतिप्रवृत्तंयद्विज्ञानंपरमेश्वराधीनंजगत् नत्वहंकर्मित्येवंभूतंतेनविधूतोविभ्रमोऽहंकर्तेत्येवंभूतोमोहोयस्यसः अनुजैरनुवर्तितःसेवितःसन् अजितःश्रीकृष्णएवाश्रयोयस्यसः परिधिःसमुद्रस्तत्पर्यंतांगांपृथ्वींपालयामास ३ तस्यराज्यमनुवर्णयतिकाममितित्रिभिः महीसर्वकामदोग्ध्रीबभूव व्रजान्गोष्ठानि ऊधस्वतीःऊधस्तस्यःऊधःक्षीराशयःस्थूलोधसइत्यर्थःसिषिचुरभ्यषिंचन् ३०
४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अन्वृतुऋतावृतौ ५ आधयोमनोव्यथाः व्याधयोरोगाः क्लेशाः शीतोष्णादिकृताः दैवंचभूतानिच आत्माचहेतुर्येषामाधिदैविकादीनांते
जंतूनांनाभवन् ६ इदानींद्वारकागमनंनिरूपयितुमाह उषित्वेतिस्वसुः सुभद्रायाः ७ तंकृष्णंअधिष्ठितम् ८ युयुत्सुः धृतराष्ट्राद्वैश्यायांजा
तः गौतमः कृपः यमौनकुलसहदेवौ ९ अन्याश्चस्त्रियः मत्स्यसुताउत्तरा तस्याः पृथग्ग्रहणं गर्भरक्षककृष्णविरहेमोहाधिक्यात् यद्वा
मत्स्यसुतासत्यवती १० तेषांकृष्णविरहासहनंकैमुत्यन्यायेनाह सत्संगादितिद्वाभ्याम् सतांसंगान्मुक्तः पुत्रादिविषयोदुःसंगो-

नद्यःसमुद्रागिरयःसवनस्पतिवीरुधः फलंत्योषधयःसर्वाःकाममन्वृतुतस्यवै ५ नाधयोव्याधयःक्लेशादैवभूता
त्महेतवः अजातशत्रावभवन्जंतूनांराज्ञिकर्हिचित् ६ उषित्वाहास्तिनपुरेमासान्कतिपयान्हरिः सुहृदांचवि
शोकायस्वसुश्चप्रियकाम्यया ७ आमंत्र्यचाभ्यनुज्ञातःपरिष्वज्याभिवाद्यतम् आरुरोहरथंकैश्चित्परिष्वक्तो
ऽभिवादितः ८ सुभद्राद्रौपदीकुंतीविराटतनयातथा गांधारीधृतराष्ट्रश्चयुयुत्सुर्गौतमोयमौ ९ वृकोदरश्चधौ
म्यश्चस्त्रियोमत्स्यसुतादयः नसेहिरेविमुह्यंतोविरहंशार्ङ्गधन्वनः १० सत्संगान्मुक्तदुःसंगोहातुंनोत्सहतेबुधः
कीर्त्यमानंयशोयस्यसकृदाकर्ण्यरोचनम् ११ तस्मिन्न्यस्तधियःपार्थाःसहेरन्विरहंकथम् दर्शनस्पर्शसंलाप
शयनासनभोजनैः १२ सर्वेतेऽनिमिषैरक्षैस्तमनुद्रुतचेतसः वीक्षंतःस्नेहसंबद्धाविचेलुस्तत्रतत्रह १३ न्यरुंध
न्नुद्गलद्बाष्पमौत्कंठ्याद्देवकीसुते निर्यात्यगारान्नोऽभद्रमितिस्याद्बांधवस्त्रियः १४ मृदंगशंखभेर्यश्चपणवान
कगोमुखाः धुंधुर्यानकघंटाद्यानेदुर्दुंदुभयस्तथा १५

येनसः सद्भिःकीर्त्यमानंरुचिरंयस्ययशःसकृदप्याकर्ण्यसत्संगंत्यक्तुंन
शक्नोति ११ दर्शनादिभिस्तस्मिन्श्रीकृष्णेन्यस्ताअभ्यस्ताधीर्येषांते १२ अतएवानिमिषैर्नेत्रैःतमेववीक्षमाणास्तत्रतत्राहृणानयनाद्यर्थं
चलंतिस्म यतःस्नेहेनसम्यग्बद्धाःअतएवतमनुद्रुतानिगतानिचेतांसियेषांते १३ अगारान्निर्यातिनिर्गच्छतिसति औत्कंठ्याद्धेतोःउद्गल
द्बाष्पमश्रुन्यरुंधन् नेत्रेष्वेवस्तंभितवत्यः तत्रहेतुः अभद्रंनोस्यात् अमंगलंमाभूदित्येतदर्थम् १४ मृदंगादयोदशवाद्यभेदाः १५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रेमव्रीडास्मितपूर्वकमीक्षणं यासां ताः १६ गुडाका निद्रा तस्या ईशः जितनिद्रोऽर्जुनः १७ व्यजने चामरे जगृहतुः मधुपतिः श्रीकृष्णः १८ स
त्याः श्रीकृष्णो नासाम व्यभिचारात् किंतु नानुरूपाश्च ता अनुरूपाश्च निर्गुणस्य परमानंदस्य सतो भवेत्यादयो नानुरूपाः गुणात्मनो मानुष्य-
नाट्यावतारेऽनुरूपाश्चेत्यर्थः १९ सर्वासां श्रुतीनां मनोहरः उपनिषदोऽपि मूर्तिमत्यः संजल्पमध्यनंदन्नित्यर्थः २० तत्र तेजः सौंदर्याद्यति
शयेन विस्मिताभ्यः सखीभ्योऽन्याः स्त्रियः कथयंति नात्र विस्मयः कार्यः साक्षादीश्वरत्वादस्येति सवाइतिचतुर्भिः येस्मरणे किल इति प्र-
सिद्धप्रमाणद्योतकं य एक एवाद्वितीयः पुरुष आसीत्स एवायं श्रीकृष्णः कुत्र आसीत् अविशेषे आत्मनि निष्प्रपंचे निजरूपे कदा अग्रे

प्रासादशिखरारूढाः कुरुनार्यो दिदृक्षया ववृषुः कुसुमैः कृष्णं प्रेमव्रीडास्मितेक्षणाः १६ सितातपत्रं जग्राह मुक्ता
दामविभूषितम् रत्नदंडं गुडाकेशः प्रियः प्रियतमस्य ह १७ उद्धवः सात्यकिश्चैव व्यजने परमाद्भुते विकीर्यमाणः
कुसुमैः रेजे मधुपतिः पथि १८ अश्रूयंताशिषः सत्यास्तत्र तत्र द्विजेरिताः नानुरूपानुरूपाश्च निर्गुणस्य गुणात्मनः
१९ अन्योऽन्यमासीत्संजल्प उत्तमश्लोकचेतसाम् कौरवेंद्रपुरस्त्रीणां सर्वश्रुतिमनोहरः २० स वै किलायं पुरुषः
पुरातनो य एक आसीदविशेष आत्मनि अग्रे गुणेभ्यो जगदात्मनीश्वरे निमीलितात्मन्निशि सुप्तशक्तिषु २१ स
एव भूयो निजवीर्यचोदितां स्वजीवमायां प्रकृतिं सिसृक्षतीं अनामरूपात्मनि रूपनामनी विधित्समानोऽनुस
सार शास्त्रकृत् २२

गुणेभ्यः गुणक्षोभात्पूर्वं तथा निशि प्रलये च तस्य लक्षणम् जगदात्मनि जीवे निमीलितात्मनि निमीलि
तात्मन्नि विलुप्तसमस्त पदं जातावेकवचनम् ईश्वरे लीनरूपेषु जीवेषु सत्स्वित्यर्थः ननु जीवानां ब्रह्मत्वात् कथं लयः तत्राह सुप्तास्
शक्तिषु सतीषु जीवोपाधिभूतसत्त्वादिशक्तिलय एव जीवलय इत्यर्थः २१ तदेवं सृष्टेरादौ प्रलयानंतरं च निष्प्रपंचावस्थानमुक्त्वा सृष्टिप्र
लययोर्मध्ये सप्रपंचावस्थानमाहुः स एव अप्रच्युतस्वरूपस्थितिरेव प्रकृतिमनुससार अधिष्ठितवान् भूयः पुनः सृष्टिप्रवाहस्थानादित्वात्
कीदृशीम् निजवीर्यचोदितां स्वकालशक्तिप्रेरिताम् स्वांशभूतानां जीवानां मायां मोहिनीम् अत एव सिसृक्षतीं स्रष्टुमिच्छंतीं किमर्थमनुससार
अनामरूपे आत्मनि जीवे रूपनामनी विधातुमिच्छन् उपाधिसृष्ट्या जीवानां भोगायेत्यर्थः कर्माणि च विधातुं वेदान् कृतवानित्याहुः शास्त्रकृदिति २२ ३१

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अस्यदर्शनमतिदुर्लभमस्माभिर्लब्धमित्याहुः सवैअयम् अस्यपदंस्वरूपंयेधींवानिर्जितोमा तरिश्वाप्राणोयैःकुस्तलमार्षम् तेसूरयएवमत्संति
केनभक्त्योत्कलितउत्कंठितः अमलोयआत्माबुद्धिस्तेन दृश्यतेतथ्ययाबुद्ध्योत्निश्चलतेः बुद्धिवैमल्यस्याप्ययमेवहेतुरित्याहुः ननुहेसखिएष-
एवसत्वंबुद्धिंपरिमार्ष्टुंसम्यक्शोधयितुमर्हति नतुयोगादयइत्यर्थः सद्या तुअहोएषसत्वंज्ञानंपरिमार्ष्टुंनाशयितुंदूरगमनेनाप्रत्यक्षीभवितुं
नार्हति किंतनेनसहैवास्माभिर्गंतव्यमित्यर्थः २३ पुण्यश्लोकतामाहुः हेसखि योवेदेषुरहस्यागमेषुचरहस्यनिरूपकैरनुगीतसत्कथः अ
न्वनुगीताःसत्यःकथायस्यसएवायम् गानप्रकारमाहुः यएकईशइत्यादि २४ एवंभूतस्यनानावतारेकारणमाहुः यदाह्येति तमोव्याप्ता

सवाअयंयत्पदमत्रसूरयोजितेंद्रियानिर्जितमातरिश्वनः पश्यंतिभक्त्युत्कलितामलात्मनानन्वेषसत्वंपरिमार्ष्टुम
र्हति २३ सवाअयंसख्यनुगीतसत्कथोवेदेषुगुह्येषुचगुह्यवादिभिः यएकईशोजगदात्मलीलयासृजत्यवत्य-
त्तिनतत्रसज्जते २४ यदाह्यधर्मेणतमोधियोनृपाजीवंतितत्रैषहिसत्वतःकिल धत्तेभगंसत्यमृतंदयांयशोभ
वायरूपाणिदधद्युगेयुगे २५ अहोअलंश्लाघ्यतमंयदोःकुलमहोअलंपुण्यतमंमधोर्वनम् यदेषपुंसामृषभः
श्रियःप्रियःस्वजन्मनाचंक्रमणेनचांचति २६

धीर्येषांतेनृपायदा धर्मेणजीवंति केवलंप्राणान्पुष्णंति तत्रतदाएषएवभ
वायस्थित्यैसत्वतः विशुद्धसत्वेनरूपाणिदधत् भगादीनिधत्ते प्रकटयति युगेयुगे तत्तदवसरे भगमैश्वर्यम् सत्यंसत्यप्रतिज्ञत्वम्
ऋतंयथार्थोपदेशकत्वम् दयांभक्तकृपाम् यशःअद्भुतकर्मत्वम् २५ विशेषतःश्रीकृष्णावतारसौभाग्यंवर्णयंति अहोइतिपं
चभिः यद्यस्मादेषपुरुषोत्तमः श्रियःपतिःस्वजन्मनायदोःकुलमंचति पूजयति सत्करोति अतःश्लाघ्यतमंतत् चंक्रमणेनचमधो
र्वनंमथुराम् सत्करोति अतस्तत्पुण्यतममिति तमवर्यस्याप्यत्यंतातिशयेऽलमिति तथाप्याश्चर्ये अहोइत्युक्तम् २६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

अहोबत अत्याश्चर्यंकिंतत् कुशस्थलीद्वारकास्वर्गउत्कृष्टइतियत् तद्यशःतस्यतिरस्करी परिभवकर्त्री भुवश्चपुण्ययशः कर्त्रीभवति
यद्यतः यत्रत्याः सर्वाः प्रजाः स्वानुग्रहेणइषितंप्रेषितंयत्स्मितंतत्पूर्वावलोकोयस्यतम् यद्वा अनुग्रहार्थमिषितमिष्टम् स्वस्यात्मनः
पतिंश्रीकृष्णं नतुपित्रादिवत्देहमात्रपतिम् नित्यंपश्यंतिस्म उषितमितिपाठेस्वानुग्रहार्थंसुषितंकृतनिवासंनैतत्स्वर्गेऽप्यस्तीत्यर्थः २७
हेसखि अस्यगृहीतपाणिभिः पत्नीभिरीश्वरोयमेव नूनंजन्मांतरेषुसमर्चितः यस्मिन्नधरामृते आशयश्चित्तंयासांताः संमोहंप्रापाइति
मनोहरत्वमुक्तम् २८ एतत्प्रपंचः याइतिद्वाभ्याम् वीर्यंप्रभावएवशुल्कंमूल्यंतेनशाल्विप्रमुखान्नृपान्हित्वा रुक्मिणीविशिष्टान् प्रद्युम्नः सांबश्च अंबश्चसुतायास्

अहोबतस्वर्यशसस्तिरस्करीकुशस्थलीपुण्ययशस्करीभुवः पश्यंतिनित्यंयदनुग्रहेषितस्मितावलोकंस्वपतिंस्मय
त्प्रजाः २७ नूनंव्रतस्नानहुतादिनेश्वरः समर्चितोह्यस्यगृहीतपाणिभिः पिबंतियाःसख्यधरामृतंमुहुर्व्रजस्त्रि
यः संमुमुहुर्यदाशयाः २८ यावीर्यशुल्केनहृताःस्वयंवरेप्रमथ्यचैद्यप्रमुखान्हिशुष्मिणः प्रद्युम्नसांबांबसु
तादयोऽपरायाश्चाहृताभौमवधेसहस्रशः २९ एताःपरंस्त्रीत्वमपास्तपेशलंनिरस्तशौचंबतसाधुकुर्वते या
सांगृहात्पुष्करलोचनःपतिर्नजात्वपैत्याहृतिभिर्हृदिस्पृशन् ३० एवंविधागदंतीनांसगिरःपुरयोषिताम् -
निरीक्षणेनाभिनंदन्सस्मितेनययौहरिः ३१ अजातशत्रुःपृतनांगोपीथायमधुद्विषः परेभ्यःशंकितस्नेहा
त्प्रायुंक्तचतुरंगिणीम् ३२ अथदूरागतान्शौरिःकौरवान्विरहातुरान् सन्निवर्त्यदृढंस्निग्धान्प्रायात्स्वन
गरींप्रियैः ३३

सांरुक्मिणीजांबवतीनाग्नजितीनांताआदिर्यासांसत्यभामादीनांताः याश्चापराः अस्यश्लोकस्योत्तरश्लोकेनान्वयः २९ एतास्त्री
त्वमेवपरंकेवलंसाधुशोभनंकुर्वते अपास्तंगतंपेशलंभद्रम् स्वातंत्र्यंयस्मात्तत् निरस्तंशौचंशुचित्वंयस्मात्तथाभूतमपि जातुकदा
चिदपिनापैति ननिर्गच्छति आहृतिभिर्व्याहारैः यद्वा पारिजातादिप्रियवस्त्वाहारैः हृदिस्पृशन्नानंदयन् ३० एवंविधाविचित्रागिरः
सस्मितेननिरीक्षणेनाभिनंदन्सहरिर्ययौ ३१ मधुद्विषोऽपिगोपीथायरक्षणायस्नेहात्परेभ्यःशत्रुभ्यःशंकितःसन्प्रायुंक्त हस्त्यश्वरथपादा
तंसेनांगंयस्यांचतुर्विधम् इत्येवंचतुरंगिणींएवंनांसेनाम् ३२ पांडोःकुरुवंशजत्वात् पांडवाअपिकौरवाएवतान् प्रियैःकृष्णादिभिःसह ३३

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

कुरुक्षेत्रंकुरुदेशांतरगतमेव क्रमोत्रनविवक्षितः ३४ मरुर्निरुदकोदेशः धन्वोऽल्पोदकः आनर्तानव्योद्वारकादेशः सविभुःउपागात्प्राप्तः हे भार्गव मनाक्ईषत्श्रांतावाहायस्यसः ३५ तत्रतत्रदेशे तत्रत्यैर्जनैः प्रत्युद्यतानिनिवेदितानिअर्हणान्युपायनानियस्मैसः सायमपराह्णे पश्चाद्दिशंपश्चिमांदिशंभेजेप्राप्तः तदाचगविष्ठः स्वर्गस्थः सूर्योगांभुदकंगतःप्रविष्टोऽस्तंगतइत्यर्थः अग्नौवाएषप्रातरुदेत्यपःसायं प्रविशतीतिश्रुतेः यद्वा तदासायंकालेजातेरथादवतीर्यगविष्ठोभूमौस्थितस्तत्रोगांजलाशयंगतःसन् पश्चाद्दिशंसंध्यांभेजे उपासि तवानित्यर्थः ३६ इतिप्रथमेटीकायांदशमोऽध्यायः १० आनर्तैःस्तूयमानस्यपुरींनिर्विश्यबंधुभिः एकादशेरतिःसम्यग्यादवेंद्र

कुरुजांगलपांचालान्शूरसेनान्सयामुनान् ब्रह्मावर्तंकुरुक्षेत्रंमत्स्यान्सारस्वतानथ ३४ मरुधन्वमतिक्रम्य सौवीराभीरयोःपरान् आनर्तान्भार्गवोपागाच्छ्रांतवाहोमनाग्विभुः ३५ तत्रतत्रहतत्रत्यैर्हरिःप्रत्युद्यतार्ह णः सायंभेजेदिशंपश्चाद्गविष्ठोगांगतस्तदा ३६ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेदशमोऽध्यायः १० सूतउवाच आनर्तान्सउपव्रज्यस्वृद्धान्जनपदान्स्वकान् दध्मौदरवरंतेषांविषादंशमयन्निव १ सउ च्चकाशेधवलोदरोदरोऽप्युरुक्रमस्याधरशोणशोणिमा दाध्मायमानःकरकंजसंपुटेयथाऽब्जखंडेकलहंस उत्स्वनः २ तमुपश्रुत्यनिनदंजगद्भयभयावहम् प्रत्युद्ययुःप्रजाःसर्वाभर्तृदर्शनलालसाः ३ तत्रोपनीतब लयोरवेर्दीपमिवादृताः आत्मारामंपूर्णकामंनिजलाभेननित्यदा ४ प्रीत्युत्फुल्लमुखाःप्रोचुर्हर्षगद्गदयागि रा पितरंसर्वसुहृदमवितारमिवार्भकाः ५

स्यवर्ण्यते १ उत्सवैरुच्चलत्पौरमुदंचध्वजतोरणं उल्लसद्दलदीपालिस्वपुरं प्रभुराविशत् २ स्वृद्धान्समृद्धान् दरवरंपांचजन्यंशंखंदध्मौवादितवान् १ सइति दरःशंखः उच्चकाशेअतिशयेनशुशुभे धवलमुदरंयस्यसः उरुक्रमस्याधरस्ययःशोणगुणस्तेनशोणिमायस्य कथंचकाशे अब्जखंडेरक्तकमलसमूहेकलहंसोराज हंसउच्चकाशेयथातद्वत् २ जगतोयद्भयंतस्यभयावहम् प्रत्युद्ययुःप्रत्युज्जग्मुः भर्तुर्दर्शनेलालसमौत्सुक्यंयासांताः ३ तत्र तस्मिन्श्रीकृष्णेउपनीताःसमर्पिताबलयउपायनानियाभिस्ताःनिरपेक्षेऽपितस्मिन्नादरेणसमर्पणेदृष्टांतःरवेर्दीपमिवेति पितरमर्भ काइवतंसर्वसुहृदमवितारमूचुरित्युत्तरेणान्वयः सुहृत्त्वेनैवावितारंनतुकामेन अत्रहेतुः आत्मारामम् तत्रापिहेतुः परमानंदनि जस्वरूपलाभेनैवपूर्णकामम् ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

विरिंचो ब्रह्मा वैरिंच्याः सनकादयः इह संसारे परं क्षेममिच्छतां परायणं परमं शरणम् कुतः परेषां ब्रह्मादीनां प्रभुरपि कालो यत्र प्रभुर्न भवेत् ६
अतो भवाय उद्भवाय नोऽस्माकं त्वं भव हे विश्वभावन कृतिनः कृतार्थाः बभूविम जाता वयं ७ कृतार्थत्वमेवाहुः अहो भवता वयं सनाथाः-
स्म यद्यस्मात्तव रूपं पश्येम त्रैविष्टपानामपि दूरे दर्शनं यस्य तत् देवानामपि दुर्लभमित्यर्थः प्रेम्णा यत् स्मितं तेन युक्तं स्निग्धं निरीक्षणं य
स्मिन् तदाननं यस्मिंस्तद्रूपम् सर्वेषु चांगेषु सौभगं यस्मिन् तत् ८ अर्भका इव सकरुणमाहुः यर्हि यदा भो अंबुजाक्ष नो भवानिति पाठेन

नताः स्म ते नाथ सदांघ्रिपंकजं विरिंचिवैरिंच्यसुरेंद्रवंदितम् परायणं क्षेममिहेच्छतां परं न यत्र कालः प्रभवेत्परप्र
भुः ६ भवाय नस्त्वं भव विश्वभावन त्वमेव माताऽथ सुहृत्पतिः पिता त्वं सद्गुरुर्नः परमं च दैवतं यस्यानुवृत्त्या कृ
तिनो बभूविम ७ अहो सनाथा भवता स्म यद्वयं त्रैविष्टपानामपि दूरदर्शनं प्रेमस्मितस्निग्धनिरीक्षणाननं पश्ये
म रूपं तव सर्वसौभगं ८ यर्ह्यंबुजाक्षापससार भो भवान्कुरून्मधून्वाऽथ सुहृद्दिदृक्षया तत्राब्दकोटिप्रतिमः
क्षणो भवेद्रविं विनाऽक्ष्णोरिव नस्तवाच्युत ९ इति चोदीरिता वाचः प्रजानां भक्तवत्सलः शृण्वानोऽनुग्रहं दृष्ट्या
वितन्वन्प्राविशत्पुरं १० मधुभोजदशार्हार्हकुकुरांधकवृष्णिभिः आत्मतुल्यबलैर्गुप्तां नागैर्भोगवतीमिव
११ सर्वर्तुसर्वविभवपुण्यवृक्षलताश्रमैः उद्यानोपवनारामैर्वृतपद्माकरश्रियं १२

इत्यनादरे षष्ठी अस्माननादृ
त्यापससार अपहाय जगाम कुरून् हस्तिनापुरम् मधून्मथुरां वा तत्र तदा रविं विना आंध्यादक्ष्णोर्यथा एवं त्वया विनाऽस्माकमपी-
त्यर्थः ९ इति च एवंविधाः अन्योन्योच्चारिता वाचः शृण्वन् दृष्ट्या सामिनंदावलोकने नानुग्रहं कुर्वन् पुरीं द्वारकां प्राविशत् १० तां द्वार-
कां स्तौति पंचभिः स्वतुल्यबलैर्मधुभोजादिभिर्गुप्तां रक्षिताम् ११ सर्वेषु ऋतुषु सर्वे विभवाः पुष्पादिसंपदो येषां ते पुण्यवृक्षाः लताश्रमाः आ ३३
वासमंडपाश्च येषु तैरुद्यानादिभिः वृताये पद्माकराः सरांसि तैः श्रीः शोभा यस्यां ताम् उद्यानं फलप्रधानं उपवनं पुष्पप्रधानम् आरामः क्रीडार्थं वनम् १२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

गोपुरं पुरद्वारं द्वारं गृहद्वारं कृतानि कौतुकेनोत्सवेन तोरणानि यस्यां ताम् गरुडादिचिन्हांकितध्वजाः जयप्रदयंत्रांकिताः पताकाः चि-
त्राणां ध्वजपताकानामग्रैः अंतः प्रतिहत आतपो यस्यां ताम् १३ संमार्जितानि निःसारितरजस्कानि महामार्गादीनि यस्यां ताम् म-
हामार्गाः राजमार्गाः रथ्याः इतरमार्गाः आपणकाः पण्यवीथयः चत्वराण्यंगणानि फलादिभिरुप्तामवकीर्णाम् १४ १५ प्रेष्ठमंतरा-
त्मानमायांतं निशम्य श्वफल्कसुतवसुदेवादयः प्रत्युज्जग्मुरिति चतुर्थेनान्वयः १६ प्रहर्षवेगेन उच्छ्वसितानि उल्लंघितानि शयनादीनि यैस्ते
श्वसद्युतगतो १७ वारणेंद्रं मंगलार्थं पुरतः कृत्वा ससुमंगलैः सुमंगलपुष्पादितद्युक्तपाणिभिः ब्रह्मघोषो मंत्रपाठः प्रणयेन स्नेहे

गोपुरद्वारमार्गेषु कृतकौतुकतोरणाम् चित्रध्वजपताकाग्रैरंतः प्रतिहतातपाम् १३ संमार्जितमहामार्ग
रथ्यापणकचत्वराम् सिक्तां गंधजलैरुप्तां फलपुष्पाक्षतांकुरैः १४ द्वारि द्वारि गृहाणां च दध्यक्षतफलेक्षुभिः
अलंकृतां पूर्णकुंभैर्बलिभिर्धूपदीपकैः १५ निशम्य प्रेष्ठमायांतं वसुदेवो महामनाः अक्रूरश्चोग्रसेनश्च
रामश्चाद्भुतविक्रमः १६ प्रद्युम्नश्चारुदेष्णश्च सांबो जांबवतीसुतः प्रहर्षवेगोच्छ्वसितशयनासनभोज
नाः १७ वारणेंद्रं पुरस्कृत्य ब्राह्मणैः ससुमंगलैः शंखतूर्यनिनादेन ब्रह्मघोषेण चादृताः प्रत्युज्जग्मु
रथैर्हृष्टाः प्रणयागतसाध्वसाः १८ वारमुख्याश्च शतशो यानैस्तद्दर्शनोत्सुकाः लसत्कुंडलनिर्भातकपो
लवदनश्रियः १९ नटनर्तकगंधर्वाः सूतमागधबंदिनः गायंति चोत्तमश्लोकचरितान्यद्भुतानि च २०
भगवांस्तत्र बंधूनां पौराणामनुवर्तिनाम् यथाविध्युपसंगम्य सर्वेषां मानमादधे २१

नागतं साध्वसं संभ्रमो येषां ते १८ वारमुख्या नटाद्याश्च प्रत्युज्जग्मुः लसत्कुंडलैर्निर्भातानि यानि कपोलानि तैर्वदनेषु श्रीः शोभा
यासां ताः वारमुख्याः नर्तक्यो वेश्या इति यावत् १९ अद्भुतानि चेति चकारस्य बंदिनश्चेत्यन्वयः नयनवरसाभिनयचतुराः ताल-
घनुसारेण नृत्यंतो नर्तकाः गंधर्वा गायकाः सूताः पौराणिकाः प्रोक्ता मागधा वंशशंसकाः बंदिनस्त्वमलप्रज्ञाः प्रस्तावसदृशोक्तयः
ते सर्वे गायंति चेति चकारस्यान्वयः २० यथाविधि यैः सहयथोचितं तैस्तथा समागमं कृत्वा सर्वेषां मानं कृतवानित्यर्थः २१

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदाह प्रह्वेति प्रह्वं प्रह्वत्वं शिरसानतिः अभिवादनं वाचानतिः आश्वास्याभयंदत्वाश्वपाकानभिव्याप्य वरैरभीष्टदानैश्च मानं
कृतवान् २२ अन्यैश्च वंदिभिः २३ तस्येक्षणेन महानुत्सवो यासां ताः २४ यत्तु यस्मात् नित्यं सदा अच्युतं निरीक्षमाणानामपि दृशो
नैव तृप्यंति अत आरुरुहुः कथंभूतं श्रियः शोभायाः धामस्थानमंगंयस्य तं २५ एतदेवाभिनयेनाह श्रियो लक्ष्म्याः यस्योरः वक्षः
निवासः यस्य मुखं सर्वप्राणिनां दृशां सौंदर्यामृतपानाय पात्रम् यस्य बाहवो लोकपालानां निवासः सारं श्रीकृष्णं गायंतीति सारंगाः
भक्तास्तेषां यस्य पादांबुजं निवासः तं निरीक्षमाणानां दृशइति पूर्वेणान्वः २६ सितेनातपत्रव्यजनैरुपस्कृतो मंडितः अर्कश्च उडुपेन

प्रह्वाभिवादनाश्लेषकरस्पर्शस्मितेक्षणैः आश्वास्य चाश्वपाकेभ्यो वरैश्चाभिमतैर्विभुः २२ स्वयं च गुरुभि
र्विप्रैः सदारैः स्थविरैरपि आशीर्भिर्युज्यमानोऽन्यैर्बंदिभिश्चाविशत्पुरम् २३ राजमार्गं गते कृष्णे द्वारकायाः
कुलस्त्रियः हर्म्याण्यारुरुहुर्विप्र तदीक्षणमहोत्सवाः २४ नित्यं निरीक्षमाणानां यदपि द्वारकौकसां नवि
तृप्यंति हि दृशः श्रियो धामांगमच्युतम् २५ श्रियानिवासो यस्योरः पानपात्रं मुखं दृशाम् बाहवो लोकपा-
लानां सारंगाणां पदांबुजम् २६ सितातपत्रव्यजनैरुपस्कृतः प्रसूनवर्षैरभिवर्षितः पथि पिशंगवासा वनमा
लया बभौ घनो यथार्कोडुपचापवैद्युतैः २७ प्रविष्टस्तु गृहं पित्रोः परिष्वक्तः स्वमातृभिः ववंदे शिरसा सप्त दे
वकीप्रमुखा मुदा २८ ताः पुत्रमंकमारोप्य स्नेहस्नुतपयोधराः हर्षविह्वलितात्मानः सिषिचुर्नेत्रजैर्जलैः २९
अथाविशत्स्वभवनं सर्वकाममनुत्तमं प्रासादा यत्र पत्नीनां सहस्राणि च षोडश ३०

सच्छत्रसहितश्चंद्रश्च चापमिंद्रधनुश्च
वैद्युतं विद्युत्तेजश्च तैः अर्कश्छत्रस्योपमानं नक्षत्राणि पुष्पवृष्टेः चंद्रः परिभ्रमं कृतमंडलाकारयोश्चामरव्यजनयोः चापं वनमालायाः
विद्युत्तेजः पिशंगवाससोः अभूतोपमेयम् यदि घनस्योपरि सूर्यबिंबम् उभयतश्चंद्रो सर्वतो नक्षत्राणि मध्ये च मिलितं चापद्वयं स्थि
रविद्युत्तेजश्च यदि भवेत्तर्हि स घनो यथा भाति तथा हरिर्बभावित्यर्थः २७ देवकीप्रमुखाः सप्त ववंद इति मातृसौदर्यादादरविशेषज्ञाप ३४
नार्थमुक्तम् अष्टादशापि वसुदेवभार्या मातृतुल्यत्वान्नमस्कृता एव २८ २९ सहस्राणि च षोडशेति चकारादष्टोत्तरशताधिकानीति
ज्ञेयम् ३०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रोष्यदेशांतरेऽधि त्वा आरात् दूरादेवविलोक्यसंजातोमनसिमहोत्सवोयासांताः आसनादाशयाच्च आसनाद्देहेनोत्तस्थुःआ शयोंऽतःकरणांतस्मादध्यात्मनाऽऽत्मस्थः श्रीकृष्णोनात्मनःसंश्लेषेऽंतःकरणाव्यवधानमपिनासहंतेत्यर्थः व्रीडितानिलोचनान्यान नानिचयासांताः अपांगैरेववीक्षणात् व्रीडितलोचनाः अवनतमुखत्वाद्व्रीडिताननाः साकंव्रतैरितिहास्यक्रीडावर्जनादिनियमाअ पिताभ्यउत्तस्थुरित्यर्थः धृतव्रताएवोत्तस्थुरितिवाव्रतानिचयाज्ञवल्क्योक्तानिक्रीडांशरीरसंस्कारंसमाजोत्सवदर्शनम् हास्यंपरगृ हेयानंत्यजेत्प्रोषितभर्तृकेति ३१ आर्यास्तंपतिंदर्शनात्पूर्वमात्मनाबुद्ध्यापरिरेभिरे ततोदृष्टिभिः ततःसमीपमागतमात्मजैःपु

पत्न्यःपतिंप्रोष्यगृहानुपागतंविलोक्यसंजातमनोमहोत्सवाः उत्तस्थुरारात्सहसासनाशयात्साकंव्रतैर्व्री डितलोचनाननाः ३१ तमात्मजैर्दृष्टिभिरंतरात्मनादुरंतभावाःपरिरेभिरेपतिम् निरुद्धमप्यास्रवदम्बुनेत्र योर्विलज्जतीनांभृगुवर्यवैक्लवात् ३२ यद्यप्यसौपार्श्वगतोरहोगतस्तथापितस्यांघ्रियुगंनवंनवम् पदेपदेका विरमेततत्पदाच्चलाऽपियच्छ्रीर्नजहातिकर्हिचित् ३३ एवंनृपाणांक्षितिभारजन्मनामक्षौहिणीभिःपरि वृत्ततेजसां विधायवैरंश्वसनोयथानलंमिथोवधेनोपरतोनिरायुधः ३४ सएषनरलोकेऽस्मिन्नवतीर्णस्वमा यया रेमेस्त्रीरत्नकूटस्थोभगवान्प्राकृतोयथा ३५

त्रैर्दृष्टीलकंठमालिंगयंत्यइवस्वयमालिंगितवत्यर्थः अत्र हेतुः दुरंतभावागंभीराभिप्रायाः तदाचतासांनेत्रयोर्विरुद्धमप्यंबुवाष्पंवैक्लव्यात् वैवश्यादास्रवत् इषत्सस्राव अतएवधैर्यहान्या विलज्जतीनां हेभृगुवर्यचित्रंशृण्विति ३२ पार्श्वगतःसमीपस्थः तत्रापिरहोगतः एकांतेप्रवर्ततेस्म पदेपदेप्रतिक्षणंनवंनव मेव अत्रकैमुत्यन्यायः काविरमेतेति चलाचंचलस्वभावाऽपि ३३ उक्तंश्रीकृष्णाचरितंसंक्षिप्याह एवमितिद्वाभ्याम् क्षितेर्भा रायजन्मयेषाम् अक्षौहिणीभिः कृत्वापरिवृत्तंसर्वतः प्रसृतंतेजः प्रभावोयेषाम् श्वसनोवायुःवेणूनामन्योऽन्यसंघर्षेणान लंविधायमिथोदाहेनयथोपशाम्यतितद्वत् ३४ स्त्रीरत्नकूटस्थःउत्तमस्त्रीकदंबस्थः ३५

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

नन्वेवंस्त्रीसंगादिभिः संसारप्रतीतेः कथंभगवाननवतीर्णइत्युच्यते तत्राह उद्दामेतिद्वाभ्याम् यासामुद्दामोगंभीरोयोभावोऽभि
प्रायः तस्यपिशुनः सूचकोमलोवल्गुःसुंदरोहासः व्रीडावलोकश्चताभ्यांनि हतः असदनः श्रीमहादेवोऽपि संमुह्य लज्जयाचापं
पिनाकमजहात् एवंप्रभावायाः स्त्रियइत्येतावद्विवक्षितम् यद्वा भगवतोमोहिनीरूपेणमहेशोऽपिमोहितएवमेताश्चरद्दृग्विला-
साएवेति सयोत्तमम्. ताः कुहकैः कपटैर्विभ्रमैर्यस्येंद्रियंमनः विमथितुंक्षोभयितुंनशक्ताः ३६ तंश्रीकृष्णमयंप्राकृतोलोकः आत्मोप
म्येनस्वसादृश्येनसंगिनमनुजंमन्यते अत्रहेतुः व्यापृण्वानंव्याप्रियमाणं यतोऽयमबुधः अतत्त्वज्ञः ३७ कुतइत्यपेक्षायामैश्वर्यल
क्षणमाह एतदिति ईशस्यईशनमैश्वर्यनामैतदेव किंतत् प्रकृतिस्थोऽपितस्यागुणैः सुखदुःखादिभिः सदानयुज्यतइतियत् यथा
आत्मस्थैरानंदादिभिरात्माश्रयाऽपिबुद्धिर्नयुज्यते तद्वत् वैधर्म्यदृष्टांतोवा आत्मस्थैः सत्ताप्रकाशादिभिर्यथाबुद्धिर्युज्यत इति ए

उद्दामभावपिशुनामलवल्गुहासव्रीडावलोकनिहतोमदनोऽपियासाम् संमुह्यचापमजहात्प्रमदोत्तमा
स्तायस्येंद्रियंविमथितुंकुहकैर्नशेकुः ३६ तमयंमन्यतेलोकोह्यसंगमपिसंगिनम् आत्मौपम्येनमनुजंव्या
पृण्वानंयतोऽबुधः ३७ एतदीशनमीशस्यप्रकृतिस्थोऽपितद्गुणैः नयुज्यतेसदात्मस्थैर्यथाबुद्धिस्तदाश्रया ३८
तंमेनिरेऽबलामूढाःस्त्रैणंचानुव्रतंरहः अप्रमाणविदोभर्तुरीश्वरंमतयोयथा ३९ इतिश्रीभा० प्रथमस्कंधे
श्रीकृष्णद्वारकाप्रवेशोनामैकादशोऽध्यायः ११ शौनकउवाच अश्वत्थाम्नोपसृष्टेनब्रह्मशीर्ष्णोरुते
जसा उत्तरायाहतोगर्भईशेनाजीवितःपुनः १

वंवा असदात्मादेहः तत्रस्थैर्गुणैस्तदाश्रयाबुद्धिस्तदुपाधिर्जीवोयथायु
ज्यते एवंप्रकृतिस्थोऽपितद्गुणैर्नयुज्यतेइतियत् एतदीशनमीशस्येति ३८ तत्पत्न्योऽपितस्यतत्त्वंनजानंतीत्याह तंस्त्रैणमावश्यंरह
एकांते अनुव्रतमनुसृतंचमेनिरे भर्तुरप्रमाणविदः प्रमाणमियत्तां महिमानमजानंत्यइत्यर्थः ईश्वरंक्षेत्रज्ञंमतयः अहंवृत्तयोय-
थास्वाधीनंस्वधर्मयोगिनंमन्यंते तद्वत् यद्वा यथायथामतयः कल्पनाः तथातथातमीश्वरंस्त्रैणादिरूपंमेनिरइत्यर्थः ३९ इतिप्रथ-
मेटीकायामेकादशोऽध्यायः ११ पुरोक्तंयत्प्रसंगाय द्रौणिदंडादिविस्तरात् द्वादशेतु तदेवाथपरीक्षिज्जन्मवर्ण्यते १ परीक्षितोऽथराज
र्षेर्जन्मकर्मविलापनम् संस्थांचपांडुपुत्राणांवक्ष्येकृष्णाकथोदयमिति प्रतिज्ञायपांडवानांराज्यस्थितिरूपोद्घातरूपासप्रसंगंसम- ३५
माध्यायमारभ्यनिरूपिताइदानीमौपोद्घातिकमुक्तानुवादपूर्वकंपृच्छति अश्वत्थाम्नेतिउपसृष्टेनविसृष्टेनतस्यजन्मेत्यादेर्ब्रूहि-
त्युत्तरेणान्वयः ५ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

सपरीक्षित्प्रेत्यदेहंत्यक्त्वा २ प्रार्थयेनत्वाज्ञापयामीत्याह गदितुंयदिमन्यसे अनुग्रहेणतर्हि ब्रूहीति यस्यज्ञानमदाच्छुकइति-श्रवणेच्छायांकारणम् निस्पृहस्यापिराज्ञः श्रीकृष्णानुग्रहात् नाहंकृपोनः समजनीतिवक्तुंतस्यश्रीकृष्णेभक्त्युद्रेकमाह अपीपलदितित्रिभिः पितृवदपीपलत् पालयामास ४ क्रतवः तदुपार्जितालोकाश्च ५ स्पृहाः संसारिणांस्पृहणीयास्तेसंपदादयः कामाः विषयाराज्ञः किंमुदंप्रीतिमधिजन्हुः नकृतवंतइत्यर्थः अत्रहेतुः मुकुंदेएवमनोयस्येति क्षुधितस्यअन्नैकमनसोयथाइतरेऽ

तस्यजन्ममहाबुद्धेः कर्माणिचगृणीहिनः॥ निधनंचयथैवासीत्सप्रेत्यगतवान्यथा २ तदिदंश्रोतुमिच्छा
मिगदितुंयदिमन्यसे ब्रूहिनःश्रद्दधानानांयस्यज्ञानमदाच्छुकः ३ सूतउवाच अपीपलद्धर्मराजः
पितृवद्रंजयन्प्रजाः निस्पृहः सर्वकामेभ्यः कृष्णपादानुसेवया ४ संपदः क्रतवोलोकामहिषीभ्रातरो
मही जंबुद्वीपाधिपत्यंचयशश्चत्रिदिवंगतम् ५ किंतेकामाः सुरस्पार्हामुकुंदमनसोद्विजाः अधिज
ह्रुर्मुदंराज्ञःक्षुधितस्ययथेतरे ६ मातुर्गर्भगतोवीरःसतदाभृगुनंदन ददर्शपुरुषंकंचिद्दह्यमानोऽस्त्रते
जसा ७ अंगुष्ठमात्रममलंस्फुरत्पुरटमौलिनम् अपीव्यदर्शनंश्यामंतडिद्वाससमच्युतम् ८ श्रीमद्दी
र्घचतुर्बाहुंतप्तकांचनकुंडलं क्षतजाक्षंगदापाणिमात्मनःसर्वतोदिशम् परिभ्रमंतमुल्काभांभ्रामयं
तंगदांमुहुः ९ अस्त्रतेजःस्वगदयानीहारमिवगोपतिः विधमंतंसन्निकर्षेपर्यैक्षतकइत्यसौ १०

कुर्वंतनाद-
योनकुर्वंतितद्वत् ६ प्रस्तुतमाह मातुरिति ७ पुरटंसुवर्णंस्फुरत्पुरटमौलिर्यस्यास्तितम् व्रीह्यादित्वाच्छ्रेनिइनिप्रत्ययः अपीच्यमतिसुंदरम् दृश्यतइतिदर्शनंरूपंयस्यतम् तडिद्वाससीयस्येति श्याममपिविचपदार्थाविद्युद्युक्तमेघोपमासूचिता अच्युतमविकारम् ८ तप्तंदाहोत्तीर्णंयत्कांचनंतन्मयेकुंडलेयस्य क्षतजाक्षंसंरंभाद्रक्तनेत्रम् अहोमद्भक्तस्यापिगर्भान्मयिपीडेति क्रोधेनेतिभावः ९ अस्त्रतेजोविधमंतंविनाशयंतम् नीहारंहिमंगोपतिः सूर्यइवसन्निकर्षेसमीपेदृष्ट्वाचासौकइतिपर्यैक्षत
वितर्कितवान् १०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

अमेयात्माकथंतद्विधूतवानित्यवितर्क्यरूपः धर्मंगोपायतीधर्मगुप् यद्वा धर्मंगोपायंतीतिधर्मगुपांगआनःतत्प्रभुःतेषाम
धिपालकत्वात् दशमासपरिच्छेद्यस्यमिषतः पश्यतः यत्रदृष्टस्तत्रैवांतर्हितः नत्वन्यत्रगतः यतोविभुःसर्वगतः ११ उदर्कउत्तर
फलम् सर्वगुणानामुत्तरोत्तराधिक्यसूचकेलग्ने तत्रहेतुः अनुकूलैरस्यैर्ग्रहैः सहितानां शुभग्रहाणामुदयोयस्मिन् १२
जातकंजातकर्म मंगलंपुण्याहं १२ वरान्श्रेष्ठान् स्वन्नंशोभनमन्नंच यावन्नछिद्यतेनालंतावन्नाशौचमितिसूतकम् छिन्नेनाले
ततःपश्चात्सूतकंतुविधीयतइतिवचनात् ततःपूर्वंप्रादात् आमान्नंवा प्रजातीर्थेपुत्रोत्पत्तिपुण्यकाले तीर्थविद्दानकालज्ञःपुत्रे

विधूयतदमेयात्माभगवान्धर्मगुब्विभुः मिषतोदशमास्यस्यतत्रैवांतर्दधेहरिः ११ ततःसर्वगुणोदर्केसा
नुकूलग्रहोदये जज्ञेवंशधरःपांडोर्भूयःपांडुरिवौजसा १२ तस्यप्रीतमनाराजाविप्रैर्धौम्यकृपादिभिः जा
तकंकारयामासवाचयित्वाचमंगलम् १३ हिरण्यंगांमहींग्रामान्हस्त्यश्वान्नृपतिर्वरान् प्रादात्स्वन्नंचवि
प्रेभ्यःप्रजातीर्थेसतीर्थवित् १४ तमूचुर्ब्राह्मणास्तुष्टाराजानंप्रश्रयान्वितं एषह्यस्मिन्प्रजातंतौपुरूणां
पौरवर्षभ १५ दैवेनाप्रतिघातेनशुक्लेसंस्थामुपेयुषि रातोवोऽनुग्रहार्थायविष्णुनाप्रभविष्णुना १६ त
स्मान्नाम्नाविष्णुरातइतिलोकेबृहच्छ्रवाः भविष्यतिनसंदेहोमहाभागवतोमहान् १७ युधिष्ठिरउवाच
अप्येषवंश्यान्राजर्षीन्पुण्यश्लोकान्महात्मनः अनुवर्तितास्वयशसासाधुवादेनसत्तमाः १८

जातेव्यतीपातेदत्तंभवतिचाक्षयमितिस्मृतेः देवाश्चपितरश्चैवपुत्रेजातेद्विजन्मनाम् आयांतितस्मात्तदहःपुण्यमाहुर्मनीषिणः इतिच
श्रुवन्नितिच १४ हेपौरवर्षभपुरूणांपुरुवंश्यानां १५ शुक्लेशुद्धे अस्मिन्प्रजातंतौदैवेनकथंभूतेन अप्रतिघातेनदुर्वारेणसंस्थां
नाशमुपेयुषिगतेसति वोऽनुग्रहार्थाययस्मात्प्रभवनशीलेनश्रीविष्णुनारातोदत्तः १६ तस्माल्लोकेविष्णुरातइतिनाम्नाभविष्यति
महाभागवतश्चगुणैश्चमहान्भविष्यति नात्रसंदेहइतितंराजानंब्राह्मणाऊचुरितित्रयाणामन्वयः १७ महाभागवतोभविष्यतीति
श्रुत्वाहृष्टःपृच्छति अपिस्वित्किंस्वित्साधुवादेनस्वयशसासत्कीर्त्याचानुवर्तिताभविष्यतीतिपूर्वस्यैवातःपरमप्यनुषंगः १८

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रजानामविता रक्षकः मानवः मनोः पुत्रः ब्राह्मणेषु हितः सत्यप्रतिज्ञश्च श्रीरामो यथा १९ उशीनरदेशाधिपतिः शिबिः येन स्वमांसं श्येनाय दत्त्वा शरणागतः कपोतो रक्षितः स्वानां ज्ञातीनां यज्वनां च यशोविस्तारको दौष्यन्तिर्भरत इव २० अर्जुनयोः पार्थकार्तवीर्ययोः २१ हिमवानिव सतां निषेव्यः अनन्यगतिकत्वेन वसुधेव तितिक्षुः स्वतापीत्यां मातापितराविव सहिष्णुः २२ पितामहो ब्रह्मा तेन समः साम्ये समत्वे रमाश्रयो हरिः २३ सर्वैः सद्गुणैर्माहात्म्यं यस्य तस्मिन् श्रीकृष्णे तुल्यः २४ धृत्या धैर्येण सद्ग्रहः सन् आग्रहः अभिनिवे

ब्राह्मणा ऊचुः पार्थ प्रजाविता साक्षादिक्ष्वाकुरिव मानवः ब्रह्मण्यः सत्यसंधश्च रामो दाशरथिर्यथा १९
एष दाता शरण्यश्च यथा ह्यौशीनरः शिबिः यशो वितनिता स्वानां दौष्यन्तिरिव यज्वनाम् २० धन्विनामग्र
णीरेष तुल्यश्चार्जुनयोर्द्वयोः हुताश इव दुर्धर्षः समुद्र इव दुस्तरः २१ मृगेन्द्र इव विक्रान्तो निषेव्यो हिमवानि
व तितिक्षुर्वसुधेवासौ सहिष्णुः पितराविव २२ पितामहसमः साम्ये प्रसादे गिरिशोपमः आश्रयः सर्वभू
तानां यथा देवो रमाश्रयः २३ सर्वसद्गुणमाहात्म्य एष कृष्णमनुव्रतः रन्तिदेव इवोदारो ययातिरिव धार्मिकः
२४ धृत्या बलिसमः कृष्णे प्रह्राद इव सद्ग्रहः आहर्तैषोऽश्वमेधानां वृद्धानां पर्युपासकः २५ राजर्षीणां जन
यिता शास्ता चोत्पथगामिनाम् निग्रहीता कलेरेष भुवो धर्मस्य कारणात् २६ तक्षकादात्मनो मृत्युं द्विजपुत्रो
पसर्जितात् प्रपत्स्यत उपश्रुत्य मुक्तसङ्गः पदं हरेः २७ जिज्ञासितात्मयाथार्थ्यो मुनेर्व्याससुतादसौ हित्वे
दं नृप गङ्गायां यास्यत्यद्धाकुतोभयं २८ इति राज्ञ उपादिश्य विप्रा जातककोविदाः लब्धापचितयः सर्वे प्रतिज
ग्मुः स्वकान्गृहान् २९ स एष लोके विख्यातः परीक्षिदिति यत्प्रभुः गर्भे दृष्टमनुध्यायन्परीक्षेत नरेष्विह ३०

शो यस्य सः आहर्ता कर्ता राजर्षीणां जनमेजयादीनां २५ द्विजपुत्रेण प्रेरितात्तक्षकादात्मनो मृत्युमुपश्रुत्य हरेः पदं प्रपत्स्यते भजिष्यति २७ ततश्च जिज्ञासितमात्मनो याथात्म्यं येन सः इदं शरीरं गङ्गायां हित्वा अकुतोभयं पदं यास्यति २८ लब्धा उपचितिः पूजा यैस्ते २९ परीक्षिदिति नाम निर्वक्ति स एष इति यद्यस्मात्प्रभुः समर्थः सन् गर्भे दृष्टं पुरुषमनुध्यायन् इह दृश्यमानेषु नरेषु मध्ये सर्वमपि नरं परीक्षेत अयमसौ भवेदिति नो वेति विचारयेदतः परीक्षिदिति विख्यातः पूर्वं दृष्टमिति वा पाठः ३०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अमेयात्माकथंतद्विधूतवानित्यवितर्क्यरूपः धर्मंगोपायतीधर्मगुप् यद्वा धर्मंगोपायंतीतिधर्मगुपांगजानः तत्प्रभुः तेषामपिपालकत्वात् दशमासपरिच्छेद्यस्यमिषतः पश्यतः यत्रदृष्टस्तत्रैवांतर्हितः नत्वन्यत्रगतः यतोविभुःसर्वगतः ११ उदर्कउत्तरफलम् सर्वगुणानामुत्तरोत्तराधिक्यसूचकेलग्ने तत्रहेतुः अनुकूलेरन्यैर्ग्रहैः सद्भिर्नानां शुभग्रहाणामुदयोयस्मिन् १२ जातकंजातकर्म मंगलंपुण्याहं १२ वरान्श्रेष्ठान् स्वन्नंशोभनमन्नंचयावन्नच्छिद्यतेनालंतावन्नाप्नोतिसूतकम् छिन्नेनाले ततःपश्चात्सूतकंतुविधीयतइतिवचनात् ततःपूर्वप्रादात् आमान्नंवा प्रजातीर्थेपुत्रोत्पत्तिपुण्यकाले तीर्थविद्दानकालज्ञः पुत्रे

विधूयतदमेयात्माभगवान्धर्मगुब्विभुः मिषतोदशमास्यस्यतत्रैवांतर्दधेहरिः ११ ततःसर्वगुणोदर्केसानुकूलग्रहोदये जज्ञेवंशधरःपांडोर्भूयःपांडुरिवौजसा १२ तस्यप्रीतमनाराजाविप्रैर्धौम्यकृपादिभिः जातकंकारयामासवाचयित्वाचमंगलम् १३ हिरण्यंगांमहींग्रामान्हस्त्यश्वान्नृपतिर्वरान् प्रादात्स्वन्नंचविप्रेभ्यःप्रजातीर्थेसतीर्थवित् १४ तमूचुर्ब्राह्मणास्तुष्टाराजानंप्रश्रयान्वितं एषह्यस्मिन्प्रजातंतौपुरूणांपौरवर्षभ १५ दैवेनाप्रतिघातेनशुक्लेसंस्थामुपेयुषि रातोवोऽनुग्रहार्थायविष्णुनाप्रभविष्णुना १६ तस्मान्नाम्नाविष्णुरातइतिलोकेबृहच्छ्रवाः भविष्यतिनसंदेहोमहाभागवतोमहान् १७ युधिष्ठिरउवाच अप्येषवंश्यान्राजर्षीन्पुण्यश्लोकान्महात्मनः अनुवर्तितास्वयशसासाधुवादेनसत्तमाः १८

जातेव्यतीपातेदत्तंभवति चाक्षयमितिस्मृतेः देवाश्चपितरश्चैवपुत्रेजातेद्विजन्मनाम् आयांतिहिनृपश्रेष्ठपुण्याहमितिच्चाब्रुवन्नितिच १४ हेपौरवर्षभपुरूणांपुरुवंश्यानां १५ शुक्लेशुद्धे अस्मिन्प्रजातंतौदैवेनकथंभूतेन अप्रतिघातेनदुर्वारेणसंस्थांनाशमुपेयुषिगतेसति वोऽनुग्रहार्थाययस्मात्प्रभवनशीलेनश्रीविष्णुनारातोदत्तः १६ तस्माल्लोकेविष्णुरातइति नाम्नाभविष्यति महाभागवतश्चगुणैश्चमहान्भविष्यति नात्रसंदेहइतितंराजानंब्राह्मणाऊचुरितित्रयाणामन्वयः १७ महाभागवतोभविष्यतीत्युक्तेहृष्टःपृच्छति अपिस्वित्किंस्वित्साधुवादेनस्वयशसासत्कीर्त्याचानुवर्तिताभविष्यतीतिपूर्वस्यैवातःपरमप्यनुषंगः १८ ३६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रजानामविताररक्षकः मानवः मनोः पुत्रः ब्राह्मणेषुहितः सत्यप्रतिज्ञश्च श्रीरामोयथा १९ उशीनरदेशाधिपतिः शिबिः येनस्वमांसं
श्येनायदत्वाशरणागतः कपोतोरक्षितः स्वानांज्ञातीनां यज्वनांचयशोविस्तारकोदोग्धानिर्भरतइव २० अर्जुनयोः पार्थकार्तवीर्ययोः
२१ हिमवानिवसतांनिषेव्यः अनन्यगतिकत्वेनवसुधेवतितिक्षुः स्वतापीत्यामातापितराविवसहिष्णुः २२ पितामहोब्रह्मातेन
समः साम्येसमत्वेरमाश्रयोहरिः २३ सर्वैःसद्गुणैर्माहात्म्यंयत्तस्मिन् श्रीकृष्णातुल्यः २४ धृत्याधैर्येणसङ्ग्रहः सन्मृगेन्द्रः ग्रहः अभिनिवे

ब्राह्मणाऊचुः पार्थप्रजाविताक्षात्साक्षादिक्ष्वाकुरिवमानवः ब्रह्मण्यःसत्यसंधश्चरामोदाशरथिर्यथा १९
एषदाताशरण्यश्चयथाह्यौशीनरःशिबिः यशोवितनितास्वानांदौःष्यन्तिरिवयज्वनाम् २० धन्विनामग्र
णीरेषतुल्यश्चार्जुनयोर्द्वयोः हुताशइवदुर्धर्षःसमुद्रइवदुस्तरः २१ मृगेन्द्रइवविक्रान्तोनिषेव्योहिमवानि
व तितिक्षुर्वसुधेवासौसहिष्णुःपितराविव २२ पितामहसमःसाम्येप्रसादेगिरिशोपमः आश्रयःसर्वभू
तानांयथादेवोरमाश्रयः २३ सर्वसद्गुणमाहात्म्यएषकृष्णमनुव्रतः रंतिदेवइवोदारोययातिरिवधार्मिकः
२४ धृत्याबलिसमःकृष्णेप्रह्लादइवसद्ग्रहः आहर्तैषोऽश्वमेधानांवृद्धानांपर्युपासकः २५ राजर्षीणांजन
यिताशास्ताचोत्पथगामिनाम् निग्रहीताकलेरेषभुवोधर्मस्यकारणात् २६ तक्षकादात्मनोमृत्युंद्विजपुत्रो
पसर्जितात् प्रपत्स्यतउपश्रुत्यमुक्तसंगःपदंहरेः २७ जिज्ञासितात्मयाथार्थ्योमुनेर्व्याससुतादसौ हित्वे
दंनृपगंगायांयास्यत्यद्धाकुतोभयम् २८ इतिराजउपादिश्यविप्राजातककोविदाः लब्धापचितयःसर्वेप्रतिज
ग्मुःस्वकान्गृहान् २९ सएषलोकेविख्यातःपरीक्षिदितियत्प्रभुः गर्भेदृष्टमनुध्यायन्परीक्षेतनरेष्विह ३०

शोयस्यसः आहर्ताकर्ता राजर्षीणांजनमेजयादीनां २५ द्विजपुत्रेणप्रेरितात्तक्षकादात्मनोमृत्युमुपश्रुत्यहरेः पदंप्रपत्स्यते प्राप्स्यति २७ ततश्चजिज्ञासितमात्मनोयाथात्म्यंयेनसः इदंशरीरंगंगायांहित्वा अकुतोभयंपदंयास्यति २८ लब्धाउपचितिः पूजायैस्ते २९ परीक्षिदितिनामनिर्वक्ति सएषइति यद्यस्मात्प्रभुःसमर्थःसन्गर्भेदृष्टंपुरुषमनुध्यायन् इहदृश्यमानेषुनरेषुमध्ये सर्वमपिनरंपरीक्षेत अयमसोभवेदितिनोवेतिविचारयेदतःपरीक्षिदितिविख्यातःपूर्वदृष्टाभिलाषात् ३०

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शुक्ले शुक्लपक्षेसंप्रसिद्धउडुपोऽन्वहंयथाकाष्ठाभिःपंचदशकलाभिरापूर्यमाणोवर्धते एवंपितृभिर्युधिष्ठिरादिभिः कामैश्चतुःषष्टिकलाभिश्चापूर्यमाणोवर्द्धते ३१ पूर्वमपकृष्योक्तानश्वमेधान्प्रस्तावसरेसप्रकारंकथयति ज्ञातिद्रोहस्यहानेच्छयायक्ष्यमाणःकरदंडयोरन्यत्रताभ्यांविनालब्धधनोदध्यौचिंतयामास करदंडजस्यपरिजनभरणमात्रोपक्षीणत्वात् ३२ प्रहीणंमरुत्तस्ययज्ञेत्यक्तंसुवर्णपात्रादिकमानीतवंतः ३३ संभृतसंभारःसंपादितयज्ञोपकरणः भीतोज्ञातिद्रोहात् ३४ इतिप्रथमेटीकायांद्वादशोऽध्यायः १२

सराजपुत्रोववृधेआशुशुक्लइवोडुपः आपूर्यमाणःपितृभिःकाष्ठाभिरिवसोऽन्वहम् ३१ यक्ष्यमाणोऽश्वमेधेनज्ञातिद्रोहजिहासया राजालब्धधनोदध्यावन्यत्रकरदंडयोः ३२ तदभिप्रेतमालक्ष्यभ्रातरोऽच्युतचोदिताः धनंप्रहीणमाजह्रुरुदीच्यांदिशिभूरिशः ३३ तेनसंभृतसंभारोधर्मपुत्रोयुधिष्ठिरः वाजिमेधैस्त्रिभिर्भीतोयज्ञैःसमयजद्धरिम् ३४ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेपरीक्षिज्जन्माद्युत्कर्षोनामद्वादशोऽध्यायः १२ सूतउवाच विदुरस्तीर्थयात्रायांमैत्रेयादात्मनोगतिं ज्ञात्वाऽगाद्धास्तिनपुरंतयावाप्तविवित्सितः १ यावतःकृतवान्प्रश्नान्क्षत्ताकौषारवाग्रतः जातैकभक्तिर्गोविंदेतेभ्यश्चोपरराम ह २ तंबंधुमागतंदृष्ट्वाधर्मपुत्रःसहानुजः धृतराष्ट्रोयुयुत्सुश्चसूतःशारद्वतःपृथा ३ गांधारीद्रौपदीब्रह्मन्सुभद्राचोत्तराकृपी अन्याश्चजामयःपांडोर्ज्ञातयःससुताःस्त्रियः ४

निर्गमोधृतराष्ट्रस्यविदुरोक्त्यात्रयोदशे उक्तःपौत्राभिषेकेणवक्तुंराज्ञोमहोदयम् १ इदानींपरीक्षितःकलिनिग्रहादिकर्माणिकथयिष्यन्विदुरागमनेधृतराष्ट्रस्यप्रस्थानम् ततोऽर्जुनागमनम् ततःपांडवप्रस्थानंचनिरूपयतित्रिभिरध्यायैः गतिंहरिम् तयाऽत्मगत्याऽवाप्तंविवित्सितंज्ञातुमिष्टंसर्वंयेन १ तदेवाह यावतःकर्मयोगव्रतादिविषयान्प्रश्नान्प्रथमंकृतवान् कौषारवस्यमैत्रेयस्यपुरतः पश्चाच्चिचतुरप्रश्नार्थज्ञानमात्रेणगोविंदेजातैकभक्तिःकृतार्थःसन्तेभ्यःप्रश्नेभ्यःउपरराम ततःपरंनविजिज्ञासितवान् २ सूतःसंजयः शारद्वतःकृपः ३ कृपीद्रोणभार्या जामयोज्ञातिभार्याः अन्याश्चस्त्रियः ४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्राणंतन्वइवेतिकुतश्चिन्मूर्च्छादिदोषतःप्राणेसन्नेसतितन्वःकरांघ्र्यादयोनिश्चेष्टाभवंति पुनस्तस्मिन्नाविर्भूतेयथोत्तिष्ठंतितद्वत् विरहे
णायदौत्कंठ्यंतेनकातराःविवशाः ५ ६ पक्षिणोह्यपत्यानियथास्वस्नेहेनपक्षच्छाययावर्धयंतितद्वत् युष्मत्पक्षपातच्छाययासमेधिता
न्नःस्मरथकिंनस्मरथ समेधितत्वमेवाह विपद्गणाद्यस्मान्मोचिताःस्म ७ वोयुष्माभिःकयावृत्त्यावर्तितंदेहवृत्तिःकृता कानिचतीर्था
दीनिसेवितानीति ८ भवतांचतीर्थाटनंनस्वार्थं किंतुतीर्थानुग्रहार्थमित्याह भवद्विधेति मलिनजनसंपर्केणमलिनानितीर्थानिसं
तःपुनःस्वयंतीर्थीकुर्वंति स्वांतंमनःतत्रस्थेनस्वस्यांतःस्थितेनेतिवा ९ अपिकिंसुखमासते भवद्भिःक्वापिदृष्टाःश्रुतावा १० ११

प्रत्युज्जग्मुःप्रहर्षेणप्राणंतन्वइवागतम् अभिसंगम्यविधिवत्परिष्वंगाभिवादनैः मुमुचुःप्रेमबाष्पौघंविर
हौत्कंठ्यकातराः ५ राजातमर्हयांचक्रेकृतासनपरिग्रहम् तंभुक्तवंतमासीनंविश्रांतंसुखमासने प्रश्रयाव
नतोराजाप्राहतेषांचशृण्वताम् ६ युधिष्ठिरउ० अपिस्मरथनोयुष्मत्पक्षच्छायासमेधितान् विपद्गणाद्वि
षाग्न्यादेर्मोचितायत्समातृकाः ७ कयावृत्त्यावर्तितंवश्चरद्भिःक्षितिमंडलम् तीर्थानिक्षेत्रमुख्यानिसेविता
नीहभूतले ८ भवद्विधाभागवतास्तीर्थीभूताःस्वयंविभो तीर्थीकुर्वंतितीर्थानिस्वांतस्थेनगदाभृता ९
अपिनःसुहृदस्तातबांधवाःकृष्णदेवताः दृष्टाःश्रुतावायदवःस्वपुर्यांसुखमासते १० इत्युक्तोधर्मरा-
जेनसर्वंतत्समवर्णयत् यथानुभूतंक्रमशोविनायदुकुलक्षयम् ११ नन्वप्रियंदुर्विषहंनृणांस्वयमुपस्थि
तं नावेदयत्सकरुणोदुःखितान्द्रष्टुमक्षमः १२ कंचित्कालमथावात्सीत्सत्कृतोदेववत्सुखम् भ्रातुर्ज्येष्ठ-
स्यश्रेयस्कृत्सर्वेषांप्रीतिमावहन् १३ अबिभ्रदर्यमादंडंयथावदघकारिषु यावद्दधारशूद्रत्वंशापाद्वर्षशतंयमः १४

यदुकुलक्षयावर्णनेकारणमाह नन्विति १२ श्रेयस्कृत्त्वमुपदिशन् १३ ननुशूद्रोऽसौकथमुपदिशेत् नह्यसौशूद्रः किंतुयमस्तद्रूपेणासीत्
किंतत्रकारणंतत्राह यमेचात्रागते अमुत्रकोदंडधरइत्यपेक्षायामाह अबिभ्रदिति धृतवानित्यर्थः मांडव्यस्यशापात् तथाहि कश्चिच्चौ
राजनस्तथावंचोराभयान्मांडव्यस्याश्रमेधनंप्रक्षिप्यततःसमीपेवासंप्राप्यतेनसहनिबध्यानीयराज्ञेनिवेद्यतदाज्ञयासर्वान्शूलमारोपया-
मासुः ततोराजातमृषिंज्ञात्वाशूलादवतार्यप्रसादयामास ततोमुनिर्यमंगत्वाकुपितउवाच कस्मादहंशूलमारोपितइति तेनोक्तंसंबा
ल्येशलभंकुशाग्रेणाविध्यःक्रीडितवानिति तच्छ्रुत्वामांडव्यस्तंशशाप बाल्येऽजानतोमेमहांतंदंडंयतःत्वंकारितवान् अतःशूद्रोभवे
ति १४

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इदानींराज्यस्यापकर्षंनिरूपयितुमुत्कर्षंनिगमयति युधिष्ठिरइति कुलंधरंवंशधरम् १५ तदीहयागृहव्यापारेणप्रमत्तानामत्यन्ताम-
त्ययः कालअतिक्रांतः यद्वा तानत्यभवदित्यर्थः १६ अभिप्रेत्यज्ञात्वा १७ तत्प्रतीकारः क्रियतांकिंनिर्गमनेनतत्राह प्रतिक्रियेति -
सर्वेषामितितैःप्रतिकर्तव्यंतेषामपीत्यर्थः १८ कथंधनादिवियोगः सोढुंशक्य अतआह येनचेति अभिपन्नः अभिग्रस्तः १९ तत्रापि
स्थानमतिदैन्यमितिदर्शयन्वैराग्यमुत्पादयति पितृभ्रातृभिनिसमभिः आत्माचदेहः २० येनपुत्राहतास्तेनभीमेनदत्तम् पिंडमन्नंगृह-

युधिष्ठिरोलब्धराज्योदृष्ट्वापौत्रंकुलंधरम् भ्रातृभिर्लोकपालाभैर्मुमुदेपरयाश्रिया १५ एवंगृहेषुसक्तानांप्र
मत्तानांतदीहया अत्यक्रामदविज्ञातः कालःपरमदुस्तरः १६ विदुरस्तदभिप्रेत्यधृतराष्ट्रमभाषत राजन्निर्ग
म्यतांशीघ्रंपश्येदंभयमागतं १७ प्रतिक्रियानयस्येहकुतश्चित्कर्हिचित्प्रभो सएवभगवान्कालःसर्वेषां
नःसमागतः १८ येनचैवाभिपन्नोऽयंप्राणैःप्रियतमैरपि जनःसद्योवियुज्येतकिमुतान्यैर्धनादिभिः १९ पि
तृभ्रातृसुहृत्पुत्राहतास्तेविगतंवयः आत्माचजरयाग्रस्तःपरगेहमुपाससे २० अहोमहीयसीजंतोर्जीवि-
ताशायथाभवान् भीमेनावर्जितंपिंडमादत्तेगृहपालवत् २१ अग्निर्निसृष्टोदत्तश्चगरोदाराश्चदूषिताः हृ
तंक्षेत्रंधनंयेषांतद्दत्तैरसुभिःकियत् २२ तस्यापितवदेहोयंकृपणस्यजिजीविषोः परैत्यनिच्छतोजीर्णोजरया
वाससीइव २३ गतस्वार्थमिमंदेहंविरक्तोमुक्तबंधनः अविज्ञातगतिर्जह्यात्सवैधीरउदाहृतः २४ यःस्व
कात्परतोवेहजातनिर्वेदआत्मवान् हृदिकृत्वाहरिंगेहात्प्रव्रजेत्सनरोत्तमः २५ अथोदीचींदिशंयातुस्वैरज्ञा
तगतिर्भवान् इतोऽर्वाक्प्रायशःकालःपुंसांगुणविकर्षणः २६

पालइवगृहपालःश्वा २१ निसृष्टःप्रक्षिप्तःगरोविषम् दूषिताःअवमताः तद्दत्तैरन्नादिभिर्लब्धैरसुभिःकियत्प्रयोजनंनकिंचिदित्यर्थः
२२ तस्यापिएवंदैन्यमनुभवतोऽपिपरैक्षीयते अतएवधीरोभवेति २३ किंलक्षणोधीरइत्यपेक्षायामाह गतस्वार्थंयशोध
र्मादिशून्यंमुक्तबंधनःत्यक्ताभिमानः अगतइत्यविज्ञातागतिर्यस्यसः धीरःप्राप्तदुःखस्यस्वयंसहनेनमुक्तिप्राप्तेः २४ नरोत्त
मस्तुतत्रःप्रागेवकृतप्रतीकारःस्वकात्स्वतएवपरतःपरोपदेशतोवा २५ त्वंतुनरोत्तमोनाभूः अतइदानींधीरोभवेत्याह अथे
ति अर्वागर्वाचीनः एष्यन्नित्यर्थः गुणान्धैर्यदयादीन्विकर्षति आच्छिनत्तीतितथा २६ ६ ६ ३९

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

आजमीढः अजमीढवंशजः प्रज्ञाचक्षुरंधः एवंबोधितः सन् द्रढिम्नः चित्तदार्ढ्यात् भ्रात्रासंदर्शितः अध्वाबंधमोक्षयोर्मार्गोयस्यसः २७ सुबलस्यपुत्रीगांधारीसाध्वीसुशीलाहिमालयंप्रयांतंपतिमनुजगाम ननुकथंसासुकुमारीहिमादिदुःखबहुलंहिमवंतंगताअतआह न्यस्तदंडानांप्रहर्षोयस्मिन्तं दुःखदमपिकेषांचित्प्रहर्षहेतुर्भवतीत्यत्रदृष्टांतः मनस्विनांशूराणांयुद्धेसन्तीव्रःप्रहारोयथा पाठांतरेसत्संप्रहारंयुद्धंयथेति २८ कृतमैत्रंमित्रदेवत्यंसंध्यावंदनंयेन नत्वासंपूज्यपितरौविदुरधृतराष्ट्रौ २९ हेगावल्गणेगवल्गणस्यपुत्रसंजय ३० अकृतप्रज्ञेमं

एवंराजाविदुरेणानुजेनप्रज्ञाचक्षुर्बोधितआजमीढः छित्वास्वेषुस्नेहपाशान्द्रढिम्नोनिश्चक्रामभ्रातृसंदर्शिता
ध्वा २७ पतिंप्रयांतंसुबलस्यपुत्रीपतिव्रताचानुजगामसाध्वी हिमालयंन्यस्तदंडप्रहर्षंमनस्विनामिवसत्संप्र
हारः २८ अजातशत्रुःकृतमैत्रोहुताग्निर्विप्रान्नत्वातिलगोभूमिरुक्मैः गृहंप्रविष्टोगुरुवंदनायनचापश्यत्पितरौ
सौबलींच २९ तत्रसंजयमासीनंपप्रच्छोद्विग्नमानसः गावल्गणेक्वनस्तातोवृद्धोहीनश्चनेत्रयोः ३० अंबा
चहतपुत्रार्तापितृव्यःक्वगतःसुहृत् अपिमय्यकृतप्रज्ञेहतबंधुःसभार्यया ३१ आशंसमानःशमलंगंगा
यांदुःखितोऽपतत् पितर्युपरतेपांडौसर्वान्नःसुहृदःशिशून् अरक्षतांव्यसनतःपितृव्यौक्वगतावितः ३२
सूतउवाच कृपयास्नेहवैक्लव्यात्सूतोविरहकर्शितः आत्मेश्वरमचक्षाणोनप्रत्याहातिपीडितः
३३ विमृज्याश्रूणिपाणिभ्यांविष्टभ्यात्मानमात्मना अजातशत्रुंप्रत्यूचेप्रभोःपादावनुस्मरन् ३४ सं
जयउवाच नाहंवेदव्यवसितंपित्रोर्वःकुलनंदन गांधार्यावामहाबाहोमुषितोऽस्मिमहात्मभिः ३५
अथाजगामभगवान्नारदःसहतुंबरुः प्रत्युत्थायाभिवाद्याहसानुजोऽभ्यर्चयन्निव ३६

दमतौ शमलमपराधंआशंसमानः आशंकमानः भार्ययासह ३१ यौ अरक्षतामतौ इतःस्थानात् ३२ कृपयास्नेहवैक्लव्याच्चातिपीडितः आत्मेश्वरंधृतराष्ट्रमपश्यन् विरहकर्शितश्चसूतःसंजयोनप्रत्युत्तरमाह ३३ आत्मनाबुद्ध्याआत्मानंमनोविष्टभ्यधैर्ययुक्तंकृत्वा प्रभोर्धृतराष्ट्रस्य ३४ गांधार्याश्चव्यवसितंनिश्चितं यतोमुषितः वंचितोऽस्मीति ३५ एवंकंचित्कालंशोचतितस्मिन् अथनारदआजगाम अत्रास्तिक्वचित्पुस्तकेपाठांतरम् तदुल्लंघ्ययथासंप्रदायंव्याख्यायते शोकेऽप्यादरमभ्यर्चयन्निवाह राजानत्वभ्यर्चयत् ३६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

नाहंवेदवेद्मि तपस्विनीदुःखयुक्ता अपारेशोकार्णवे भगवांस्त्वमेवपारदर्शकः अतोब्रूहीतिशेषः ३७ आदावेवयथावृत्तकथने- शोकेनमूर्च्छितःपतेदितिमत्वातावच्छोकमुपशमयति मांकंचनशुचः माशोच नकेवलंतानेव यद्यस्मादीश्वराधीनंजगत् ३८ त- देवाह लोकाइति ३९ ४० एवंपारतंत्र्यमुक्त्वासंयोगवियोगयोरप्याह यथेति क्रीडोपस्कराणांक्रीडासाधनानाम् ४१ ईश्वरा- धीनत्वान्नशोकइत्युक्तम् लोकंतत्त्वेविचार्यमाणेनिर्विषयोऽयंशोकइत्याह यद्यदिलोकंजनंध्रुवंजीवरूपेण अध्रुवंदेहरूपेण न चेतिनध्रुवंनाप्यध्रुवंशुद्धब्रह्मरूपेणअनिर्वचनीयत्वेनवाउभयंवाचिज्जडांशतःसर्वथाचतुर्ष्वपिपक्षेषुतेपित्रादयोनशोच्याः स्ने-

युधिष्ठिरउवाच नाहंवेदगतिंपित्रोर्भगवन्क्वगतावितः अंबावाहतपुत्रार्ताक्वगताचतपस्विनी कर्णधार इवापारेभगवान्पारदर्शकः ३७ अथाबभाषेभगवान्नारदोमुनिसत्तमः मांकंचनशुचोराजन्यदीश्वरवशंजगत् ३८ लोकाःसपालायस्येमेवहंतिबलिमीशितुः ससंयुनक्तिभूतानिसएववियुनक्तिच ३९ यथागावो नसिप्रोतास्तंत्यांबद्धाःस्वदामभिः वाक्तंत्यांनामभिर्बद्धावहंतिबलिमीशितुः ४० यथाक्रीडोपस्कराणां- संयोगविगमाविह इच्छयाक्रीडितुःस्यातांतथैवेशेच्छयानृणां ४१ यन्मन्यसेध्रुवंलोकमध्रुवंवानचोभ- यम् सर्वथाहिनशोच्यास्तेस्नेहादन्यत्रमोहजात् ४२ तस्माज्जह्यंगवैक्लव्यमज्ञानकृतमात्मनः कथंत्वना थाःकृपणावर्तेरन्त्वनमाश्रिताः ४३ कालकर्मगुणाधीनोदेहोयंपांचभौतिकः कथमन्यांस्तुगोपायेत्सर्प ग्रस्तोयथापरम् ४४ अहस्तानिसहस्तानामपदानिचतुष्पदाम् फल्गूनितत्रमहतांजीवोजीवस्यजीव नम् ४५

हादन्यत्रस्नेहएवकेवलंशोकहेतुः सचाज्ञानमूलइत्यर्थः ४२ तस्मात्त्वांविनाकथंतेवर्तेरन्निति मनसावैक्लव्ये- त्वंव्याकुलतांत्यज ४३ तत्रत्वद्देहतस्तेषांवृत्तिरेवनास्तीत्याह कालोगुणक्षोभकः कर्मजन्मनिमित्तंगुणाउपादानं तदधीनः पांचभौतिकः जडःतद्विभागेनाशवांश्चसर्पग्रस्तः अजगरगिलितोयथाऽन्यंनरक्षतितद्वत् ४४ ईश्वरेणविहितावृत्तिश्चसर्वस्य सुलभैवेत्याह अहस्तानिपश्वादीनि अपदानितृणादीनि तत्रतेष्वहस्तादिष्वपिफल्गूनिअल्पानिएवंजीवःसर्वोऽपिजीवस्यसर्व- स्यजीवनंजीविका एतेनैवसर्वतोमृत्युग्रासत्वंचोक्तम् ४५

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

मोहनिवृत्यर्थंहैतस्यावस्तुत्वमाह तदिदमहस्तसहस्तादिरूपंजगत् स्वदृक्भगवानेवननतःपृथक् सचैकएवनतुनानानन्तु
सजातीयविजातीयभेदप्रत्यक्षेकुतएनत्तत्राह आत्मनांभोक्तृणामात्मास्वरूपम् अतोनसजातीयभेदःअंतरोऽनंतरश्च अंतर्बहि
श्चभोक्तृभोग्यरूपश्चभाति अतोनवाविजातीयभेदोऽपि एकःकथंतथाप्रतीयते अत आह माययाबहुधातंपश्येति ४६ क्वासावस्ती
दृशोमहामायावीहारकायामित्याह सोऽयमिति अस्यांभूम्यां अभवायनाशाय ४७ तर्हिश्रीकृष्णोऽत्रासीत्यत्रैवास्थांमाकृथाइत्या
ह तत्रदेवानांकार्यंतेननिष्पादितं केवलमवशेषं प्रतीक्षते यदुकुलक्षयमितिहार्दस्थम् ततोनिजंधामयास्यति ततोयूयमपिगच्छ
तेत्यर्थः तत्त्वम्भूतमपिविदुरवदेवनावर्णयत् ४८ तदेवंशोकमास्थांचनिवार्यजिज्ञासवेतस्मैयथावृत्तंकथयति धृतराष्ट्रइतिषड्भि

तदिदंभगवान्राजन्नेकआत्मात्मनांस्वदृक् अंतरोऽनंतरोभातिपश्यतंमाययोरुधा ४६ सोऽयमद्यमहा
राजभगवान्भूतभावनः कालरूपोऽवतीर्णोऽस्यामभवायसुरद्विषाम् ४७ निष्पादितंदेवकृत्यमवशेषंप्र
तीक्षते तावद्यूयमवेक्षध्वंभवेद्यावदिहेश्वरः ४८ धृतराष्ट्रःसहभ्रात्रागांधार्याचस्वभार्यया दक्षिणेनहि
मवतऋषीणामाश्रमंगतः ४९ स्रोतोभिःसप्तभिर्यावैस्वर्धुनीसप्तधाव्यधात् सप्तानांप्रीतयेनानासप्त
स्रोतःप्रचक्षते ५० स्नात्वानुसवनंतस्मिन्हुत्वाचाग्नीन्यथाविधि अब्भक्षउपशांतात्मासआस्तेविगते
षणः ५१ जितासनोजितश्वासःप्रत्याहृतषडिंद्रियः हरिभावनयाध्वस्तरजःसत्वतमोमलः ५२ विज्ञाना
त्मनिसंयोज्यक्षेत्रज्ञेप्रविलाप्यतम् ब्रह्मण्यात्मनमाधारेघटांबरमिवांबरे ५३ हिमवतोदक्षिणभागे ४९ यावैप्र

सिद्धास्वर्धुनीसाआत्मानंयत्रसप्तधाव्यधात् किमर्थम् नानापृथक्सप्तभिः स्रोतोभिःप्रवाहैः सप्तानामृषीणांप्रीतयेअतएवत
त्तीर्थंसप्तस्रोतोवदंति ५० तत्रतेनकृतमष्टांगयोगमाह स्नात्वेतिचतुर्भिः तत्रस्नानंहोमोऽब्भक्षणंचेतिनियमाउक्ताः भक्षस्थाने
अपांस्वीकारादब्भक्षःउपशांतःआत्मायस्यसः विगताःपुत्रादिईषणायस्मादिति यमाउक्ताः ५१ जितासनइत्यादिनाआसन
प्राणायामप्रत्याहाराउक्ताः हरिभावनयेतिधारणोक्ताध्वस्ताःरजःसत्वतमोरूपामलायस्येतिफलतोध्यानमुक्तम् ५२ समाधि
माहविज्ञानेतिद्वाभ्याम् आत्मानमहंकारास्पदंस्थूलदेहाद्वियोज्यएकीकृत्यतंचविज्ञानात्मानंदृश्यांशाद्वियोज्यक्षेत्रज्ञेद्रष्टरिप्रवि
लाप्यतंचक्षेत्रज्ञंद्रष्टृंशाद्वियोज्यआधारेआश्रयसंज्ञेब्रह्मणिप्रविलाप्यघटांबरंघटोपाधेर्वियोज्ययथामहाकाशेप्रविलाप्यतेतद्वत्
५३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

व्युत्थानाभावमाह ध्वस्तेति अंतर्गुणक्षोभाद्वाबहिरिंद्रियविक्षेपाद्वाव्युत्थानंभवेत् तदुभयंतस्यनास्ति यतोध्वस्तोमायागुणानामु दर्कउत्तरं फलंवासनायस्यसः निरुद्धानिकरणानिचक्षुरादीनि आशयोमनश्चयस्यसः अतएवनिवर्तितअखिलआहारोभोग्यभि ंद्रियैर्विषयाहरणंवायेनसः स्थाणुरिवनिश्चलआस्ते तर्ह्युपलभ्यानेतुमुद्यतंप्रत्याह तस्येति अंतरायोविघ्नःमैवाभूरित्यडागमः छांदसः ५४ दर्शनमपितावत् कुर्यामीत्युद्यतंप्रत्याह सवै अद्यतनादन्हःस्वस्वाधीनम् तर्हिदाहार्थंगमिष्यामीत्याह तत्रेति ५५ तर्हिगांधार्यानयनायगमिष्यामीत्याह पत्युर्देहेसहोटजेपर्णशालासहितेयोगाग्निनासहगार्हपत्यादिभिर्दह्यमानेतस्यपत्नी

ध्वस्त मायागुणोदर्कोनिरुद्धकरणाशयः निवर्तिताखिलाहारआस्तेस्थाणुरिवाचलः तस्यांतरायोमैवाभूःसन्यस्ताखिलकर्मणः ५४ सवाअद्यतनाद्राजन्परतःपंचमेहनि कलेवरंहास्यतिस्वंतच्चभस्मीभविष्यति ५५ दह्यमानेऽग्निभिर्देहेपत्युःपत्नीसहोटजे बहिःस्थितापतिंसाध्वीतमग्निमनुवेक्ष्यति ५६ विदुरस्तुतदाश्चर्यंनिशम्यकुरुनंदन हर्षशोकयुतस्तस्माद्गंतातीर्थनिषेवकः ५७ इत्युक्त्वाऽथारुहत्स्वर्गंनारदःसहतुंबरुः युधिष्ठिरोवचस्तस्यहृदिकृत्वाजहाच्छुचः ५८ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेत्रयोदशोऽध्यायः १३ सूतउवाच संप्रस्थितेद्वारकायांजिष्णौबंधुदिदृक्षया ज्ञातुंचपुण्यश्लोकस्यकृष्णस्यचविचेष्टितम् १ व्यतीताःकतिचिन्मासास्तदानायात्ततोऽर्जुनः ददर्शघोररूपाणिनिमित्तानिकुरूद्वहः २ कालस्यचगतिंरौद्रांविपर्यस्तर्तुधर्मिणः पापीयसींनृणांवार्त्तांक्रोधलोभानृतात्मनां ३

बहिःस्थितासतीतंपतिमन्वग्निंवेक्ष्यति प्रवेक्ष्यति ५६ तर्हिविदुरानयनार्थंगंतव्यमेवनेत्याह विदुरस्त्वितन्निशम्यदृष्ट्वा भ्रातुः सद्गत्याहर्षः तन्मृत्युनाशोकश्चताभ्यांयुक्तः तस्मात्स्थानात्तीर्थानिसेवितुंगंतागमिष्यति ५७ शुचःशोकान् ५८ इतिप्रथमेटी त्रयोदशोऽध्यायः १३ चतुर्दशेत्वरिष्टानिदृष्ट्वाराजाविशंकितः अशृणोदर्जुनात्कृष्णतिरोधानमितीर्यते १ श्रीकृष्णस्यचेति चकारेणाभिप्रायंचज्ञातुम् कतिचित्सप्त तदाकालातिक्रमेपि ततःद्वारकातः नायात्नागतः निमित्तानिउत्पातान् कुरूद्वहोयुधिष्ठिरः २ रौद्रांघोरां तदेवाह विपर्यस्ताऋतुधर्मायस्मिन् तस्यवार्त्ताजीविका क्रोधलोभानृतैर्युक्तःआत्मायेषाम् ३ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

जिह्मप्रायं कपटबहुलं व्यवहृतं व्यवहारम् शाठ्यं वंचनं तस्मिन् मिश्रं सौहृदं सख्यं पित्रादीनां प्रतियोगिभिः कल्कनं कलहादि
४ अत्यरिष्टानि अत्यंतमशुभानि दृष्ट्वा नृणां लोभाद्यधर्मप्रकृतिं च दृष्ट्वा अनुजं भीमम् ५ ६ वेति वितर्के कस्माद्धेतोर्नायातीत्यहं
न वेद्मि ७ अपि किं यदा आत्मनः आक्रीडं क्रीडासाधनमंगं मनुष्यनाट्यं मुत्स्रष्टुमिच्छति स कालः प्राप्तः ८ अस्माकं सर्वपुरुषा-
र्थलेहेतुः श्रीकृष्णः अतस्तद्वियोगं विना निष्टं न स्यादित्याशयेनाह यस्मात् श्रीकृष्णाद्धेतोः एतच्चोपरिष्टादर्जुनः स्पष्टीकरिष्यति

जिह्मप्रायं व्यवहृतं शाठ्यमिश्रं च सौहृदम् पितृमातृसुहृद्भ्रातृदंपतीनां च कल्कनम् ४ निमित्तान्यत्यरि
ष्टानि काले त्वनुगते नृणाम् लोभाद्यधर्मप्रकृतिं दृष्ट्वोवाचानुजं नृपः ५ युधिष्ठिर उवाच संप्रेषि
तो द्वारकायां जिष्णुर्बंधुदिदृक्षया ज्ञातुं च पुण्यश्लोकस्य कृष्णस्य च विचेष्टितम् ६ गताः सप्ताधुना मासा
भीमसेन तवानुजः नायाति कस्य वा हेतोर्नाहं वेदेदमंजसा ७ अपि देवर्षिणादिष्टः स कालोयमुपस्थि
तः यदात्मनोंगमाक्रीडं भगवानुत्सिसृक्षति ८ यस्मान्नः संपदो राज्यं दाराः प्राणाः कुलं प्रजाः आसन्स
पत्नविजयो लोकाश्च यदनुग्रहात् ९ पश्योत्पातान्नरव्याघ्र दिव्यान्भौमान्सदैहिकान् दारुणाञ्छंसतो
दूराद्भयं नो बुद्धिमोहनम् १० ऊर्वक्षिबाहवो मह्यं स्फुरंत्यंग पुनः पुनः वेपथुश्चापि हृदये आराद्दास्यंति वि
प्रियम् ११ शिवैषोद्यंतमादित्यमभिरौत्यनलानना मामंग सारमेयोऽयमभिरौत्यभीरुवत् १२ श
स्ताः कुर्वंति मां सव्यं दक्षिणं पशवोपरे वाहांश्च पुरुषव्याघ्र लक्षये रुदतो मम १३

लोकाश्च यज्ञकरणानुरूपाय-
स्यानुग्रहात् ९ अदूरात्संनिहितं नोऽस्माकं आशंसतः उत्पातान् १० दैहिकानाह ऊर्विति ऊर्वादयो वामाः स्फुरंति वेपथुः कंपश्च
हृदये वर्तते एते मह्यमारात् संनिहितं विप्रियं दास्यंति ११ भौमानाह सार्द्धेस्त्रिभिः शिवा क्रोष्ट्री आदित्यमभिरौति उद्यत्सूर्या-
भिमुखं क्रोशति अनलानना अग्निमुखेन वमंती अंग हे भीम मामभिलक्ष्य सारमेयः श्वाभिरौति मुखं भषति अभीरुवत् निः
शंकम् १२ शस्ताः गवादयो मां सव्यं वामं कुर्वंति अपरे गर्दभाद्याः प्रदक्षिणं कुर्वंति वाहान् अश्वान् १३ ५ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अयंकपोतोमृत्युदूतः मृत्युसूचकः उलूकोघूकः प्रत्युलूकस्तस्यप्रतिपक्षोघूकः काकोवाकुह्वानैः कुत्सितशब्दैः विश्वंशून्यमिच्छतः १४ धू
म्राधूसरादिशः परिधयोग्निमिवलोकमावृण्वन्ति दिव्यानाहसाद्रीपया निर्घातोनिरभ्रवज्रपातः स्तनयित्नवोऽभ्रगर्जितानिनैः सह
१५ तमः विशेषेणसृजन् असृक्रक्तम् १६ ग्रहाणांमर्दयुद्धम् भूताःरुद्रानुचराः तेषांगणैः संकुलैर्व्यामिश्रैः प्राणिभिःसहितैः
रोदसीद्यावापृथिव्योर्ज्वलितेप्रदीप्तेइवचपश्येति १७ पुंमर्भोमानाहनद्यइतिसार्द्धैस्त्रिभिः प्राणिनांमनांसिच दुर्घ्यनानिकर्म

मृत्युदूतःकपोतोयमुलूकःकंपयन्मनः प्रत्युलूकश्चकुह्वानैरनिद्रौशून्यमिच्छतः १४ धूम्रादिशःपरिध
यःकंपतेभूःसहाद्रिभिः निर्घातश्चमहानासीत्साकंचस्तनयित्नुभिः १५ वायुर्वातिखरस्पर्शोरजसा-
विसृजंस्तमः असृग्वर्षंतिजलदाबीभत्समिवसर्वतः १६ सूर्यंहतप्रभंपश्यग्रहमर्दंमिथोदिवि ससंकु
लैर्भूतगणैर्ज्वलितेइवरोदसी १७ नद्योनदाश्चक्षुभिताःसरांसिचमनांसिच नज्वलत्यग्निराज्येनका
लोऽयंकिंविधास्यति १८ नपिबंतिस्तनंवत्सानदुह्यन्तिचमातरः रुदंत्यश्रुमुखागावोनहृष्यंत्यृषभाव्रजे
१९ दैवतानिरुदंतीवस्विद्यंतिह्युच्चलंतिच इमेजनपदाग्रामाःपुरोद्यानाकराश्रमाः भ्रष्टश्रियोनिरा
नंदाःकिमघंदर्शयंतिनः २० मन्यएतैर्महोत्पातैर्नूनंभगवतःपदैः अनन्यपुरुषश्रीभिर्हीनाभूर्हतसौ
भगा २१ इतिचिंतयतस्तस्यदृष्टारिष्टेनचेतसा राज्ञःप्रत्यागमद्ब्रह्मन्यदुपुर्याःकपिध्वजः २२ तंपा
दयोर्निपतितमयथापूर्वमातुरम् अधोवदनमब्बिंदून्मुंचंतंनयनाब्जयोः विलोक्योद्विग्नहृदयोवि
च्छायमनुजंनृपः पृच्छतिस्मसुहृन्मध्येसंस्मरन्नारदेरितम् २४ युधिष्ठिरउवाच कच्चिदानर्त
पुर्यांनःस्वजनाःसुखमासते मधुभोजदशार्हार्हसात्वतांधकवृष्णयः २५

* कर्तर्यार्षम् नप्रस्नुवंतीत्यर्थः १९

दैवतानिप्रतिमाः अघंदुःखं २० एतैः कृत्वा नविद्यतेअन्येषुपुरुषेषुश्रीर्वज्रांकुशादिशोभायेषांतैः भगवतःपदैर्हीना भूरित्य
हंमन्ये २१ तस्यराज्ञः इति एवंदृष्टान्यरिष्टानियेनतेनचेतसाचिंतयतःसतः २२ अयथापूर्वंनिपतितम् नदेवाह आतुरमित्या ४१
दि अपांबिंदून् अश्रूणिनेत्राभ्यांविसृजंतमित्यर्थः २३ उद्विग्नंकंपितंहृदयंयस्यसः विच्छायंविगतकांतिं २४ स्वजनाःबांधवाः
२५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

किंवक्ष्यतीतिशंकयाव्यवहितक्रमेणपृच्छति शूरइत्यादिना मारिषःमान्योमातामहः आनकदुंदुभिर्वसुदेवः २६ स्वसारः परस्परंवसु देवक्षेमेनतासामपिक्षेमंपृष्टमेव तथाऽपिपृथक्पृच्छति स्वयमिति २७ आहुकःउग्रसेनः असत्पुत्रोयस्य अतएवजीवनमात्रमेव पृष्टम् अनुजश्चदेवकः हृदीकसुतः कृतवर्माजयंतादयः कृष्णभ्रातरः २८ २९ सर्ववृष्णीनांमध्येमहारथः गंभीररयः युद्धेमहावेगः वर्धतेमोदतइत्यर्थः ३० कृष्णस्यापत्यानिकार्ष्णयः तेषुप्रवराः ३१ सुनंदनंदौशीर्षण्योमुख्योयेषांते ३२ ३३ भगवतिसुखमास्तइति

शूरोमातामहः कच्चिदत्र स्त्यास्तेवाऽथमारिषः मातुलःसानुजःकच्चित्कुशल्यानकदुंदुभिः २६ सप्तस्वसार स्तत्पत्न्योमातुलान्यःसहात्मजाः आसतेसस्नुषाःक्षेमंदेवकीप्रमुखाःस्वयम् २७ कच्चिद्राजाहुकोजीवत्यस त्पुत्रोऽस्य चानुजः हृदीकःससुतोऽक्रूरोजयंतगदसारणाः २८ आसतेकुशलंकच्चिद्येचशत्रुजिदादयः कच्चि दास्तेसुखंरामोभगवान्सात्वतांप्रभुः २९ प्रद्युम्नःसर्ववृष्णीनांसुखमास्तेमहारथः गंभीररयोऽनिरुद्धोवर्ध तेभगवानुत ३० सुषेणश्चारुदेष्णश्चसांबोजांबवतीसुतः अन्येचकार्ष्णिप्रवराःसपुत्राऋषभादयः ३१ तथैवानुचराःशौरेःश्रुतदेवोद्धवादयः सुनंदनंदशीर्षण्यायेचान्येसात्वतर्षभाः ३२ अपिस्वस्त्यासतेसर्वे रामकृष्णभुजाश्रयाः अपिस्मरंतिकुशलमस्माकंबद्धसौहृदाः ३३ भगवानपिगोविंदोब्रह्मण्योभक्तव त्सलः कच्चित्पुरेसुधर्मायांसुखमास्तेसुहृद्वृतः ३४ मंगलायचलोकानांक्षेमायचभवायच आस्तेयदु कुलांभोधावाद्योऽनंतसखःपुमान् ३५ यद्बाहुदंडगुप्तायांस्वपुर्यांयदवोऽर्चिताः क्रीडंतिपरमानंदंम हापौरुषिकाइव ३६ यत्पादशुश्रूषणमुख्यकर्मणासत्यादयोद्व्यष्टसहस्रयोषितः निर्जित्यसंख्येत्रि दशांस्तदाशिषोहरंतिवज्रायुधवल्लभोचिताः ३७

भगवस्यानौचित्यमाशंक्याह पुरइत्यादि ३४ भगवतोऽत्रा वस्थानेहिलोकानांमंगलंनान्यथेत्याशयेनाह चतुर्भिःमंगलायशुभाय क्षेमायलब्धपालनाय भवायउद्भवाय अनंतसखःब लभद्रसहायः ३५ अर्चिताःसर्वैःपूजिताःपरमानंदंयथाभवतितथा महापौरुषिकाःवैकुंठनाथानुचराः ३६ यस्यपादशुश्रूष णमेवमुख्यंतपआदिभ्यःश्रेष्ठंयत्कर्मतेनसत्यभामादयःसंख्येयुद्धेश्रीकृष्णबलेननिर्जित्यतदाशिषःदेवभोग्यान्पारिजाता दीन् वज्रायुधस्यवल्लभाशचीतस्याःउचिताः ३७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

यद्वाहुदंडप्रभावोपजीविनः स्फधर्मामंघ्रिभिरधिक्रामंति सगोविंदः स्वत्वमास्ते इति गतपंचमश्लोकेनान्वयः ३८ इदानींतस्यैवकुशलपृच्छतिकच्चिदितिषड्भिः अनामयमारोग्यं नलब्धोमानोयेनबंधुभ्यः सकाशात् किंवातेः प्रत्युत अवज्ञानः तिरस्कृतः यतश्चिरोषितः बहुकालंतत्रस्थितः ३९ अभावैरितिच्छेदः प्रेमशून्यैः अमंगलैः परुषैः शब्दादिभिर्नाभिहतः नताडितोऽसि किम् यद्वा अर्थिभ्यः किमपिदास्यामीतिनोक्त्वाकिं यद्वा आशयासहयथा आशाभवति तथादास्यामीतिप्रतिश्रुतंसन्नदत्तंकिं ४० अन्यद्वाशरणागतंसत्वंप्राणिमात्रंनत्यक्तवानसिकिं यतस्त्वंपूर्वंशरणप्रदः आश्रयप्रदः ४१ अगम्यामितिच्छेदः नानंदितांस्त्रियमगमः किं

यद्बाहुदंडाभ्युदयानुजीविनोयदुप्रवीराह्यकुतोभयामुहुः अधिक्रमंत्यंघ्रिभिराहृतांबलात्सभांस्फधर्मोस्फरसंत्तमोचितां ३८ कच्चित्तेऽनामयंतात भ्रष्टतेजाविभासिमे अलब्धमानोऽवज्ञानः किंवातातचिरोषितः ३९ कच्चिन्नाभिहतोऽभावैः शब्दादिभिरमंगलैः नदत्तमुक्तमर्थिभ्य आशयायत्प्रतिश्रुतम् ४० कच्चित्त्वंब्राह्मणंबालंगांवृद्धंरोगिणंस्त्रियं शरणोपसृतंसत्वंनात्याक्षीः शरणप्रदः ४१ कच्चित्त्वंनागमोऽगम्यांगम्यांवासत्कृतांस्त्रियम् पराजितोवाऽथभवान्नोत्तमैर्नासमैः पथि ४२ अपिस्वित्पर्यभुंक्थास्त्वंसंभोज्यान्वृद्धबालकान् जुगुप्सितंकर्मकिंचित्कृतवान्नयदक्षमम् ४३ कच्चित्प्रेष्ठतमेनाथहृदयेनात्मबंधुना शून्योऽस्मिरहितोनित्यंमन्यसेतेऽन्यथानरुक् ४४ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेयुधिष्ठिरवितर्कोनामचतुर्दशोऽध्यायः १४ सूतउवाच एवंकृष्णसखः कृष्णोभ्रात्राराज्ञाविकल्पितः नानाशंकास्पदंरूपंकृष्णाविश्लेषकर्शितः १

नगतवानसि असत्कृतांमलिनवस्त्रादिनानागमः किं नोत्तमैः अनुत्तमैः समैरित्यर्थः असमैरधमैर्वाकिंनपराजितोऽसीत्यर्थः ४२ संभोजनार्हान्वृद्धान्बालकांश्चकिंस्वित्पर्यभुंक्थाः त्यक्त्वाभुक्तवानसिकिं अक्षमंकर्तुमयोग्यंयत्तन्नकृतवानसिकिं ४३ नित्यंसदाप्रेष्ठतमेनहृदयेनांतरंगेणस्वबंधुनाश्रीकृष्णेनरहितः शून्योऽस्मीतिमन्यसेऽअन्यथातेरुक्मनः पीडांनघटेत ४४ इतिप्रथमेटीकायांचतुर्दशोऽध्यायः १४ कलिप्रवेशमालक्ष्यधुरंन्यस्यपरीक्षितिआरुरोहनृपः स्वर्गमितिपंचदशेऽब्रवीत् १ कृष्णोऽर्जुनः अविकल्पितइतिच्छेदः नानाशंकास्पदंरूपमालक्ष्यविकल्पितइत्यर्थः प्रतिभाषितुंनाशक्नोदित्युत्तरेणान्वयः तत्रहेतवः कृष्णाविश्लेषेणकर्शितः कृशः कृतः २ ७ ७ ४२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

शोकेनहेतुनावदनंचहृत्तेएवसरोजे शुष्यतीवदनसरोजेयस्यसः हृताप्रभातेजोयस्यसः २ शुचः शोकाश्रूणियास्तुद्रुच्छंति ता
निनेत्रयोरेवसंस्तभ्य गालितानिवपाणिनाआमृज्य परोऽक्षेणादर्शनागोचरेणश्रीकृष्णेनहेतुनासमुन्नद्धमधिकंयत्प्रेमोत्कंठ्यंतेन
कातरः व्याकुलः नृपमित्याहेत्युत्तरेणान्वयः ३ सख्यंहितैषिताम् मैत्रीमुपकारितां सुहृत्वंसंबंधितांच बाष्पेणकंठावरोधात् गद्ग
दया ४ येनमांवंचयतादेवान्विस्मापयतियत् ५ यस्यक्षणवियोगेनेत्यादियच्छब्दानांतेनाहमद्यमुषितइति सप्तमश्लोकस्थेनत
च्छब्देनसंबंधः प्रियस्याप्यप्रियत्वेदृष्टांतःउक्थेनप्राणेन एषपित्रादिः ६ श्रीकृष्णोपकारानुस्मरति यत्संश्रयादितिदशाभिःयस्य

शोकेनशुष्यद्वदनहृत्सरोजोहृतप्रभः विभुंतमेवानुध्यायन्नाशक्नोत्प्रतिभाषितुम् २ कृच्छ्रेणसंस्तभ्य
शुचःपाणिनामृज्यनेत्रयोः परोऽक्षेणसमुन्नद्धप्रणयौत्कंठ्यकातरः ३ सख्यंमैत्रींसौहृदंचसारथ्यादिषु
संस्मरन् नृपमग्रजमित्याहबाष्पगद्गदयागिरा ४ अर्जुनउवाच वंचितोहंमहाराजहरिणाबंधु
रूपिणा येनमेपहृतंतेजोदेवविस्मापनंमहत् ५ यस्यक्षणवियोगेनलोकोह्यप्रियदर्शनः उक्थेनरहितो
ह्येषमृतकःप्रोच्यतेयथा ६ यत्संश्रयाद्द्रुपदगेहमुपागतानांराज्ञांस्वयंवरमुखेस्मरदुर्मदानाम् तेजोहृतं
खलुमयाऽभिहतश्चमत्स्यःसज्जीकृतेनधनुषाऽधिगताचकृष्णा ७ यत्सन्निधावहमुखांडवमग्नयेदा
मिंद्रंचसामरगणंतरसाविजित्य लब्धासभामयकृताऽद्भुतशिल्पमायादिग्भ्योहरन्नृपतयोबलिमध्वरे
ते ८ यत्तेजसानृपशिरोंऽघ्रिमहन्मखार्थे आर्योनुजस्तवगजायुतसत्ववीर्यः तेनाहृताःप्रमथनाथम
खायभूपायन्मोचितास्तदनयन्बलिमध्वरेते ९ संश्रयात् बलात् स्मरेणकामेनदुर्मदानामतिमत्तानांतेजःप्रभा

वः हृतंधनुर्ग्रहणेनैवपश्चात्तद्धनुः सज्जीकृतंच तेनचमत्स्योयंत्रोपरिभ्रमन्विद्धः ततस्तान्विजित्यद्रौपदीप्राप्तात्र ७ डइति
विस्मये खांडवमिंद्रस्यवनम् अदांदत्तवानस्मि खांडवदाहेरक्षितेनमयेनकृताचसभालब्धा अद्भुतशिल्परूपामायायस्यांसाते
अध्वरेयागेराजसूये ८ अनंतरश्लोकोविगीतस्तथाऽपिव्याख्यायते नृपशिरः स्वांघ्रियस्यतंजरासंधंतवानुजोभीमः मखार्थ
महन् हतवान् तंविर्जयंविनाराजसूयमखानुपपत्तेः गजायुतस्येवसत्वमुत्साहशक्तिर्वीर्यंबलंचयस्यसः तंहत्वा प्रमथनाथोम
हाभैरवः तस्यमखाययेराजानस्तेनाहृताः तेचयद्यस्मान्मोचिताः ततस्मात्तेऽध्वरेबलिमानीतवंतः ९ ६ ६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

यैः कितवैः दुःशासनादिभिः तवपत्न्याः कवरं विकीर्य उन्मुच्यस्पृष्टमाकृष्टं तेषांस्त्रियोहतेशाः अतएववैधव्याद्विमुक्तकेशाअकृतचका रकथंभूतंकवरं अधिमुखराजसूयमधिकृत्यकृतोरचितोयोमहाभिषेकः तेनश्लाघ्यतमम् चारुरम्यम् यत्स्मरणादिदानीमेवप्राप्तस्यश्रीकृष्णस्यनमनेपादयोः पतितान्यश्रूणिमुखात् यस्याःपत्न्याः पदशब्दसापेक्षस्यापिपतितशब्दस्याश्रुपदेनसमासोनित्यसापेक्षितत्वात् १० शिष्याणामयुतस्याग्रेलतयंक्तोभुंक्तेयः तस्माद्दुर्वाससोहेतोः अरिणारचितम् यद्दुरंतंकृच्छ्रंशापलक्षणं तस्मात् सकाशान्नोऽस्मान्वनेएत्यजुगोपकिंकृत्वा शाकमेवान्नंतस्मिन्नेवपात्रेऽवशिष्टमुपयुज्यजग्ध्वा यत्तदुपयोगात्सलिलेविनिमग्नोमुनीनां संघः त्रिलोकींतृप्ताममंस्त एवंहिभारतेकथाकदाचिद्दुर्वाससोदुर्योधनेनातिथ्यंकृतम् तेनचपरितुष्टेनवरंवृणीष्वेत्युक्तेदुर्वाससः शापात्पांडवानश्येयुरितिमनसिविधायदुर्योधनेनोक्तम् युधिष्ठिरोऽस्मत्कुलमुख्यः तत्रत्स्यापिभवतैवमेवशिष्यायुतसहितेनाति

पत्न्यास्तवाधिमखक्लृप्तमहाभिषेकश्लाघिष्ठचारुकबरं कितवैः सभायाम् स्पृष्टंविकीर्यपदयोःपतिताश्रु
मुख्यायस्तत्स्त्रियोऽकृतहतेशविमुक्तकेशाः १० योनोजुगोपवनमेत्यदुरंतकृच्छ्राद्दुर्वाससोऽरिविहितादयु
ताग्रभुग्यः शाकान्नशिष्टमुपयुज्ययतस्त्रिलोकीं तृप्तामंस्तसलिलेविनिमग्नसंघः ११ यत्तेजसाऽथभग
वान्युधिशूलपाणिर्विस्मापितः सगिरिजोऽस्त्रमदान्निजंमे अन्येऽपिचाहममुनैवकलेवरेणप्राप्तोमहेंद्रभव
नेमहदासनार्द्धम् १२

थिनाभवितव्यम् किंतु द्रौपदीयथाक्षुधानसीदेत्तथातस्यांभुक्तवत्यांतद्गृहंगंतव्यमिति ततश्चतथैवदुर्वाससिप्राप्तेपरमादरेणयुधिष्ठिरेणमाध्याह्निकंकृत्वाआगम्यतामितिविज्ञापितोमुनिसंघोऽघमर्षणायजलेनिममज्जतत्र चिंतातुरयाद्रौपद्यास्मृतमात्रःश्रीकृष्णस्तत्क्षणमेवभक्तवात्सल्यतयाचागतः तयाचावेदितेवृत्तांतेभगवतोक्तम् हेद्रौपदि अहंचबुभुक्षितोऽस्मि प्रथमंमांभोजयेति तयाचातिलज्जयोक्तम् स्वामिन्मद्भोजनपर्यंतमक्षयमप्यन्नं सूर्यदत्तस्थाल्यांमयाचसर्वान्संभोज्य भुक्तम् अतोनास्त्यन्नमितितथाऽप्यतिनिर्बंधेनस्थालीमानाय्यतत्कंठलग्नंकिंचित्शाकान्नंप्राश्योक्तम् अनेनविश्वात्माभगवान् प्रीयताम् अथभोक्तुंमुनिसंघमाह्वयेति सचतावताऽतितृप्तोवृथापाकभयेनपलायितइति ११ गिरिजासहितोविस्मापितःसन् निजंपाशुपतमस्त्रम् अन्येपिलोकपालानिजान्यस्त्राणिअदुः अन्यदप्याश्चर्यमाह अमुनेतिमहत्तइंद्रस्यासनार्द्धम् १२

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तत्रैवस्वर्गेक्रीडतः गांडीवंलक्षणंचिन्हंयस्यतत् अरातयोनिवातकवचादैत्याः तेषांवधार्थमाश्रितवंतः येनानुभावितंप्रभावयुक्तंकृतम् हे आजमीढ युधिष्ठिर तेनमुषितः वंचितोऽस्मि कथंभूतेन भूम्ना निजमहिमावस्थानेन १३ यद्बांधवइत्यादिश्लोकत्रयस्यापितेनमुषितः अहमितिपूर्वेणैवसंबंधः श्रीकृष्णबांधवएवाहंकौरवसैन्याब्धिम् नास्त्यंतोगांभीर्येणपारंचदेशतोयस्यतम् ततरेतीर्णवान् उत्तर-गोग्रहे अतीर्याणिदुस्तराणिसत्त्वानितिमिंगिलादीनिभीष्मादिरूपाणियस्मिन् परैर्नीतंगोधनंप्रत्याहृतम् परेषांचशिरोभ्यःसकाशात् तेजस्पदंशोभावस्थास्पदमुष्णीषरूपम् मणिमयंमुकुटरत्नरूपम्च बहुधनंतान्मोहनास्त्रेणमोहयित्वाहृतम् यद्बांधवेनमया १४ अद

तत्रैवमेविहरतोभुजदंडयुग्मंगांडीवलक्षणमरातिवधायदेवाः सेंद्राःश्रितायदनुभावितमाजमीढतेनाहमद्यमु-
षितःपुरुषेणभूम्ना १३ यद्बांधवःकुरुबलाब्धिमनंतपारमेकोरथेनततरेऽहमतीर्यसत्त्वम् प्रत्याहृतंबहुधनं
चमयापरेषांतेजस्पदंमणिमयंचहृतंशिरोभ्यः १४ योभीष्मकर्णगुरुशल्यचमूष्वदभ्रराजन्यवर्यरथमंडलमं
डितासु अग्रेचरोममविभोरथयूथपानामायुर्मनांसिचदृशासहओजआर्छत् १५ यद्दोःषुमाप्रणिहितंगुरुभी
ष्मकर्णद्रौणित्रिगर्तशल्यसैंधवबाल्हिकाद्यैः अस्त्राण्यमोघमहिमानिनिरूपितानिनोपस्पृशुर्नृहरिदासमिवा
सुराणि १६ सौत्येवृतःकुमतिनात्मदईश्वरोमेयत्पादपद्ममभवायभजंतिभव्याः मांश्रांतवाहमरयोरथि-
नोभुविष्ठंनप्राहरन्यदनुभावनिरस्तचित्ताः १७

भ्रान् अल्पायेराजन्यवर्याः तेषांरथमंडलैर्मंडितासुभीष्मादीनांचमूषुसारथिरूपेणममाग्रेचरःसन् हेविभो तेषांरथयूथपानामायुरादीनियोदृशाहृष्ट्वैवार्च्छत् हृतवान् मनांसीत्युत्साहादिशक्तिम् सहोबलंओजः शौर्यादिकौशलं १५ यस्यदोःषुभुजेषुमामांप्रणिहितंस्थापितंतेनैवगुर्वादिभिर्निरूपितानिप्रयुक्तान्यस्त्राणिनस्पृशंतिस्म गुरुर्द्रोणः त्रिगर्तः त्रिगर्तदेशाधिपतिःसुशर्माशल्यःशैल्यः सैंधवःसिंधुदेशाधिपतिर्जयद्रथः बाल्हिकःशंतनोर्भ्राता अमोघोमहिमायेषांतथाभूतान्यपिपाठांतरेऽपिसएवार्थः प्रतीकाराकरणेऽप्यस्पर्शेदृष्टांतः नृहरिदासंप्रन्हादमिवेति १६ स्वापराधमनुस्मरन् संतप्यमानआह सौत्येसारथ्ये कुमतिनामेमयासवृतः कुमतित्वमेवाह आत्मदइत्यादिना अभवायमोक्षाय भव्याःश्रेष्ठाः श्रांतावाहाअश्वायस्यतंमां जयद्रथवधे हि जलपानंविनाऽश्वाः श्रांताः ततोरथादवतीर्य बाणैर्भुवंभित्वाजलंसंपादितम् तदायस्यानुभावेननिरस्तचित्ताअरयोमांनप्रहृतवंतः ससौत्येवृतइतिकुमतित्वम् १७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

हेनरदेवउदारंगंभीरंरुचिरंचयत्स्मितंतेनशोभितानिनर्माणिपरिहासवाक्यानितथाकार्यप्रस्तावेषुहेपार्थेत्यादीनिमधुराक्षराणिसंज
ल्पितानिचहृदिस्पृशानिमनोज्ञानिमाधवस्ययान्येतानितानीदानींस्मर्तुर्ममहृदयंलुठंति लोठयंति क्षोभयंति णिजभावआर्षः १८ विक्
त्थनंस्वगुणश्लाघनं। शय्यादिषुऐक्यात् अव्यतिरेकाद्धेतोः कदाचिद्व्यभिचारंदृष्ट्वाहेवयस्यकृतवान् सत्यशुक्रस्त्वमितिवक्रोक्त्याविप्र
लब्धस्तिरस्कृतोऽपि कृशुमानितिपाठेकुभवोदेवाःसेवकाःसंतियस्यसः असौमहानपिमयावयस्यइतिमत्वा विप्रलब्धः तिरस्कृतइत्य
र्थः कृतवानितिपाठेवत्वभावआर्षः मेअघमपराधमसहत महितयामहत्वेन एकपदेअतिमहत्वेनेत्यर्थः सख्युरघंसखेव तनयस्याघं

नर्माण्युदाररुचिरस्मितशोभितानिहेपार्थहेऽर्जुनसखेकुरुनंदनेति संजल्पितानिनरदेवहृदिस्पृशानिस्मर्तुर्लुठंति
हृदयंममभाधवस्य १८ शय्यासनाटनविकत्थनभोजनादिष्वैक्याद्वयस्यऋतवानितिविप्रलब्धः सख्युःसखे
वपितृवत्तनयस्यसर्वंसेहेमहान्महितयाकुमतेरघंमे १९ सोऽहंनृपेंद्ररहितःपुरुषोत्तमेनसख्याप्रियेणसुहृ
दाहृदयेनशून्यः अध्वन्युरुक्रमपरिग्रहमंगरक्षन्गोपैरसद्भिरबलेवविनिर्जितोऽस्मि २० तद्वैधनुस्तइषवः
सरथोहयास्तेसोऽहंरथीनृपतयोयतआनमंति सर्वंक्षणेनतदभूदसदीशरिक्तंभस्मन्हुतंकुहकराद्धमिवोप्त-
मूष्याम् २१ राजंस्त्वयाभिपृष्टानांसुहृदांनःसुहृत्पुरे विप्रशापविमूढानांनिघ्नतांमुष्टिभिर्मिथः २२ वारुणीं
मदिरांपीत्वामदोन्मथितचेतसाम् अजानतामिवान्योऽन्यंचतुःपंचावशेषिताः २३

पितेव १९ त्वयाशंकितंपराजयंचा
पिप्राप्तोऽहमित्याह तेनसख्यारहितःअतोहृदयेनात्महृदयेनवाशून्यः अंगहेराजन् उरुक्रमस्यपरिग्रहंषोडशसहस्रस्त्रीलक्षणम् अस
द्भिःनीचैःअबलायोषेव २० श्रीकृष्णवियोगएवात्रहेतुर्नान्यइत्याह तदिति यतःयेभ्यःईशेनरिक्तंशून्यमसत्कार्याक्षमम् सन्मंत्र-
विधानैरपिभस्मनिहुतमिवातिप्रीतादपिकुहकात्मायाविनःसकाशाद्राद्धंलब्धंयथाऽसत् सम्यक्कर्षणादिनाप्यूषरभूमौउप्तंबी
जमिव २१ सुहृत्पुरेत्वयापृष्टानांनःसुहृदांमध्येचत्वारःपंचवाऽवशेषिताः तत्रहेतुः विप्रशापेत्यादि २२ वारुणीमन्नमयीम् -
अजानतामिवा न्योऽन्यमेरकामुष्टिभिर्निघ्नाम् २३

७ ७ ४५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

अवशेषिताइत्यनेनोक्तम् हेतुकर्तारमाह मिथिः मायेणेति भावयंतिपालयंति २४ जलौकसांमत्स्यादीनांमध्येमहांतःस्थूलाःअणीयसःसूक्ष्मा
न्यथाभक्षयंति २५ एवंबलिष्ठैर्महद्भिःपांडवैर्दुर्योधनजरासंधादीन्निहत्य यदून्यदुभिरन्योन्यंनिहत्यभगवान्भुवोभारभूतान्संहृतवान्
२६ अतःपरंवक्तुंनशक्तोमीतिसूचयन्नाह देशकालोचितार्थयुक्तानिमनःपीडोपशमकराणिचगोविंदस्यवचनानिस्मरतोमेममचित्तंहरं
ति आकर्षंति २७ एवमितिसूतोक्तिः अतिदृढेनस्नेहेनचिंतयतोमतिः शांताविशोकाविमलाविरक्ताचासीत् २८ मतिनैर्मल्यफलमाह
वासुदेवांघ्र्यनुध्यानेनपरिबृंहितंरंहोवेगोयस्याः तयानिर्मथिताउन्मूलिताअशेषाःकषायाः कामादयोयस्याःसाधिषणाबुद्धिर्यस्यसः

प्रायेणैतद्भगवतईश्वरस्यविचेष्टितम् मिथोनिघ्नंतिभूतानिभावयंतिचयन्मिथः २४ जलौकसांजलेयद्वन्महां
तोदंत्यणीयसः दुर्बलान्बलिनोराजन्महांतोबलिनोमिथः २५ एवंबलिष्ठैर्यदुभिर्महद्भिरितरान्विभुः यदून्यदु
भिरन्योऽन्यंभूभारान्संजहारह २६ देशकालार्थयुक्तानिहृत्तापोपशमानिच हरंतिस्मरतश्चित्तंगोविंदाभिहि
तानिमे २७ एवंचिंतयतोजिष्णोःकृष्णपादसरोरुहम् सौहार्देनातिगाढेनशांतासीद्विमलामतिः २८ वासु
देवांघ्र्यनुध्यानपरिबृंहितरंहसा भक्त्यानिर्मथिताशेषकषायधिषणोऽर्जुनः २९ गीतंभगवताज्ञानंयत्तत्संग्रा
ममूर्धनि कालकर्मतमोरुद्धंपुनरध्यगमत्प्रभुः ३० विशोकोब्रह्मसंपत्त्यासंछिन्नद्वैतसंशयः लीनप्रकृतिनैर्गुण्या
दलिंगत्वादसंभवः ३१ निशम्यभगवन्मार्गंसंस्थांयदुकुलस्यच स्वःपथायमतिंचक्रेनिभृतात्मायुधिष्ठिरः ३२

ज्ञानंपुनरध्यगमदित्युत्तरेणान्वयः २९ कालेनकर्मभिःतमसाभोगाभिनिवेशेनचरुद्धमावृतंसत् ३० ज्ञानफलमाह विशोकइति एतदेवशोकहेत्व
भावेनोपपादयति शोकस्यहिहेतुर्द्वैतभ्रमःतस्यदेहःतस्यलिंगम्तस्यगुणाःतेषामविद्यातत्रब्रह्मसंपत्त्याब्रह्माहमितिज्ञानेनलीनाप्रकृति
रविद्यायस्मिन्तन्नैर्गुण्यंभवति नतुसुषुप्तिप्रलययोरिवाविद्याशेषं तस्मान्नैर्गुण्याद्गुणकार्यलिंगनाशः अलिंगत्वाच्चअसंभवःसम्यग्भो
गायभवति पुनःपुनरितिसंभवःस्थूलदेहःतद्रहितःततश्चतत्परिच्छेदाभावात्संछिन्नोद्वैतलक्षणःसंशयोभ्रमोयस्यसविशोकःजा
तइति ३१ भगवतोमार्गमालक्ष्ययदुकुलस्यसंस्थांनाशंश्रुत्वानारदोक्तंचानुस्मृत्य स्वःपथायस्वर्गमार्गायनिभृतात्मानिश्चलचित्तः ३२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तांदुर्विज्ञेयाम् वस्तुनिहि सौदामन्यायथाःकाशेयांत्याहित्वाभ्रमंडलम् गतिर्नलक्ष्यतेमर्त्यैस्तथाकृष्णस्यदैवतैरिति संस्तुतेरुपरराम जीवन्मु-
क्तवन्मूर्त देहंजहाविति वा ३३ तदेवमुक्तमपियादवेभ्यो भगवतोवैलक्षण्यमबुध्वातत्साम्यंवदतोमंदमतीन्प्रतिवैलक्षण्यंस्पष्टयतिद्वाभ्याम्
ययायादवरूपयातन्वाभुवोभारंकंटकेनकंटकमिवाहरत् यादवतनुः भूभारतनुश्चेतिद्वयमपीश्वरस्यसंहार्यत्वेनसममेव ३४ श्रीकृष्णमू-
र्तेर्विशेषमाह यथेति तान्यपियथाधत्तेजहातिच तदाह यथानटोनिजरूपेणस्थितोरूपांतराणिधत्तेः तद्धत्तेच तथातदपिकलेवरंजहौ
अंतरधादित्यर्थः ३५ युधिष्ठिरस्यस्वर्गारोहप्रसंगायकलिप्रवेशमाह स्वतन्वाजहौ स्वतनोरेववैकुंठारोहात् श्रवणादिसतीकथायस्य त

पृथाःप्यनुश्रुत्यधनंजयोदितंनाशंयदूनांभगवद्गतिंचताम् एकांतभक्त्याभगवत्यधोक्षजेनिवेशितात्मोपर
रामसंसृतेः ३३ ययाःहरद्भुवोभारंतांतनुंविजहावजः कंटकंकंटकेनेवद्वयंचापीशितुःसमं ३४ यथा
मत्स्यादिरूपाणिधत्तेजह्याद्यथानटः भूभारःक्षपितोयेनजहौतच्चकलेवरम् ३५ यदामुकुंदोभगवानि
मांमहींजहौस्वतन्वाश्रवणीयसत्कथः तदाहरेवाप्रतिबुद्धचेतसामधर्महेतुःकलिरन्ववर्तत ३६ युधिष्ठि
रस्तत्परिसर्पणंबुधःपुरेचराष्ट्रेचगृहेतदात्मनि विभाव्यलोभानृतजिह्महिंसनाद्यधर्मचक्रंगमनायपर्यधा
त् ३७ स्वराट्पौत्रंविनयिनमात्मनःसुसमंगुणैः तोयनीव्याःपतिंभूमेरभ्यषिंचद्गजाह्वये ३८ मथुरा
यांतथावज्रंशूरसेनपतिंततः प्राजापत्यांनिरूप्येष्टिमग्नीनपिबदीश्वरः ३९ विसृज्यतत्रतत्सर्वंदुकूल
वलयादिकम् निर्ममोनिरहंकारःसंछिन्नाशेषबंधनः ४०

दायदहस्तस्मिन्नेव अहरितिलुप्तसप्तम्यंतंपदम् -
अप्रतिबुद्धचेतसामिति विवेकिनांतुनप्रभुरित्युक्तम् अन्ववर्ततेति पूर्वमेवांशेनप्रविष्टस्यतेनरूपेणाभिवृद्धिरुक्ता ३६ बुधोयुधिष्ठिरः तस्यकलेःपरिस
र्पणंप्रसरणंविलोक्य कथंभूतंलोभाद्यधर्मचक्रम्यस्मिन् जिह्मंकौटिल्यंपर्यधात् तदुचितंपरिधानमकरोत् ३७ आत्मनःस्वस्यगुणैःसुसमम
निसदृशम् तोयंसर्वतःस्थितंसमुद्रोदकमेवनीवीपरिधानविशेषोयस्याः तस्याभूमेःपतित्वेनाभिषिक्तवान् वज्रमनिरुद्धस्यपुत्रम् निरूप्यकृ- ४५
त्वेत्यर्थः अपिबत् आत्मन्यारोपयामास ईश्वरःसमर्थः ३९ संछिन्नान्यशेषाणिबंधनानिउपाधयोयेन ४०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदेवदर्शयति द्वाभ्याम् वाचमित्युपलक्षणं सर्वेंद्रियाणि मनसि प्रविलापितवानित्यर्थः तच्चमनः प्राणे प्राणाधीनवृत्तित्वात् तं च प्राणमितरे अपाने तस्याकर्षणात् अपानव्यापारउत्सर्गः तत्सहितमपानं मृत्यौ तदधिष्ठातृदेवतायाम् अनेनैववागादिष्वपि तत्तत्कर्मसाहित्यं ज्ञेयम् तं मृत्युं पंचत्वे पंचभूतानामैक्ये देहे देहस्यैव मृत्युर्नात्मन इति भावितवानित्यर्थः अजोहवीदिति यङ्लुगंतात् लुङि रूपम् ४१ त्रित्वे गुणत्रये तच्च त्रित्वमेकत्वे अविद्यायाम् सर्वं सर्वारोपहेतुमविद्यामात्मनि जीवे अजोहवीदिति वक्तव्ये अजुहवीदित्यार्षम् एवं शोधितमात्मानम् ब्रह्मणि अव्यये कूटस्थे न तस्यान्यत्र लय इत्यर्थः ४२ तदेवमात्मप्रतिपत्तिमुक्त्वा बाह्यस्थिति

वाचं जुहाव मनसि तत्प्राण इतरे च तम् मृत्यावपानं सोत्सर्गं तं पंचत्वे ह्यजोहवीत् ४१ त्रित्वे हुत्वाऽथ पंचत्वं तच्चैकत्वेऽजुहोन्मुनिः सर्वमात्मन्यजुहवीद्ब्रह्मण्यात्मानमव्यये ४२ चीरवासा निराहारो बद्धवाङ्मुक्तमूर्धजः दर्शयन्नात्मनो रूपं जडोन्मत्तपिशाचवत् ४३ अनवेक्षमाणो निरगादशृण्वन्बधिरो यथा उदीचीं प्रविवेशाशां गतपूर्वां महात्मभिः ४४ हृदि ब्रह्म परं ध्यायन्नावर्तेत यतो गतः सर्वे तमनुनिर्जग्मुर्भ्रातरः कृतनिश्चयाः कलिनाधर्ममित्रेण दृष्ट्वा स्पृष्टाः प्रजा भुवि ४५ ते साधुकृतसर्वार्था ज्ञात्वात्यंतिकमात्मनः मनसा धारयामासुर्वैकुंठचरणांबुजम् ४६ तद्ध्यानोद्रिक्तया भक्त्या विशुद्धधिषणाः परे तस्मिन्नारायणपदे एकांतमतयो गतिम् ४७ अवापुर्दुरवापां ते असद्भिर्विषयात्मभिः विधूतकल्मषा स्थानं विरजेनात्मनैव हि ४८ विदुरोऽपि परित्यज्य प्रभासे देहमात्मवान् कृष्णावेशेन तच्चित्तः पितृभिः स्वक्षयं ययौ ४९

माह चीरवासा इति द्वाभ्यां

बद्धवाक् मौनी ४३ अनवेक्षमाणः अनुजादिप्रतीक्षामकुर्वन् आशां दिशम् गतपूर्वां पूर्वं प्रविष्टाम् यतः यां दिशम् ४४ अधर्मोमित्रं यस्य तेन ४५ साधु कृताः सर्वे अर्था धर्मादयो यैः अत एव वैकुंठस्य चरणांबुजमेव आत्यंतिकं शरणं ज्ञात्वा ४६ तदिति ४७ कथंभूते पदे विधूतकल्मषाणाम् आस्थानं निवासस्थानं यत् तस्मिन् विरजेनात्मनैव गतिं प्रापुः न तु षोडशकलेन लिंगेन गतेर्वा विशेषणं विरजेनात्मनैवावस्थानरूपां गतिम् ते विधूतकल्मषाः प्रापुरिति ४८ तीर्थान्यटन् प्रभासे श्रीकृष्णावेशेन कृष्णे चित्तमावेश्य देहं परित्यज्य तच्चित्त एव सन् तदानीं नैनु मागतेः पितृभिः सह स्वक्षयं स्वाधिकारस्थानं ययौ ४९ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

आत्मानंप्रतिअनपेक्षतांतदाज्ञात्वातमाप ५० इतिएवंयत्संप्रयाणं अलमतिशयेनस्वस्त्ययनंमंगलास्पदम् अलं पवित्रं च ५१ इतिप्रथमेटीकायांपंचदशोऽध्यायः १५ ततश्चषोडशेभूमिधर्मयोःकलिखिन्नयोःसंवादेवर्ण्यतेप्राप्तिःफलकस्यपरीक्षितः १ द्विजवर्याणांशिक्षयासूत्यांजन्मनि अभिजातकोविदाःजातकर्मविदःहेविप्र महतांगुणायस्मिन्सः १ जनमेजयादीनित्यर्थोक्ष- राधिक्यंछांदसम् हेतोशतृप्रत्ययःस्रतानुत्पादयितुभिरावतीमुपयेमइतिवाक्ययोजना २ आजहारकृतवानित्यर्थःशार द्वतंकृपम् यत्रयेष्वश्वमेधेषु ३ भिजग्राहनिगृहीतवान्कलिमिवनिर्दिशति नृपेति ४ कस्यहेतोरिति अयमर्थःकलिंक-

द्रौपदीचतदाज्ञायपतीनामनपेक्षताम् वासुदेवेभगवतिह्येकांतमतिराप तम् ५० यःश्रद्धयैतद्भग वत्प्रियाणांपांडोःसुतानामितिसंप्रयाणम् शृणोत्यलंस्वस्त्ययनंपवित्रंलब्ध्वाहरौभक्तिमुपैतिसिद्धिं ५१ इतिश्रीभागवतेम॰ प्रथ॰ पांडवस्वर्गारोहणंनामपंचदशोऽध्यायः१५ सूतउवाच ततः परीक्षिद्द्विजवर्यशिक्षयामहींमहाभागवतःशशासह यथाहिसूत्यामभिजातकोविदाःसमादिशन्विप्र महद्गुणस्तथा १ सउत्तरस्यतनयामुपयेमइरावतीम् जन्मेजयादींश्चतुरस्तस्यामुत्पादयत्सुतान् २ आजहाराश्वमेधांस्त्रीन्गंगायांभूरिदक्षिणान् शारद्वतंगुरुंकृत्वादेवायत्राक्षगोचराः ३ निजग्राहौज- सावीरःकलिंदिग्विजयेक्वचित् नृपलिंगधरंशूद्रंघ्नंतंगोमिथुनंपदा ४ शौनकउवाच कस्यहेतो- र्निजग्राहकलिंदिग्विजयेनृपः नृदेवचिन्हधृक्शूद्रःकोऽसौगांयःपदाहनत् ५ तत्कथ्यतांमहाभागयदि कृष्णकथाश्रयम् अथवास्यपदांभोजमकरंदलिहांसताम् किमन्यैरसदालापैरायुषोयदसद्व्ययः ६ क्षु द्रायुषांनृणामंगमर्त्यानामृतमिच्छताम् इहोपहूतोभगवान्मृत्युःशामित्रकर्मणि ७

स्माद्धेतोः केवलंनिज ग्राह नतुहतवान् यतोऽसौशूद्रःकःअतिकुत्सितःयोगांपदाऽहनत् अहान्मिति ५ अस्यविष्णोःपदांभोजयोःयोमकरंदः तंलि हंति आस्वादयंति येतेषांसतांमहतांवा कथाश्रयमिति समासान्तिकृष्णस्यानुषंगः तर्हिकथ्यतांनोचेत्किमन्यैरसद्भिरालापैः यत्येःआयुषोवृथाक्षयः ६ अस्माकमयंसत्रप्रयत्नोऽपिहरिकथामृतपानार्थएवेत्याह सार्धाभ्याम् क्षुद्रमल्पमायुर्येषाम् अ तोमर्त्यानांमरणधर्मवताम् तथाऽपिअमृतंसत्यंमोक्षमिच्छतांयोमृत्युःसइहसत्रेशमितुरिदंशामित्रंकर्मपशुहिंसनंतदर्थमुपहू तः ७ ४६

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

ततः किमत आह नकश्चिदिति ततोऽपि किमत आह अहो नृलोके हरिलीलामृतं वचः पीयेतेत्येतदर्थम् हरिलीलैवामृतं यस्मिंस्तत्
८ तदभावे व्यर्थकं जीवनमित्याह मंदस्य अलसस्य नक्तं रात्रौ यद्वयः आयुः तत् निद्रयाह्रियते दिवा अह्निच यद्वयः तद्व्यर्थकर्मभि
रपह्रियते ९ तत्र तावत्कलिनिग्रहप्रसंगमाह यदा निजचक्रवर्तितेस्वसेनया पालिते देशे कलिं प्रविष्टं शुश्राव तदा तामनतिप्रियां
वार्तां किंचित् प्रियांच युद्धकौतुकसंपत्तेः तां निशम्य ततः शरासनं दुष्टनिग्रहार्थमादद्दे संयुगे शौंडिः युद्धे प्रगल्भः पाठांतरे युद्धे शौ

नकश्चिन्म्रियते तावद्यावदास्त इहांतकः एतदर्थं हि भगवानाहूतः परमर्षिभिः अहो नृलोके पीयेत हरि
लीलामृतं वचः ८ मंदस्य मंदप्रज्ञस्य वयो मंदायुषश्च वै निद्रया ह्रियते नक्तं दिवा च व्यर्थकर्मभिः ९ सूत
उवाच यदा परीक्षित्कुरुजांगले वसन्कलिं प्रविष्टं निजचक्रवर्तिते निशम्य वार्तामनतिप्रियां ततः शरास
नं संयुगशौंडिरादद्दे १० स्वलंकृतं श्यामतुरंगयोजितं रथं मृगेंद्रध्वजमाश्रितः पुरात् वृतो रथाश्वद्विपपत्तियु
क्तया स्वसेनया दिग्विजयाय निर्गतः ११ भद्राश्वं केतुमालं च भारतं चोत्तरान्कुरून् किंपुरुषादीनि सर्वाणि वि
जित्य जगृहे बलिम् १२ तत्र तत्रोपशृण्वानः स्वपूर्वेषां महात्मनां प्रगीयमानं च यशः कृष्णमाहात्म्यसूचकं १३
आत्मानं च परित्रातमश्वत्थाम्नोऽस्त्रतेजसः स्नेहं च वृष्णिपार्थानां तेषां भक्तिं च केशवे १४ तेभ्यः परमसंतुष्टः
प्रीत्युज्जृंभितलोचनः महाधनानि वासांसि ददौ हारान्महामनाः १५ सारथ्यपारषदसेवनसख्यदौत्यवीरा
सनानुगमनस्तवनप्रणामान् स्निग्धेषु पांडुषु जगत्प्रणतिं च विष्णोर्भक्तिं करोति नृपतिश्चरणारविंदे १६

रितुल्यः १० ततश्च दिग्विजयाय निर्गतः ११ भद्राश्वादीनि पूर्वपश्चिमदक्षिणोत्तरतः समुद्रलग्नानि वर्षाणि मेरोः सर्वतः इलावृतं ततरु
त्तरतो रम्यकं हिरण्मयं च दक्षिणतो हरिवर्षं किंपुरुषं च तानि विजित्य १२ प्रगीयमानं यशः यश आदीनि शृण्वन् तेभ्यो ददाविति तृतीये
नान्वयः १३।१४।१५ किंच स्निग्धेषु पांडवेषु विष्णोर्यानि सारथ्यादीनि कर्माणि तानि शृण्वन् तथा विष्णोः जगत्कर्तृकां प्रणतिं च शृण्व
न् नृपतिः परीक्षित् विष्णोश्चरणारविंदे भक्तिं करोति स्म पारषदमिति रेफषकारयोर्विश्लेषश्छांदसः तत्र पार्षदं सभागतिलं सेवनं
नित्यानुवृत्तिः वीरासनं रात्रौ खड्गहस्तस्य तिष्ठतो जागरणम् १६ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वृत्तिमनुवर्तमानस्यसतः नातिदूरेशीघ्रमेव १७ धर्मोवृषरूपः विच्छायांहतप्रभाम् गांगोरूपांपृथ्वीं विवत्सांनष्टापत्याम् १८
नेआत्मनोदेहस्ययद्यपिबाह्यिरामयोनलक्ष्यते तथाऽपिअंतर्मध्येआधिःपीडायस्यास्तांत्वामालक्षयेकेन यतोविच्छायासि अत
ईषत् म्लायतावैवर्ण्यंभजताम्रुखेनलिंगेन तत्रकारणानिकल्पयन्पृच्छति दूरेबंधुमित्यादिपंचभिः दूरेस्थितंबंधुम् १९ त्रिभिः
पदैर्न्यूनमतएवैकपादं मामामल्लक्षणंजनमित्यर्थः वृषलैः इतऊर्ध्वंभोक्ष्यमाणम् पुंस्त्वमात्मपदविशेषणत्वात् हृतायज्ञ
भागायेषांतान् यज्ञाद्यकरणात् २० हेउर्वि दृष्टिभर्तृभिररक्ष्यमाणाःस्त्रियः पितृभिररक्ष्यमाणान्बालान्प्रत्यतत्तैरेवनिर्दयै

तस्येवंवर्तमानस्यपूर्वेषांवृत्तिमन्वहम् नातिदूरेकिलाश्चर्यंयदासीत्तन्निबोधमे १७ धर्मःपदैकेनचरन्
विच्छायामुपलभ्यगाम् पृच्छतिस्माश्रुवदनांविवत्सामिवमातरम् १८ कच्चिद्भद्रेऽनामयमात्मनस्तेवि
च्छायासिम्लायतेषन्मुखेन अलक्षयेभवतीमंतराधिंदूरेबंधुंशोचसि कंचनांब १९ पादैर्न्यूनंशोचसि
मैकपादमात्मानंवावृषलैर्भोक्ष्यमाणम् अथोसुरादीन्हृतयज्ञभागान्प्रजाउतस्विन्मघवत्यवर्षति २०
अरक्ष्यमाणाःस्त्रियउर्विबालान्शोचस्यथोपुरुषादैरिवार्तान् वाचंदेवींब्रह्मकुलेकुकर्मण्यब्रह्मण्येराजकु
लेकुलाग्र्यान् २१ किंक्षत्रबंधून्कलिनोपसृष्टान्राष्ट्राणिवातैरवरोपितानि इतस्ततोवाऽशनपानवासस्ना
नव्यवायोन्मुखजीवलोकम् २२ यद्वांबतेभूरिभरावतारकृतावतारस्यहरेर्धरित्रि अंतर्हितस्यस्मरती
विसृष्टाकर्माणिनिर्वाणविलंबितानि २३ इदंममाचक्ष्वतवाधिमूलंवसुंधरेयेनविकर्शितासि कालेनवा
तेबलिनांबलीयसासुरार्चितंकिंहृतमद्यसौभगम् २४

रेवपुरुषादैरिव आर्तान्क्लिष्टान् वाचंदेवींसरस्वतींकुकर्म
णिदुराचारेस्थिताम् कुलाग्र्यान् ब्राह्मणोनमावसेवकान् २१ उपसृष्टान् व्याप्तान् अवरोपितानिउद्वासितानि व्यवायोमैथुनम्
इतस्ततः निषेधानादरेणसर्वतोऽशनादिषून्मुखंप्रवर्तमानंजीवलोकंवा २२ हेअंबहेमातः धरित्रि तेतवयोभूरिभारः तस्या
वतारणार्थंकृतावतारस्यकर्माणिस्मरंतीतेनविसृष्टासतीशोचसि निर्वाणंविलंबितमाश्रितंयेषुतानिपाठांतरेनिर्वाणंविडं
बितमुपहसितंयैः मोक्षादप्यधिकसुखानीत्यर्थः २३ हेअंबतेसौभाग्यंकालेनहृतम् २४ ५ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

भवान्जानात्येवतथापिवक्ष्यामीत्याह् येनहेतुभूतेनत्वंचतुर्भिःपादैर्वर्तसे यत्रचसत्यादयोगुणानक्षीयंतेतेनश्रीनिवासेनरहितंलोकंशो
चामीतिषष्ठेनान्वयः २५ सत्यंयथार्थभाषणं शौचंशुद्धत्वं दयापरदुःखासहनं क्षांतिःक्रोधप्राप्तौचित्तसंयमनं त्यागःअर्थिषुमुक्तह
स्तता संतोषः अलंबुद्धिः आर्जवमवक्रता शमोमनोनैश्चल्यं दमोबाह्येंद्रियनैश्चल्यम् तपःस्वधर्मः साम्यमरिमित्राद्यभावः
तितिक्षापरापराधसहनं उपरतिर्लाभप्राप्तावौदासीन्यं श्रुतंशास्त्रविचारः २६ ज्ञानमात्मविषयं विरक्तिर्वैतृष्ण्यम् ऐश्वर्यंनि
यंतृत्वं शौर्यंसंग्रामोत्साहः तेजःप्रभावः बलंदक्षत्वं स्मृतिःकर्तव्यार्थानुसंधानं स्वातंत्र्यमपराधीनता कौशलंक्रियानिपुणता
कांतिःसौंदर्यं धैर्यमव्याकुलता मार्दवंचित्ताकाठिन्यम् २७ प्रागल्भ्यंप्रतिभातिशयः प्रश्रयोविनयः शीलंसुस्वभावःस

धरण्युवाच भवान्हिवेदतत्सर्वंयन्मांधर्मानुपृच्छसि चतुर्भिर्वर्तसेयेनपादैर्लोकसुखावहैः २५ सत्यंशौ
चंदयाक्षांतिस्त्यागःसंतोषआर्जवं शमोदमस्तपःसाम्यंतितिक्षोपरतिःश्रुतं २६ ज्ञानंविरक्तिरैश्वर्यंशौ
र्यंतेजोबलंस्मृतिः स्वातंत्र्यंकौशलंकांतिर्धैर्यंमार्दवमेवच २७ प्रागल्भ्यंप्रश्रयःशीलंसहओजोबलंभगः
गांभीर्यंस्थैर्यमास्तिक्यंकीर्तिर्मानोनहंकृतिः एतेचान्येचभगवन्नित्यायत्रमहागुणाः प्रार्थ्यामहत्वमिच्छ
द्भिर्नवियंतिस्मकर्हिचित् २९ तेनाहंगुणपात्रेणश्रीनिवासेनसांप्रतं शोचामिरहितंलोकंपाप्मनाकलि
नेक्षितं ३० आत्मानंचानुशोचामिभवंतंचामरोत्तमं देवान्पितॄनृषीन्साधून्सर्वान्वर्णांस्तथाश्रमान्
३१ ब्रह्मादयोबहुतिथंयदपांगमोक्षकामास्तपःसमचरन्भगवत्प्रपन्ना साश्रीःस्ववासमरविंदवनंवि
हाययत्पादसौभगमलंभजतेनुरक्ता ३२

ह ओजोबलानिमनसः ज्ञानेंद्रियाणांकर्मेंद्रियाणांचपाटवानि भगःभोगास्पदत्वं गांभीर्यमक्षोभ्यत्वं स्थैर्यमचंचलता आस्तिक्यंश्रद्धाकीर्ति
र्यशःमानःपूज्यत्वं अनहंकृतिः गर्वाभावः २८ एतेएकोनचत्वारिंशत् अन्येचब्रह्मण्यत्वशरण्यत्वादयोमहांतोगुणायस्मिन्नि
त्याःसहजाःनवियंति नक्षीयंतेस्म २९ तेनगुणपात्रेणगुणालयेन पाप्मनापापहेतुना ३० ३१ तस्यविरहोदुःसहइत्याहचतु
र्भिः ब्रह्मादयोयस्याःश्रियःअपांगमोक्षःस्वस्मिन्दृष्टिपातः तत्कामाःसंतः बहुतिथंबहुकालंतपःसमचरन् सम्यक्चरंतिस्म भ
गवद्भिरुत्तमैःप्रपन्नाआश्रिता अपिसाश्रीः यस्यपदलावण्यमत्रमनुरक्तासतीसेवते ३२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तस्य भगवतः श्रीमद्भिः पदैः केतुर्ध्वजः अब्जादयः केतानि चिन्हानि येषां तैः यद्वा अब्जादीनामाश्रयैः सम्यगलंकृतमंगं यस्याः सा ऽहं ततो भगवतो विभूतिं संपदमुपलभ्य प्राप्य त्रीन्लोकान् अतिक्रम्य अरोचे शोभितवत्यस्मि पश्चात्तस्या विभूतेरंते नाशकाले प्राप्ते सति उत्स्मयंतीं गर्वं कुर्वाणां मां स व्यसृजत्यक्तवान् ३३ किंच यो वै आसुरा वंशो येषां राज्ञामक्षौहिणीशतरूपं ममातिभरं भारमपनीतवान् त्वां चऊनपदं लादुःस्थं संतं पौरुषेण पुरुषकारेणात्मनि स्वस्मिन् संपूर्णपदं सुस्थं संपादयन् लक्षणहेत्वोः क्रियाया इति हेतौ शतृप्रत्ययः संपादयितुमित्यर्थः अविभ्रत् धृतवानित्यर्थः ३४ तस्य विरहं का वा सहेत प्रेमावलोकश्च रुचिरस्मितं च वल्गुजल्पश्च तैः मधुमानिनीनां सत्यभामादीनां समानं गर्वसहि

तस्याहमब्जकुलिशांकुशकेतुकेतैः श्रीमत्पदैर्भगवतः समलंकृतांगी त्रीनत्यरोच उपलभ्य ततो विभूतिं लोकान्स मां व्यसृजदुत्स्मयतीं तदंते ३३ यो वै ममातिभरमासुरवंशराज्ञामक्षौहिणीशतमपानुददात्मतंत्रः ३४ त्वां दुःस्थमूनपदमात्मनि पौरुषेण संपादयन्यदुषु रम्यमविभ्रदंगं ३४ का वा सहेत विरहं पुरुषोत्तमस्य प्रेमावलोकरुचिरस्मितवल्गुजल्पैः स्थैर्यं समानमहरन्मधुमानिनीनां रोमोत्सवो मम यदंघ्रिविटंकितायाः ३५ तयोरेवं कथयतोः पृथिवीधर्मयोस्तदा परीक्षिन्नाम राजर्षिः प्राप्तः प्राचीं सरस्वतीं ३६ इति श्रीभागवते महापुराणे प्रथमस्कंधे पृथ्वीधर्मसंवादो नाम षोडशोऽध्यायः १६ सूत उवाच तत्र गोमिथुनं राजा हन्यमानमनाथवत् दंडहस्तं च वृषलं ददृशे नृपलांछनम् १ वृषं मृणालधवलं मेहंतमिव बिभ्यतम् वेपमानं पदैकेन सीदंतं शूद्रताडितम् २

तं स्थैर्यं स्तब्धत्वं यः अहरत् यस्यांघ्रिणा रजस्युत्थितेन विटंकितायाः अलंकृतायाः मम अस्यादिमिषेण रोमोत्सवो भवति ३५ कथयतोः प्राचीं पूर्ववाहिनीं कुरुक्षेत्रे ३६ इति प्रथमे टीकायां षोडशोऽध्यायः १६ ततः सप्तदशे राज्ञा कलेर्निग्रह उच्यते तस्यैवं वीर्यभाजोऽपि वैराग्यं वक्तुमद्भुतं १ हन्यमानं ताड्यमानं १ मृणालं पद्मकंदः तद्वद्धवलं भयात् मेहंतं मूत्रयंतम् इवेत्यनेन पादावशेषो धर्मो भयात् मूत्रयन्निव प्रतिक्षणं क्षीयमाणांशस्तस्याप्यनिर्वाहात्कंपमान इवेति दर्शितम् २

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

धर्मदुघांहविर्दोग्ध्रीं क्षामांकृशाम् यवसंतृणं अन्नसस्यादिप्रसवक्षयाद्दिवस्तव यज्ञाद्यभावात्कृशा अतएवयज्ञभागमिच्छंतीएथ्वीविस्मि
तिं ३ कार्तस्वरंसुवर्णंतत्कृतःपरिच्छदः परिकरोयस्य स्वर्णनिबद्धमित्यर्थः सज्जीकृतकार्मुकः ४ हंसिघातयसि राजाहमितिवेत्तन्ना
हं नटइववेषमात्रेणनरदेवोसिकर्मणातुअद्विजःशूद्रः ५अशोच्यांनिरपराधान्रहसिचस्त्वं प्रहरन्प्रहरसि सशोच्यःसापराधीऽसि अ
तोवधमर्हसि ६ वृषंप्रत्याह त्वंवाकःस्वयमेवसंभावयतिकिंकश्चिद्देवोवृषरूपेणास्मान्परिखेदयन्वर्तसे ७ दोर्दंडैःपरिरंभितेविधिव-

गांचधर्मदुघांदीनांभृशंशूद्रपदाहतां विवत्सांसाश्रुवदनांक्षामांयवसमिच्छतीं ३ पप्रच्छरथमारूढःकार्तस्वर
परिच्छदं मेघगंभीरयावाचासमारोपितकार्मुकः ४ कस्त्वंमच्छरणेलोकेबलाद्धंस्यबलान्बली नरदेवोऽ
सिवेषेणनटवत्कर्मणाद्विजः ५ कस्त्वंकृष्णेगतेदूरंसहगांडीवधन्वना शोच्योऽस्यशोच्यान्रहसिप्रहरन्वध
मर्हसि ६ त्वंवामृणालधवलःपादैर्न्यूनःपदाचरन् वृषरूपेणकिंकश्चिद्देवोनःपरिखेदयन् ७ नजातुपौरवें
द्राणांदोर्दंडपरिरंभिते भूतलेऽनुपतंत्यस्मिन्विनातेप्राणिनांशुचः ८ मासौरभेयानुशुचोव्येतुतेवृषलाद्
भयम् मारोदीरंब भद्रंतेखलानांमयिशास्तरि ९ यस्यराष्ट्रेप्रजाःसर्वास्त्रस्यंतेसाध्व्यसाधुभिः तस्यमत्त-
स्यनश्यंतिकीर्तिरायुर्भगोगतिः १० एषराज्ञांपरोधर्मोह्यार्तानामार्तिनिग्रहः अतएववधिष्यामिभूतद्रुह
मसत्तमं ११ कोऽवृश्चत्तवपादांस्त्रीन्सौरभेयचतुष्पद मा भूवंस्त्वादृशाराष्ट्रेराज्ञांकृष्णानुवर्तिनाम् १२

स्मरक्षिते नेशुचः अश्रूणिविनान्येषामश्रूणि नानुपतंतीतिखेदहेतुत्वंदर्शितं एवमुक्तेपुनरपिशोचंतंप्रत्याह भोसुरभेःपुत्रमाशुचः शोकं
माकुरु व्येतुअपयातु गांप्रत्याह अंबमातः शास्तरिमयिजीवतिसतितेभद्रमेव अतोमारोदीः ९ मद्धितार्थमेवनहनिष्यामि नत्वोपका
रायेत्याह यस्येतिद्वाभ्यां हे साध्वि सर्वाःयाःकाश्चिदपीत्यर्थः असाधुभिः त्रस्यंतेपीड्यंतइत्यर्थः भगोभाग्यं गतिःपरलोकः १० ११
पुनरपिशोचंतंवृषंप्रत्याह कः अवृश्चत् चिच्छेद त्वादृशाः त्वद्विधाः दुःखिताः १२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

वोभद्रमस्तु आत्मनस्तवपादच्छेदेनवैरूप्यंकुर्वतं कीर्तिंदूषयतीतितथानमाख्याहि नत्वतदाख्यानेकुतेकथंभद्रंस्यादित्यतआह यस्मादनाग
सिजनेयः अयंदुःखंफंजनकुर्वन् भवति अस्य एवंभूतस्यमत्तःसकाशात् सर्वत्रापिभयं भवति ततःसाधूनांभद्रंभवेदेवेति १३ एतस्यदं
डेअहमसमर्थइतिमाशंकीरित्याह अनागस्वितिआगस्कृत् अपराधकर्ता तस्यामर्त्यस्यदेवस्यापिफजमाहर्ताऽस्मि आहरिष्यामि
सांगदमित्यनेनमूलतउत्तास्याहरिष्यामीतिदर्शितम् १४ नन्वेकस्यानुग्रहेणान्यस्यानुग्रहेतव किंप्रयोजनंतत्राह राज्ञोहीति अन्या
न् अधर्मिष्ठान्शासतः दंडयतः १५ आर्तानामभयंयस्मात्तहृचोवोयुष्माकंयत्तत्सुचितमेव १६ वयंतुयतःपुरुषात्प्राणिनांक्लेश
हेतवोभवेयुः तंपुरुषंनविजानीमः यतःवादिनांवाक्यभेदैर्विमोहिताः १७ वाक्यभेदानेवाहविकल्पंभेदंवसते आच्छादयंतियेयोगिनः

आख्याहितवभद्रंवःसाधूनामकृतागसां आत्मवैरूप्यकर्तारंपार्थानांकीर्तिदूषणं जनेनागस्यघृंगुंजनस्
र्वतोऽस्यत्वमभ्रयम् १३ अनागःस्विह्भूतेषुयआगस्कृन्निरंकुशः आहर्तास्मिफजंसाक्षादमर्त्यस्याऽपि
सांगदं १४ राज्ञोहिपरमोधर्मःस्वधर्मस्यानुपालनं शासतोऽन्यान्यथाशास्त्रमनापद्यत्पथानिह १५ धर्मउ
वाच एतद्वःपांडवेयानांयुक्तमार्तभियंवचः येषांत्वगुणगणैःकृष्णोदौत्यादौभगवान्कृतः १६ नवयंक्लेश
बीजानियतस्फःपुरुषर्षभ पुरुषंतंविजानीमोवाक्यभेदविमोहिताः १७ केचिद्विकल्पवसनाआहुरात्मा
नमात्मनः दैवमन्येपरेकर्मस्वभावमपरेप्रभुं १८ अप्रतर्क्यादनिर्देश्यादितिकेष्वपिनिश्चयः अत्रानुरूपं
राजर्षेविमृशस्वमनीषया १९ एवंधर्मेप्रवदतिससम्राट्द्विजसत्तम समाहितेनमनसाविखेदःपर्यचष्टतं २०

तेआत्मानमेवात्मनःप्रभुंसुखदुःखप्रदमाहुः तदुक्तं आत्मैवह्यात्मनोबंधुरात्मैवरिपुरात्मनइति यद्वा विकल्पैःकुतर्कैःआवृताःना-
स्तिकाः एवंहितेवदंति मतांवहृंवतादीनांप्रभुत्वंकर्माधीनत्वात् नचकर्मणःस्वाधीनत्वात् अतःस्वयमेवप्रभुर्नचान्यःकश्चिदि
ति अन्येदैवज्ञाः दैवंग्रहादिरूपंदेवतां परेतुमीमांसकाःकर्म अपरेलोकायतिकाःस्वभावं १८ केष्वपिसेश्वरेषुमध्ये केचपीति-
दुर्लभत्वंदर्शितं निश्चयइतिसिद्धांतत्वं अप्रतर्क्यात् मनोगोचरादनिर्देश्यात् वचनागोचरात्परमेश्वरात्सर्वंभवतीतिविमृश ४९
विचारयस्वबुध्या १९ विखेदःगतमोहः पर्यचष्टत प्रत्यभाषत ज्ञातवानितिवा २०

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

अनिर्धारितमिवब्रुवन्घातकंजानन्नपिनसूचयेदित्येवंरूपंधर्मंब्रवीषि अतोधर्मोऽसि सूचनेकोदोषइत्यतआह यदितिस्थानंनर-
कादि २१ यद्वा अज्ञानादप्यकथनंभवतीत्याह अथवेति देवस्यमायायागतिर्वध्यघातकलक्षणाद्विष्टिर्भूतानांचेतसोवचसश्चागोचराऽज्ञेया
नभवतीतिनिश्चयः २२ धर्मोसावितिज्ञात्वातस्यपादानुवादेनव्यवस्थामाह तपइतिद्वाभ्याम् अधर्मपादैस्तवत्रयःपादाःस्मयादिभिरंशैर्भ-
ग्नाःस्मयोविस्मयः २३ इदानींकलौहेधर्मतेपादःचतुर्थांशः तथापिसत्यमेवास्तियतःसत्यात् भवानात्मानंनिर्वर्तयेत् कथंचिद्धारयेत्
यद्वापुरुषस्त्वांसाधयेत् तमपिपादमनृतेनसंवर्धितःकलिरूपोयमधर्मःग्रहीतुमिच्छति तथेयंस्थितिः कृतयुगेप्रधर्मःसंपूर्णश्चतुष्पाद्ध-

धर्मंब्रवीषिधर्मज्ञधर्मोसिवृषरूपधृक् यदधर्मकृतस्थानंसूचकस्यापियद्भवेत् २१ अथवादेवमायायानूनंगति
रगोचरा चेतसोवचसश्चापिभूतानामितिनिश्चयः २२ तपःशौचंदयासत्यमितिपादाःप्रकीर्तिताः अधर्मांशै
स्त्रयोभग्नाःस्मयसंगमदैस्तव २३ इदानींधर्मपादस्तेसत्यंनिर्वर्तयेद्यतः तंजिघृक्षत्यधर्मोयमनृतेनैधितःकलिः
२४ इयंचभूर्भगवतान्यासितोरुभरासती श्रीमद्भिस्तत्पदंन्यासैःसर्वतःकृतकौतुका २५ शोचत्यश्रुकलासाध्वी
दुर्भगेवोज्झिताधुना अब्रह्मण्यानृपव्याजाःशूद्राभोक्ष्यंतिमामिति २६ इतिधर्मंमहींचैवसांत्वयित्वामहारथः
निशातमाददेखड्गंकलयेधर्महेतवे २७ तंजिघांसुमभिप्रेत्यविहायनृपलांछनं तत्पादमूलंशिरसासमगाद्भय
विह्वलः २८ पतितंपादयोर्वीरःकृपयादीनवत्सलः शरण्योनावधीच्छ्लोक्यआहचेदंहसन्निव २९ राजोवाच
नतेगुडाकेशयशोधराणांबद्धांजलेर्वैभयमस्तिकिंचित् नवर्तितव्यंभवताकथंचनक्षेत्रेमदीयेत्वमधर्मबंधुः ३०

र्मः त्रेतायांचतुर्णामपिपादानांमध्येस्मयेनतपः संगेनशौचंमदेनदया अनृतेनसत्यमिति एवंचतुर्थांशोहीयते द्वापरेत्वर्धम् कलौचतु
र्थांशोवशिष्यतेसोपिअंतेनंक्ष्यतीति २४ न्यासितः अन्योन्यद्वारेणावतारितः उरुर्भूरिर्भारोयस्याः कृतंकौतुकंमंगलंयस्याःसा २५ अ
श्रूणिकलय तिमुंचतीत्यश्रुकला तेनत्यक्तासतीशूद्राभोक्ष्यंतिमामितिशोचति २६ निशातंनिशितंअधर्मस्यहेतुर्यःकलिस्तंहंतुमित्य
र्थः २७ अभिप्रेत्यज्ञात्वा २८ शरण्यः आश्रयार्हः श्लोक्यःसत्कीर्त्यर्हः २९ गुडाकेशोऽर्जुनः तस्ययशोधरायेवयंतेषांतान्भीतिर्बद्धां
जलिर्येनतस्यतेकिंचित्कथंचनकेनाप्यंशेननवर्तितव्यं यस्मात्त्वमधर्मस्यबंधुः ३०

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तदेवाह राजदेहेषु वर्तमानं त्वामनु सर्वतः प्रवृत्तः अनार्यं दौर्जन्यम् अंहः स्वधर्मत्यागः ज्येष्ठा अलक्ष्मीः माया कपटम् ३१ तत्तस्मा-
त् वर्तितव्ये वर्तितुमर्हे ब्रह्मावर्ते देशे यज्ञस्य वितानं विस्तारः तत्र विज्ञाः निपुणाः ३२ इज्या यागस्तद्रूपा मूर्तिर्यस्य शं क्षेमम् कामां-
श्च नन्विंद्रादयो देवा इज्यंते न तु हरिस्तत्राह एषः स्थावरादीनामात्मेति तथाऽपि जीववन्न परिच्छिन्न इत्याह अंतर्बहिरिति यथा-
वायुः प्राणरूपेणांतःस्थोऽपि बहिरप्यस्ति तद्वत्सर्वांतर्यामीश्वरोऽपीति ३३ उद्यतासिमुद्धृतखड्गं दंडपाणिं यमम् उद्यतमुद्युक्तम् ३४
अत्र न वस्तव्यमिति यातवाज्ञातया यत्र क्वापि वत्स्यामि किंतु तत्र तत्रापि आत्तः गृहीतः इषुः शरासनं च येन तं त्वामेव लक्षये ३५ तत्र-

त्वां वर्तमानं नरदेवदेहेष्वनुप्रवृत्तोऽयमधर्मपूगः लोभोऽनृतं चौर्यमनार्यमंहो ज्येष्ठा च माया कलहश्च दंभः ३१
न वर्तितव्यं तदधर्मबंधो धर्मेण सत्येन च वर्तितव्ये ब्रह्मावर्ते यत्र यजंति यज्ञैर्यज्ञेश्वरं यज्ञवितानविज्ञाः ३२
यस्मिन्हरिर्भगवानिज्यमान इज्यात्ममूर्तिर्यजतां शं तनोति कामानमोघान्स्थिरजंगमानामंतर्बहिर्वायुरिवै-
ष आत्मा ३३ सूत उवाच परीक्षितैवमादिष्टः स कलिर्जातवेपथुः तमुद्यतासिमाहेदं दंडपा-
णिमिवोद्यतम् ३४ यत्र क्व वा वत्स्यामि सार्वभौम तवाज्ञया लक्षये तत्र तत्रापि त्वामात्तेषुशरासनम् ३५
तन्मे धर्मभृतां श्रेष्ठ स्थानं निर्देष्टुमर्हसि यत्रैव नियतो वत्स्य आतिष्ठंस्तेऽनुशासनम् ३६ सूत उवाच
अभ्यर्थितस्तदा तस्मै स्थानानि कलये ददौ द्यूतं पानं स्त्रियः सूना यत्राधर्मश्चतुर्विधः ३७

स्मान्नियतो निश्चलो वत्स्यामि ३६ पानं मद्यादेः सूनाः प्राणिवधाः द्यूते अनृतम् पाने मदः पूर्वं मदो दयानाशकत्वेनोक्तः अत्र तु गर्वे
हारात् तपोनाशकत्वेन स्त्रीषु संगः हिंसायां क्रौर्यं दयानाशकमिति ज्ञेयम् यद्यपि सर्वं सर्वत्र संभवति तथाऽपि प्राधान्येनानृतादीनां द्यूतादिषु
यथासंख्यं ज्ञेयम् द्वादशस्कंधे तु सत्यं दया तपो दानमिति पादा विभोर्नृपेत्यत्र दानशब्देन शौचमेवोक्तम् मनःशुद्धिरूपत्वात् ताभयदा-
नस्य त्रेतायां धर्मपादानां तुर्यांशो हीयते शनैः अधर्मपादैरनृतहिंसाऽसंतोषविग्रहैरित्यत्र च असंतोषशब्देन तस्य हेतुर्गर्वो लक्ष्यते वि- ५०
ग्रहशब्देन च तद्धेतुः स्त्रीसंग इत्यविरोधः ३७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

चतुर्विधस्याप्येकमेवावस्थानं देहीतिपुनर्याचमानाय जातरूपं सुवर्णं दत्तवान् ततः सुवर्णदानात् अनृतं मदं काममितिस्त्रीप्रसंगम् रजइतिरजोमूलांहिंसाम् एतानिचत्वारि पंचमं वैरं चाददादिति ३८ औत्तरेयेणपरीक्षिता अमूनि अमूनुस्थानैर्पुन्यवसदित्यर्थः ३९ अथइतिहेतोः बुभूषुः उद्भवितुमिच्छुः स्त्रीसुवर्णयोरसेवनंनामतयोरनासक्तिः ४० एवंकलिंनिगृह्य वृषस्यपादानप्रतिसंदधे तपआदीनिप्रवर्तितवानित्यर्थः ४१ युष्मदीयसत्रप्रवृत्तिरपितत्प्रभावादेवेत्याहत्रिभिः एतर्हीइदानींयुधिष्ठिरेणार-

श्री

पुनश्चयाचमानायजातरूपमदात्प्रभुः ततोऽनृतंमदंकामंरजोवैरंचपंचमम् ३८ अमूनिपंचस्थानानिह्यधर्मप्रभवःकलिः औत्तरेयेणदत्तानिन्यवसत्तन्निदेशकृत् ३९ अथैतानिनसेवेतबुभूषुःपुरुषःक्वचित् विशेषतोधर्मशीलोराजालोकपतिर्गुरुः ४० वृषस्यनष्टांस्त्रीन्पादांस्तपःशौचंदयामिति प्रतिसंदधआश्वास्यमहींचसमवर्धयत् ४१ सएषएतर्ह्यध्यास्तआसनंपार्थिवोचितम् पितामहेनोपन्यस्तंराज्ञाऽरण्यंविविक्षता ४२ आस्तेऽधुनासराजर्षिःकौरवेंद्रश्रियोल्लसन् गजाह्वयेमहाभागश्चक्रवर्तीबृहच्छ्रवाः ४३ इत्थंभूतानुभावोऽयमभिमन्युसुतोनृपः यस्यपालयतःक्षोणींयूयंसत्रायदीक्षिताः ४४ इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेकलिनिग्रहोनामसप्तदशोऽध्यायः १७ सूतउवाच योवैद्रौण्यस्त्रविप्लुष्टोनमातुरुदरेमृतः अनुग्रहाद्भगवतःकृष्णस्याद्भुतकर्मणः १ ब्रह्मकोपोत्थिताद्यस्तुतक्षकात्प्राणविप्लवात् नसंमुमोहोरुभयाद्भगवत्यर्पिताशयः २

ण्यंप्रवेष्टुमिच्छताउपन्यस्तंसमर्पितमासनमध्यास्ते ४२ अधुनासांप्रतमास्ते पालयतइतिवर्तमानसामीप्येवर्तमानवन्निर्देशः सोऽस्यध्याहारोवा ४३ सत्रायसत्रंकर्तुंदीक्षिताःदीक्षांकृतवंतः ४४ इतिप्रथमेटीकायांसप्तदशोऽध्यायः १७ राज्ञस्त्वष्टादशेतस्यब्रह्मशापोनिरूप्यते सचानुग्रहएवास्यजातोवैराग्यमावहन् १ परीक्षितोनिर्याणमत्याश्चर्यंवक्तुंतत्संभावनायजन्माश्चर्यमनुस्मारयति योवाइति विप्लुष्टोनिर्दग्धःसन् १ ब्रह्मकोपादुत्थितात्तक्षकात् यःप्राणविप्लवःप्राणनाशस्तस्माद्यदुरुभयंतस्मान्नसंमुमोह तत्रहेतुः यस्तुभगवत्येवार्पिताशयइति २ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

किंतुउत्सृज्येतिवैयासकेःशुकस्यशिष्यःसन् विज्ञाता अजितस्यहरेःसंस्थितिस्तत्त्वंयेनसः ३ नचैतच्चित्रमित्याह उत्तमश्लोकस्यैववा
र्तायेषु अतएवनित्यंतत्कथारूपममृतंजुषतांसंभ्रमोनस्यात् ४ तस्मिन् राज्ञिरक्षतरांतन्नचित्रमित्याशयेनाह तावदिति अभिमन्योः
पुत्रःएकराट्चक्रवर्तीईशःपतिःयावत् ५ ननुतदाकलेरप्रवेशएवास्तुप्रविष्टोऽपिनप्राभवदितिकुतस्तत्राह यस्मिन्नहनियर्हियस्मिन्ने-
वक्षणेगांपृथ्वीम् अनुवृत्तःप्रविष्टः अधर्मस्यप्रभवोयस्मिन् ६ नन्वधर्महेतुंकलिंसर्वथाकिंनहतवांस्तत्राह नानुद्वेष्टीति सारंगोभ्रम
रइवसारग्राही सारमाह यद्यस्मिन्कुशलानिपुण्यानिआशुःसंकल्पमात्रेणफलंति इतराणिपापानिआचरणेनसिध्यंति यतस्तानिकृ-

उत्सृज्यसर्वतःसंगंविज्ञाताजितसंस्थितिः वैयासकेर्जहौशिष्योगंगायांस्वंकलेवरम् ३ नोत्तमश्लोकवार्तानांजु
षतांतत्कथामृतम् स्यात्संभ्रमोंऽतकालेऽपिस्मरतांतत्पदांबुजम् ४ तावत्कलिर्नप्रभवेत्प्रविष्टोपीहसर्वतः या
वदीशोमहानुर्व्यामाभिमन्यवएकराट् ५ यस्मिन्नहनियर्ह्येवभगवानुत्ससर्जगाम् तदैवेहानुवृत्तोसावधर्मप्र
भवःकलिः ६ नानुद्वेष्टिकलिंसम्राट्सारंगइवसारभुक् कुशलान्याशुसिध्यंतिनेतराणिकृतानियत् ७ किं-
नुबालेषुशूरेणकलिनाधीरभीरुणा अप्रमत्तःप्रमत्तेषुयोवृकोनृषुवर्तते ८ उपवर्णितमेतद्वःपुण्यंपारीक्षि
तंमया वासुदेवकथोपेतमाख्यानंयदपृच्छत ९ यायाःकथाभगवतःकथनीयोरुकर्मणः गुणकर्माश्रयाःपुं
भिःसंसेव्यास्ताबुभूषुभिः १० ऋषयऊचुः सूतजीवसमाःसौम्यशाश्वतीर्विशदंयशः यस्त्वंशंससिकृष्ण
स्यमर्त्यानाममृतंहिनः ११

तान्येवसिध्यंति नतुसंकल्पमात्राणीति ७ ननुदोषाधिक्यात् हेयएवयुक्तः नधीरेषुतस्यकिंचित्करत्वात् इत्याह किन्विति किंतुतेनभवेत्
बालेषुअधीरेषु अप्रमत्तःअवहितः सन्योवृकइववर्तते ८ पारीक्षितमाख्यानं अपृच्छत पृष्टवंतोयूयम् ९ किंबहुनानरैरेतावदेव
कर्तव्यमितिसर्वशास्त्रार्थसारंकथयति यायाइति कथनीयान्युरूणिकर्माणियस्यतस्यगुणकर्मविषयाः बुभूषुभिःसम्द्भावमिच्छ
द्भिः १० पुनर्विस्तरेणकथनार्थंसूतोक्तिंतत्संगंचाभिनंदंतिसूतेतित्रिभिः शाश्वतीःसमाःअनंतान् वत्सरान् जीव अत्यंतसंयो ५१
गेहितीया विशुद्धंयशः कीर्तयसि तच्चास्माकंमर्त्यानाममृतंमरणनिवर्तकं ११ ५ ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

किंच अस्मिन्कर्मणिसत्रे अनाश्वासेऽविश्वसनीये वैगुण्यबाहुल्येनफलनिश्चयाभावात् धूमेनधूम्रः विवर्णआत्माशरीरं येषांतानस्मान्
कर्मणिषष्ठी आसवंमकरंदम् मधुमधुरम् १२ भगवत्संगिनोविष्णुभक्ताः तेषांसंगस्ययोलवः अत्यल्पकःकालः तेनापिस्वर्गंनतुलया
म समंनपश्यामः नचापवर्गम् संभावनायांलोट् मर्त्यानांतुच्छाआशिषोराज्याद्यास्तत्तुल्याइतिकिमुवक्तव्यम् १३ एवंसत्संगमभिनं-
द्य श्रवणौत्सुक्यमाविष्कुर्वंति कोनामेति रसवित्रसज्ञः महत्तमानामेकांतेनपरमयनमाश्रयोयःतस्यकथायाम् अगुणस्यप्राकृतगुण
रहितस्यकल्याणगुणानामंतंयेयोगेश्वरास्तेपिनजग्मुः एतावंतइति नपरिगणयांचक्रुः भवःशिवः पाद्मोब्रह्माचमुख्योयेषांते १४ नो १

कर्मण्यस्मिन्ननाश्वासेधूमधूम्रात्मनांभवान् आपाययतिगोविंदपादपद्मासवंमधु १२ तुलयामलवेनापि
नस्वर्गंनापुनर्भवम् भगवत्संगिसंगस्यमर्त्यानांकिमुताशिषः १३ कोनामतृप्येद्रसवित्कथायांमहत्तमैकां
तपरायणस्य नांतंगुणानामगुणस्यजग्मुर्योगेश्वरायेभवपाद्ममुख्याः १४ तन्नोभवान्वैभगवत्प्रधानो
महत्तमैकांतपरायणस्य हरेरुदारंचरितंविशुद्धंशुश्रूषतान्नोवितनोतुविद्वन् १५ सवैमहाभागवतःप
रीक्षिद्येनापवर्गाख्यमदभ्रबुद्धिः ज्ञानेनवैयासकिशब्दितेनभेजेखगेंद्रध्वजपादमूलम् १६ तन्नःप
रंपुण्यमसंवृतार्थमाख्यानमत्यद्भुतयोगनिष्ठम् आख्याह्यनंताचरितोपपन्नंपारीक्षितंभागवताभिराम
म् १७

स्माकंमध्येभगवान्प्रधानंसेव्योयस्यसभवान्नःशुश्रूषतांहरेश्चरितंविस्तारयतु १५ तत्रशौनकपरीक्षित्संवादेनकथयेत्याहुः ।। सवाइति
द्भ्याम् वैयासकिनाशब्दितेनयेनज्ञानेनज्ञानसाधनेन अपवर्गइत्याख्यायस्यतत् खगेंद्रध्वजस्यहरेःपादमूलंभेजे १६ तत् असं
वृतार्थंयथातथाआख्याहि तदेवनिर्दिशति परीक्षितेकथितंपारीक्षितं आख्यानंश्रीभागवतंपुराणंपरं पुण्यंसत्वशोधकं अत्यद्भुतेयोग
निष्ठायस्य अनंतस्यचरितैरुपपन्नंयुक्तम् अतएवभागवतानामभिरामंप्रियम् एवंविशेषणैः कर्मज्ञानभक्तियोगप्रकाशकत्वंदर्शितम् १७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

श्रीभागवतव्याख्यानेलब्धप्रसंगंमहतामादरपात्रमात्मानंश्लाघयतेद्वाभ्याम् अहोइत्याश्चर्ये हर्षविहर्षे वयमितिबहुवचनं श्लाघाया-म् प्रतिलोमजाअपिअद्यजन्मभृतःसफलजन्मानः आस्मजाताः वृद्धानामनुवृत्त्या आदरेणज्ञानवृद्धः शुकः तस्यसेवयेतिवा यतोदु-ष्कुलत्वंतन्निमित्तमाधिंच मनःपीडांमहत्तमानामभिधानयोगः लौकिकोऽपिसंभाषणलक्षणःसंबंधः विधुनोति अपनयति १८ कु-तःपुनःकिंपुनर्वक्तव्यम् तस्यानंतस्यनामगृणतःपुंसोमहत्तमानामभिधानयोगोदौष्कुल्यंविधुनोतीति यद्वानामगृणतःपुनर्दौष्कु-ल्यमिति यद्वागृणतःपुंसःतस्यनामदौष्कुल्यंविधुनोतीतिकिंवक्तव्यमितिकैमुत्यन्यायमेवाह अनंताःशक्तयोयस्यसतोऽप्यनंतःकिंच म-हत्वःगुणायस्यसमहद्गुणःतस्यभावःतस्मात् यंगुणतोऽप्यनंतमाहुः १९ एतत्प्रपंचयतित्रिभिः एतावतेति तस्ययद्साम्यमनतिशायनंचगुणै

सूतउवाच अहोवयंजन्मभृतोऽद्यहास्मवृद्धानुवृत्त्याऽपिविलोमजाताः दौष्कुल्यमाधिंविधुनोतिशीघ्रंमहत्तमानाम भिधानयोगः १८ कुतःपुनर्गृणतोनामतस्यमहत्तमैकांतपरायणस्य योनंतशक्तिर्भगवाननंतोमहद्गुणत्वाद्यम नंतमाहुः १९ एतावताऽलंननुसूचितेनगुणैरसाम्यानतिशायनस्य हित्वेतरान्प्रार्थयतोविभूतिर्यस्यांघ्रिरेणुंजु षतेनभीप्सोः २० अथापियत्पादनखावसृष्टंजगद्विरिंच्योपहृतार्हणांभः सेशंपुनात्यन्यतमोमुकुंदात्कोनामलो केभगवत्पदार्थः २१ यत्रानुरक्ताःसहसैवधीराव्यपोह्यदेहादिषुसंगमूढम् व्रजंतितत्पारमहंस्यमंत्यंयस्मि-न्नहिंसोपशमःस्वधर्मः २२ अहंहिपृष्टोऽर्यमणोभवद्भिराचक्षआत्मावगमोत्रयावान् नभःपतंत्यात्मसमं पतत्रिणस्तथासमंविष्णुगतिंविपश्चितः २३

स्तत्साम्यंतदाधिक्यंचान्यस्यनास्तीत्यस्यार्थस्यज्ञाने एतावतासूचितेना-लंपर्याप्तम् कस्तर्हिसाकल्येनवक्तुंशक्नोति तदेवाह इतरान्ब्रह्मादीन्प्रार्थयमानान्हित्वा विभूतिर्लक्ष्मीःअनभीप्सोरपियस्यांघ्रिरेणुंसे-वतइति २० अथेत्यर्थांतरे यस्यपादनखावसृष्टंनिःसृतमपिविरिंच्येनोपहृतंसमर्पितमर्हणांभःअर्घोदकमीशसहितंजगत्पुनाति विरिंच्योपहृतंसेशमितिचतयोरप्युपासकत्वमुक्तम् तस्मान्मुकुंदव्यतिरिक्तःकोनामभगवत्पदस्यार्थःसर्वेश्वरइत्यर्थः २१ धीराः संतःऊढंधृतमंत्यंपरमकाष्ठापन्नम् तदाह यस्मिन्नहिंसाउपशमश्चस्वाभाविकोधर्मः २२ एवंस्वभाग्यमभिनंद्यपरीक्षितोपाख्यानंव क्तुमाह अहंहीति अर्यमणःहेसूर्याःत्रयीमूर्तयः अत्रयावानात्मावगमःममज्ञानंतावदाचक्षे प्रवक्ष्यामि तथाहि यथापक्षिणोन भःआत्मसमंस्वशक्त्यनुरूपमेवोत्पतंति नकृत्स्नम् तथाविपश्चितोऽपिविष्णोर्गतिंलीलांसमंस्वमत्यनुरूपमेववदंतीत्यर्थः २३ ५२

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

२४ अचक्षाणः अपश्यन् तंप्रसिद्धमाश्रमम् तस्मिंश्चमुनिंशमीकम् २५ प्रतिरुद्धाःप्रत्याहृताइंद्रियादयोयेनतम् अतएवोपरतंस्थानत्रयात् जाग्रदादिलक्षणात् परंतुरीयंपदंप्राप्तम् अतएवब्रह्मभूतत्वादविक्रियम् २६ प्रकीर्णाभिर्जटाभिराच्छन्नम् रुरुर्मृगविशेषः तस्यचर्मणाचाच्छन्नम् विशेषेणशुष्यत्तालुर्यस्यसः तथाभूतंमुनिम् २७ नलब्धंतृणंतृणासनंभूमिरुपवेशस्थानंचयेन सः नसंप्राप्तः अर्घःसूनृतंप्रियवचनंचयेनसः २८ मत्सरः तत्सुकृतासहनम् २९ गतासुंमृतम् धनुष्कोट्याचापाग्रेण ३० सर्पनिधानेराज्ञोऽभि-

एकदाधनुरुद्यम्यविचरन्मृगयांवने मृगाननुगतःश्रांतःक्षुधितस्तृषितोभृशम् २४ जलाशयमचक्षाणःप्रविवेशतमाश्रमम् ददर्शमुनिमासीनंशांतंमीलितलोचनम् २५ प्रतिरुद्धेंद्रियप्राणमनोबुद्धिमुपारतम् स्थानत्रयात्परंप्राप्तंब्रह्मभूतमविक्रियम् २६ विप्रकीर्णजटाच्छन्नंरौरवेणाजिनेनच विशुष्यत्तालुरुदकंतथाभूतमयाचत २७ अलब्धतृणभूम्यादिरसंप्राप्तार्घसूनृतः अवज्ञातमिवात्मानंमन्यमानश्चुकोपह २८ अभूतपूर्वःसहसाक्षुत्तृड्भ्यामर्दितात्मनः ब्राह्मणंप्रत्यभूद्ब्रह्मन्मत्सरोमन्युरेवच २९ सतुब्रह्मऋषेरंसेगतासुमुरगंरुषा विनिर्गच्छन्धनुःकोट्यानिधायपुरमागमत् ३० एषकिंनिभृताशेषकरणोमीलितेक्षणः मृषासमाधिराहोस्वित्किंनुस्यात्क्षत्रबंधुभिः ३१ तस्यपुत्रोऽतितेजस्वीविहरन्बालकोऽर्भकैः राज्ञाऽघंप्रापितंतातंश्रुत्वातत्रेदमब्रवीत् ३२ अहो अधर्मःपालानांपीव्नांबलिभुजामिव स्वामिन्यघंयद्दासानांद्वारपानांशुनामिव ३३ ब्राह्मणैःक्षत्रबंधुर्हिगृहपालोनिरूपितः सकथंतद्गृहेद्वास्थःसभांडंभोक्तुमर्हति ३४ कृष्णेगतेभगवतिशास्तर्युत्पथगामिनाम् तद्भिन्नसेतूनद्याहंशास्मिपश्यतमेबलम् ३५

प्रायमाह एषकिंप्रत्याहृतसर्वेंद्रियःसन्मीलितेक्षणःस्थितः यद्वा क्षत्रबंधुभिरागतैर्वा किंनुस्यादित्यवज्ञयामृषासमाधिःसन्नितिजिज्ञासयेत्यर्थः ३१ तस्यपुत्रःशृंगीनामा अघंदुःखम् तमर्भकमध्ये ३२ पालानांराज्ञांपीव्नांपुष्टानाम् अधर्ममेवनिर्दिशति स्वामिनिदासानांयदघंपापाचरणम् बलिभुजांकाकानामिवशुनामिवचेति ३३ दासत्वंदर्शयति ब्राह्मणैरिति सभांडंभांडेएवस्थितं ३४ तत् तदनंतरम् अहंशास्मि दंडयामि ३५ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इतिवयस्यानुक्त्वारोषेणताम्रेअक्षिणीयस्यसः कौशिकीनदी तस्याः अपः संधिरापो वाग्वज्रम् शापम् ३६ इतिएवंसर्पनिक्षेपेणदंक्ष्यति-
भक्षयिष्यति पाठांतरे भस्मीकरिष्यति खेतिपादपूरणे कुलस्यांगारतुल्यम् मेमयातवेतिन्हस्वमार्षम् ३७ गलेसर्पकलेवरंयस्येत्युक्त्वा
मासः मुक्तकंठः उच्चैरित्यर्थः ३८ ३९ तंसर्पंविसृज्यकेनापकारः कृतः ४० अनभिनंदनवाक्यमहोइत्यादि बत कष्टम् तेत्वयामहत्पापंकृतम्
द्रोहेअपराधे दमोदंडः ४१ परोविष्णुरित्याख्याख्यातिर्यस्यतम् नरदेवंनृपिः संमातुंसमंद्रष्टुम् ४२ अलक्ष्यमाणे अदृश्यमाने अविव

इत्युक्त्वारोषताम्राक्षोवयस्यानृषिबालकान् कौशिक्यापउपस्पृश्य वाग्वज्रंविससर्जह ३६ इतिलंघित
मर्यादंतक्षकःसप्तमेऽहनि दंक्ष्यतिस्मकुलांगारंचोदितोमेततद्रुहम् ३७ ततोऽभ्येत्याश्रमंबालोगलेस
र्पकलेवरम् पितरंवीक्ष्यदुःखार्तोमुक्तकंठोरुरोदह ३८ सवाआंगिरसोब्रह्मन्श्रुत्वासुतविलापनम् उ
न्मील्यशनकैर्नेत्रेदृष्ट्वाचांसेमृतोरगम् ३९ विसृज्यपुत्रंपप्रच्छवत्सकस्माद्धिरोदिषि केनवातेप्रतिकृ
तमित्युक्तःसन्यवेदयत् ४० निशम्यशप्तमतदर्हंनरेंद्रंसब्राह्मणोनात्मजमभ्यनंदत् अहोबतांहोम
हदद्यतेकृतंस्वल्पीयसिद्रोहउरुर्दमोधृतः ४१ नवैनृभिर्नरदेवंपराख्यंसंमातुमर्हस्यविपक्वबुद्धे य
त्तेजसादुर्विषहेणगुप्ताविंदंतिभद्राण्यकुतोभयाःप्रजाः ४२ अलक्ष्यमाणेनरदेवनाम्निरथांगपाणाव
यमंगलोकः तदाहिचोरप्रचुरोविनंक्ष्यत्यरक्ष्यमाणोऽविवरूथवत्क्षणात् ४३ तदद्यनःपापमुपैत्यन
न्वयंयन्नष्टनाथस्यवसोर्विलुंपकात् परस्परंघ्नंतिशपंतिवृंजतेपशून्स्त्रियोऽर्थान्पुरुदस्यवोजनाः ४४ त
दार्यधर्मश्वविलीयतेनृणांवर्णाश्रमाचारयुतस्त्रयीमयः ततोऽर्थकामाभिनिवेशितात्मनांशुनांकपीना
मिववर्णसंकरः ४५

रक्ष्यत्वेमेषसंघवत् ४३ नष्टोनाथोयस्यलोकस्यतस्यवसोः वसुनोधनस्यविलुंपकादपहर्तुःश्री
रादेर्हेतोर्यत्पापंभविष्यतितदस्मान्निमित्तत्वादस्मानुपैष्यति अनन्वयंसंबंधशून्यमेव तदेवपापंदर्शयति परस्परमिति शपंतिपरु ५३
षंवदंति पश्वादीन्वृंजते अपहरंति पुरुदस्यवःचोरबहुलाः ४४ आर्यधर्मःसदाचारःशुनांकपीनामिववाऽर्थकामयोरेवाभिनिवेशितचित्तानां ४५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवंराजमात्रस्यशापानर्हत्वमुक्त्वापरीक्षितेविशेषमाह धर्मपालइतिसार्धेनहयमेधयाट् अश्वमेधयाजी नन्वेवंभूतश्चेत्कुतोऽपकृत
वांस्तत्राह क्षुत्तृडिति स्वागतप्रश्नाद्यभावेनावज्ञातःमत्कृतशापंकथमर्हतीत्यर्थः ४६ अस्यमहापापस्यान्यत्प्रायश्चित्तमदृष्ट्वाशापप्रभावेद
यन्भगवन्तंप्रार्थयतेअपापेष्विति ४७ राजाचेत्प्रतिशापंदद्यात्तर्हिनिष्कृतिर्भवेदपितत्तुनसंभवतितस्यमहाभागवतत्वादित्याह तिरस्कृताः
विप्रलब्धाःवंचिताःक्षिप्ताःअवज्ञाताःहताःताडिताःअस्यतिरस्कारादिकर्तुःनतत्प्रतीकारंकुर्वन्तितद्भक्ताःविष्णुभक्ताःप्रभावःसमर्था
अपि ४८ विप्रकृतः अपकृतः अघमपराधम् ४९ युक्तंचैतदित्याह प्रायशइति द्वंद्वेषुसुखदुःखादिषु अगुणाश्रयःसुखदुःखाद्यस्प-

धर्मपालोनरपतिःसतुसम्राड्बृहच्छ्रवाः साक्षान्महाभागवतोराजर्षिर्हयमेधयाट् क्षुत्तृट्श्रमयुतोदीनो
नैवास्मच्छापमर्हति ४६ अपापेषुस्वभृत्येषुबालेनापक्वबुद्धिना पापंकृतंतद्भगवान्सर्वात्माक्षंतुमर्हति ४७
तिरस्कृताविप्रलब्धाःशप्ताःक्षिप्ताहताअपिवा नास्यतत्प्रतिकुर्वंतितद्भक्ताःप्रभवोऽपिहि ४८ इतिपुत्रकृता
घेनसोऽनुतप्तोमहामुनिःस्वयंविप्रकृतोराज्ञानैवाघंतदचिंतयत् ४९ प्रायशःसाधवोलोकेपरैर्द्वंद्वेषुयोजि
ताः नव्यथंतिनहृष्यंतियतआत्माऽगुणाश्रयः ५० इतिश्रीभागवतेमहापुराणेप्रथमस्कंधेविप्रशापोपलंभ
नंनामाष्टादशोऽध्यायः १८ सूतउवाच महीपतिस्त्वथतत्कर्मगर्ह्यंविचिंतयन्नात्मकृतंसुदुर्मनाः अहो
मयानीचमनार्यवत्कृतंनिरागसिब्रह्मणिगूढतेजसि १ ध्रुवंततोमेकृतदेवहेलनाद्दुरत्ययंव्यसनंनातिदी
र्घात् तदस्तुकामंह्यघनिष्कृतायमेयथानकुर्यांपुनरेवमद्धा २ अद्यैवराज्यंबलमृद्धकोशंप्रकोपितब्रह्म
कुलानलोमे दहत्वभद्रस्यपुनर्नमेभूत्पापीयसीधीर्द्विजदेवगोभ्यः ३

योनभवति ५० इतिप्र०टी० अष्टादशोऽध्यायः १८ प्रायोपविष्टेगंगायांराज्ञियोगिजनाहृते शुकस्यागमनंप्रश्नोत्क्रमेकोनविंशके १
स्वकृतंतत्कर्ममुनिस्कंधेसर्पप्रक्षेपणंगर्ह्यंनिंद्यंचिंतयन्सुदुर्मनाजातः चिंतामेवाहसार्धाभ्याम् अहोइतिनीचंपापम् अनार्यमितिपा
पेसदृष्टार्थःब्रह्मणिब्राह्मणेगूढंगुप्तंतेजोयस्यतस्मिन् १ कृतंयद्देवहेलनमीश्वरावज्ञापापमित्यर्थः तस्मान्मेव्यसनंभविष्यतितत्तुनाति
दीर्घात्कालात् अचिरादेवास्तु तथापिअद्धासाक्षात्पुत्रादिद्वारेणेतिप्रार्थना काममसंकोचनः एवंप्रार्थनायाःप्रयोजनमघस्यनिष्कृ
तायप्रायश्चित्ताययथापुनरेवंनकुर्यामितितत्र २ एवंसाक्षात्स्वस्यैवव्यसनंसंभाव्यनिःसंगत्वाय किंचित्प्रार्थयते अद्यैवमेराज्यादिदहतु प्र
कोपितंब्रह्मकुलमेवानलःपुनर्हिंसादौन्पीडयितुंधीर्मेमाभूत् नभवेदित्यर्थः ३

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

इत्थंचिंतयन्सराजामुनेःसुतेनोक्तःससप्तमेऽहनिनिर्ऋतिर्मृत्युर्यथाभविष्यतितथाऽशृणोत् शमीकप्रेषितशिष्यात् श्रुत्वाचसतक्षक
स्यविषाग्निंसाधुमेने यतोविषयेषुप्रसक्तस्यविरक्तिकारणम् ४ अथोऽनंतरममुंलोकौपुरस्ताद्राज्यमध्यएवहेयतयाविचारितौवि
हायश्रीकृष्णांघ्रिसेवामेवाधिमन्यमानःसर्वपुरुषार्थाधिकांजानन् प्रायमनशनंतस्मिन्नित्यर्थः तत्संकल्पेनोपाविशदितियावत् यद्व
ा प्रायंप्रकृष्टमयनंशरणंयथाभवतितथा ५ अमर्त्यनद्यामितिविशेषस्यफलमाह यागंगालसंतीश्रीर्यस्यास्तुलस्यास्तयामिश्राःकृ
ष्णांघ्रिरेणवस्तैरभ्यधिकंसर्वोत्कृष्टंयदंबुतस्यनेत्रीनद्वाहिनी उभयत्रअंतर्बहिश्चसेशान्लोकपालैःसंहितान्लोकान्पुनाति मरि

सचिंतयन्नित्थमथाशृणोद्यथामुनेःसुतोक्तोनिर्ऋतिस्तक्षकाख्यः ससाधुमेनेनचिरेणतक्षकानलंप्रस-
क्तस्यविरक्तिकारणम् ४ अथोविहायेममसुंचलोकंविमर्शितौहेयतयापुरस्तात् कृष्णांघ्रिसेवामधिमन्य
मानउपाविशत्प्रायममर्त्यनद्याम् ५ यावैलसच्छ्रीतुलसीविमिश्रकृष्णांघ्रिरेण्वभ्यधिकांबुनेत्री पुनातिलो
कानुभयत्रसेशान्कस्तांनसेवेतमरिष्यमाणः ६ इतिव्यवच्छिद्यसपांडवेयःप्रायोपवेशंप्रतिविष्णुपद्या
म् दध्यौमुकुंदांघ्रिमनन्यभावोमुनिव्रतोमुक्तसमस्तसंगः ७ तत्रोपजग्मुर्भुवनंपुनानामहानुभावामुनयः
सशिष्याः प्रायेणतीर्थाभिगमापदेशैःस्वयंहितीर्थानिपुनंतिसंतः ८ अत्रिर्वसिष्ठश्च्यवनःशरद्वानरिष्ट
नेमिर्भृगुरंगिराश्च पराशरोगाधिसुतोऽथरामःउतथ्यइंद्रप्रमदेध्मवाहौ ९ मेधातिथिर्देवलआर्ष्टिषेणो
भारद्वाजोगौतमःपिप्पलादः मैत्रेयऔर्वःकवषःकुंभयोनिर्द्वैपायनोभगवान्नारदश्च १० अन्येचदेवर्षिब्र
ह्मर्षिवर्याराजर्षिवर्याअरुणादयश्च नानार्षेयप्रवरान्समेतानभ्यर्च्यराजाशिरसाववंदे ११

ष्यमाणः आसन्नमरणः मरणस्यानियतकालत्वात् सर्वोऽपितथा अतस्तांकोनसेवेत ६ इतिएवंविष्णुपद्यांगंगायांप्रायोपवेशंप्र
तिव्यवच्छिद्यनिश्चित्य पांडवेयइतितत्कुलोचितंदर्शयति नास्त्यन्यस्मिन् भावोयस्यसः कुतः मुनिव्रतःउपशांतः तत्कुतः मुक्तःस
मस्तसंगोयेनसः ७ तत्रतदातद्दर्शनार्थम् कृतार्थत्वात् ननुतादृशानामपितीर्थयात्रादृश्यतेतत्राह प्रायेणेति तीर्थयात्राव्याजैः ८
९ १० अरुणादयःकांडर्षित्वविशेषेणपृथङ्निर्दिष्टाः नानायान्यार्षेयाणिऋषीणांगोत्राणितेषुप्रवरान् श्रेष्ठान् शिरसाभुवंस्पृष्ट्वा
ववंदे ११

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri
Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

विज्ञापनार्थंपुनः कृतप्रणामः विविक्तंशुद्धंचेतोयस्य अभिगृहीतौसंयोजितौपाणीयेनसः स्वचिकीर्षितंप्रायोपवेशनादियुक्तमयु
क्तंवेतिविज्ञापयामास १२ अनुमोदनेनानुग्रहमालक्ष्यात्मानंश्लाघते अहोइतिनृपाणांमध्येमहत्तमैरनुग्रहणीयंशीलंवृत्तंयेषांते
एतच्चराज्ञामतिदुर्लभमित्याह ब्राह्मणानांपादशौचात्पादक्षालनोदकात् दूराद्दुच्छिष्टविण्मूत्रपादांभांसिसमुत्सृजेदितिस्मृतेः दू
रेरहितैस्तद्धिस्त्यज्यतेततोपिदूरादेवविसृष्टंक्षिप्तम् तत्रापिस्थातुमयोग्यमित्यर्थः गर्ह्यंकर्मयस्येत्यात्मानमुद्दिश्योक्तम् १३ आ
स्तांतावदनुग्रहः ब्रह्मशापोपिभगवत्प्रसादादेवजातइत्याह तस्यगर्ह्यकर्मणएव अतः अघस्यपापात्मनोगृहेष्वासक्तचित्तस्यमे

कृतस्वोपविष्टेष्वथतेषुभूयः कृतप्रणामस्वचिकीर्षितंयत् विज्ञापयामासविविक्तचेताउपस्थितोग्रेभिगृहीतपाणिः १२ राजोवाच अहोवयंधन्यतमानृपाणांमहत्तमानुग्रहणीयशीलाः राज्ञांकुलंब्राह्मणपादशौचाद्दूराद्विसृष्टंबतगर्ह्यकर्म १३ तस्यैवमेघस्यपरावरेशोव्यासक्तचित्तस्यगृहेष्वभीक्ष्णम् निर्वेदमूलोद्विजशापरूपोयत्रप्रसक्तोभयमाशुधत्ते १४ तंमोपयातंप्रतियंतुविप्रागंगाचदेवीधृतचित्तमीशे द्विजोपसृष्टः कुहकस्तक्षकोवादशत्वलंगायतविष्णुगाथाः १५ पुनश्चभूयाद्भगवत्यनंतेरतिः प्रसंगाश्चतदाश्रयेषु महत्सुयांयामुपयामिसृष्टिंमैत्र्यस्तुसर्वत्रनमोद्विजेभ्यः १६ इतिस्मराजाध्यवसाययुक्तः प्राचीनमूलेषुकुशेषुधीराः उदङ्मुखोदक्षिणकूलआस्तेसमुद्रपत्न्याः स्वसुतेन्यस्तभारः १७ एवंचतस्मिन्नरदेवदेवेप्रायोपविष्टेदिविदेवसंघाः प्रशस्यभूमौव्यकिरन्प्रसूनैर्मुदामुहुर्दुंदुभयश्चनेदुः १८

स्वप्रासयेपरावराणामीशएवद्विजशापत
याबभूव यत्रयस्मिन्शापेसतिगृहेषुप्रसक्तोभयंधत्तेनिर्विण्णोभवति यतोनिर्वेदमूलः निर्वेदोवैराग्यंमूलंप्राप्तिकारणम् यस्मिन् स
स्यवैराग्यप्राप्यत्वात्तस्यचभयमूलत्वात्तदर्थंद्विजशापंकारितवानित्यर्थः १४ तत्प्रार्थयते तमितिद्वाभ्याम् तंमामामुपयातंशरणा
गतंप्रतीयंतुजानंतु देवीदेवतारूपागंगाचप्रत्येतु वाशब्दः प्रतिक्रियानादरे गाथाः कथाः १५ सआश्रयोयेषांतेषुप्रकृष्टः संगोभूयात्
तस्यांतस्यांसृष्टौजन्मनि १६ अध्यवसायोनिश्चयः प्राचीनानिप्रागग्राणिमूलानियेषांतेषु प्रागग्रेषुकुशेषु आस्तेस्म स्वसुतेजन
मेजयेन्यस्तोभारोराज्यंयेनसः १७ मुदाव्यकिरन् देवसंघैर्वादितानेदुः १८ ५ ६ ७ ८

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

प्रजानुग्रहेशीलंस्वभावःसारोबलंचयेषाम् उत्तमश्लोकगुणैरभिरूपंसुंदरमिव १९ भवत्कपांडोर्वंश्येषु येजहुरितियुधिष्ठिराद्यभि
प्रायेण २० परस्परंसंमंत्रयंतेसर्वइति परंश्रेष्ठंलोकम् तत्रहेतुःविरजस्कंनिर्मायम् विशोकंचयास्यतीतिकुतस्तत्राह अयमिति २१
आश्रुत्यआकर्ण्यसमंपक्षपातशून्यम् मधुच्युत्अमृतस्रावि गुरुगंभीरार्थम् अव्यलीकंसत्यम् २२ त्रयाणांलोकानांपृष्ठेउपरि सत्यः
लोकेवेदायथामूर्तिधराभवंतितत्तुल्याःज्ञानातिशयमुक्त्वाकृपालुतामाह नेहेति भवतांप्रयोजनंपरानुग्रहंविनानास्ति तर्हिसएवार्थः

महर्षतोवैसमुपागतायेप्रशस्यसाध्वित्यनुमोदमानाः ऊचुःप्रजानुग्रहशीलसारायदुत्तमश्लोकगु
णाभिरूपम् १९ नवाइदंराजर्षिवर्यचित्रंभवत्सुकृष्णंसमनुव्रतेषु येध्यासनंराजकिरीटजुष्टंसद्योज
हुर्भगवत्पार्श्वकामाः २० सर्वेवयंतावदिहास्महेऽथकलेवरंयावदसौविहाय लोकंपरंविरजस्कंविशो
कंयास्यत्ययंभागवतप्रधानः २१ आश्रुत्यतदृषिगणवचःपरीक्षित्समंमधुच्युद्गुरुचाव्यलीकम् आभा
षतैनानभिवंद्ययुक्तान्शुश्रूषमाणश्चरितानिविष्णोः २२ समागताःसर्वतएवसर्वेवेदायथामूर्तिध
रास्त्रिपृष्ठे नेहाथवामुत्रचकश्चनार्थऋतेपरानुग्रहमात्मशीलम् २३ ततश्चवःपृच्छ्यमिमंविपृच्छेवि
श्रभ्यविप्राइतिकृत्यतायाम् सर्वात्मनाम्रियमाणैश्चकृत्यंशुद्धंचतत्रामृशताभियुक्ताः २४ तत्रा
भवद्भगवान्व्यासपुत्रोयदृच्छयागामटमानोऽनपेक्षः अलक्ष्यलिंगोनिजलाभतुष्टोवृतश्चबालैर
वधूतवेषः २५

स्यात् न आत्मशीलंस्वस्वभावम् पृच्छ्यंप्रष्टव्यम् विश्रभ्यविश्वासंकृत्वा एवंकर्तव्यस्यभावइतिकृत्यता तस्मिन्विषयेसर्वात्मना
सर्वावस्थासुक्रियमाणंकृत्यम् विशेषतश्चम्रियमाणैः तत्रशुद्धंपापसंपर्करहितंआमृशत विचारयत् अभियुक्ताःएकमतयः २४ तत्र-
तेषुयागयोगतपोदानादिभिर्विवदमानेषु सत्सु यदृच्छयागांपर्यटन् व्यासपुत्रः तत्रअभवत् प्राप्तः नलक्ष्यमाश्रमादि लिंगंयस्य
अवधूतः अवज्ञायजनैस्त्यक्तोयः तस्यैववेषोयस्यसः २५ ५ ५ ५ ५

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

तमित्यादीनां प्रत्युत्थितां इति तृतीयश्लोकेनान्वयः द्विगुणान्यष्टौ वर्षाणि यस्य सुकुमारौ पादौ करौ ऊरू बाहू अंसौ कपोलौ गात्रं च यस्य चारुणी आयते अक्षिणी यस्मिन् उन्नता नासा यस्मिन् लंबङ्खादि वैषम्यं विना तुल्यौ कर्णौ यस्मिन् शोभने च भ्रुवौ यस्मिन् एवंभूतमाननं यस्य कंबुवत् रेखात्रयांकितः सञ्जातः कंठो यस्य २६ कंठस्याधोभागयोः स्थिते अस्थिनी जत्रुणी मांसेन निगूढे जत्रुणी यस्य पृथु विस्तीर्णं तुंगं समुन्नतं वक्षो यस्य आवर्त्तवन्नाभिर्यस्य वलिभिस्तिर्यक् निम्नरेखाभिर्वल्गु रम्यमुदरं यस्य दिश एव अंबरं यस्य वक्राविकीर्णाः केशा यस्य प्रलंबौ बाहू यस्य स्वमरीचि सेष्टदेवमुक्त मोहरिः तद्वत् आभा यस्य तम् २७ सदा अपीच्यमत्यंतोत्त

तं द्व्यष्टवर्षं सुकुमारपादकरोरुबाह्वंसकपोलगात्रम् । चार्वायताक्षोन्नसतुल्यकर्णसुभ्र्वाननं कंबुसुजातकंठम् २६ निगूढजत्रुं पृथुतुंगवक्षसमावर्त्तनाभिं वलिवल्गूदरं च । दिगंबरं वक्त्रविकीर्णकेशं प्रलंबबाहुं स्वमरीचि
माभम् २७ श्यामं सदापीच्यवयोंगलक्ष्म्या स्त्रीणां मनोज्ञं रुचिरस्मितेन । प्रत्युत्थितास्ते मुनयः स्वासनेभ्य
स्तल्लक्षणज्ञा अपि गूढवर्चसम् २८ स विष्णुरातोऽतिथय आगताय तस्मै सपर्यां शिरसाजहार । ततो नि
वृत्ता ह्यबुधाः स्त्रियोऽर्भका महासने सोपविवेश पूजितः २९ स संवृतस्तत्र महान्महीयसां ब्रह्मर्षिराजर्षिदेव
र्षिसंघैः । व्यरोचतालं भगवान्यथेंदुर्ग्रहर्क्षतारानिकरैः परीतः ३० प्रशान्तमासीनमकुंठमेधसं मुनिं नृपो भा
गवतोऽभ्युपेत्य । प्रणम्य मूर्ध्नावहितः कृतांजलिर्नत्वा गिरा सूनृतयान्वपृच्छत् ३१ अहो अद्य वयं ब्रह्मन् स
त्सेव्याः क्षत्रबंधवः । कृपयातिथिरूपेण भवद्भिस्तीर्थकाः कृताः ३२ येषां संस्मरणात्पुंसां सद्यः शुद्ध्यं
ति वै गृहाः । किं पुनर्दर्शनस्पर्शपाददौचासनादिभिः ३३

अपीच्यं यौवनं तेन या अंगलक्ष्मी देहकांतिः तया रुचिरस्मितेन च गूढवर्चसम् अपि प्रत्युत्थिताः तं दृष्ट्वा प्रत्युत्क्रमं कृतवंत इत्यर्थः
२८ शिरसैव सपर्यामाजहार आत्मनिवेदं कृतवान् तेन सहागताः स्त्र्यपत्यादयो निवृत्ताः स चोपविवेश संधिरार्षः २९ स भ
गवान् ब्रह्मर्ष्यादिसंघैः संवृतः सन् अलं व्यरोचत ग्रहाः शुक्रादयः ऋक्षाण्यश्विन्यादीनि अन्यास्तारा ३० नकुंठसर्वार्थ
मेधा यस्य तम् प्रणाम्यार्थं गुनमेत ३१ सूनृतां गिरमाह अहो इति पंचभिः सतां सेव्या जाताः यतः अतिथिरूपेण हेतुना ती
र्थकाः योग्याः कृताः ३२ ३३ ७ ७ ७ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

विष्णोः सान्निध्यादस्मरादयइव ३४ पांडुसुतानांप्रियः अतस्तेषांपितृष्वस्रेयाणांप्रीत्यर्थंतज्ञोत्रस्यमेआत्तंस्वीकृतंबांधवंबंधुकृत्यंयेन
सः ३५ अन्यथाश्रीकृष्णप्रसादंविना अव्यक्तागतिर्यस्य म्रियमाणानांनितरांकथंस्यात् धनर्थिताप्रार्थना धनाथितमोवनीया
न् तस्य अत्कदारतयायाचेथाइति प्रवर्त्तकर्योस्त्वर्थः ३६ सम्यक्सिद्धिर्यस्मात्तंकार्यंपठितुंयोग्यंकर्त्तव्यंतुआवश्यकमितिभेदः

सान्निध्यात्तेमहायोगिन्पातकानिमहान्त्यपि सद्योनश्यंतिवैपुंसांविष्णोरिवसुरेतराः ३४ अपिमे
भगवान्प्रीतः कृष्णः पांडुसुतप्रियः पैतृष्वस्रेयप्रीत्यर्थंतज्ञोत्रस्यात्तबांधवः ३५ अन्यथातेऽव्यक्त
गतेर्दर्शनंनः कथंनृणाम् नितरांम्रियमाणानांसंसिद्धस्यवनीयसः ३६ अतः पृच्छामिसंसिद्धिंयोगि
नांपरमंगुरुम् पुरुषस्येहयत्कार्यंम्रियमाणस्यसर्वथा ३७ यच्छ्रोतव्यमथोजाप्यंयत्कर्त्तव्यं नृभिः
प्रभो स्मर्त्तव्यंभजनीयंवाब्रूहियद्वाविपर्ययम् ३८ नूनंभगवतोब्रह्मन्गृहेषुगृहमेधिनाम् नल
क्ष्यतेह्यवस्थानमपिगोदोहनंक्वचित् ३९

अतएवसर्वथाम्रियमाणस्यपुरुषस्ययस्मिन् कृतेसंसिद्धिर्मोक्षलक्षणासिद्धिर्भवति त्वांयोगिनांगुरुंपृच्छामि ३७ य
त्श्रोतव्यंयत् जाप्यंयत्कर्त्तव्यंयत्स्मर्त्तव्यंयदाराध्यम् तद्ब्रूहिविपर्ययमश्रोतव्यादि ३८ तवदर्शनस्यपुनर्दुर्लभत्वादिदा
नीमेवकथनीयमित्याशयेनाह नूनमिति गोदोहनमात्रकालमपि ३९ ७ ७

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

एवमहोइत्यादिकयाश्लक्ष्णयामधुरयागिरा आभाषितः अभिमुखीकृतः पृष्टश्च ४० आर्यधर्मजमाहंतारिमवनींकृत्वा परीक्षिन्नृपंब्रह्मास्त्रादिभिरक्षितंकलिजयख्यातंचकृत्वाभवि अंतेयः शुकरूपतःस्वपरमज्ञानोपदेशेनतंशापादावदमुंनमामि

सूतउवाच एवमाभाषितःपृष्टःसराज्ञाश्लक्ष्णयागिरा प्रत्यभाषतधर्मज्ञोभगवान्बादरायणिः ४०
इतिश्रीभागवतेमहापुराणेपारमहंस्यांसंहितायांप्रथमस्कंधेशुकागमनंनाम एकोनविंशोऽध्यायः
१९ श्रीकृष्णार्पणमस्तु अयंस्कंधःसमाप्तः

परमानंदाकृतिंमाधवम् १ इतिश्रीभागवतेभावार्थदीपिकायांश्रीधरस्वामिविरचितायांप्रथम
स्कंधेएकोनविंशोऽध्यायः श्रीकृष्णार्पणमस्तु अयंस्कंधःसमाप्तः शुभंभवतु

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi

CC0.In Public Domain. Digitized by Sarayu Trust/eGangotri

इतिश्रीमद्भागवतेप्रथमस्कंधः समाप्तः

Ganesh Varni Digambar Jain Institute, Naria, Varanasi